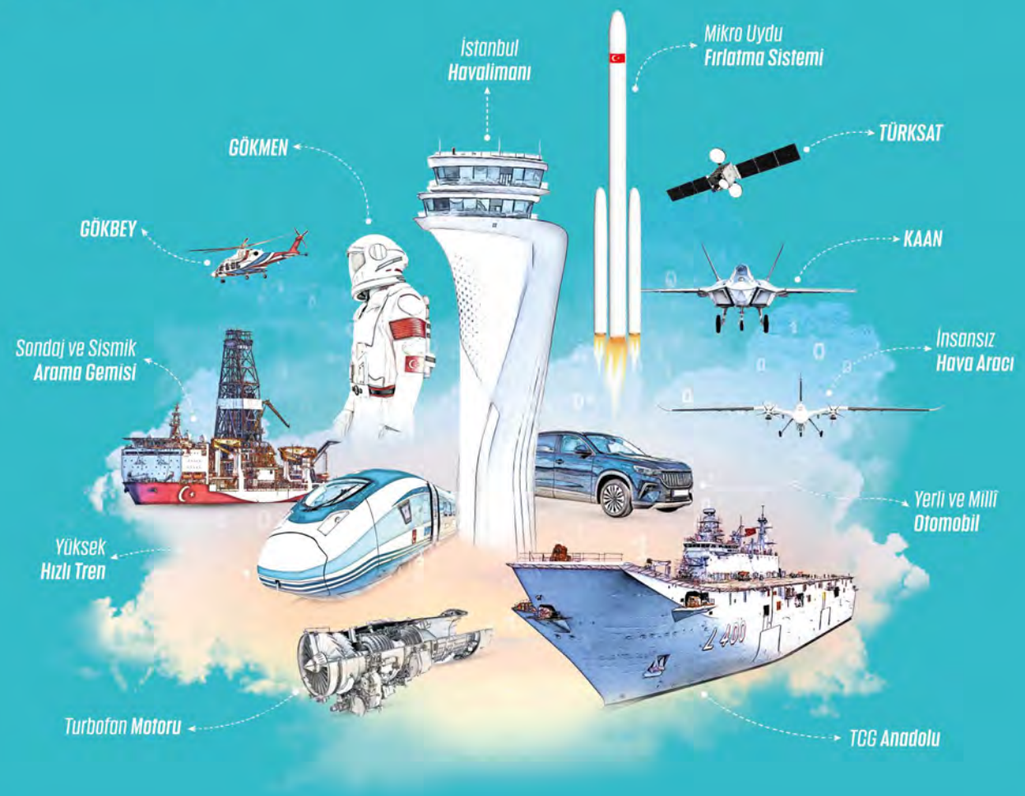
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN: 978-975-11-7051-4

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşması Zorunlu Değildir.

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ALANI
10
DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

10

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ALANI

ÇOCUK GELİŞİMİ

Ders Materyali

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ALANI

ÇOCUK GELİŞİMİ

10

DERS MATERYALİ

YAZARLAR

Ayla DİKİCİ
Feryal YILDIZ
Mine GÖRÜCÜLER
Nazlı PATIR ERKEK
Yıldız EMEKTAR AKMAN

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.....: 8448
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ.....: 2340

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir.
Ders materyalinin metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI
Gülhan TATBAK

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI
Seçkin Seçil BAŞARAN

ÖLÇME DEĞERLENDİRME UZMANI
Fatma YILMAZ

REHBERLİK UZMANI
Vakkas ÖZBEK

GÖRSEL TASARIM UZMANI
Recep KILIÇ
Suat GENÇOL

ISBN: 978-975-11-7051-4

Millî Eğitim Bakanlığının gün ve 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

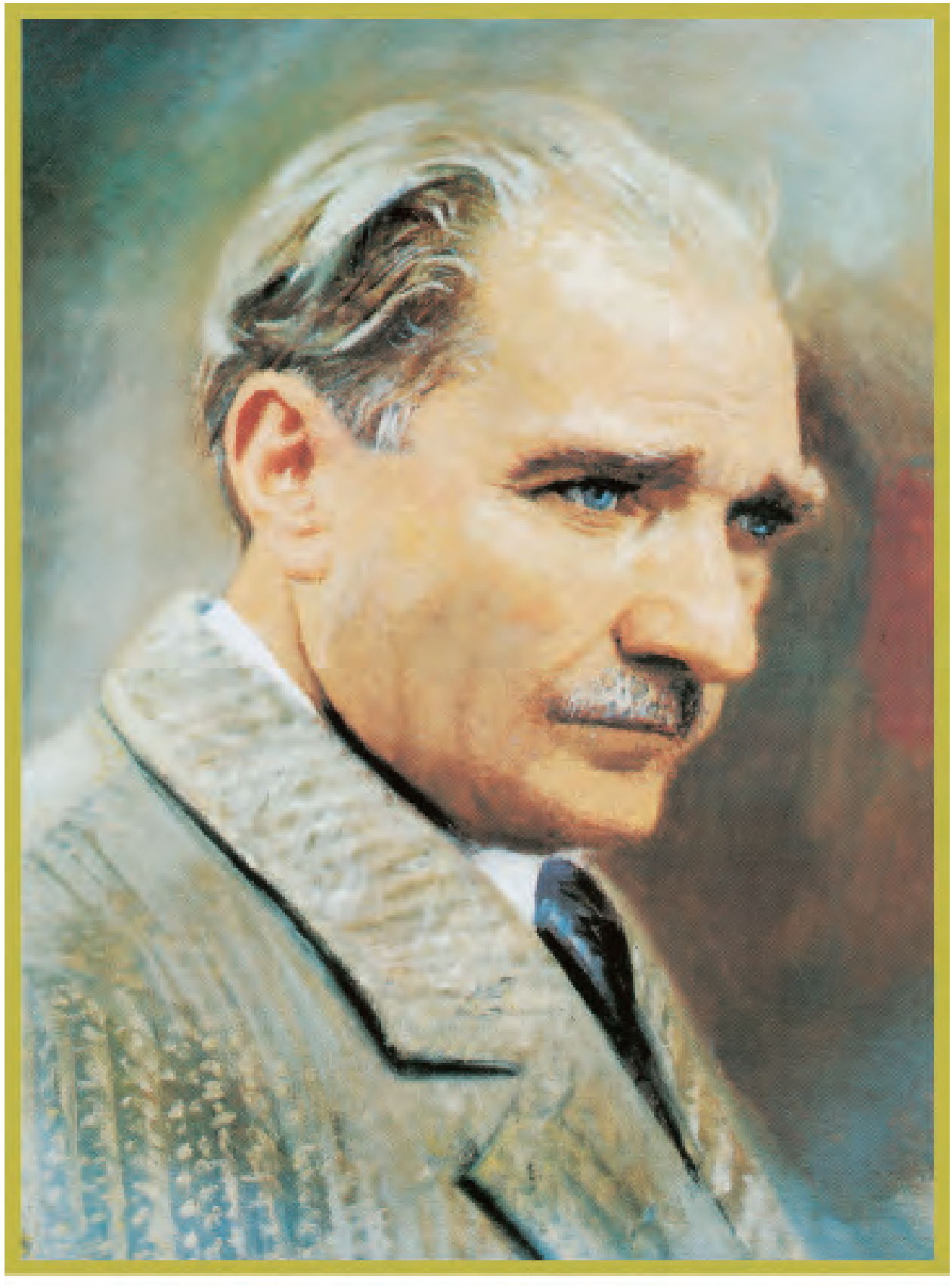
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

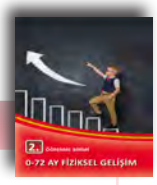
İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI.....13

1. ÖĞRENME BİRİMİ ÇOCUK GELİŞİMİNE GİRİŞ

1.1. GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....18
1.1.1. Çocuk Gelişimini Bilmenin Önemi.....18
1.1.2. Gelişimle İlgili Temel Kavramlar.....18
1.1.3. Gelişimin Temel İlkeleri.....25
1.2. GELİŞİM DÖNEMLERİ.....32
1.2.1. 0-72 Ay Aralığında Yer Alan Gelişim Dönemleri ve Özellikleri.....32
1.3. GELİŞİME ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....43
1.3.1. Gelişime Etki Eden Biyolojik ve Çevresel Faktörler.....43
1.3.1.1. Biyolojik Faktörler.....43
1.3.1.2. Çevresel Faktörler.....46
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....51

2. ÖĞRENME BİRİMİ 0-72 AY FİZİKSEL GELİŞİM

2.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİ.....58
2.1.1. Fiziksel Gelişimin Tanımı ve Önemi 58
2.1.2. Fiziksel Gelişim Göstergeleri.....59
2.1.2.1. Baş ve göğüs çevresi.....60
2.1.2.2. Boy ve Kilo.....61
2.1.2.3. Kemikler ve Dişler.....62
2.1.2.4. Kaslar.....64
2.1.2.5. Sistemler ve Organlar.....65
2.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER.....70
2.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri..78
2.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler.....70
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....84

3. ÖĞRENME BİRİMİ 0-72 AY MOTOR GELİŞİM

3.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....88
3.1.1. Motor Gelişimin Tanımı ve Önemi 88
3.1.2. Motor Gelişim Alanları 92
3.1.2.1. Kaba Motor Gelişim.....92
3.1.2.2. İnce Motor Gelişim.....94
3.1.3. Motor Gelişim Dönemleri.....98
3.1.3.1. Refleksif Hareketler Dönemi (0-1 Yaş).....100
3.1.3.2. İlkel Hareketler Dönemi.....104
3.1.3.3. Temel Hareketler Dönemi.....105
3.1.3.4. Uzmanlaşmış Hareketler Dönemi.....107
3.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER.....109
3.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri.....109
3.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler.....121
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....130

İÇİNDEKİLER

4. ÖĞRENME BİRİMİ 0-72 AY BİLİŞSEL GELİŞİM

4.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....136
4.1.1. Bilişsel Gelişimin Tanımı ve Önemi.....136
4.1.2. Bilişsel Gelişimle İlgili Temel Kavramlar.....138
4.1.3. Zekâ ve Zekâyı Belirleyen Faktörler.....156
4.1.3.1. Zekâ Bölümleri.....157
4.1.3.2. Çoklu Zekâ Kuramı.....157
4.1.4. Piaget' nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Dönemleri.....167
4.1.4.1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Dönemleri.....170
4.1.5. 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri.....177
4.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER.....182
4.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri.....182
4.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler.....195
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....205

5. ÖĞRENME BİRİMİ DİL GELİŞİMİ

5.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....210
5.1.1. Dil Gelişiminin Tanımı ve Önemi.....210
5.1.1.1. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler.....211
5.1.2. Dili Oluşturan Sistemler.....215
5.1.3. Dilin Kazanım Evreleri.....216
5.1.3.1. Konuşma Öncesi Evre.....217
5.1.3.2. Konuşma Evresi.....218
5.1.4. Konuşma ve Dil Bozuklukları.....219
5.1.4.1. Ses Bozuklukları.....220
5.1.4.2. Eklemleme (Artikülasyon / Söyleyiş Bozuklukları).....220
5.1.4.3. Ritim Bozuklukları.....221
5.1.4.4. Gecikmiş Konuşma.....221
5.1.4.5. Afazi (Söz Yitimi).....221
5.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER.....223
5.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri..223
5.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler.....233
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....243

İÇİNDEKİLER

6. ÖĞRENME BİRİMİ 0-72 AY SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM

6.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....248
6.1.1. Sosyal Gelişimin Tanımı ve Önemi.....248
6.1.2. Sosyal Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar.....249
6.1.3. 0-72 Aylık Çocukların Sosyalleşme Özellikleri.....250
6.1.4. Sosyal Gelişim Kuramları.....253
6.1.5. Duygusal Gelişimin Tanımı ve Önemi.....261
6.1.6. Duygusal Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar.....262
6.1.7. 0-72 Aylık Çocuklarda Görülen Duygusal Tepkiler.....264
6.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER.269
6.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri.....271
6.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler.....282
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....287

7. ÖĞRENME BİRİMİ 0-72 AY CİNSEL GELİŞİM VE AHLAK GELİŞİMİ

7.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL VE AHLAK GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....292
7.1.1. Cinsel Gelişimin Tanımı ve Cinsel Eğitimin Önemi.....292
7.1.2. Cinsel Gelişimle İlgili Temel Kavramlar.....296
7.1.3. 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişim Dönemleri.....299
7.1.4. Ahlak Gelişiminin Tanımı ve Önemi.....302
7.1.6. 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişim Dönemleri.....305
7.1.6.1. Kohlberg Ahlak Gelişimi Dönemleri.....305
7.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL VE AHLAK GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER.....307
7.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri.....307
7.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler.....313
7.2.3. 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri.....320
7.2.4. 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler.....328
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....335

KAYNAKÇA.....338
CEVAP ANAHTARI.....342

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Öğrenme biriminin giriş kapağı görselini gösterir.

Öğrenme birimindeki konuları gösterir.

Öğrenme birimindeki kavramları gösterir.

Öğrenme biriminin numarasını gösterir.

Öğrenme biriminde öğrenilecekleri gösterir.

Öğrenme biriminin ismini gösterir.

Öğrenme biriminin karekodunu gösterir.

Her öğrenme birimi farklı bir renge sahiptir. Öğrenme biriminin giriş sayfası renkleri, sayfa başlarındaki birim numaraları, isimleri ve sayfa numaraları bu renkle gösterilir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Çocuğun gelişim sürecini bilmek sizce neden önemlidir?
2. Gelişim süreci her bireyde aynı mıdır, kişiden kişiye farklılık mı gösterir? Fikirlerinizi nedenleriyle birlikte sınıfta açıklayınız.

1.1. GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gelişim, organizmanın döllenmeden başlayıp ölüme kadar her alanda (fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal) sürekli ilerleyen değişim sürecidir. Çocuğun gelişimini değerlendirebilmek için farklı gelişim alanlarının takibi yapılmaktadır. Çocuğun gelişim süreci buna bağlı olarak gözlenmekte ve desteklenmektedir.

Başlıca gelişim alanları Şema 1.1'de gösterilmiştir.

Şema 1.1: Gelişim alanları

Gelişim; uzun yıllardır araştırmacılar tarafından üzerinde durulan, ayrıntılı inceleme ve tartışmalar yapılan önemli bir konudur. Gelişim konusu; çocuk gelişimini bilmenin önemi, gelişimle ilgili temel kavramlar ve gelişimin temel ilkeleri başlıkları altında anlatılmıştır.

1.1.1. Çocuk Gelişimini Bilmenin Önemi

Bebek, çocuk ve ergenlerin doğru bir şekilde anlaşılması ve desteklenmesi için çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak, çocuğun bakımı ve gelişiminin desteklenmesi konusunda ebeveyn ve eğitimcilere kolaylık sağlar. Aynı zamanda gelecek nesillerin sağlıklı, üretken ve topluma faydalı bireyler olması açısından da önemlidir.

Çocukların, her gelişim dönemine has özellikleri ve ihtiyaçları vardır. Özellikle yaşamın ilk yılları çocuğun kişiliğinin oluşmasında önemli role sahiptir. Bebeklerin 0-24 aylık dönemde temel güven duygusunu kazanabilmesi ve bu duygusunun desteklenmesi için her türlü ihtiyacı zamanında ve yeterince karşılanmalıdır. Bebeklerin bu dönemdeki temel ihtiyaçları; beslenmesi, bakımlarının

yapılması, sevilmesi (Görsel 1.1), kendileriyle oyun oynanması ve konuşulmasıdır.

Eğitimci, ebeveyn veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilerin aynı yaş grubundaki bireyler arasında farklılıklar olabileceğini bilmesi; çocuktan beklentilerinin gerçekçi düzeyde olmasını sağlar. Örneğin 12 aylık iki bebekten birinin yürümeye başlaması, diğerinin ise sadece ayakta durabilmesi bireysel farklılıkların göstergesidir.

Çocukların gelişim dönemi ve özelliklerinin bilinmesi, ihtiyaçlarının karşılanması onlara etkili öğrenme ortamlarının sunulması ve eğitim programlarının onların özelliklerine uygun şekilde hazırlanmasını kolaylaştırır. Örneğin 3 aylık bir bebeğin yürümesi ya da akıcı konuşması beklenmemelidir çünkü 3 aylık bebekler bu becerileri sergileyebilecek gelişim düzeyine sahip değildir.

Çocuklar gelişim sürecinde çeşitli uyumsuz davranışlar sergileyebilir. Çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olan ebeveyn ya da öğretmen bunları davranış problemi olarak değerlendirmeden önce çocuğun içinde bulunduğu dönemin özelliklerini göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin 3 yaşındaki bir çocuğun inatçılık yapması, bulunduğu yaşın özelliğidir. İnatçılık, bu yaşlarda bir davranış problemi olarak görülmemelidir. İnatlaşma bir sorun değil duygusal gelişim ile benlik algısı oluşumunun doğal bir parçasıdır.

Gelişim dönemlerin özelliklerini bilmek çocukları izleme, tanıma, değerlendirme, çocukların yeteneklerini keşfetme ve varsa aksayan gelişim yönlerini tespit etmede eğitimci ve ebeveynlere yol göstermektedir.

1. ETKİNLİK

Çocuk Gelişimini Bilmenin Önemi İle İlgili Slogan Hazırlama

Araç Gereç: 35 x 50 cm fon kâğıdı ve renkli kalemler

Uygulama

- Çocuk gelişimini bilmenin önemini ifade eden sloganların yer aldığı dövizler hazırlayınız.
- Sloganınızı oluşturmak için öğrendiklerinizi gözden geçiriniz.
- Sloganınızın net, kısa ve özlü olmasına özen gösteriniz.
- Sloganınızda akılda kalıcı ve etkileyici kelimelere yer veriniz.
- Sloganınızı fon kâğıdına okunaklı şekilde yazınız.
- Yazıların uzaktan okunabilir boyutta olmasına özen gösteriniz.
- Hazırladığınız slogan dövizlerini atölyede sergileyiniz.

Sayfa numarası, öğrenme birimi ismi ve numarasını gösterir.

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Çocuğun gelişim sürecini bilmek neden önemlidir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Gelişim süreci her bireyde aynı mıdır, kişiden kişiye farklılık mı gösterir? Fikirlerinizi nedenleriyle birlikte sınıfta açıklayınız.

Konuyla ilgili hazırlık çalışmalarını gösterir.

3. ETKİNLİK

Gelişimle İlgili Temel Kavramları Gösteren Şema Hazırlama

Araç Gereç: 35 x 50 cm boyutunda fon kâğıdı ve renkli keçeli kalemler

Uygulama:

- Gelişimle ilgili temel kavramları gösteren bir şema hazırlayınız.
- Şemanızın yaratıcı olmasına özen gösteriniz.
- Yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat ediniz.

Konuyla ilgili etkinlikleri gösterir.

1. UYGULAMA FAALİYETİ

Gelişimle İlgili Temel İlkeleri Gösteren Afiş Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda gelişimle ilgili temel ilkeleri gösteren bir afiş hazırlayınız.

Afişinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Afişinizi 50 x 70 cm boyutunda bir fon kâğıdına hazırlayınız.
- Afişinizde gelişimle ilgili temel ilkelerin tamamına yer veriniz.

Konuyla ilgili değerlendirme yapılacak uygulamaları gösterir.

SIRA SİZDE

Çocuğun gelişimini etkileyen doğum sonrası etmenlerden yetersiz ve dengesiz beslenme sonucu ortaya çıkan hastalıkları ve bu hastalıklardan hangilerinin çocuklarda daha çok görüldüğünü araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Öğrencilerden konuyla ilgili yapılması istenenleri gösterir.

2. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Bebeğim Ne Giyse?

Araç Gereç: Bebek giysi giydirme oyuncağı

Süre: 5-7 dakika

Uygulama

- Bebek ayakta durması için ahşap ayaklık üzerine yerleştirilir.
- Bebeğin giysileri kutu içerisinde ilgili bölümlere dizilir.
- Çocuğa "Sence bu bebek kız mı, erkek mi?" sorusu sorulur.

Konuyla ilgili örnek etkinlikleri gösterir.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Dünya Cinsel Sağlık Birliğinin Cinsel Haklar Bildirgesi (1999) 11 maddeden oluşmaktadır. Bildirgenin 9 ve 11. maddeleri cinsel eğitim ve bilgi edinme haklarını kapsamaktadır.

Konuyla ilgili destekleyici bilgileri gösterir.

Konuyla ilgili materyal yapım örneklerini gösterir.

5. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

24-36 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği
Fotoğraf Albümü
Araç Gereç: Aile bireylerinin fotoğrafları ve hazır fotoğraf albümü
Yapım Aşamaları:

Öğrenme birimi ile ilgili ölçme ve değerlendirme sorularını gösterir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

1. (.....) Aynı yaş grubundaki çocuklar arasında bireysel farklılıklar olabileceğini bilmek ailelerin çocuklardan beklentilerinin gerçekçi düzeyde olmasını sağlar.

.....

2. (.....) Çocuklara etkili öğrenme ortamlarının sunulması ve çocukların gelişimlerinin uygun şekilde desteklenmesi için gelişim dönemleri ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir.

.....

Konuyla ilgili bilgi notlarını gösterir.

BİLGİ NOTU

"Materyal Örneği" ve "Etkinlik Örneği" başlığı altındaki materyal yapımı ile etkinlik uygulamaları, 0-72 aylık çocukların gelişimlerini desteklemek için hazırlanabilecek materyalleri ve etkinlikleri görmeniz amacıyla verilmiştir. "Etkinlik ve "Uygulama Faaliyeti"

Görsellerin Kaynakçasına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Kitabın kitap.eba.gov.tr adresinde yer alan görsel kaynakçasına yönlendiren karekod son bölümde verilmiştir.

http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=3155

* Bu ders materyalinde ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılmıştır.

Kendinizin ve arkadaşlarınızın güvenliği için dikkatli ve sorumlu hareket ediniz.

İşe başlamadan önce kullanacağınız araçları kontrol ediniz. İşiniz bittiğinde kullandığınız materyalleri güvenli ve düzenli olarak yerlerine kaldırınız.

Kullanımı hakkında bilgi sahibi olmadığınız araç, gereç ve malzemeleri asla kullanmayınız. Daha önce bilmediğiniz araç gereç ve malzemelerin kullanımı hakkında mutlaka öğretmeninizden bilgi alınız.

İşinize uygun araç gereci güvenli şekilde kullanınız.

Çalıştığınız ortamı temiz ve düzenli tutunuz.

Malzeme ve araç gereci güvenli bir şekilde taşıyınız.

Kesici, delici araç gereçle çalışırken dikkatli olunuz.

Son kontrollerini yapmadan sınıftan ayrılmayınız.

ÖNCE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Dikkat ve konsantrasyon isteyen işlerde birbirinizi rahatsız etmeyiniz ve arkadaşlarınızın dikkatlerini dağıtmayınız.

Tehlike oluşturan ve kaza ihtimali olan durumları öğretmeninize bildiriniz.

Sınıf içinde ve dışında koşmayınız, kaygan zeminlere dikkat ediniz.

1. ÖĞRENME BİRİMİ

ÇOCUK GELİŞİMİNE GİRİŞ

KONULAR

1.1. GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR
1.2. GELİŞİM DÖNEMLERİ
1.3. GELİŞİME ETKİ EDEN FAKTÖRLER

TEMEL KAVRAMLAR

- Büyüme
- Gelişim
- Gelişme
- Hazırbulunuşluk
- Kalıtım
- Kritik dönem
- Olgunlaşma
- Öğrenme
- Persentil

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Çocuk gelişimini bilmenin önemi
- Gelişimle ilgili temel kavramlar
- Gelişimin temel ilkeleri
- 0-72 ay aralığında yer alan gelişim dönemleri ve özellikleri
- Gelişime etki eden biyolojik ve çevresel faktörler

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Çocuğun gelişim sürecini bilmek sizce neden önemlidir?**
2. **Gelişim süreci her bireyde aynı mıdır, kişiden kişiye farklılık mı gösterir? Fikirlerinizi nedenleriyle birlikte sınıfta açıklayınız.**

1.1. GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gelişim, organizmanın döllenmeden başlayıp ölüme kadar her alanda (fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal) sürekli ilerleyen değişim sürecidir. Çocuğun gelişimini değerlendirebilmek için farklı gelişim alanlarının takibi yapılmaktadır. Çocuğun gelişim süreci buna bağlı olarak gözlenmekte ve desteklenmektedir.

Başlıca gelişim alanları Şema 1.1'de gösterilmiştir.

Şema 1.1: Gelişim alanları

Gelişim; uzun yıllardır araştırmacılar tarafından üzerinde durulan, ayrıntılı inceleme ve tartışmalar yapılan önemli bir konudur. Gelişim konusu; çocuk gelişimini bilmenin önemi, gelişimle ilgili temel kavramlar ve gelişimin temel ilkeleri başlıkları altında anlatılmıştır.

1.1.1. Çocuk Gelişimini Bilmenin Önemi

Bebek, çocuk ve ergenlerin doğru bir şekilde anlaşılması ve desteklenmesi için çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak, çocuğun bakımı ve gelişiminin desteklenmesi konusunda ebeveyn ve eğitimcilere kolaylık sağlar. Aynı zamanda gelecek nesillerin sağlıklı, üretken ve topluma faydalı bireyler olması açısından da önemlidir.

Çocukların, her gelişim dönemine has özellikleri ve ihtiyaçları vardır. Özellikle yaşamın ilk yılları çocuğun kişiliğinin oluşmasında önemli role sahiptir. Bebeklerin 0-24 aylık dönemde temel güven duygusunu kazanabilmesi ve bu duygusunun desteklenmesi için her türlü ihtiyacı zamanında ve yeterince karşılanmalıdır. Bebeklerin bu dönemdeki temel ihtiyaçları; beslenmesi, bakımlarının

yapılması, sevilmesi (Görsel 1.1), kendileriyle oyun oynanması ve konuşulmasıdır.

Eğitimci, ebeveyn veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilerin aynı yaş grubundaki bireyler arasında farklılıklar olabileceğini bilmesi; çocuktan beklentilerinin gerçekçi düzeyde olmasını sağlar. Örneğin 12 aylık iki bebekten birinin yürümeye başlaması, diğerinin ise sadece ayakta durabilmesi bireysel farklılıkların göstergesidir.

Çocukların gelişim dönemi ve özelliklerinin bilinmesi, ihtiyaçlarının karşılanması onlara etkili öğrenme ortamlarının sunulması ve eğitim programlarının onların özelliklerine uygun şekilde hazırlanmasını kolaylaştırır. Örneğin 3 aylık bir bebeğin yürümesi ya da akıcı konuşması beklenmemelidir çünkü 3 aylık bebekler bu becerileri sergileyebilecek gelişim düzeyine sahip değildir.

Görsel 1.1: Çocuğun sevilme ihtiyacının karşılanması

Çocuklar gelişim sürecinde çeşitli uyumsuz davranışlar sergileyebilir. Çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olan ebeveyn ya da öğretmen bunları davranış problemi olarak değerlendirmeden önce çocuğun içinde bulunduğu dönemin özelliklerini göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin 3 yaşındaki bir çocuğun inatçılık yapması, bulunduğu yaşın özelliğidir. İnatçılık, bu yaşlarda bir davranış problemi olarak görülmemelidir. İnatlaşma bir sorun değil duygusal gelişim ile benlik algısı oluşumunun doğal bir parçasıdır.

Gelişim dönemlerin özelliklerini bilmek çocukları izleme, tanıma, değerlendirme, çocukların yeteneklerini keşfetme ve varsa aksayan gelişim yönlerini tespit etmede eğitimci ve ebeveynlere yol göstermektedir.

1. ETKİNLİK

Çocuk Gelişimini Bilmenin Önemi İle İlgili Slogan Hazırlama

Araç Gereç: 35 x 50 cm fon kâğıdı ve renkli kalemler

Uygulama

- Çocuk gelişimini bilmenin önemini ifade eden sloganların yer aldığı dövizler hazırlayınız.
- Sloganınızı oluşturmak için öğrendiklerinizi gözden geçiriniz.
- Sloganınızın net, kısa ve özlü olmasına özen gösteriniz.
- Sloganınızda akılda kalıcı ve etkileyici kelimelere yer veriniz.
- Sloganınızı fon kâğıdına okunaklı şekilde yazınız.
- Yazıların uzaktan okunabilir boyutta olmasına özen gösteriniz.
- Hazırladığınız slogan dövizlerini atölyede sergileyiniz.

1.1.2. Gelişimle İlgili Temel Kavramlar

İnsanın yaşamı boyunca geçirdiği değişimi anlamak için gelişimle ilgili temel kavramları bilmek gerekir. Gelişimle ilgili temel kavramlar Şema 1. 2'deki gibi sınıflandırılabilir.

Şema 1.2: Gelişimle ilgili temel kavramlar

» Büyüme

Bireyin vücudunun boy, ağırlık, hacim ve biçim yönünden artış göstermesine **büyüme** denir. Büyüme, gelişimin çeşitli araçlarla ölçülebilen (niceliksel) yönüdür. Vücudun değişik organlarında farklı zamanlarda ve farklı hızda gerçekleşebilir. Doğum öncesi, bebeklik ve ergenlik dönemindeki büyüme yaşamın diğer dönemlerindeki büyümeye göre daha hızlıdır.

Vücut ağırlığındaki artış, boy uzaması, beynin ve kalbin ağırlığının artması büyümeye örnek verilebilir. Yeni doğan bir bebeğin kilosunun tartılması, boyunun ve baş çevresinin ölçülmesi büyümesini gözlemlemek amacıyla düzenli olarak yapılır (Görsel 1.2). Yapılan bu ölçümler bebeğin persentil tablosunda işaretlenir ve büyümenin seyri gözlenir. Bebeğin persentil değeri çok düşük ya da çok yüksekse mutlaka doktora başvurulmalıdır.

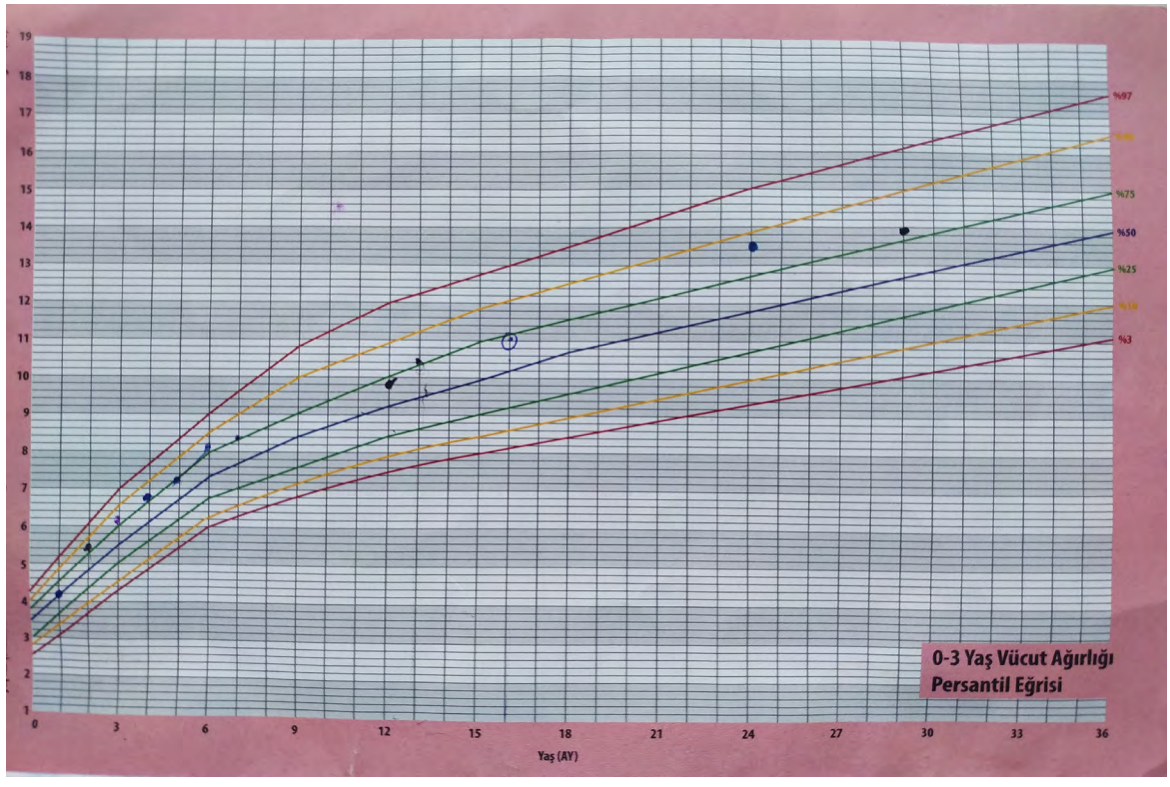

Görsel 1.2: Büyümenin ölçülmesi

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Persentil; Dünya Sağlık Örgütü tarafından bilimsel ilkeler doğrultusunda hazırlanmış, büyüme eğrisi anlamına gelen tablodur. Persentil eğrileri bebek ya da çocuğun ulaşması gereken boy, kilo ve baş çevresi değerlerini gösterir (Görsel 1.3). Ülkemizde kullanılan prsentil tablosu Türkiye ortalaması dikkate alınarak ve kız ile erkek çocuklar için ayrı olarak hazırlanmıştır.

Persentil tablosundaki persentil aralıklarının doğru yorumlanması çok önemlidir. 25-50 ile 50-75 arası persentil değeri normal aralıktır. Bebek veya çocuğun büyümesinin akranlarıyla aynı ortalamada olduğunu gösterir.

Görsel 1.3: Vücut ağırlığı persentil eğrisi örneği

» Olgunlaşma

Organların görevlerini yerine getirebilecek düzeye ulaşması için kalıtımın etkisiyle gerçekleşen biyolojik değişime **olgunlaşma** denir. Olgunlaşma, yaş ile orantılı olarak gerçekleşir. Öğrenmeye bağlı bir değişim değildir ancak bir becerinin öğrenilebilmesi için olgunlaşma gereklidir. Motor becerilerin kazanılması olgunlaşmaya bağlıdır. Örneğin bebek, boyun kasları yeterli olgunluğa erişmeden başını kontrol edemez (Görsel 1.4). Bacak kas ve kemikleri yeterli olgunluğa erişmeden yürüyemez.

Görsel 1.4: Başını kontrol edemeyen bebek

Görsel 1.5: Piyano çalmayı öğrenen çocuk

» Öğrenme

Tekrar ve yaşantılar yoluyla bireyde meydana gelen uzun süreli davranış değişikliğine **öğrenme** denir. Öğrenmeden bahsedebilmek için sürekli ve kalıcı bir davranış değişikliğinin olması gerekir. Öğrenmeler planlı ya da plansız gerçekleşebilir. Planlı öğrenmelerin sonunda genellikle istendik davranışlar kazanılır. Plansız öğrenmelerin sonunda ise istendik davranışların yanında istenmeyen davranışlar (küfretme, arkadaşına vurma vb.) da kazanılabilir.

Bir becerinin kazanılabilmesi için büyüme ve olgunlaşmayla birlikte öğrenmenin de gerçekleşmesi gerekmektedir. Bireye çevre tarafından yeterli öğrenme olanakları sunulmadığında gelişme de gerçekleşmemektedir. Örneğin çocuğun piyano çalabilmesi için gerekli bilişsel olgunluğa ulaşması, parmak kemik ve kaslarının büyümesi, olgunlaşması yeterli değildir. Çocuğun piyano çalmayı öğrenmesi de gerekmektedir (Görsel 1.5).

» Gelişme

Bireyin yaşamı boyunca çevresel ve biyolojik faktörlere bağlı olarak büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin etkileşimiyle sürekli ilerleme göstermesine **gelişim** denir. Bireydeki gözlenebilen niceliksel ve niteliksel değişiklikleri ifade eder. Gelişim bir süreçtir; gelişme ise bir üründür. Büyüme, olgunlaşma ve öğrenme olmadan gelişme gerçekleşmez (Şema 1.3). Örneğin 3 yaşındaki bir çocuğun üç tekerlekli bisikleti kullanabilmesi için vücudunun gereken büyümeyi göstermesi, yeterli olgunluğa ulaşması ve çocuğun bisiklet sürmeyi öğrenmesi gerekir. Kas ve kemikler yeterince büyümez, olgunlaşmaz ya da çocuk bisiklete binmeyi öğrenmezse bu davranışı gösteremez.

Şema 1.3: Gelişim süreci

» Hazırbulunuşluk

Bireyin olgunlaşması ve öğrenmesi sayesinde belli bir beceriyi yapabilecek düzeye gelmesine **hazırbulunuşluk** denir. Yaş, genel sağlık durumu, gelişim, motivasyon, kazanılmış bilgi ve beceriler bireyin hazırbulunuşluk düzeyini etkileyen etmenlerdendir.

Örneğin okul çağına gelmiş bir çocuğun yaş ve gelişimi kadar güdülenmişlik düzeyi ve okula karşı tutumu da hazırbulunuşluğunu etkiler. Bisiklet kullanmak için hazırbulunuşluk düzeyine ulaşmış bir çocuğun kas ve organlarının yeterli olgunluğa ulaşması, bisiklet kullanmaya istekli olması, bisikletin nasıl kullanılacağıyla ilgili ön bilgiye sahip olması ve genel sağlık durumunun bisiklet kullanmaya uygun olması gerekir (Görsel 1.6).

Görsel 1.6: Bisiklete binen çocuk

» Kritik Dönem

Bireyin yaşına bağlı olarak bir beceriye karşı duyarlı olduğu ve bu beceriyle ilgili çevresel koşullar ile uyarıcıların etkisinin en yoğun yaşandığı döneme **kritik dönem** denir. Birey belli bir yaş evresinde bazı davranışları kazanmaya hazır durumdadır. Bu nedenle bireyin hangi dönemde hangi davranışı kazanmaya duyarlı ve hazır olduğu bilinmeli, gelişimi bu doğrultuda desteklenmelidir. Örneğin 24-36. aylar bağımsızlık duygusunun temellerinin atıldığı dönemdir. Bu dönemde çocukların kendi kendine yemek yeme, giysisini seçme, giyinme, soyunma, karşılaştığı problemleri çözme vb. çabaları desteklenmelidir.

Kritik dönemde en önemli unsur zamanlamadır. Uygun zaman aralığında gerekli çevre koşulları sağlanarak kazanımlar hızlı bir şekilde gerçekleşebilir. Kritik dönemde gerekli çevre koşulları sağlanmadığında kazanımlar daha yavaş gerçekleşebilir ya da istenen düzeyde gerçekleşmeyebilir.

2. ETKİNLİK

Öğrenme Galerisi

Araç Gereç: A3 boyutunda beyaz kâğıt ve renkli keçeli kalemler

Uygulama

- "Gelişimle ilgili temel kavramlar" konusunda öğrendiklerinizi aktif öğrenme tekniklerinden "öğrenme galerisi" tekniğini kullanarak gözden geçiriniz.
- Sınıf mevcuduna göre 2 ya da 4 kişilik gruplara ayrılınız.
- Grup arkadaşlarınızla "Gelişimle İlgili Temel Kavramlar" konusunda öğrendiklerinizi A3 boyutundaki beyaz kâğıda listeleyiniz.
- Listelerinizi tamamladıktan sonra duvarlara asarak öğrenme galerisini oluşturunuz.
- Elinize renkli bir keçeli kalem alıp duvarlara asılan listeleri inceleyiniz.
- Sizin de öğrendiğiniz ancak listenize yazmayı unuttuğunuz maddelerin yanına işaret koyunuz.
- Etkinliğin sonunda hangi öğrenmelerin kaç kişi tarafından gerçekleştiğini değerlendiriniz.

3. ETKİNLİK

Gelişimle İlgili Temel Kavramları Gösteren Şema Hazırlama

Araç Gereç: 35 x 50 cm boyutunda fon kâğıdı ve renkli keçeli kalemler

Uygulama

- Gelişimle ilgili temel kavramları gösteren bir şema hazırlayınız.
- Şemanızın yaratıcı olmasına özen gösteriniz.
- Yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat ediniz.
- Hazırladığınız şemaları atölyede sergileyiniz.

4. ETKİNLİK

Kavramları Bulalım

Uygulama

- Aşağıda gelişimle ilgili temel kavramlar ve bu kavramlara yönelik örneklere yer verilmiştir. Verilenleri dikkatlice okuyunuz. Örneklerin üst kısmındaki boş daireye ilgili gelişim kavramının şıkkını yazınız.

Gelişimle İlgili Temel Kavramlar

A) Büyüme
B) Olgunlaşma
C) Öğrenme
Ç) Gelişme
D) Hazırbulunuşluk
E) Kritik dönem

Gelişimle İlgili Temel Kavramlara Örnekler

1) Kas ve kemikleri yeterli düzeyde büyüyen ve olgunlaşan bir çocuğa ayakkabısını nasıl giyeceği ve çıkaracağı birkaç kez gösterildikten sonra çocuğun, ayakkabısını giyip çıkarması.

2) Bir çocuğun okula başlayacak yaşa gelmesi, parmak kaslarının kalem tutabilecek düzeyde olması, okulda neler yapıldığına dair ön bilgiye sahip olması ve okula gitmeye istekli olması.

3) Çocuğun temel güven duygusunu kazanabilmesi için 0-1 yaş arasındaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması.

4) Bir bebeğin 18. ayda iki kelimeyle kendisini ifade ederken başka bir bebeğin 24. ayda iki kelimeyle kendini ifade edecek düzeye ulaşması.

5) Bir bebeğin kaslarının emekleyecek düzeye erişmesi sonucu oyuncağına ulaşmak için emeklemesi.

6) 50 cm ve 3500 g doğan bir bebeğin 1 yaş kontrolleri sonucunda boyunun 75 cm, kilosunun 9500 g olduğunun görülmesi.

7) Çocuğun kas ve kemikleri yeterli büyüklük ve olgunluğa eriştikten sonra babasının yardımıyla ağaca tırmanmayı öğrenmesi sonucu ağaca tırmanma davranışını göstermesi.

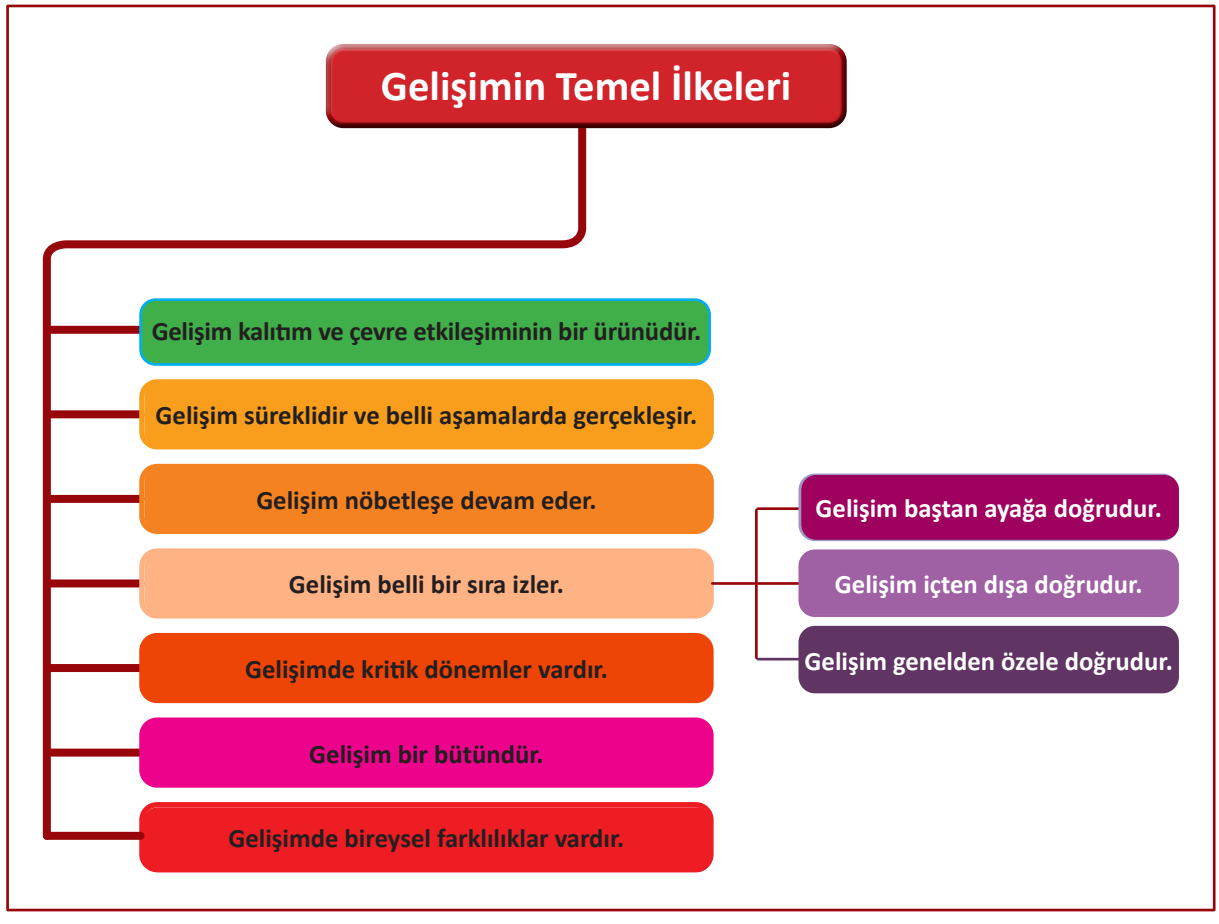
SIRA SİZDE

4. etkinlikte olduğu gibi siz de gelişimle ilgili temel kavramları ifade eden birer örnek hazırlayınız. Hazırladığınız örnekleri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.1.3.Gelişimin Temel İlkeleri

Gelişimin evrensel ilkeleri vardır. Her insanın gelişimi bu ilkeler doğrultusunda gerçekleşir. Gelişimi anlayabilmek için bu ilkelerin bilinmesi gerekir.

Gelişimin temel ilkeleri Şema 1.4'teki gibi sıralanabilir.

Şema 1.4: Gelişimin temel ilkeleri

» Gelişim Kalıtım ve Çevre Etkileşiminin Bir Ürünüdür: Kalıtım, bireyin anne ve babasından genler yoluyla aldığı özelliklerin tümünü kapsar. Çevre ise döllenmeyle birlikte etkili olan tüm dış uyaranları içerir. Gelişim bu iki faktörün etkileşiminin ürünüdür. Cinsiyet, saç ve göz rengi, boy uzunluğu gibi kalıtım yoluyla gelen bazı özellikler doğrudan gözlenebilirken bazı özellikler çevre ile etkileşimin bir ürünü olarak ortaya çıkar. Örneğin kalıtım yoluyla getirilen zekâ kapasitesinin ortaya çıkabilmesi için bireyin bilişsel gelişimini destekleyen zengin uyarıcılı bir çevre ile etkileşimde bulunması gerekir. Bireyin genler yoluyla aldığı boy uzunluğuna ulaşabilmesi için uygun ve destekleyici bir ortama ihtiyaç vardır.

» **Gelişim Süreklidir ve Belli Aşamalarda Gerçekleşir:** Gelişim döllenmeyle başlayıp ölüme kadar devam eder. Gelişimde durma ya da ara verme yoktur, ileriye doğru birikerek yol alır ve süreklidir. İleriye doğru giderken önceki özelliklerinin üzerine eklemeler yapar. Gelişimde her aşama kendinden önceki aşamaya bağlı ve kendinden sonraki aşama için hazırlayıcıdır ancak bu gelişim aşamaları birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaz; birbiriyle iç içe geçmiş olabilir. Örneğin bir bebek ağlayarak iletişim kurar sonra çeşitli sesler çıkarmaya başlar ve ardından bu sesleri tekrarlar. Zamanla bir sözcükle, iki sözcükle ve sözcükleri birleştirdiği kısa cümlelerle kendini ifade eder. Bu şekilde belli aşamalardan geçtikten sonra dili kurallarına uygun şekilde kullanmayı öğrenir.

» **Gelişim Nöbetleşe Devam Eder:** Gelişim alanları çeşitli dönemlerde nöbetleşerek ön plana çıkabilir. Bir gelişim alanının çok hızlandığı dönemlerde diğer gelişim alanları yavaşlayabilir ancak bu diğer gelişim alanlarının durduğu anlamına gelmez. Örneğin yürümenin ön plana çıktığı dönemde konuşma yavaşlayabilir ancak dil, gelişimini sürdürmeye devam eder. Bazen bir gelişim alanı içinde de nöbetleşmeler görülebilir. Örneğin ince motor becerilerin kazanımı hızlanırken kaba motor becerilerin kazanımı yavaşlayabilir.

» **Gelişim Belli Bir Sıra İzler:** Gelişim sürecinde kazanılan beceriler belli bir sıra içerisinde ve düzenli bir şekilde gerçekleşir. Bu sıra evrenseldir. Bu sayede çocuğun hangi beceriyi ne zaman kazanabileceği önceden tahmin edilebilir.

Gelişim Baştan Ayağa Doğrudur: Bebek dünyaya geldikten yaklaşık bir, bir buçuk ay sonra başını kontrol edebilir. Ardından sırayla göğüs, karın, bacaklar ve ayaklarını kontrol edebilir (Görsel 1.7). Örneğin bebek başını tutma, çevirme, göğsünü yerden kaldırma, çeşitli yönlere yönelme, oturma, emekleme ve yürümeyi sırayla öğrenir.

Gelişim İçten Dışa Doğrudur: Gelişim içten dışa doğru bir yol izler. Bu doğrultuda önce beden ve iç organlar ardından kollar ve eller gelişir. Örneğin bebek ilgi duyduğu bir nesneye önce tüm vücuduyla yönelir, kaslar geliştikçe kolunu uzatarak nesneyi yakalamaya çalışır. Ardından avucuyla nesneyi kavramaya çalışır. Küçük kasları geliştikten sonra ise sadece parmaklarını oynatarak nesneye ulaşabilir.

Gelişim Genelden Özele Doğrudur: Döllenmeyle birlikte bebeğin önce genel görünümü ortaya çıkar. Ardından sistemler ve bu sistemlerin ayrıntıları gelişimini tamamlar. Dünyaya geldikten sonra ise önce büyük kaslar daha sonra küçük kaslar gelişir. Çocukların makas tutmayı yürümeyi öğrendikten sonra yapabilmeleri bu ilkeye örnek verilebilir (Görsel 1.8).

Görsel 1.7: Gelişim baştan ayağa doğrudur

» **Gelişimde Kritik Dönemler Vardır:** Birey belli gelişim alanlarında, belli bir zaman diliminde öğrenmeye ve gelişmeye daha eğilimli olur. Bu dönemde birey çevre etkilerine daha duyarlıdır ve daha hızlı öğrenir. Örneğin 0-1 yaş temel güven duygusunun kazanılması için kritik dönemdir. Bu dönemde bebeğin ihtiyaçlarının zamanında, yeterli miktarda, şefkat ve sevgiyle karşılanması önemlidir. Okul öncesi dönem bilişsel ve dil gelişimi açısından kritik dönemdir. Bu dönemde çocuğa gelişimini destekleyici ortam ve materyallerin sunulması önemlidir.

» **Gelişim Bir Bütündür:** Gelişim alanları birbiriyle etkileşim içindedir ve bir bütün olarak ilerler. Bir gelişim alanındaki olumlu ya da olumsuz süreç diğer alanları da aynı yönde etkiler. Örneğin ayağa kalkıp yürümek motor beceridir. Çocuk yürüyerek daha çok uyarıcıyla etkileşimde bulunur ve bu sayede çocuğun bilişsel gelişimi de hızlanır. Aynı şekilde ailesi tarafından sevilen ve ihtiyaçları zamanında karşılanan çocuğun duygusal gelişimi olumludur. Kendine güven duyar, kendisini ve başkalarını sever. Çevresindekilerle etkileşimde bulunur ve ilişki kurar. Bu etkileşim çocuğun sosyal gelişimini desteklediği gibi bilişsel gelişimini de olumlu etkiler.

» **Gelişimde Bireysel Farklılıklar Vardır:** Gelişim kalıtım ve çevre etkileşiminin ürünüdür. Her bireyin kalıtsal mirası ve etkileşimde bulunduğu çevre farklıdır. Bu farklılık gelişimde de bireysel farklılıklara neden olur. Örneğin bazı bebekler beş aylıkken diş çıkarırken bazı bebekler onuncu ayda ilk dişlerini çıkarabilir ya da bazı bebekler on ikinci ayında yürüme becerisini kazanırken bazı bebekler on beşinci ayda yürüyebilir. Bu nedenle bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalı ve bireyler gelişimleri açısından karşılaştırılmamalıdır.

a b

Görsel 1.8: Yürüme ve makasla kesme becerileri

5. ETKİNLİK

Gelişim İlkeleri

Uygulama

- 7 gruba ayrılınız.
- Öğretmeninizin size vereceği örnek olayı okuyunuz.
- Bu örnek olayın hangi gelişim ilkesiyle açıklanabileceğini tartışınız.
- Tartışmalarınız sonucunda örnek olayın hangi gelişim ilkesiyle ilgili olduğunu belirleyiniz.
- Etkinliğin sonunda örnek olayı arkadaşlarınıza okuyunuz ve belirlediğiniz gelişim ilkesini açıklayınız.
- Örnek olayın belirlediğiniz gelişim ilkesiyle ilgili olup olmadığını sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

1. Örnek Olay

Elif Hanım hamileliğinden itibaren bebeği için bir günlük tutmaya başladı. Bebeğin gelişim sürecini, süreç içerisinde hissettiklerini bu günlüğe not aldı. Aradan beş yıl geçtikten sonra Elif Hanım günlüğü okumak istedi. Günlükte bebeğine hitaben yazdığı şu cümleler onu çok duygulandırdı: "Bugün ilk defa başını kaldırdın. Bugün başınla beraber göğsünü de yerden kaldırdın ve bana gülümseyerek baktın. Bugün minderlerle seni destekledim ve yaklaşık beş dakika oturdun. Bebeğim artık desteksiz oturabiliyorsun. Biliyor musun güzel kızım? Artık emeklemeye başladın ve emekleyerek gidip istediğin oyuncağı alabiliyorsun. Artık tutunarak yürüyebiliyorsun. Bugün ilk defa tutunmadan ayakta durdun ve birkaç adım attın. Bu hem seni hem bizi çok heyecanlandırdı." Elif Hanım günlüğü biraz daha karıştırdı. Bebeğiyle oynadığı bir oyunu da günlüğe not almıştı. Şöyle yazıyordu: "Güzel kızım bugün seninle çok sevdiğin bir oyunu oynadık. Her zaman yaptığım gibi en sevdiğin oyuncakları önüne dizdim. Oyuncağı sallayıp adını söyledim. Ardından oyuncağı yere bıraktım ve yerden almanı istedim. Ne oldu biliyor musun? Önceleri bu oyunu oynadığımızda sen tüm vücudunla oyuncağa doğru yaklaşırdın daha sonra tüm kolunu sallayarak oyuncağı yakalamaya çalışırdın. Daha geçen hafta avucunun ortasını oyuncağa vurarak almaya çalışıyordun fakat bugün o iki küçük parmağınla oyuncağı tutup kaldırdın. Oyuncağı bu şekilde almana hem çok şaşırdım hem de çok sevindim." Elif Hanım yazdıklarını okudukça zaman nasıl geçmiş diye düşündü.

2. Örnek Olay

İpek Hanım ve Tuğba Hanım karşılıklı dairelerde oturan komşudur. İpek Hanım'ın oğlu Kerem 13 aylık, Tuğba Hanım'ın oğlu Ömer ise 11 aylıktır. Tuğba Hanım bir gün İpek Hanım'ı arayıp kahve içmeye davet etti. Çocukların da birlikte oyun oynayacağını söyledi. İpek Hanım memnuniyetle daveti kabul edip oğlu Kerem'le karşı komşularına gitti. Tuğba Hanım oyun halısını yere serip üzerine çeşitli oyuncaklar koydu ve çocukların ilgisini oyuncaklara çekti. Kerem ile Ömer oyuncakları ellerine alıp incelediler. Bir süre oyuncaklarla oynadılar. Ömer bir süre sonra eline aldığı bir oyuncakla ayağa kalktı, annesine doğru yürüdü ve elindeki oyuncağı annesine gösterdi. O sırada İpek Hanım şaşırdı ve "Aaa! Ömer yürüyor mu? Ama Kerem ondan daha büyük ve henüz yürüyemiyor." dedi. Tuğba Hanım Ömer'in yaklaşık 2 hafta önce yürümeye başladığını, kısa zamanda Kerem'in de yürüyeceğini söyleyerek İpek Hanım'ın içini rahatlatmaya çalıştı.

3. Örnek Olay

Duru okul öncesi eğitimi almaya başladığında okulda çeşitli şarkılar öğrenip öğrendiği her şarkıyı eve gelip söyledi. Duru'nun söylediği şarkılar hem anne ve babasının hem de çevresindeki diğer tanıdıklarının dikkatini çekti. Şarkıları ne kadar güzel ve doğru söylediği her seferinde ifade edildi. Duru altı yaşına geldiğinde sesinin güzelliği daha belirgin olmaya başladı. Anne ve babası Duru'nun bir müzik eğitimi almasına karar verdi. Duru ailesinin yönlendirmesiyle önce ritim daha sonra da ses eğitimi aldı. Duru'nun aldığı eğitimler sayesinde sesi yıllar geçtikçe herkes tarafından beğenilmeye başlandı. Lise eğitimini Güzel Sanatlar Lisesi müzik bölümünde tamamladıktan sonra konservatuvara devam etti. Duru'nun hedefi insanlar tarafından sevilerek dinlenen bir ses sanatçısı olmaktı.

4. Örnek Olay

Serpil Hanım ve Mehmet Bey on yaşındaki çocukları Mert hakkında sohbet ediyordu. Serpil Hanım eşine "Mert'in bir rahatsızlığı mı var acaba? Önceden sürekli boyunun uzadığına, kilosunun arttığına şahit olurduk. Sanki bir süredir hep aynı uzunlukta ve kiloda. Senin de dikkatini çekti mi?" diye sordu. Eşi "Evet artık fiziksel değişimleri daha yavaş oluyor sanki ama bunu rahatsızlık diye değerlendirmek doğru olmaz. Hem dikkat et eskiden yapamadığı bazı şeyleri daha iyi yapabiliyor. Mesela ayakkabısının bağcıklarını kendisi bağlıyor, yazısı da öncesine göre daha iyi ayrıca o minicik oyuncakları birleştirip ne kadar güzel oyunlar oynuyor. Ya geçen gün kâğıtları katlayarak oluşturduğu şekillere ne demeli! Bence bir rahatsızlığı olsa bunları da yapamazdı." dedi. Serpil Hanım "Yine de biz biraz daha gözleyelim, belki bir doktora da danışırız." dedi.

5. Örnek Olay

Ece bebeklikten itibaren ihtiyaçları zamanında ve yeterince karşılanmadan büyüyen bir çocuktu. Ece'nin karnı acıktığında hemen doyurulmaz, altı kirlendiğinde hemen değiştirilmez, kucağa alışmasın diye kucağa alınıp sevilmez ve kendisiyle çok nadir oyun oynanırdı. Ece büyüdüğünde kendisinden tek başına yemek yemesi isteniyordu fakat Ece üstüme dökerim korkusuyla yemeğini rahat rahat yiyemiyordu. Parka oyun oynamaya gittiğinde düşerim, yapamam korkusuyla merdivenleri tek başına çıkmak istemiyordu. Ece'ye üstünü değiştirmesi söylendiğinde "Ben yapamam ki!" diyordu. Yaşı ilerledikçe sevilip sevilmediğini sıkça düşünüyor, bir işi yapacağı zaman hem kendisine hem çevresindekilere güvenmekte zorluk çekiyordu. Çevresindekiler onu cesaretlendirse de içinden hep kendini sorguluyor bu duyguyu nasıl aşacağını sık sık düşünüyordu.

6. Örnek Olay

Burak dil gelişimi açısından erken denebilecek aylarda kendini ifade etmeye başlamış bir çocuktu. Öyle tatlı, öyle güzel konuşurdu ki çevresindeki herkes ona çeşitli sorular sorar, onu konuşturmaya çalışırdı. Onlar sormasa da Burak onlara ya sorular sorar ya da bir şeyler anlatırdı. Burak zamanla çevresindekilerle çok kolay iletişim kurmaya başladı. Evlerine gelen misafirlere oyuncaklarını gösterir, oyuncaklarla nasıl oynadığını anlatırdı. Parkta bir çocuk görse hemen yanına gider, onunla konuşmaya çalışır ve hemen birlikte oyuna başlardı. Çevresinde gördüğü değişik şeyleri bir süre gözler ve onunla ilgili çeşitli sorular sorup değişik yorumlar yapardı. Burak'ın düşünme biçimi ve sorduğu sorular ailesinin çok dikkatini çeker, çevresiyle bu kadar ilgili olması ailesini çok mutlu ederdi.

7. Örnek Olay

Derya Hanım kızı Asya doğduğu günden beri kızının gelişimini desteklemek için onunla çeşitli oyunlar oynardı. Asya henüz iki aylıkken annesinin salladığı renkli ve sesli oyuncakları bir süre izler sonra oyuncağa olan ilgisini kaybederdi. Bazen Asya daha oyuncağı izlerken annesi oyuncağı saklar ama Asya tepki vermezdi. Asya yaklaşık dört aylık olduğunda annesi oyuncağı Asya'nın eline verdi. Asya oyuncakla oynarken Asya'nın annesi oyuncağı elinden aldı ve sakladı. Asya oyuncağı bulmak için bir süre bakındı ama bulamayınca aramaktan vazgeçti. Bunu gören annesi şaşırdı ve bir sorun var galiba diyerek Asya'yı bir çocuk gelişimi uzmanına göstermeye karar verdi. Asya ile oynadıkları oyunu ve Asya'nın tepkisini uzmana anlattı. Çocuk gelişimi uzmanı Asya'nın bu tepkisinin normal olduğunu, bu oyunu oynamaya ve Asya'nın tepkilerini gözlemeye devam etmesini söyledi. Derya Hanım'ın oyunu çeşitlendirmesi için de önerilerde bulundu. Derya Hanım'ın oyuncağın üstünü bir örtüyle örtüp küçük bir kısmını görünür şekilde bırakmasını daha sonra oyuncağı Asya'nın gözünün önünde tamamen saklamasını önerdi. Derya Hanım'dan Asya'nın tepkileriyle ilgili de not tutmasını, bir sonraki görüşmeye elindeki notlarla gelmesini istedi. Derya Hanım uzmanın önerilerine uyup Asya'yla oyunu oynamaya devam etti. Zamanla Asya'nın oyuncağı bulmak için çabaladığını, kısmen saklanmış oyuncağı örtünün altından bulup çıkardığını, daha sonraları tamamen saklanan oyuncağı saklanılan yerde bulduğunu, oyuncağını bulmak için birden fazla yere baktığını gözlemledi. Derya Hanım, Asya bir yaşına geldiğinde gözlemlerini not ettiği kâğıtla tekrar çocuk gelişimi uzmanına gitti. Çocuk gelişimi uzmanı, Asya'nın gelişiminin olması gerektiği gibi ilerlediğini söyledi.

SIRA SİZDE

- 7 gruba ayrılınız.
- Öğretmeninizin size vereceği gelişim ilkesiyle ilgili bir drama ya da oyun etkinliği hazırlayınız.
- Etkinliğin uygulanması için grup arkadaşlarınızla rol dağılımı yapınız.
- Hazırladığınız etkinliği sınıfta uygulayınız.
- Uygulamanın ardından etkinliğin hangi gelişim ilkesiyle ilgili olduğunu arkadaşlarınızla tartışınız.

1. UYGULAMA FAALİYETİ

Gelişimle İlgili Temel İlkeleri Gösteren Afiş Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda gelişimle ilgili temel ilkeleri gösteren bir afiş hazırlayınız.

Afişinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Afişinizi 50 x 70 cm boyutunda bir fon kâğıdına hazırlayınız.
- Afişinizde gelişimle ilgili temel ilkelerin tamamına yer veriniz.
- Her ilkeyle ilgili gerekli açıklamaları ilgili ilkenin altına yazınız.
- Afişinizi resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştiriniz.
- Afişinizin yaratıcı olmasına özen gösteriniz.
- Afiş üzerindeki yazıları bilgisayar ortamında ya da elde yazabilirsiniz.
- Uzaktan okunabilecek büyüklükte yazı puntosu seçiniz.
- Afişinizde Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.
- Afişinizi hazırlarken temiz ve düzenli çalışmaya özen gösteriniz.
- Afişinizi 2 ders saati içinde tamamlayınız.
- Afişleri sınıf panosunda sergileyiniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, Gelişimle İlgili Temel İlkeleri Gösteren Afiş Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL İLKELERİ GÖSTEREN AFİŞ HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Gerekli araç gereci eksiksiz hazırladı.		
2	Afiş için 50 x 70 cm boyutunda bir fon kâğıdı kullandı.		
3	Gelişimle ilgili temel ilkelerin tamamına afişte yer verdi.		
4	Gerekli açıklamaları ilgili ilkenin altına yazdı.		
5	Afişi resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştirdi.		
6	Afişin yaratıcı olmasına özen gösterdi.		
7	Uzaktan okunabilecek büyüklükte yazı puntosu seçti.		
8	Afişte Türkçeyi doğru kullandı.		
9	Afişi hazırlarken temiz ve düzenli çalıştı.		
10	Afişi verilen süre içerisinde tamamladı.		
11	Afişi atölyede sergiledi.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

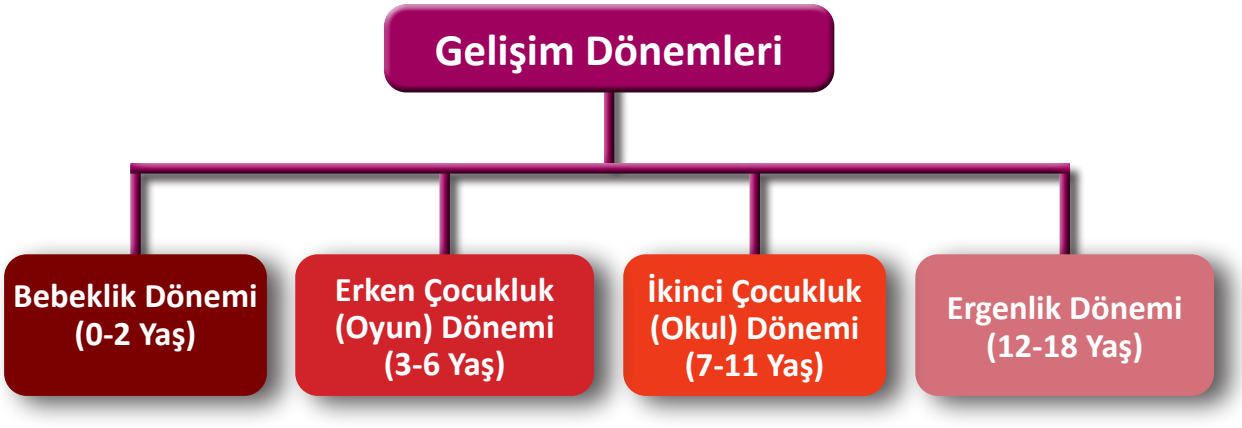
1. **0-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerle görüşünüz. Ebeveynlerin, çocukların büyüme ve gelişimlerini nasıl takip ettiklerini, bu süreçte kimlerden yardım aldıklarını öğreniniz. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **İnsan gelişimini dönemlere ayırarak incelemenin faydaları nelerdir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

1.2. GELİŞİM DÖNEMLERİ

Gelişim döllenmeden doğuma ve doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreçtir ancak süreç içerisinde gelişimin hızı aynı değildir. Gelişim bazı dönemlerde yavaş, bazı dönemlerde hızlıdır. Her gelişim döneminde farklı özellikler gözlenir.

1.2.1. 0-72 Ay Aralığında Yer Alan Gelişim Dönemleri ve Özellikleri

Gelişim dönemleri yaşamın farklı özelliklerine göre gruplandırılmış zaman dilimleridir. Gelişimi anlayabilmek için dönemsel olarak incelemek gerekir. Gelişim dönemleri Şema 1.5'teki gibi sınıflandırılabilir.

Şema 1.5: 0-72 ay aralığında yer alan gelişim dönemleri

» Bebeklik Dönemi (0-2 Yaş)

Doğum öncesi dönemden sonra gelişimin en hızlı olduğu dönem bebeklik dönemidir. Bebekler, özellikle doğumdan sonra ilk yıl hızlı büyür ve gelişir. Bebeklerin gelişiminin takibi için ilk yıl düzenli doktor kontrollerinin yapılması önemlidir. Bu doktor kontrollerinde bebeklerin kilosu tartılır, boy ve baş çevresi ölçülür, bıngıldağı kontrol edilir, işitme testi, göz muayeneleri ve aşı takviminde belirtilen aşıları yapılır. Yapılan takip ve muayenelerle erken dönemde tespit edilebilecek herhangi bir aksaklığa zamanında müdahale edilebilir ve bebeklerin tedaviye olumlu cevap verme ihtimali artar.

Bebeklerin çeşitli gereksinimleri vardır ve bu gereksinimlerini karşılayabilmek için bir yetişkine ihtiyaç duyar. Bebeklerin gereksinimlerinin zamanında ve yeterli şekilde karşılanması hem bu dönemi hem de hayatının geri kalan dönemlerini etkiler. Anne sütü bebekler için hayati önem taşır. Beslenme, sağlıklı büyüme ve anne ile bebek arasındaki bağı güçlendirmek için anne sütüne ihtiyaç vardır. Bebeğin anne sütü alamadığı durumlarda annesinin kucağında onun eliyle

Görsel 1.9: Ek gıdaya geçiş

beslenmesi de anne ile bebek arasında ten teması sağlar ve bu bağın güçlenmesini destekler. Bebekler 6. aydan itibaren ek gıdaya geçer ve değişik tatlarla tanıştırılır (Görsel 1.9). Bu süreçte ebeveynleriyle yemek masasına oturan bebeğin sosyal gelişimi de desteklenir.

Bebekler, bu dönemde kemik ve kas gelişimleri sayesinde bağımsız hareket edebilme becerisi kazanır. Oturma ve emeklemeyi öğrendikten sonra 9. ay civarında ayakta durmak için çabalar (Görsel 1.10). Yürüme becerisini 12-18. aylarda kazanır. Bebeklik döneminin sonuna doğru mesane ve bağırsak kontrolünü sağlar. Tuvalet eğitimiyle birlikte bebeğin özbakım becerileri gelişir ve bağımsızlığı artar.

Görsel 1.10: Bebeğin ayakta durma çabası

Bebekler, yaşamın ilk günlerinde bakarak ve ağlayarak iletişim kurar. Zamanla bebeklerin dil gelişimleri de ilerler. Önce sesleri keşfeder ve tekrarlar daha sonra tek veya iki sözcükle isteklerini ifade eder. Bu dönemin sonunda iki üç sözcükten oluşan cümlelerle kendini ifade eder ve soru cümleleri kurar.

Görsel 1.11: Duyguların yansıtılması

Bebeklik döneminde sosyal ve duygusal gelişimin şekillenmeye başlar. Bebeğin sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi için ihtiyaç duyduğu temel güven, merak ve bağımsızlık duygularının; iletişim kurma, araştırma, keşfetme ve sosyalleşme isteklerinin temelleri bu dönemde atılır. Bebekler bu dönemde mutluluk, şaşkınlık, üzüntü, kızgınlık, korku, utanma, suçluluk gibi duygularını anlaşılır biçimde yansıtır (Görsel 1.11). 6. aydan itibaren akranlarıyla ilgilenmeye başlar ve bir araya geldiklerinde oynamasalar da etkileşim kurarlar.

Bebeklik döneminde bebeğin motor ve dil gelişiminde gözlenen ilerleme onun bilişsel gelişiminin de göstergesidir. Bu dönemde ebeveynlerin ya da bebeğin bakımını üstlenen kişinin bebeğe gösterdiği ilgi, onunla oynadığı oyunlar, oyunda kullandığı oyuncaklar ve sunduğu zengin uyarıcılar bebeğin bilişsel gelişimini büyük oranda etkiler.

» Erken Çocukluk (Oyun) Dönemi (3-6 Yaş)

Okul öncesi yaşları kapsayan erken çocukluk dönemi, çocuğun çevresini keşfetmeye yöneldiği ve yaşama dair en temel becerileri kazandığı dönemdir. Bu dönemde gelişimin hızı bebeklik dönemine göre yavaşlar ancak ilerlemesini sürdürür. Yemek yeme, tuvalet ihtiyacını giderme, giyinme gibi özbakım becerileri günlük yaşamın bir parçası hâline gelir. Boy uzaması, kilo artışı, kas ile kemik gelişimi ve sinir sisteminin gelişmesi çeşitli hareket becerilerinin kazanılmasını kolaylaştırır. Çocuklar bu dönemde özellikle koşma, zıplama, atma, yakalama, fırlatma, topa vurma gibi hareket becerilerini kazanır.

Görsel 1.12: Oyunda anneyi taklit etme

Çocukların bu dönemdeki en önemli etkinliği oyundur. Zamanının büyük bir bölümünü oynayarak geçirir. Kendi cinsiyetinden olan ebeveyniyle kurduğu özdeşimi oyunlarına yansıtır. Kız çocuk annesini, erkek çocuk babasını taklit ettiği hayalî oyunlar oynar (Görsel 1.12). Bu dönemde çocuklar son zamanlarda etkilendikleri olayları da oyunlarına yansıtır. Okul öncesi eğitim kurumlarında arkadaşlarıyla oynadıkları oyunlarda rol dağılımı yapar ve üstlendikleri rolü canlandırarak oyunlarını sürdürürler.

Görsel 1.13: Oyunda rekabet

Bu süreçte benmerkezci davranışlar görülmesine rağmen çocuğun daha çok sosyalleştiği, dili iyi düzeyde ve iletişim kurma amacıyla kullandığı da gözlenir. Çocuk bu dönemde bir arkadaş grubunda yer almayı, grupla hareket etmeyi ve kurallara uymayı da öğrenir. Dönemin sonuna doğru kurallı oyun oynamaktan, oyun içinde rekabet etmekten mutluluk ve heyecan duyar (Görsel 1.13).

Erken çocukluk döneminde çocukların dikkat sürelerinde önemli bir artış gözlenir. Çocuklar bu dönemde günlük yaşamda kullandığı materyaller ve deneyimlediği olaylarla ilgili konuşmaktan hoşlanır. Çocukların kelime dağarcığı zenginleşmeye devam eder. Anlamını bilmediği bir kelime duyduğunda "….. ne demek?" şeklinde sorular yöneltir. Bazı durumlarda kelimenin anlamını bilmese de bir cümle içinde kullanır ve o kelimeyi telaffuz etmekten mutluluk duyar. Araştırma, inceleme yapmaktan ve bir şeyler keşfetmekten heyecan duyar. Çocuğun bu dönemde merak duygusu artmıştır ve sık sık "Neden?" sorusunu yöneltir.

Çocuklar 3 yaş civarında bedensel görünüş farklılıklarına dayanarak cinsiyetini öğrenir. Kız ve erkek kelimelerini anlamaya ve kullanmaya başlar. Kızların ne giydikleri, nasıl göründükleri ve erkeklerin ne giydikleri, nasıl göründüklerine yönelik sorular sorar. Bu dönemin sonuna doğru cinsiyetin sürekli olduğunu ve değişmediğini kavrar.

» İkinci Çocukluk (Okul) Dönemi (7-11 Yaş)

İkinci çocukluk dönemi okul yıllarına denk gelen, çocuğun dış dünyayla daha çok etkileşimde bulunduğu dönemdir. Bu dönemde fiziksel gelişim önceki yıllara göre yavaş ilerler. Çocukların üzerinde öğretmenlerin ve arkadaşların etkisi artarken ailenin etkisi azalır. Akranlarla vakit geçirmek çocuklara yeni fırsatlar sunar ve çocukların sosyal becerilerinin gelişimini destekler. Bilişsel ve sosyal becerilerin artması çocukların bağımsız olmasını kolaylaştırır.

Görsel 1.14: Cinsiyete göre gruplaşma

Çocukların bu dönemde bedenleri üzerindeki kontrolleri artar ve yeteneklerinin farkına varır. Oyunlarında fiziksel etkinliklere daha çok yer verir. Kız ve erkek çocuklar kendi aralarında gruplaşarak oynamayı tercih eder ve akranlarıyla bir arada olmaktan mutluluk duyar (Görsel 1.14). Çocukların grup içinde ön plana çıkmak için çabaladıkları da gözlenir.

Çocukların ince motor becerileri bu dönemde okul öncesi döneme göre daha çok gelişir. Çocuklar; ince bir kalemi sıkıca tutup yazı yazabilir, piyano, keman ve uygun olan diğer müzik aletlerini kullanabilir (Görsel 1.15).

Görsel 1.15: İnce motor becerilerin gelişimi

Çocuklar; gelişimsel olarak okuma yazmayı öğrenme, problem çözme, olayları anlama ve yorumlamaya hazırdır. Çocukların kelime dağarcığı zengindir, konuşma ve kendini ifade etme becerileri gelişmiştir. İş birliği yapma, iş planlama, işi sürdürme ve sonuçlandırma, akademik ve sosyal anlamda başarılı olma bu yaş grubu çocukları için ön plandadır. Bunları başaran çocukların öz güveni gelişir aksi takdirde çocuk başarısızlık duygusuyla karşı karşıya kalabilir. Bu durum çocuğun kendisi hakkında olumsuz tutum geliştirmesine ve kendisini yetersiz hissetmesine neden olabilir.

Görsel 1.16: Arkadaş ilişkileri

» Ergenlik Dönemi (12-18 Yaş)

Ergenlik dönemi büyümenin en hızlı olduğu dönemlerden biridir. Cinsiyet salgı bezlerinin aktif hâle gelmesiyle kızlarda östrojen, erkeklerde testosteron hormonu üretilmeye başlar. Ergenlik döneminin aşamaları ve gerçekleşen değişimler tüm gençlerde aynı sırayı izler fakat bunların zamanlaması bireyden bireye farklılık gösterir. Yaklaşık 9 yaşına kadar erkekler kızlardan daha ağır ve uzunken 10-15 yaşları arasında kızların ağırlık ve uzunlukları aynı yaştaki erkeklerin ağırlık ve uzunluklarını geçer.

Bu dönemde fiziksel değişiklikler hızlıdır. Beden oranları değişir ve gençlerin bu değişime uyum sağlaması zaman alır. Önce el ve ayaklar büyür ardından kol ve bacaklar, en son da beden gelişir. Bu süre zarfında çarpma, düşme, tökezleme, düşürme, kırma gibi kazalar sık sık yaşanır. Beden gelişimi sırasında erkeklerde kas, kızlarda yağ dokusu artar. Yaşanan fiziksel gelişim gençlerin sosyal, duygusal, bilişsel ve cinsel gelişimlerini de önemli ölçüde etkiler.

Okul döneminde zayıflamaya başlayan aile ilişkileri bu dönemde daha da azalır ve arkadaş ilişkileri ön plana çıkar (Görsel 1.16). Özellikle karşı cinsle ilişkilerin kurulması ve cinsel kimliğin kazanılması oldukça önemlidir. Yeni insanlarla tanışma, bir ilişkiyi başlatma, sürdürme ve bitirme becerileri bu dönemde kazanılır. Gençler her iki cinsle arkadaşlık kurmak için bu becerilere ihtiyaç duyar.

Bu dönemde hızlı büyüme ve hormonal değişimler gençlerin duygularını doğrudan etkiler. Duyguların yoğunluğundaki artış ve duygulardaki istikrarsızlık dikkat çekicidir. Gençler kendilerine bir hayal dünyası kurar ve geleceğe yönelik planları, karşı cinse dair düşünceleri, istekleri, arzuları kurduğu bu dünyanın içinde yer alır. Vücut enerjisinin büyüme için harcandığı bu dönemde gençlerde üşengeçlik, tembellik ve çalışmaya karşı isteksizlik gözlenebilir.

6. ETKİNLİK

Burada Herkes Öğretmen

Araç Gereç: Küçük not kâğıtları, kalem, silgi

Uygulama

- "Gelişim dönemleri" konusunda öğrendiklerinizi aktif öğrenme tekniklerinden "burada herkes öğretmen" tekniğini kullanarak gözden geçiriniz.
- Gelişim dönemleri konusunda sormak istediğiniz soruları veya tartışılmasını istediğiniz noktaları bir not kâğıdına yazınız.
- Tüm kâğıtları toplayıp karıştırdıktan sonra yeniden dağıtınız.
- Kendi yazdığınız kâğıdın size gelmemesine dikkat ediniz.
- Size gelen kâğıttaki soruyu ya da tartışma konusunu araştırıp söyleyeceklerinizi belirleyiniz.
- Tüm sınıf hazır olduktan sonra elinizdeki kâğıtta yer alan soruyu ya da tartışma konusunu ve cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Aynı soru ya da tartışma konusunun başka kâğıtta yer alıp almadığını sorunuz. Soru veya tartışma konusu başka arkadaşınızın kâğıdında da varsa onun da cevaplarını söylemesine fırsat veriniz.
- Verilen cevapları sınıf ortamında tartışınız.

7. ETKİNLİK

0-72 Ay Aralığındaki Çocuğun Gelişim Dönemlerini Gösteren Resimli Afiş Hazırlama

Araç Gereç: 50 x 70 cm boyutunda fon kâğıdı, makas, yapıştırıcı, renkli kalemler ve gelişim dönemleriyle ilgili resimler

Uygulama

- Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 ay aralığındaki çocuğun gelişim dönemlerini gösteren resimli afiş hazırlayınız.
- Afişi 50 x 70 cm boyutunda bir fon kâğıdına hazırlayınız.
- Afişte tüm gelişim dönemlerine yer veriniz.
- Her gelişim dönemiyle ilgili gerekli açıklamaları ilgili dönemin altına yazınız.
- Afişi resim, fotoğraf, şekil, çizim gibi görsellerle zenginleştiriniz.
- Afişin yaratıcı olmasına özen gösteriniz.
- Afiş üzerindeki yazıları bilgisayar ortamında ya da elde yazabilirsiniz.
- Yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat ediniz.
- Afişte Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.
- Afişi hazırlarken temiz ve düzenli çalışmaya özen gösteriniz.
- Afişi bir sonraki ders saatine kadar tamamlayınız.
- Hazırladığınız afişleri atölyede sergileyiniz.

8. ETKİNLİK

0-72 Ay Aralığından Seçtiği Bir Çocuğu
Gelişim Dönemleri Açısından Gözlemleyerek Kaydetme

Araç Gereç: Gelişim gözlem formu, kalem, gözlem sırasında kullanılacak çeşitli materyal ve oyuncaklar

Uygulama

- Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 ay aralığından seçtiğiniz bir çocuğu gelişim dönemleri açısından gözleyip gözlemlerinizi gelişim formuna kaydediniz.
- Seçtiğiniz çocuk 0-36 ay aralığında ise gözlem sırasında "Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı" kitabının Ek 1 bölümünde yer alan ve çocuğun yaş grubuna uygun olan gelişim gözlem formunu kullanınız.
- Seçtiğiniz çocuk 36-72 ay aralığında ise "Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı" ndan yararlanılarak hazırlanan, sonraki sayfalarda yer verilen ve çocuğun yaş grubuna uygun olan gelişim gözlem formunu kullanınız.
- Gözlem öncesinde kullanacağınız formu inceleyiniz. Çocuğun hangi becerilerini gözleyeceğinize dikkat ediniz. Gözleyeceğiniz becerilerle ilgili çeşitli materyal ve oyuncakları gözlem günü yanınızda götürünüz ya da çocuğun ebeveyninden sizin için hazırlamasını isteyiniz.
- Çocukla oynayabileceğiniz ve gözleyeceğiniz davranışları çocuğun sergilemesini sağlayacak birkaç oyunu gözlem öncesinde planlayınız.
- Gözlemlerinizi form üzerinde işaretleyiniz.
- Gözleme fırsatı bulamadığınız beceriler için çocuğun ebeveyninden bilgi alınız ve bu bilgi doğrultusunda formu işaretleyiniz.
- İşaretlemeleriniz sonucunda gözlediğiniz, kısmen gözlediğiniz ve gözleyemediğiniz becerileri toparlayarak bir rapor hâline getiriniz. Çocuğun dikkatinizi çeken belirli davranışlarına da raporunuzda yer veriniz.
- Doldurduğunuz gözlem formu, hazırladığınız rapor ve varsa çocuğun çizdiği resim, katladığı kâğıt, şekil verdiği hamur vb. materyalleri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

36-48 AYLIK ÇOCUKLAR İÇİN GELİŞİM GÖZLEM FORMU

Çocuğun Adı ve Soyadı:	Gözlemin Yapıldığı Yer:
Çocuğun Cinsiyeti:	Gözlem Tarihi:
Çocuğun Doğum Tarihi:	Gözlem Başlama ve Bitiş Saati:

Gelişim Alanları ve Özellikleri	Gözlendi	Kısmen Gözlendi	Gözlenemedi
● Bilişsel Gelişim			
Zıt kavramları ayırt eder.			
1'den 10'a kadar sayar.			
Bire bir eşleştirme yapar.			
1'den 10'a kadar olan nesneler içinde istenen sayıdaki nesneyi gösterir.			
4 parçalı yapbozu tamamlar.			
Renkleri tanır ve eşleştirir.			
Resmini gördüğü nesneyi tanımlar.			
Kendisine söylenen vücut bölümlerini gösterir.			
Cinsiyetini söyler.			
Modele bakarak iki nesneden oluşan örüntüyü devam ettirir.			
● Dil Gelişimi			
Sesin geldiği yönü söyler.			
3-4 sözcüklü cümleler kurar.			
"Neden, nasıl, kim?" gibi sorular sorar.			
Sohbete katılır.			
Duygularını sözel olarak ifade eder.			
İfadelerinin çoğu anlaşılır.			
Art arda verilen iki veya üç yönergeyi yerine getirir.			
Kendi kendine şarkı ve tekerleme söyler.			
Yaptığı günlük işlerle ilgili olarak sorulan sorulara cevap verir.			
İki olayı oluş sırasına göre anlatır.			
● Sosyal ve Duygusal Gelişim			
Kendisi ile ilgili sorulara cevap verir.			
Nezaket sözcüklerini kullanır.			
Duygularını ifade eder.			
Basit sorumlulukları yerine getirir.			
Kendine ait nesneleri paylaşır.			
Gerekli durumlarda izin ister/izin alır.			
● Motor Gelişim			
Düz çizgide yürür.			
Tek ayak üzerinde sıçrar.			
Değişik yönlere yuvarlanır.			
Yumuşak malzemeleri kullanarak değişik şekiller oluşturur.			
Verilen basit şekilleri keser.			
Daire şeklini çizer.			
Müzik eşliğinde serbest dans eder.			

48-60 AYLIK ÇOCUKLAR İÇİN GELİŞİM GÖZLEM FORMU

Çocuğun Adı ve Soyadı:	Gözlemin Yapıldığı Yer:
Çocuğun Cinsiyeti:	Gözlem Tarihi:
Çocuğun Doğum Tarihi:	Gözlem Başlama ve Bitiş Saati:

Gelişim Alanları ve Özellikleri	Gözlendi	Kısmen Gözlendi	Gözlenemedi
● Bilişsel Gelişim			
İnsan resmini 6 ögeyi içerecek şekilde çizer.			
4-10 parçalı yapbozu tamamlar.			
1'den 20'ye kadar birer ritmik sayar.			
Aynı sayıdaki nesne gruplarını eşleştirir.			
Verilen iki yarımı birleştirerek bütün oluşturur.			
Mekânda konum ile ilgili yönergeleri uygular.			
Bir olayı oluş sırasına göre sıralar.			
Birkaç nesnenin hangi malzemeden yapıldığını söyler.			
10 küple kule yapar.			
Renkleri isimlendirir.			
Kısa süre önce gördüğü nesne, kişi veya resimle ilgili sorulan sorulara cevap verir.			
Resimlerdeki eksik parçaları örneğe bakarak tamamlar.			
Gösterilen resimlerden öykü oluşturur.			
Neden ve sonuç ilişkisi içeren sorulara cevap verir.			
İki nesneden oluşan örüntü yapar.			
● Dil Gelişimi			
Sesin kaynağının ne olduğunu söyler.			
4-5 sözcüklü cümleler kurar.			
Zıt anlamlı sözcükleri kullanır.			
Nesnelerin işlevleriyle ilgili soruları yanıtlar.			
"Neden, nasıl, kim?" gibi sorulara yanıt verir.			
Kısa ve basit öykülerle ilgili soruları yanıtlar.			
Deneyimleriyle ilgili konuşur.			
● Sosyal ve Duygusal Gelişim			
Adını, soyadını ve yaşını söyler.			
Duygularını jest ve mimiklerle ifade eder.			
Bir sorunu olduğu zaman yardım ister.			
Başkalarına yardım etmeye karşı isteklidir.			
Başladığı işi sürdürme çabası gösterir.			
Gerektiği durumlarda bağımsız davranır.			
● Motor Gelişim			
Engelin üzerinden çift ayak atlar.			
Topu yerde 3 kere sektirir.			
Küçük topu yerden yuvarlar.			
Basit dans adımları yapar.			
Gösterilen modeli örneğe bakarak çizer.			
Nesneleri ipe dizer.			

60-72 AYLIK ÇOCUKLAR İÇİN GELİŞİM GÖZLEM FORMU	
Çocuğun Adı ve Soyadı:	Gözlemin Yapıldığı Yer:
Çocuğun Cinsiyeti:	Gözlem Tarihi:
Çocuğun Doğum Tarihi:	Gözlem Başlama ve Bitiş Saati:

Gelişim Alanları ve Özellikleri	Gözlendi	Kısmen Gözlendi	Gözlenemedi
● Bilişsel Gelişim			
İnsan resmindeki eksik vücut bölümlerini çizer.			
10-25 parçalı yapbozu tamamlar.			
Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur.			
1'den 10'a kadar olan nesneleri kullanarak toplama yapar.			
1'den 10'a kadar olan nesneleri kullanarak çıkarma yapar.			
Yarım ve bütün olan nesneleri gösterir.			
Neden ve sonuç ilişkisi kurar.			
Kısa süre gösterilen bir resimdeki ayrıntıları hatırlar.			
Haftanın günlerini sırayla söyler.			
20'ye kadar ritmik sayar.			
Üç nesneden oluşan örüntü yapar.			
● Dil Gelişimi			
Verilen sese benzer sesler çıkarır.			
6 ve daha fazla sözcükten oluşan cümleler kurar.			
"Kim, ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl?" gibi sorular sorar.			
Cümlelerinde "çünkü, daha sonra" gibi bağlaçlar kullanır.			
Dil bilgisi kurallarına çoğunlukla uyar.			
Dinlediği bir öyküyü anlatır.			
Çevresindeki yazılı materyalleri tanır.			
Duygu ve düşüncelerini yetişkinlere anlatır.			
Yazının yönünü gösterir.			
Kitaptaki resimlere bakarak okuyormuş gibi yapar.			
● Sosyal ve Duygusal Gelişim			
Evinin adresini söyler.			
Ebeveyninin telefon numarasını söyler.			
Duygularını belli eder.			
Aldığı sorumluluğu yerine getirir.			
Kendine güven duyar.			
Yeni tanıştığı bireylerle kolay iletişim kurar.			
Amaçları doğrultusunda davranır.			
Gerektiği durumlarda liderliği üstlenir.			
● Motor Gelişim			
Belli bir mesafedeki hedefi vurur.			
Topu yerde 5-6 kere sektirir.			
Çeşitli hareketleri müzik ve ritim eşliğinde ardı ardına yapar.			
Örnek gösterildiğinde kâğıdı çapraz şekilde katlar.			
Daire, üçgen, kare ve dikdörtgeni örneğe bakarak çizer.			
Yatay, dikey, eğri ve eğik çizgiler çizer.			
Kalemi doğru tutar.			
1-5 arası rakamları örneğe bakarak yazar.			

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Çocuğun gelişimi üzerinde çevresel faktörlerin mi, biyolojik faktörlerin mi daha etkili olduğunu sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.**
2. **Çocuğun gelişimini olumlu yönde desteklemek için neler yapılabilir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

1.3. GELİŞİME ETKİ EDEN FAKTÖRLER

İnsan organizması etkilenen ve etkilenerek gelişen bir yapıya sahiptir. Gelişime etki eden faktörler Şema 1. 6'daki gibi sınıflandırılabilir.

Şema 1.6: Gelişime etki eden faktörler

1.3.1. Gelişime Etki Eden Biyolojik ve Çevresel Faktörler

Gelişimi etkileyen faktörlerin neler olduğu araştırmacılar tarafından yıllarca tartışılan bir konudur. Kimi araştırmacılar gelişim üzerinde biyolojik faktörlerin, kimi araştırmacılar da çevresel faktörlerin daha etkili olduğunu savunmuştur. Günümüzde ise biyolojik ve çevresel faktörlerin gelişimi çeşitli ve farklı yönlerden etkilediği görüşü kabul görmektedir.

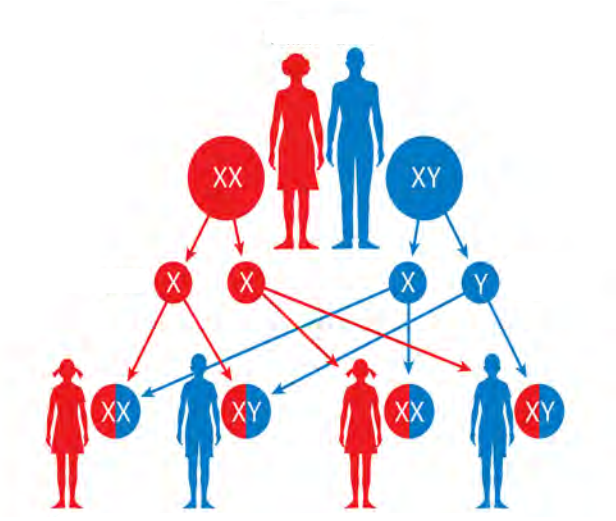
1.3.1.1. Biyolojik Faktörler

Kalıtım, hormon, cinsiyet gibi biyolojik faktörler çocuğun gelişim sürecinde önemli rol oynamaktadır. Bu faktörler çocuğun gelişimini etkileyecek şekilde olumlu ya da olumsuz olabilir.

» Kalıtım

Anne ve babadan genler yoluyla geçen, kuşaktan kuşağa aktarılan özelliklerin tümüne **kalıtım** denir. Kalıtım gelişimi etkileyen önemli bir faktördür. Annenin yumurta, babanın sperm hücrelerinde bulunan yirmi üçer kromozom, kalıtımın kapsamını belirlemektedir. Her kromozom çocuğa anne ve babadan geçecek özellikleri taşıyan 20.000 genin farklı birleşimlerle dizilişinden oluşmaktadır. Genler DNA adı verilen amino asitten meydana gelmektedir.

Görsel 1.17: Cinsiyetin belirlenmesi

DNA canlının tüm özellikleriyle ilgili bilgileri taşır ve bazı özellikler sadece genetik faktörlerle belirlenir. Örneğin cinsiyet anne ve babadan gelen kromozomun birleşmesiyle oluşur. Anne ve babanın hücrelerinde bulunan yirmi üçer kromozomun birer tanesi cinsiyet kromozomudur. Annenin yumurta hücresindeki cinsiyet kromozomu her zaman X'tir. Babanın sperm hücresindeki cinsiyet kromozomu X ya da Y olabilir. Spermde X kromozomu varsa anneden gelen X kromozomuyla birleşerek çocuk kız (XX) olur. Spermde Y kromozomu varsa anneden gelen X kromozomuyla birleşerek çocuk erkek (XY) olur (Görsel 1.17).

Kalıtımla ilgili önemli bir nokta da genotip ve fenotip arasındaki farklılıktır. **Genotip;** anne ve babadan kalıtımla getirilen tüm özelliklerdir. **Fenotip** ise ortaya çıkan gözlenebilir özelliklerdir. Bir genotipten çeşitli özelliklere sahip fenotipler oluşabilir. Değişik fenotiplerin meydana gelmesinde çevresel faktörler etkilidir. Örneğin çocuğun göz rengi kesin bir şekilde genotiptir ancak zekâ fenotiptir. Zekânın sınırları genotip tarafından belirlenir fakat gözlenebilen zekâ doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çevresel olaylardan etkilenir.

Bireylerin taşıdığı bazı özellikler dominant (baskın), bazı özellikler resesiftir (çekinik). Dominant özellikler yalnızca anne ya da babadan birinde bulunması hâlinde çocukta görülür. Resesif özellikler ise hem annede hem babada olduğu takdirde çocukta görülür. Örneğin yüksek tansiyon, kahverengi göz, A, B ve AB kan grupları dominant özelliklerdir. Düz saç, sarı saç, mavi göz resesif özelliklerdir.

Anne ve babanın sahip olduğu ya da taşıdığı kalıtsal hastalıklar da kromozomlarla bebeğe taşınabilir. Epilepsi, akdeniz anemisi, kalp ve diyabet hastalığı, fenilketonüri bu hastalıklara örnek gösterilebilir. Bunların yanında çeşitli kromozomların bebeğe geçerken bozulması sonucu down sendromu, turner sendromu, trizomi 18 ve trizomi 13 gibi kromozom anormallikleri de görülebilir.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Kalıtımın Gelişimi Nasıl Etkilediğini Gösteren Örnek Bir Araştırma

James Eduvardo Lewis (Ceyms Eduvardo Luvis) ve James Arthur Springer (Ceyms Arthır Sıpringer) tek yumurta ikizleridir. Henüz 4 aylık bebekken iki farklı aileye evlat olarak verilmiş daha sonra bir araya gelmemişlerdir. 39 yıl sonra bir araya geldiklerinde birçok özelliklerinin aynı olduğunu görülmüştür. Çocukken her ikisinin de Toy (Toy) adında köpekleri olmuştur. Her ikisi de iki defa evlenmiştir. İlk eşlerinin adı Linda (Linda), ikinci eşlerinin adı Betty (Beti)'dir. İkisinin de iki çocuğu vardır ve ikisinin de çocuklarının adı James (Ceyms) ve Alan (Elın)'dır. İkisi de şerif yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Ortak birçok ilgi ve yetenekleri vardır. Sağlık geçmişleri de büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bunların dışında uyku biçimlerine kadar birçok benzerlikleri söz konusudur.

» Hormonlar

Salgılarını doğrudan kana akıtan bezlere **iç salgı bezleri,** iç salgı bezlerinin salgılarına da **hormon** denir. Hormonlar organizmanın sağlıklı ve dengeli şekilde büyüme, gelişme ve çalışmasında görevlidir. Herhangi bir hormonun salgılanmasındaki yetersizlik ya da fazlalık diğer salgı bezlerini de etkiler ve organizmanın dengesinin bozulmasına neden olur.

İç salgı bezlerinin çalışması biyolojik ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Vücuttaki iç salgı bezleri ve görevleri Şema 1.7'deki gibi özetlenebilir.

Hipofiz Bezi

Beynin alt tarafında bulunur. Büyüme hormonu gibi birçok hormonun salgılanmasında görevlidir. Tüm salgı bezlerinin ve bütün organların çalışmasını etkiler. Vücudun büyüme ve gelişmesinde rol oynar. Büyüme hormonunun fazlalığı devliğe, yetersizliği cüceliğe neden olur.

Epifiz Bezi

Hipofiz bezinin arka kısmında bulunur. Uyku ve uyanıklık arasındaki dengeyi kuran melatonin hormonunun salgılanmasında görevlidir. Göze gelen ışık melatonin salgısını önler, bu nedenle melatonin gece salgılanır. Bu hormon gece ve gündüzün kontrolünü yaparak biyolojik saatin ve bedenin fiziksel dengesinin düzenlenmesine yardımcı olur.

Tiroid Bezi

Soluk borusunun iki yanında bulunur. Tiroksin adı verilen hormonu salgılar. Kan dolaşımının ve sinir sisteminin çalışmasında, kemik ve kasların gelişmesinde etkilidir. Tiroksin fazlalığı vücudun etkinliğini arttırırken yetersizliği vücudun etkinliğini yavaşlatır, zihin ve beden gelişiminde geriliğe neden olur.

Paratiroid Bezi

Tiroid bezine bitişik dört küçük bezden oluşur. Vücudun fosfor ve kalsiyum dengesini sağlamada görevlidir. Kemik gelişimi, kasların çalışması, sinir sistemi, kanın pıhtılaşması ve kalp atışlarını etkiler. Salgısının fazlalığı sinirlerin körleşmesine, yetersizliği kas ağrılarına ve kemiklerin bozulmasına neden olur.

Pankreas Bezi

İnsülin ve glukagon olmak üzere iki çeşit hormon salgılar. İki hormon da kandaki şeker miktarını ayarlamakla görevlidir.

Böbrek Üstü Bezleri

Böbreklerin üzerinde bulunur. Kabuk ve öz bölgesi olmak üzere iki kısımdan oluşur. Adrenalin gibi birçok hormonun salgılanmasında görevlidir. Vücudu duyguların yoğunluğundan korur. Cinsiyete ve büyümeye etki eder.

Timüs Bezi

Tiroid bezinin altında iki parça hâlinde bulunur. Çocukluk döneminde büyüme ve gelişmeyi destekler. Savunma mekanizmalarının işlemesinde rol oynar.

Cinsiyet Salgı Bezleri

Erkeklerde testisler, kadınlarda yumurtalıklardır. Erkeklerde testosteron, kadınlarda östrojen ve progesteron hormonu salgılar. Üreme hücrelerinin oluşturması ve cinsiyete özgü özelliklerin ortaya çıkmasında görevlidir.

Şema 1.7: İç salgı bezleri ve görevleri

1.3.1.2. Çevresel Faktörler

Kalıtımla getirilen özelliklere gelişme imkânı sunan ya da onları sınırlandıran faktörlerdir. Çevresel faktörlerin gelişime etkisi döllenmeyle başlayıp tüm gelişim evrelerinde devam eder. Çevresel faktörler doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası faktörler olarak incelenebilir.

» Doğum Öncesi Faktörler

Döllenmeden doğuma kadar olan süreçte anne karnında bebeğin maruz kaldığı birçok faktör onun gelişimini etkiler. Fetüsün yaşamını sürdürdüğü uterusun bebeğin yaşamsal faaliyetlerini sürdürmesi için elverişli olması gerekir aksi takdirde bebek gelişimini sürdüremez ve gebelik sonlanır. Gebelik süresince annenin beslenmesi, çalışma temposu, aldığı ilaçlar, ruh sağlığı, alkol, sigara gibi zararlı maddeleri kullanması, radyasyona maruz kalması, geçirdiği kazalar fetüsü büyük oranda etkiler. Gebeliğin ilk 3 ayında annenin geçirdiği kızamıkçık gibi hastalıklar, kullandığı ilaçlar bebekte organ eksikliğine veya organlarda işlev bozukluklarına neden olur.

» Doğum Anı Faktörler

Sağlıklı bir gebelik sonucunda gerçekleşecek doğumun başarılı olması bebeğin gelişimi açısından çok önemlidir. Doğum sırasında oluşacak şu komplikasyonlar bebeğin gelişimini olumsuz etkilemektedir:

- Bebeğin oksijensiz kalması
- Vakum, forseps gibi araçların yanlış kullanılması
- Bebeğin başının fazla basınçla karşılaşması
- Kordon dolanması
- Geliş bozuklukları
- Geç ve güç doğum
- Doğum sırasında yaşanan kazalar sonucu bebeğin travmaya maruz kalması
- Steril olmayan ortamlarda ve uzman olmayan kişiler tarafından yaptırılan doğumlar

» Doğum Sonrası Faktörler

Doğum sonrasında bireyin gelişimini destekleyen ya da onu sınırlandıran faktörler şunlardır: bebeğin beslenmesi, geçirdiği hastalık ve kazalar, aile yapısı, ailenin sosyal ve kültürel düzeyi, bireyler arasındaki ilişkilerin niteliği, okul ve çocuğun içinde yer aldığı diğer kurumlar, arkadaş grupları, içinde yaşadı toplumun değerleri, kültür ve kitle iletişim araçlarının kullanımı vb.

Bebeğin büyüme ve gelişmesi için başta anne sütü olmak üzere ihtiyaç duyduğu besinleri dengeli ve yeterli miktarda alması oldukça önemlidir. İhtiyaç duyduğu besin maddelerini tüketemeyen bebeklerde beslenme yetersizliğine bağlı çeşitli hastalıklar görülmektedir. Bebeğin geçirdiği hastalık ve kazalarda doğru ve hızlı müdahalede bulunulması, doğru tedavi yönteminin kullanılması bebek üzerinde bırakacak hasarı en aza indirmektedir.

Görsel 1.18: Ebeveynlerin çocuklar arasında cinsiyet ayrımı yapması

Anne ile babanın tutum ve davranışları çocuğun kişilik gelişimini doğrudan etkiler. İki ayrı uçta yer alan aşırı kısıtlayıcı ve aşırı hoşgörülü tutumlar, çocuğa cinsiyet ayrımı yapılarak davranılması gibi yaklaşımlar çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir (Görsel 1.18). Ailenin sergilediği tutum demokratik, tutarlı ve güven verici olmalıdır. Aile içerisinde saygı temeline dayanan sıcak ve sevecen ilişkiler çocuğun başta duygusal gelişimi olmak üzere fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve cinsel gelişimlerini de büyük oranda etkiler.

Görsel 1.19: Kitle iletişim araçlarının kullanımı

Çocuğun sahip olduğu kardeşler, kardeşlerinin kendisinden küçük ya da büyük olması ve çocukların doğuş sırası da gelişimi etkileyen faktörlerdendir. Ailelerin çocuklardan beklentileri gerçekçi olmalıdır. Ailenin çocuklara sunduğu maddi olanaklar ve ayırdıkları vakit çocukların beklentilerini uygun şekilde karşılamalıdır.

Anne ve babanın boşanması, ailenin dağılması çocuğun gelişimini etkileyen bir diğer faktördür. Çocuğun bu faktörden nasıl etkileneceği yaşına, anne ile babanın birbirleriyle ve çocukla kurdukları iletişime ve etkileşime, bir uzmandan çocuk için alınan desteğe göre farklılık gösterir. Küçük çocuklar ailenin parçalanmasından kendini sorumlu tutarken büyük çocuklar süreci daha kolay atlatabilir. Bu süreçte alınan psikolojik destek çocuğun süreci daha sağlıklı atlatmasına yardımcı olur.

Okul, yapısı gereği çocuğun gelişimini destekleyen önemli bir faktördür. Okulun fiziksel koşulları, eğitim programının felsefesi, öğretmenin niteliği ve akran etkileşimi çocuğun gelişimini doğrudan etkiler. Özellikle akranlar çocuğun sosyal gelişiminde ve kimlik kazanmasında önemli role sahiptir.

Çocuğun içinde yaşadığı kültüre bağlı olarak da gelişimsel özellikleri farklılık göstermektedir. Türk kültüründe yetişen çocukların gelişim özellikleri Japon ya da Amerikan kültüründe yetişen çocukların gelişim özelliklerinden farklıdır. Örneğin Japonya'da ebeveynler bağımsızlık duygusunu geliştirmeyi önemsedikleri için çocuklara küçük yaşta sorumluluk vermektedir. Türk kültüründe ise çocuklar daha korumacı bir tutumla yetiştirilmektedir. Bu da toplumumuzda çocukların bağımsız yaşam becerilerini daha geç kazanmalarının nedenlerinden biri olmaktadır.

Günümüzde gelişim üzerinde oldukça etkili olan bir diğer faktör de kitle iletişim araçlarıdır. Doğru kullanıldığında gelişimi desteklemekte; yanlış kullanıldığında ise olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Görsel 1.19). Özellikle ilk 3 yaşta çocuklar kitle iletişim araçlarından uzak tutulmalı, sonraki yaşlarda ise kitle iletişim araçlarını hem içerik hem süre olarak kontrollü kullanmaları sağlanmalıdır. İlk 3 yaşta kitle iletişim araçlarıyla uzun zaman geçiren çocukların dil ve iletişim becerilerini daha zor kazandığı gözlenmiştir.

SIRA SİZDE

Çocuğun gelişimini etkileyen doğum sonrası etmenlerden yetersiz ve dengesiz beslenme sonucu ortaya çıkan hastalıkları ve bu hastalıklardan hangilerinin çocuklarda daha çok görüldüğünü araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

9. ETKİNLİK

Dinliyorum ve Kararımı Veriyorum

Araç Gereç: Küçük kırmızı, yeşil ve beyaz kâğıtlar

Uygulama

- "Gelişime etki eden faktörler" konusunda öğrendiklerinizi aktif öğrenme tekniklerinden "kart gösterme" tekniğini kullanarak gözden geçiriniz.
- Öğretmeniniz tarafından her birinize dağıtılan kırmızı kâğıtlar "katılmıyorum", yeşil kâğıtlar "katılıyorum", beyaz kâğıtlar "kararsızım" anlamlarını taşımaktadır.
- Öğretmeninizin gelişime etki eden faktörlerle ilgili okuduğu cümleleri dikkatlice dinleyiniz.
- Okuduğu cümleye katılıyorsanız yeşil, katılmıyorsanız kırmızı, kararsız kaldıysanız beyaz kâğıdı kaldırınız.
- Arkadaşlarınızın kaldırdığı kâğıtları inceleyerek en çok hangi rengin kaldırıldığına dikkat ediniz.
- Ardından niçin o kartı kaldırdığınızı açıklayınız.
- Sınıfça öğretmeninizin okuduğu cümlelerin doğruluğu ve yanlışlığını tartışınız.

10. ETKİNLİK

İstasyonlarda Çalışma

Araç Gereç: Çeşitli büyüklük ve renklerde fon kâğıtları ile kâğıtlar, makas, yapıştırıcı, gelişimi etkileyen faktörlerle ilgili çeşitli resimler, renkli kalem ve boyalar

Uygulama

- "Biyolojik ve çevresel faktörlerin gelişim üzerindeki etkileri" konusunda öğrendiklerinizi aktif öğrenme tekniklerinden "istasyon" tekniğini kullanarak istasyonlardaki etkinliklerle gözden geçiriniz.
- Sınıfınızda afiş hazırlama, öykü yazma, slogan yazma ve resim çizme adı altında 4 istasyon oluşturunuz.
- Her istasyon için ihtiyaç duyulacak araç gereci masalara yerleştiriniz.
- 4 gruba ayrılınız.
- Grup olarak seçtiğiniz bir istasyonun başına geçiniz ve öğretmeninizin "Başla!" komutuyla o istasyonda yapılacak olan etkinliği yapmaya başlayınız.
- Her istasyonda 10 dakika çalışınız. 10 dakikanın sonunda öğretmeninizin "İstasyonu değiştir!" komutuyla yaptığınız etkinliği tamamlamadan başka bir istasyona geçiniz.
- Geçtiğiniz istasyonda yarım kalan etkinliği tamamlamaya devam ediniz.
- 40 dakikanın sonunda tüm istasyonlarda görev almış olmalısınız.
- Etkinliğin sonunda ortaya çıkan afiş, resim, öykü ve sloganları arkadaşlarınızla inceleyiniz.
- Ortaya çıkan ürünleri sınıfta sergileyiniz.

2. UYGULAMA FAALİYETİ

Gelişime Etki Eden Faktörlerle İlgili Araştırdığı Örnek Olayı Sunma

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda gelişime etki eden faktörlerle ilgili örnek olayları inceleyiniz. İncelediğiniz örnek olaylarla ilgili bir sunu hazırlayıp arkadaşlarınıza sununuz.

Örnek olayları incelerken ve sunarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Gelişime etki eden faktörlerle ilgili örnek olaylara kitaplar, genel ağ ya da yakın çevrenizdeki bireylerden ulaşabilirsiniz.
- Edindiğiniz örnek olayları inceleyiniz ve olaylardan birini sunmak üzere seçiniz.
- Seçtiğiniz örnek olayda gelişimi hangi faktörlerin etkilediğini belirleyiniz.
- Seçtiğiniz örnek olayla ilgili bilgisayar ortamında bir sunu hazırlayınız.
- Sununuza giriş amaçlı bir kapak hazırlayınız.
- Sununuzda örnek olayınıza ayrıntılı şekilde yer veriniz.
- Örnek olayın hangi aşamasında biyolojik hangi aşamasında çevresel faktörlerin etkili olduğunu ve bu faktörlerin neler olduğunu ayrıntılı şekilde açıklayınız.
- Sununuzu resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştiriniz.
- Yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat ediniz.
- Sununuzda Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.
- Araştırmanızı ve sununuzu bir sonraki ders saatine kadar tamamlayınız.
- Hazırladığınız sunuları sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.
- Arkadaşlarınızla örnek olayınız üzerine tartışınız.
- Sunumunuzu yaparken sesinizi ve Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, Gelişime Etki Eden Faktörlerle İlgili Araştırdığı Örnek Olayı Sunma Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

GELİŞİME ETKİ EDEN FAKTÖRLERLE İLGİLİ ARAŞTIRDIĞI ÖRNEK OLAYI SUNMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Çeşitli kaynaklardan örnek olayları inceledi.		
2	İncelediği örnek olaylardan birini sunmak üzere seçti.		
3	Seçtiği örnek olayla ilgili bilgisayar ortamında bir sunu hazırladı.		
4	Sunuya bir kapak hazırladı.		
5	Sunuda uzaktan okunabilecek büyüklükte yazı boyutu kullandı.		
6	Sunuyu resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştirdi.		
7	Örnek olay üzerinde gelişimi etkileyen faktörleri ayrıntılı açıkladı.		
8	Araştırmayı ve sunu hazırlamayı verilen süre içerisinde tamamladı.		
9	Hazırladığı sunuyu sınıfta arkadaşlarına sundu.		
10	Sunum sırasında ses tonunu ve Türkçeyi doğru kullandı.		
11	Arkadaşlarıyla örnek olay üzerine tartıştı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

1. (……) Aynı yaş grubundaki çocuklar arasında bireysel farklılıklar olabileceğini bilmek ailelerin çocuklardan beklentilerinin gerçekçi düzeyde olmasını sağlar.

.....

2. (……) Çocukların gelişimlerinin uygun şekilde desteklenmesi için gelişim dönemleri konusunda bilgi sahibi olmak gerekir.

.....

3. (……) Çocuğun gösterdiği her uyumsuz davranış, davranış problemi olarak değerlendirilmelidir.

.....

4. (……) Gelişme; büyüme, olgunlaşma ve öğrenme sonucunda gözlenir.

.....

5. (……) Çocuğun yaşına bağlı olarak belirli becerileri öğrenme ve kazanma konusunda avantajlı olduğu döneme kritik dönem denir.

.....

6. (……) Annenin yumurta hücresindeki cinsiyet kromozomu X ya da Y olabilir.

.....

7. (……) Anne ya da babadan sadece birinde resesif özellik bulunması durumunda bu özellik çocukta da görülür.

.....

8. (……) Büyüme hormonunun fazla salgılanması devliğe; yetersiz salgılanması ise cüceliğe neden olur.

.....

9. (……) İhtiyaç duyulan besin maddelerini yeterince tüketemeyen çocuklarda beslenme yetersizliğine bağlı çeşitli hastalıklar görülmektedir.

.....

10. (……) Çocuklar ilk 3 yaşta kitle iletişim araçlarından uzak tutulmalıdır.

.....

B) 11 ve 12. sorularda verilen tablolarda inceleyiniz. Soruların cevaplarını verilen yönergelere göre ilgili tablo üzerinde işaretleyiniz.

11. Aşağıda ilk bölümde gelişim ilkeleri, ikinci bölümde ise gelişim ilkeleriyle ilgili açıklamalar verilmiştir. Açıklamaların başındaki boş daireye ilgili gelişim ilkesine verilen harfi yazarak eşleştirme yapınız.

Gelişim İlkeleri

A Gelişim, kalıtım ve çevre etkileşiminin bir ürünüdür.

B Gelişim süreklidir ve belli aşamalarda gerçekleşir.

C Gelişim nöbetleşe devam eder.

Ç Gelişim belli bir sıra izler.

D Gelişimde kritik dönemler vardır.

E Gelişim bir bütündür.

F Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.

Açıklamalar

( ) **1.** Çocuğun ince motor becerilerinin hız kazandığı bir dönemde kaba motor becerilerin kazanımı yavaşlayabilir.

( ) **2.** Yeni doğan bebeğin büyümesini gözlemek amacıyla düzenli kontroller yapılır. Kontrollerde tartılan kilo, ölçülen boy ve baş çevresi değerleri persentil tablosunda işaretlenerek büyüme takip edilir.

( ) **3.** Çocukların çevre etkilerine duyarlı oldukları dönemlerde gelişimi destekleyici ortam ve materyallerin sunulması becerilerin kazanılmasını ve öğrenmeyi kolaylaştırır.

( ) **4.** Çocuğun genler yoluyla aldığı zekâ kapasitesi ve boy uzunluğuna ulaşabilmesi için uygun ve destekleyici ortama ihtiyacı vardır.

( ) **5.** Çocuk yürüme becerisini kazandıktan sonra daha çok uyarıcıyla karşı karşıya kalır ve daha çok kişiyle iletişim kurar. Motor gelişimdeki bu ilerleme bilişsel, dil ve sosyal gelişimi de olumlu etkiler.

( ) **6.** Çocukların gelişimlerine bağlı olarak belli zaman dilimleri içerisinde gösterdikleri davranışlar vardır. Bazı çocuklar bu davranışları gereken zaman diliminde yerine getirirken bazı çocuklar daha önce ya da sonra yerine getirir. Çocuklardan birinin 18. ayda tuvalet kontrolünü kazanırken diğerinin 25. ayda kazanması bu duruma örnek verilebilir.

( ) **7.** Bebekler ilk iletişimlerini ağlayarak kurar. Gelişim devam ettikçe çeşitli sesler çıkarır ve çıkardıkları sesleri tekrar eder. Daha sonra bir sözcükle, iki sözcükle ve sözcükleri birleştirdikleri kısa cümlelerle kendini ifade eder. En sonunda dili kurallarına uygun kullanmayı öğrenir.

( ) **8.** Bebekler dünyaya geldikten kısa bir süre sonra başlarını kontrol edebilme becerisini kazanır. Daha sonra sırayla göğüs, karın, bacaklar ve ayakların kontrol eder. Büyük kasları gelişen bebeğin zamanla küçük kaslarının da geliştiği gözlenir.

12. Aşağıda ilk bölümde gelişim dönemleri, ikinci bölümde ise bu dönemlerin özellikleri verilmiştir. Özelliklerin başındaki boş daireye, ilgili döneme ait harfi yazarak eşleştirme yapınız.

Gelişim Dönemleri

A Bebeklik dönemi

B Erken çocukluk (oyun) dönemi

C İkinci çocukluk (okul) dönemi

Ç Ergenlik dönemi

Özellikler

( ) **1.** Çocuğun üzerinde öğretmen ve akranların etkisinin artmaya başladığı dönemdir. Kız ve erkek çocuklar kendi aralarında gruplaşarak oynamayı tercih eder. Bu dönemde ince motor becerilerin daha çok geliştiği, kelime hazinesinin zenginleştiği, okuma yazma, problem çözme, anlama ve yorumlama becerilerinin kazanıldığı gözlenir.

( ) **2.** Fiziksel değişikliklerin hız kazandığı, beraberinde sosyal, duygusal, bilişsel ve cinsel gelişim alanlarında da önemli değişikliklerin yaşandığı dönemdir. Karşı cinsle ilişkilerin kurulması ve cinsel kimliğin kazanılması çok önemlidir. Bu dönemde duyguların yoğunluğunda artış ve duygusal istikrarsızlık gözlenir.

( ) **3.** Doğum öncesi dönemden sonra gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde büyüme ve gelişmenin takip edilmesi, gerekli kontrollerin yapılması, ihtiyaçların zamanında ve yeterli miktarda karşılanması önemlidir. Bu dönemde bağımsız hareket edebilme, birkaç sözcükle kendini ifade edebilme becerileri kazanılır.

( ) **4.** Döllenmeden doğuma kadar olan 280 günlük süreyi kapsar. Organların ve vücut yapısının oluşmaya başladığı, büyümenin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde annenin beslenmesi, psikolojisi, geçirdiği hastalık ve kazalar bebeğin gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

( ) **5.** Yaşama dair temel becerilerin kazanıldığı, çocuğun çevresini keşfetmeye yöneldiği dönemdir. Özbakım becerileri günlük yaşamın bir parçası hâline gelmiştir. Çocuk zamanının büyük bir bölümünü oyun oynayarak geçirir. Bu dönemde çocuğun sosyalleştiği, dili iyi düzeyde kullandığı, dikkat süresinin uzadığı gözlenir.

C) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

13. Aşağıdakilerden hangisi gelişimle ilgili temel kavramlardan değildir?

A) Gelişme B) Hazırbulunuşluk
C) Kritik dönem D) Öğrenme
E) Yaş

14. Bireyin vücudunun boy, ağırlık, hacim ve biçim yönünden artış göstermesi aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

A) Büyüme B) Eğitim
C) Hazırbulunuşluk D) Olgunlaşma
E) Öğrenme

15. İnsan yaşamında büyümenin en hızlı olduğu dönemler aşağıdakilerden hangisinde bir arada verilmiştir?

A) Doğum öncesi, erken çocukluk ve ikinci çocukluk
B) Bebeklik, ikinci çocukluk ve ergenlik
C) Erken çocukluk, ikinci çocukluk ve ergenlik
D) Doğum öncesi, bebeklik ve ergenlik
E) Bebeklik, erken çocukluk ve ikinci çocukluk

16. Olgunlaşmayla ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Yaş ile orantılı olarak gerçekleşir.
B) Motor beceri kazanılmasında önemlidir.
C) Öğrenmeye bağlı bir değişimdir.
D) Kalıtımın etkisiyle gerçekleşir.
E) Biyolojik bir değişimdir.

17. Öğrenmeyle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Planlı ya da plansız gerçekleşir.
B) Tekrar ve yaşantılar yoluyla kazanılır.
C) Davranışlarda kalıcı izli değişiklik gerçekleşir.
D) Gelişmenin olması için öğrenme de gereklidir.
E) Planlı öğrenmelerde istenmeyen davranışlar görülür.

18. "Bireyin yaşamı boyunca çevresel ve biyolojik faktörlere bağlı olarak büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin etkileşimiyle sürekli ilerleme göstermesidir."
Verilen bu tanım aşağıdaki kavramlardan hangisine aittir?

A) Gelişim B) Kalıtım
C) Kritik dönem D) Olgunlaşma
E) Öğrenme

19. "Yaş, gelişim, genel sağlık durumu, motivasyon, kazanılmış bilgi ve beceriler bireyin ..... düzeyini etkiler."
Verilen boşluk aşağıdaki kavramlardan hangisiyle doldurulmalıdır?

A) Gelişme B) Hazırbulunuşluk
C) Kritik dönem D) Olgunlaşma
E) Öğrenme

20. Aşağıda verilen gelişim ilkelerinden hangisi yanlıştır?

A) Gelişimde kritik dönemler vardır.
B) Gelişim nöbetleşe devam eder.
C) Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.
D) Gelişim özelden genele doğrudur.
E) Gelişim bir bütündür.

21. Epifiz bezi tarafından salgılanan, uyku ve uyanıklık arasındaki dengeyi sağlayan hormon aşağıdakilerden hangisidir?

A) Adrenalin B) Glukagon
C) İnsülin D) Melatonin
E) Tiroksin

22. Vücudu duyguların yoğunluğundan koruyan hormon aşağıda verilen hangi iç salgı bezinden salgılanır?

A) Böbrek üstü B) Hipofiz
C) Pankreas D) Timüs
E) Tiroid

23. Testosteron, östrojen ve progesteron hormonları aşağıda verilen hangi iç salgı bezinden salgılanır?

A) Cinsiyet salgı bezi B) Epifiz
C) Hipofiz D) Pankreas
E) Paratiroid

24. Aşağıdakilerden hangisi gelişimi etkileyen doğum öncesi faktörlerden değildir?

A) Gelişim bozuklukları
B) Annenin radyasyona maruz kalması
C) Kan uyuşmazlığı
D) Annenin aldığı ilaçlar
E) Annenin geçirdiği kazalar

25. I. Kordon dolanması
II. Bebeğin oksijensiz kalması
III. Geç ve güç doğum
IV. Forseps, vakum gibi araçların yanlış kullanılması

Yukarıdakilerden hangileri gelişimi etkileyen doğum anı faktörlerindendir?

A) Yalnız IV
B) I ve III
C) II ve III
D) I, II ve IV
E) I, II, III ve IV

26. Aşağıdakilerden hangisi gelişimi etkileyen doğum sonrası faktörlerden değildir?

A) Ailenin sosyal ve kültürel düzeyi
B) İç salgı bezlerinin yetersiz salgılanması
C) Okul ve çocukla ilgili diğer kurumlar
D) Yaşanılan toplumun değerleri
E) Arkadaş grupları

2. ÖĞRENME BİRİMİ

0-72 AY FİZİKSEL GELİŞİM

KONULAR

2.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİ
2.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

TEMEL KAVRAMLAR

- Bıngıldak (fontanel)
- Büyük kan dolaşımı
- Fiziksel gelişim
- Kalıcı diş
- Kas
- Küçük kan dolaşımı
- Nöron
- Süt dişi

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Fiziksel gelişimin tanımı ve önemi
- Fiziksel gelişim göstergeleri
- 0-72 aylık çocukların fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik materyaller ve özellikleri
- 0-72 aylık çocukların fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik etkinliklerin hazırlanması ve uygulamasında dikkat edilmesi gereken noktalar

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Fiziksel gelişim denince insan vücudundaki hangi değişimlerden bahsediliyor olabilir?**
2. **Okul öncesi dönem çocuklarının fiziksel gelişimi nasıl takip edilebilir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

2.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİ

Fiziksel gelişim doğum öncesi dönemden başlayarak hayatın sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreçte önceleri gelişme ve olumlu değişimler söz konusuyken orta yaştan sonra duraksama ve gerileme görülür.

Anne karnında oluşan kas, kemik, organ ve sistemler büyür, gelişir, değişime uğrar ve olgunlaşır. Fiziksel gelişimin en hızlı olduğu dönem doğum öncesi dönemdir. Fiziki açıdan kas ve kemik gelişimi 18-20 yaş civarında tamamlanır.

2.1.1. Fiziksel Gelişimin Tanımı ve Önemi

Fiziksel gelişim; kilonun artması, boyun uzaması, dişlerin çıkması ve değişmesi, kemiklerin gelişmesi, kas, beyin ve sistemler ile tüm organların büyümesi ve olgunlaşmasıdır. Fiziksel gelişim, diğer gelişim alanlarının temelini oluşturur çünkü sağlıklı gelişim ancak sağlıklı bir beden ile mümkündür.

Fiziksel gelişim beden yapısını niceliksel ve niteliksel olarak etkilemektedir. Niceliksel (sayısal) değişim, bedenin boy ve kiloca artışını (Görsel 2.1); niteliksel değişim ise yapısal değişimi göstermektedir. Kemik ve kas yapısındaki gelişim sonucunda kasların kuvvetinin artması, kemiklerin yoğunlaşması niteliksel değişimle ilgilidir. Çocuğun kaslarının tutma, atma, yürüme gibi becerileri gerçekleştirecek kuvvet ve yapıya ulaşması niteliksel değişime örnektir.

a. 1 aylık bebek b. 8 aylık bebek c. 11 aylık bebek

Görsel 2.1: Boy ve kilodaki niceliksel değişim

Fiziksel gelişim bebeklik (0-2 yaş) döneminde diğer gelişim alanlarını olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Örneğin prematüre olarak doğan bebeklerin diğer gelişim alanlarında da geri olduğu görülmektedir. Gelişimin bebeklik dönemine göre daha yavaş seyrettiği ilk çocukluk döneminde çocukların fiziksel gelişiminde görülen olumsuz bir durum motor, bilişsel, duygusal, sosyal ve dil gelişimini de etkilemektedir. Özellikle bazı sağlık problemleri nedeniy-

le uzun süre hastanede tedavi gören çocukların fiziksel gelişiminde ve bunun sonucuna bağlı olarak diğer gelişim alanlarında gerilik görülebilir. Fiziksel gelişim, çocukların hareketlerini de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Yaş grubuna göre fiziksel olarak sağlıklı gelişim gösteren çocuklar spor ve oyun faaliyetlerinde başarılıyken sağlıklı gelişim göstermeyen çocuklar başarısız olabilir. Fiziksel gelişimdeki olumsuzluklar çocuğun fiziksel beceri gerektiren birçok hareketi gerçekleştirmede zorluk yaşaması, arkadaşları taraftan dışlanması ve öz güven kazanamamasına neden olabilir.

Fiziksel gelişimle ile ilgili bazı temel kavramlar şunlardır:

- **Boyca büyüme:** Bireyin döllenmeden başlayarak boyunun uzamasıdır.
- **Ağırlıkça büyüme:** Bireyin döllenmeden başlayarak ağırlığının artışıdır.
- **Kas ve kemiklerin büyümesi:** İskeleti oluşturan kemikler ve kemiklerin üzerini örten kasların boy ve ağırlık olarak büyümesidir.
- **Beden oranı:** Beden parçalarının birbirine oranını ifade eder.
- **Beden biçimi:** Bedenin küçüklüğü, büyüklüğü, şişmanlığı ve zayıflığını ifade eder.
- **İskelet yaşı:** Vücuttaki kemik gelişiminin ölçümüdür. İskelet yaşı, çocuklarda fiziksel gelişim olgunluğunu görmeyi sağlar.
- **Beden duruşu:** Bedenin yer çekimine göre aldığı duruş biçimini ifade eder. Beden duruşunun sağlıklı olmaması kişinin hareket ve işlevlerini olumsuz etkiler.
- **Sistemler:** Birbiriyle ilişki içerisinde bulunan, birbiriyle etkileşen ve aynı görev için birlikte çalışan organlar topluluğudur.

2.1.2. Fiziksel Gelişim Göstergeleri

Fiziksel gelişim bebeklik döneminde hızlıyken 2-6 yaş arasında daha yavaştır. Fiziksel gelişimin göstergeleri Şema 2.1'deki gibidir.

Şema 2.1: Fiziksel gelişim göstergeleri

2.1.2.1. Baş ve Göğüs Çevresi

Yenidoğanın baş vücuda oranla daha büyüktür. Bebeklerin başının vücuduna oranı ortalama ¼ iken yetişkinlerde bu oran ⅛'dir. Yenidoğanda baş çevresi ortalama 35 cm iken 1 yaşındaki bebeğin 46 cm, ergenlik dönemindeki bireyin ise ortalama 53 cm'dir (Görsel 2.2). Başın büyümesi beynin büyümesini de gösterdiği için düzenli takip edilmelidir.

a. Yenidoğanın baş çevre ölçümü

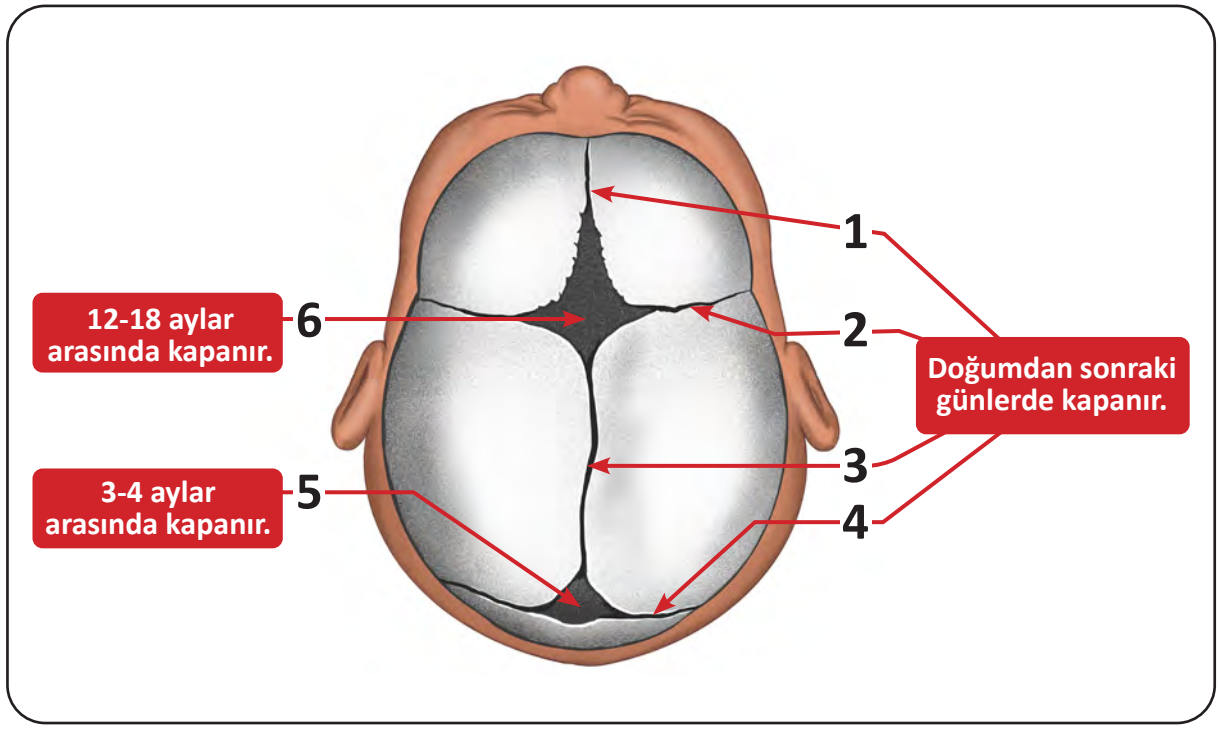
b. 1 yaşında baş çevresi ölçümü

c. 2 yaşında baş çevre ölçümü

Görsel 2.2: Farklı yaşlarda baş çevresinin ölçümü

Yenidoğanın kafatasında kemikler arasında açıklıklar vardır. Bu açıklıklara **bıngıldak (fontanel)** denir (Görsel 2.3). Yenidoğanda 6 adet bıngıldak bulunur. Bıngıldaklar bebeğin doğumunda kolaylık sağlar ve beynin büyümesine yardımcı olur. Tam tepede bulunan eşkenar dörtgen biçimdeki "ön bıngıldak" hariç diğer bıngıldaklar doğumdan bir süre sonra kapanır. Ön bıngıldak ise doğumdan sonraki 12-18 aylarda kapanır.

Görsel 2.3: Fontanel (bıngıldak)

Yenidoğanın göğüs çevresi genişliği, baş çevresi genişliğine yakındır. 1 yaşındaki bebeğin göğüs çevresi genişliği 47cm, 2 yaşındaki çocuğun ise ortalama 50 cm'dir.

2.1.2.2. Boy ve Kilo

Yenidoğanın boyu ortalama 48-52 cm, 1 yaşındaki bebeğin ortalama 75 cm, 6 yaşındaki çocuğun ise ortalama 105-115 cm'dir (Görsel 2.4). Doğum sonrasında bebeklerin boyu hızlı bir şekilde uzamaktadır. Yaş ilerledikçe boyun uzaması da yavaşlamaktadır.

Yenidoğanın vücut ağırlığı (Görsel 2.5) ortalama 2500-3500 g civarındadır. Bebeğin 4. ayındaki ağırlığı doğum ağırlığının yaklaşık 2 katına ulaşır. 1 yaşındaki bebeğin ağırlığı ortalama 10 kg, 6 yaşındaki çocuğun ise yaklaşık 23-24 kg'dır.

Görsel 2.4: Bebeğin boyunun ölçülmesi

Görsel 2.5: Yenidoğanın tartılması

2-6 yaş aralığında çocukların boy ve kilosunu hesaplamak için Şema 2.2'de bulunan formüller kullanılır.

Şema 2.2: Boy ve kilo hesaplama formülleri

Tablo 2.1'de bu formüller kullanılarak 5 yaşındaki bir çocuğun boy ve kilo hesaplamaları yapılmıştır.

Tablo 2.1: Boy ve Kilo Hesaplama Örneği

5 Yaşındaki Bir Çocuğun Boy ve Kilo Hesaplaması	
5 x 5 + 80 = 105 cm	5 x 2 + 8 = 18 kg

Erkek ve kız çocukların boy ve ağırlığı arasında farklılıklar gözlenmektedir. Kız çocukların kas ve kemik kütleleri erkeklerinkine göre daha az olduğu için kızlar daha hafif ve kısadır. Bu durum erinliğe kadar devam etmektedir. Biyolojik ve çevresel faktörler de çocukların kilo ve boylarındaki değişimleri etkilemektedir.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Yapılan araştırmalara göre tropik bölgelerde uzun boylu çocuklar, soğuk bölgelerde ise kısa tıknaz çocuklar daha yaygındır. Ayrıca uzun boylu çocukların genellikle yiyeceğin bol, bulaşıcı hastalıkların hemen hemen hiç görülmediği gelişmiş ülkelerde yaşadığı görülmektedir. Fiziksel olarak küçük çocuklar ise açlığın, yoksulluğun ve hastalıkların sıklıkla görüldüğü bölgelerde yaşadığı görülmektedir (Bogin, 2001). Aileler gelişmiş ülkelere göç ettiklerinde çocukların boy uzunluklarının arttığı gözlenmiştir. Örneğin Guentalamalı ailelerin ABD doğumlu çocukları Guentalama'daki yaşıtlarından 11 cm daha uzun boyludur (Bogin ve ark.,2002; Varela-Silva ve ark.,2007).

2.1.2.3. Kemikler ve Dişler

Doğum öncesi dönemde başlayan kemik gelişimi erken çocukluk döneminde de devam eder. Yenidoğanın kemik yapısı yumuşak kıkırdaktır. Bebeğin vücudunda kalsiyum, fosfat ve diğer minerallerin depolanması ile kemikler oluşur. Kemikleşme süreci ergenlik dönemine kadar devam eder. 2-6 yaş arasında 45 kıkırdak kemikleşir. Yenidoğanda 270, ergen bireyde 350, yetişkinlerde ise bazı kemiklerin birleşmesi sonucu 206 kemik bulunur. Kemikler 1 yaşına kadar hızlı gelişir. Okul öncesi dönemde erkek ve kız çocukların kemik gelişimi hemen hemen aynıdır. Ergenlik döneminde ise erkek çocukların kemik kütlesi kız çocuklarınkine göre daha fazla artış gösterir.

Genetik faktörler, hormonel faktörler, besin faktörleri ve fiziksel egzersizler kemik gelişimini etkiler. Egzersizler yaşamın her döneminde olması gereken ve bireyin fiziksel özelliklerine uygun olan hareketleri içermelidir. Diğer önemli faktör düzenli ve dengeli beslenmedir. Kalsiyum, D vitamini, protein, fosfor, vitamin ve mineraller bakımından zengin gıdalar alınmalı; D vitamini kaynağı olan güneşten faydalanılmalıdır. Kemik gelişimi ile diş gelişimi arasında sıkı bir bağ bulunur. Dişlerin sağlığı için şeker içeren yapay gıdalardan uzak durulmalı, taze meyve, sebze gibi yiyecekler tüketilmelidir.

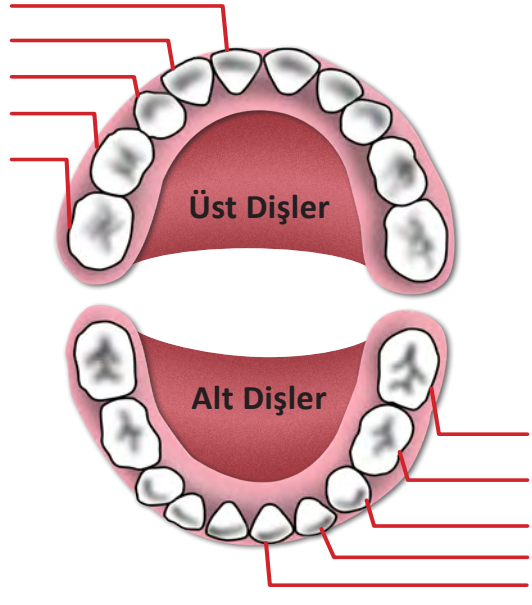
Bebeğin ilk çıkan dişlerine **süt dişi** denir. Bu dişler genellikle 6 veya 7. ayda çıkar. Fakat bebekler genetik yapısı ve kemik gelişiminden dolayı erken veya geç diş çıkarabilir. 2-2,5 yaşında 20 tane süt diş tamamlanır. Dişler belli bir sıra ile çıkar. Süt dişlerin çıkma sırası, hangi ayda çıktığı ve kaybedildiği yaş Tablo 2.2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.2: Süt Dişlerinin Çıkma Sırası ve Kaybedilme Yaşı

Çıkış Sırasına Göre Süt Dişler	Süt Dişlerin Kaybedildiği Yaş
Alt orta kesiciler: 6-10 ay	6-7 yaş
Üst orta kesiciler: 8-12 ay	6-7 yaş
Üst yan kesici dişler: 9-13 ay	7-8 yaş
Alt yan kesici dişler:10-16 ay	7-8 yaş
Üst 1. azı dişler: 13-19 ay	9-11 yaş
Alt 1. azı dişler: 14-28 ay	9-11 yaş
Üst köpek dişler:16-22 ay	9-12 yaş
Alt köpek dişler:17-23 ay	9-12 yaş
Alt 2. azı dişler: 23-3 ay	10-12 yaş
Üst 2. azı dişler: 25-33 ay	10-12 yaş

SIRA SİZDE

Tablo 2.2'yi inceleyiniz. Dişleri Şema 2.3'te olması gereken yerlere çıkış zamanını da belirterek yazınız.

Şema 2.3: Süt dişleri

6-7 yaşından itibaren 1. büyük azı dişinden başlayarak çıkan, genellikle 20 yaşına kadar tamamlanan ve yaşam boyu kullanılan dişlere **kalıcı diş** denir. Süt dişlerinin çıkma sırası olduğu gibi kalıcı dişlerin de belli bir çıkma yaşı bulunmaktadır. İlk kaybedilen süt dişleri alt orta kesiciler olmasına rağmen ilk çıkan kalıcı diş 1. büyük azı diştir. Ebeveynler, ağzın arka kısmında olan bu dişin çıktığını çoğunlukla fark etmez.

Görsel 2.6: Çocuğu ile diş fırçalayan ebeveyn

Dişlerin bakımının yapılması ve koruma alışkanlığının kazandırılması, çocuklara küçük yaştan itibaren yetişkinler tarafından verilmelidir (Görsel 2.6). Çocuklarda diş bakımının yapılmaması; dişlerin çürümesine, ağız yaralarına, diş iltihaplarından kaynaklı pek çok hastalığa neden olmaktadır. Çocukların beslenme ve sağlık durumu da diş sağlığını etkilemektedir.

1. ETKİNLİK

Diş Sağlığı Konulu Etkinlik Hazırlama

Araç Gereç: Araştırma için kaynak kitaplar, defter ve kalem

Uygulama

- Diş sağlığını korumak için yapılması gerekenler konusunda okul öncesi dönem çocuğuna uygulanabilecek etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız.
- Edindiğiniz örnek etkinliklerden birini seçip etkinliğin uygulanışını not alınız.
- Not aldığınız etkinliği sınıfta arkadaşlarınız ile paylaşınız.
- Paylaşılan etkinliklerin özellikleri ve bu etkinlikleri okul öncesi dönem çocuğuna uygularken başka neler yapılabileceğini arkadaşlarınızla tartışınız.

2.1.2.4. Kaslar

Kasılarak ya da gevşeyerek vücudun hareketini sağlayan dokulara **kas** denir. Organların faaliyetlerini yerine getirmesinde, sistemlerin çalışmasında etkin göreve sahip olan kaslar aynı zamanda vücudun enerji deposu olarak görev yapmaktadır.

Kaslar sinirler yardımıyla hareket eder. İnsan vücudunda üç çeşit kas vardır. Bunlar; düz kaslar, çizgili kaslar ve kalp kasıdır. Düz kaslar tamamen otonom sinir sisteminin kontrolü altındadır ve otomatik olarak görevlerini yapar. Mide, bağırsak gibi organlar düz kaslardan oluşmaktadır. Çizgili kaslar iskelet kası olarak da adlandırılır. Kol, bacak, gövde gibi organlar çizgili kaslardan oluşmaktadır. Çizgili kaslar bireyin kontrolünde olan istemli kaslardır. Kalp kası ise yapı bakımından çizgili kaslara benzemekle birlikte kas liflerinin yapısı ve yerleşimi bakımından farklılıklar gösterir ayrıca tıpkı düz kaslar gibi istem dışı çalışır.

Yenidoğanın kas ağırlığı beden ağırlığının 1/5 ile 1/4 arasındadır. 2-6 yaşta erkek çocuklarının kas ve kemik kütlesi kız çocuklarınkinden daha ağırdır. 6-12 yaşlar arasında çocukların kemik ve kas dokuları artmaktadır. Bu dönemde çocuklar sportif faaliyetlere daha rahat ve aktif katılabilir. Genetik faktörler, doğum öncesi gelişim sürecindeki etkenler, bireyin hormonal yapısı, beslenme, fiziksel hareketler, kazalar, hastalıklar, ilaç, zararlı madde kullanımı gibi faktörler kas gelişimini etkilemektedir. Doğumdan sonra anne sütünün yeterli alınması ve 6. ayda ek gıdalara başlanmasından itibaren yeterli ve dengeli beslenme sayesinde çocukların kas gelişimini desteklemek mümkündür. Ayrıca çocuklarla yapılan hareketli faaliyetlerle (koşma, atlama, zıplama, yuvarlanma vb.) kasları koordineli bir şekilde çalıştırmak kasların kuvvetlenmesini sağlamaktadır.

Küçük ve büyük kas gelişimi kız ve erkek çocuklarda farklıdır. Genellikle kız çocukların küçük kas becerilerini gerektiren hareketleri; erkek çocukların ise büyük kas becerilerini gerektiren hareketleri daha iyi yaptığı görülmektedir.

SIRA SİZDE

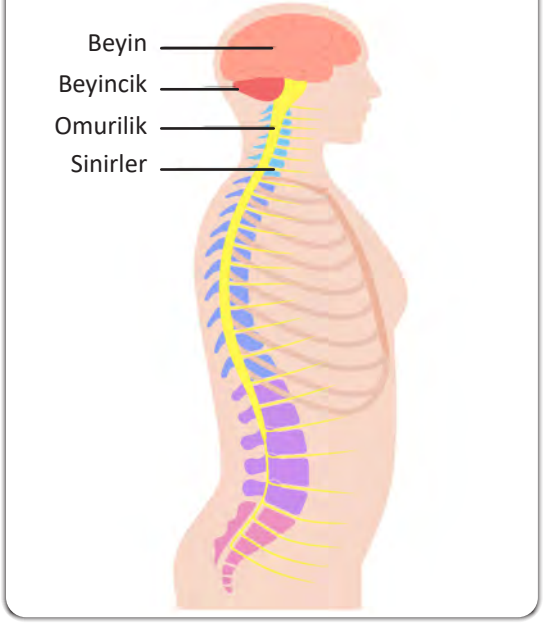
Çocukların fiziksel gelişimini destekleyen spor aktivitelerini ve bu aktivitelere başlamak için hangi yaşların uygun olduğunu araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.1.2.5. Sistemler ve Organlar

İnsan vücudunun en küçük yapı taşı hücrelerdir. Hücreler birleşerek dokuları, dokular organları, organlar da görevlerine göre bir araya gelerek sistemleri oluşturur.

a. Beyin ve Sinir Sistemi

Sinir sistemi; merkezî sinir sistemi ve çevresel sinir sistemi olarak ikiye ayrılır. Merkezî sinir sistemi beyin, beyincik ve omurilikten oluşur (Görsel 2.7). Çevresel sinir sistemi ise beyin, beyincik ve omurilik haricindeki sinirlerden oluşur. Çevresel sinir sisteminin görevi merkezî sinir sistemi ile organ ve uzuvlar arasındaki iletişimi sağlamaktır. Sinir hücrelerine **nöron** adı verilir. Nöronların başlıca görevi, sinir sisteminde bilgi transferini gerçekleştirmektir. Bu bilgi transferi, nöronların birbiri arasında gerçekleştirdikleri kimyasal ya da elektriksel sinyaller aracılığıyla yapılır.

Görsel 2.7: Beyin, beyincik ve omurilik

Beyin; yeryüzündeki en karmaşık, ayrıntılı ve oldukça etkili bir organdır. Beyin gelişiminin önemli bir kısmı, doğum öncesinden başlayarak doğum sonrasındaki ilk 3 ayda hızlı bir şekilde tamamlanır. 6 yaşındaki çocuğun beyin büyüklüğü nicelik olarak yetişkin bireyinkine ulaşsa da beynin gelişimi ergenlik boyunca devam eder.

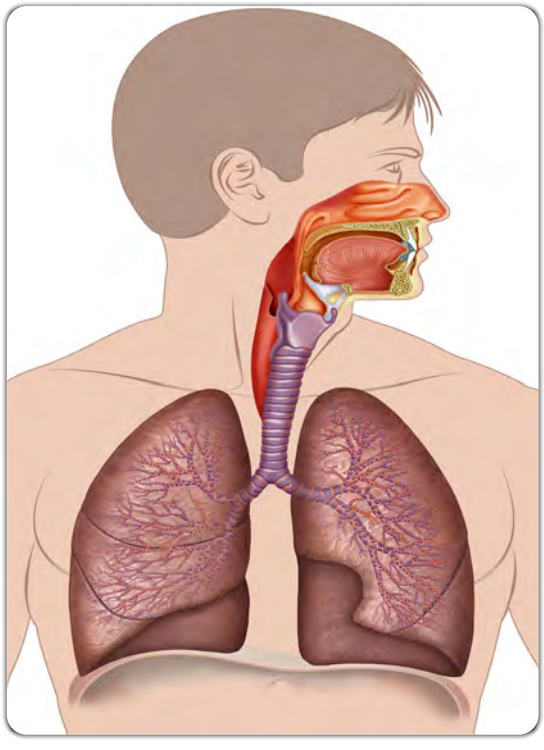
Merkezî sinir sistemi, içeriden dışarıya yani merkezden uçlara doğru bir gelişim gösterir. Bu gelişim bebeklik döneminde hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Genetik ve çevresel etkenler, beslenme, geçirilen hastalıklar ve travmalar merkezî sinir sistemini etkilemektedir. Özellikle doğum öncesi ve erken çocukluk döneminde besin ögelerinin yeterli ve dengeli düzeyde alınması, beyin gelişimi için çok önemlidir.

Dış dünyadan alınan bilgiler, sinir sistemi sayesinde beyinde değerlendirilerek uygun düşünce ve davranışlara dönüşmektedir. Örneğin yemeğin kokusunu alma, parmaklarını oynatma, yürüme, düşünme gibi yaşamsal öneme sahip davranışlar sinir sistemi aracılığı ile ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çocuğun beyin gelişimi için çevresindeki kişilerle etkileşim içinde olması ayrıca çocuklara uygun ve zengin uyarıcılar verilmesi gerekmektedir.

SIRA SİZDE

Beynin bölümleri ve işlevlerini araştırınız. Edindiğiniz bilgi ve görselleri sınıf panosuna asarak arkadaşlarınız ile paylaşınız.

b. Solunum Sistemi

Görsel 2.8: Solunum sistemi organları

Hücrelerin ihtiyacı olan enerji besin öğeleri ve oksijen kullanımı ile temin edilir. Nefes alma ve verme işlemi beyindeki solunum merkezi tarafından düzenlenir. Solunum kontrolü sinirler yoluyla otomatik olarak gerçekleşir.

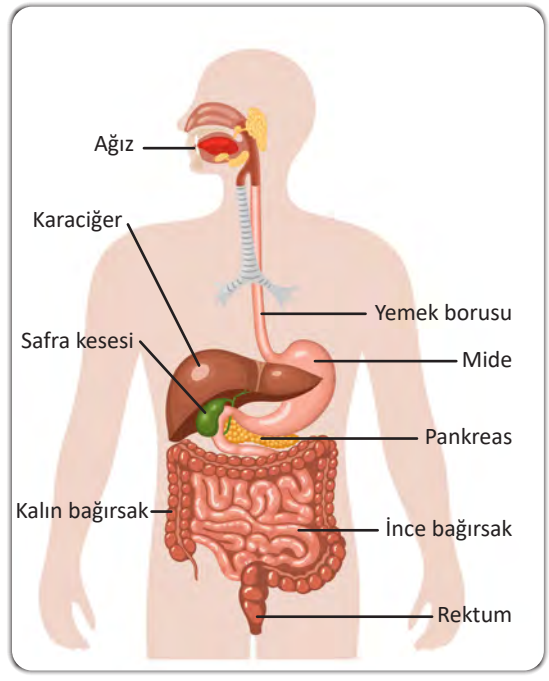
Nefes alınmadığında kanda karbondioksit miktarı artar. Beyindeki solunum merkezinin bu artışa çok hassas olması nedeniyle birey kısa bir süre solunumunu kontrol edebilir. Nefesin tutulmasındaki süre uzarsa birey istese de istemese de solunum kaldığı yerden otomatik olarak devam eder.

Bebeklerin solunum yolları yetişkinlerinkine oranla dar ve kısadır. Bu nedenle bebeklerin dakikada yaptıkları solunum sayısı yetişkinlerinkine göre daha fazladır. Yenidoğan dakikada 30-40 kez, 6-12 yaşlarındaki çocuk ve yetişkin ise 12-20 kez solunum yapar. Solunum sistemi organları (Görsel 2.8) ağız, burun, yutak, gırtlak, soluk borusu ve akciğerdir.

c. Sindirim Sistemi

Sindirim sistemi; ağız, yemek borusu, mide, pankreas, ince ve kalın bağırsak, safra kesesi, karaciğer ve rektumdan oluşmaktadır (Görsel 2.9). Yenidoğanın sindirim sistemi, sadece anne sütü veya benzer yapıdaki gıdaları sindirebilecek özelliktedir. Bu nedenle anne ve bebeğin herhangi bir sağlık sorunu yoksa bebek ilk 6 ayda anne sütü ile beslenmelidir. Bebeklerin mide kapasitesi küçük olduğu için çabuk sindirim yapar ve çabuk acıkır bu nedenle de sık beslenme ihtiyacı duyar.

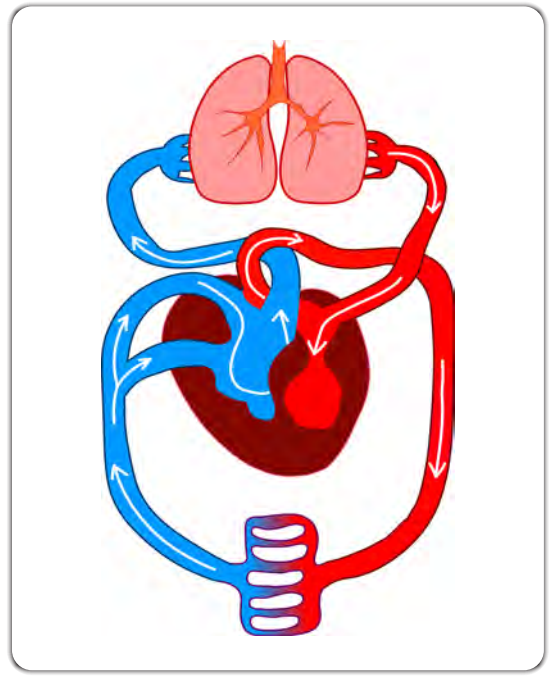
Sindirimi kolaylaştıran salgıların miktarları ve özellikleri bebek büyüdükçe artar. Bebekler bu sayede diğer gıdaları da rahatlıkla sindirebilir. Sindirim sistemi bozuklukları bazı vitamin, mineral, protein, karbonhidrat ve yağların emilememesine neden olabilir. Bu durum çocukların fiziksel gelişimini olumsuz şekilde etkiler.

Görsel 2.9: Sindirim sistemi organları

ç. Kalp ve Dolaşım Sistemi

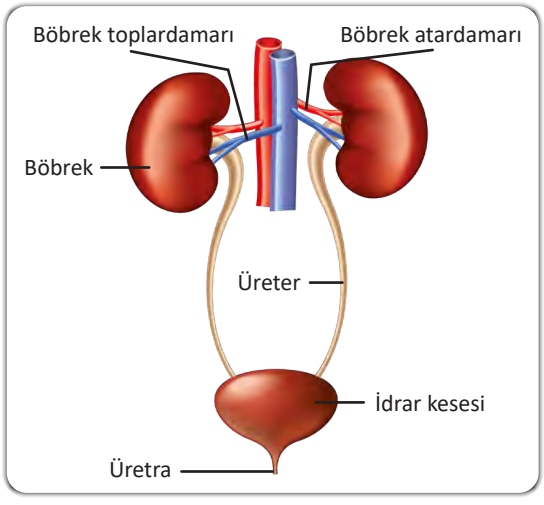
Dolaşım sistemi (Görsel 2.10) kalp ve damarlardan oluşmaktadır. Bu sistemde, kan damarlar aracılığıyla kalpten çıkar ve vücudu dolaştıktan sonra kalbe geri döner. Kalpten çıkan kanın akciğerlere gidip oksijenle zenginleştikten sonra kalbe geri dönmesine **küçük kan dolaşımı** denir. Oksijenle zenginleşip kalbe gelen temiz kanın kalp atımlarıyla vücuda yayıldıktan sonra kirli kan olarak kalbe geri gelmesine ise **büyük kan dolaşımı** denir.

Görsel 2.10: Dolaşım sistemi

Kanı vücudun farklı bölümlerine taşımakla görevli olan kan damarlarının üç farklı türü vardır. Bunlar; atardamar, toplardamar ve kılcal damarlardır. Atardamarlar kalpten çıkan temiz kanı vücuda taşır. Toplardamarlar ise kirli kanı vücuttan toplayıp kalbe getirir. Bu iki damar küçük dolaşımda farklılık göstermektedir. Vücuttan toplanarak kalbe gelen kanı akciğerlere taşıyan damar atardamardır ve bu damar kirli kan içermektedir. Akciğerlerde temizlenen kanı kalbe taşıyan damar ise toplardamardır ve bu damar temiz kan içermektedir. Vücuttaki en büyük damar olan ve kalpten çıkan temiz kanın vücuda pompalandığı damara **aort atardamarı** adı verilir. Kılcal damarlar, atardamarlarla toplardamarları birbirine bağlayan ince damarlardır. Kan ile doku hücreleri arasındaki madde alışverişini sağlar. Kılcal damarların içindeki kan akışı ve basıncı düşüktür.

Kalp kası insan vücudunda bulunan en güçlü kastır ve bir günde 20 tonun üzerinde kan pompalamaktadır. Yenidoğanda dakikada 120-140 olan kalp atım hızı yaklaşık 1 yaşına kadar devam eder. Bebek büyüdükçe kalp atım hızı yetişkininki gibi dakikada 60-100 seviyesine gelir.

d. Boşaltım Sistemi

Görsel 2.11: Boşaltım sistemi organları

Boşaltım sistemi böbrekler, üreter, üretra ve idrar kesesinde oluşmaktadır (Görsel 2.11). Üre, ürik asit, tuz ve su böbrekler tarafından süzülüp, idrar olarak atılır. İdrarın %95'i sudan oluşur. Yenidoğanın böbrekleri vücudunda bulunan zararlı maddeleri atabilecek düzeydedir fakat idrar torbasının gelişimi böbreklerine oranla geride olduğu için idrar torbada birikmeden hemen dışarı atılır. Bu yüzden bebeklerin idrar yapma sayısında düzensizlikler görülür.

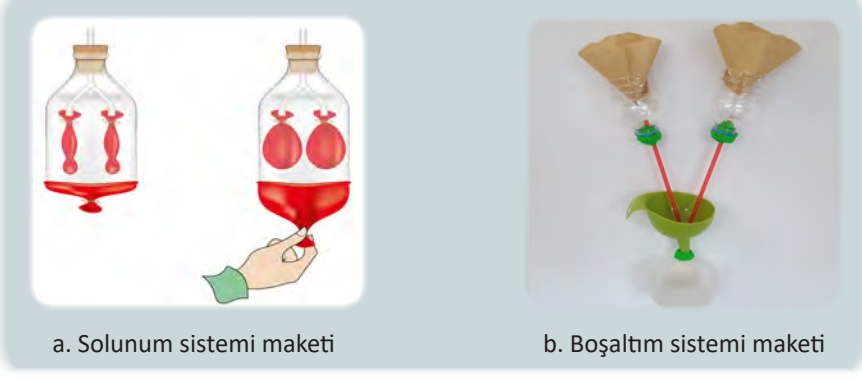
2. ETKİNLİK

İnsan Vücudundaki Sistemlerden Birinin Maketini Oluşturma

Araç Gereç: Karton kutu, pipet, plastik şişe, ip, balon gibi artık materyaller, yapıştırıcı ve makas

Uygulama

- Üç gruba ayrılınız ve maketini yapmak üzere insan vücudunda bulunan sistemlerden birini seçiniz. Her grup farklı bir sistem belirleyiniz.
- Seçtiğiniz sistemin maketini tasarlayınız.
- Tasarımınızı yapmak için gereken materyalleri seçip temin ediniz.
- Maketinizi grup arkadaşlarınızla birlikte iki ya da üç boyutlu olarak hazırlayınız.
- Hazırladığınız maketleri sınıfta sergileyiniz. Diğer gruplardaki arkadaşlarınızın hazırladığı maketleri inceleyiniz.

a. Solunum sistemi maketi b. Boşaltım sistemi maketi

Görsel 2.12: Artık materyallerden maket örnekleri

1. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Boy, Kilo ve Diş Gelişimi ile İlgili Grafik Hazırlama

Çocukların 0-72 aylar arasındaki boy, kilo veya diş gelişimlerini gösteren bir grafik hazırlayınız.

Grafiğinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Gelişim göstergeleri hakkında en az dört farklı kaynak kitap ve genel ağdan bilgi toplayınız. Yararlandığınız kaynakları not ediniz.
- Uygulamayı ne tür grafik çeşidinde (sütun, çizgi, daire vb.) göstereceğinizi belirleyiniz.
- Grafikte bulunacak boy, kilo ya da diş gelişimiyle ilgili rakamsal değişkenleri belirleyiniz.
- Çizimlerinizi anlaşılır ve sade yapınız.
- Değişkenlerinizi grafiğe yerleştiriniz.
- Grafikte açık ve sade bir dil kullanmaya özen gösteriniz.
- Grafiği hazırlarken temiz çalışmaya özen gösteriniz.
- Uygulamayı bir ders saatinde tamamlayınız.
- Tamamladığınız grafikleri sınıfınızda bulunan panoya asınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Boy, Kilo ve Diş Gelişimlerini Gösteren Grafik Hazırlama Kontrol Listesi'nde yer alan ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BOY, KİLO VE DİŞ GELİŞİMLERİNİ GÖSTEREN GRAFİK HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Grafiğini yapacağı gelişim göstergeleri hakkında en az dört farklı kaynak kitap ve genel ağdan yararlandı.		
2	Uygulamayı yapacağı grafik çeşidini belirledi.		
3	Grafik çizimini sade ve anlaşılır yaptı.		
4	Grafikte kullanacağı değişkenleri belirleyerek yazdı.		
5	Grafikte açık ve sade bir dil kullandı.		
6	Grafiği yaparken temiz çalışmaya özen gösterdi.		
7	Grafiği verilen sürede teslim etti.		
8	Grafiği sınıf panosunda sergiledi.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

3. ETKİNLİK

0-72 Ay Aralığından Seçilen Bir Çocuğun Fiziksel Gelişimini Gözlemleyip Kaydetme

Araç Gereç: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı, kâğıt ve kalem

Uygulama

- Çevrenizde bulunan 0-72 ay aralığında bir çocuk seçiniz.
- Seçtiğiniz çocuğun bulunduğu aya göre TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı ya da TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı'nı genel ağdan temin ediniz.
- Seçtiğiniz çocuğun bulunduğu ayda gerçekleştirmesi gereken fiziksel gelişim özelliklerini, temin ettiğiniz programdan inceleyiniz.
- Seçtiğiniz çocuğun fiziksel gelişimini gözlemleyip not alınız.
- Notlarınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Fiziksel gelişimi desteklemek için nasıl etkinlikler yapılabilir?**
2. **Okul öncesi dönem çocuklarının fiziksel gelişimini desteklemek için ne tür materyaller kullanılabilir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

2.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Erken çocukluk dönemindeki çocukların fiziksel gelişimine yönelik etkinlikler uygulanması, çocukların fiziksel gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi açıcından son derece önemlidir. Bu dönemde yapılan etkinlikler çocuğun fiziksel gelişimlerine katkıda bulunarak diğer alanlardaki gelişimlerine de fayda sağlar. Fiziksel gelişime yönelik etkinlikler; açık ya da salon, sınıf gibi kapalı alanlarda materyal kullanılarak ya da kullanılmayarak uygulanabilir.

2.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri

Etkinliklerde farklı materyallerin kullanılması (Görsel 2.13); çocukların itme, çekme, taşıma, takma, çıkarma, kaldırma, indirme, tırmanma gibi hareketleri yaparak kas kuvvetini artırma, nesneleri kontrol etme ve nesnelerle hareket etme becerisi kazanmalarına yardımcı olur.

a. Tırmanma merdiveni

b. Bloklar

c. İp

Görsel 2.13: Fiziksel gelişimi desteklemeye yönelik materyal örnekleri

Erken çocukluk döneminde seçilen materyaller; çocukların yaş grubu, gelişim seviyesi, ilgileri, ihtiyaçları ve yapılacak etkinliğe uygun olarak hazırlanmalıdır. Materyaller çocuklarda aşamalı olarak kullanılmalıdır. Örneğin çıngıraklar ve mobiller; bebeklerin ilk aylarında tutma, uzanma, yakalama gibi hareketleri yapabilmesi için kullanılır. Toplar, itmeli ve çekmeli oyuncaklar, boya kalemleri, kaydırak, bisiklet gibi materyaller daha sonraki aylarda kullanılır. Materyaller, sınıfta bulunan çocuk sayısı göz önünde bulundurularak etkinliğin özelliğine göre eksiksiz hazırlanmalıdır. Çocukların vücudunu aktif olarak kullanmasını sağlayacak, kas yapısının gelişimini destekleyecek nitelikte olmalıdır. Etkinliğe geçmeden önce çocuklara kullanılacak materyal tanıtılmalı ve gerektiği takdirde model olunmalıdır.

0-72 aylık çocukların fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik bazı materyaller şunlardır (Görsel 2.14, Görsel 2.15 ve Görsel 2.16):

- Çıngıraklar
- Mobiller
- Yürüteçler
- Farklı doku ve yumuşaklıkta toplar
- Marakaslar, el ve ayak zilleri
- İç içe geçen bardaklar ve üst üste geçen halkalar
- İtmeli ve çekmeli oyuncaklar
- Pedalsız ve pedallı üç tekerlekli bisikletler
- Makaslar
- Yapbozlar ve eşleştirme kartları
- Tak-çıkar oyuncaklar
- Ahşap bloklar
- Farklı büyüklükte boncuk ve halkalar
- İpler
- Mandallar
- Ritim aletleri
- Kitaplar
- Boya kalemleri
- Denge barları
- Evcilik ve tamir setleri
- Fen ve matematik materyalleri
- Tırmanma merdivenleri
- Kaydıraklar
- Salıncaklar
- Tüneller
- Top havuzu, kum havuzu ve su oyun alanları

a. Renkli halkalar

b. Toplar

c. Üç tekerlekli pedallı bisiklet

ç. Mandallar

d. İtmeli ve çekmeli oyuncak

e. Renkli bloklar

f. Küt uçlu makas

Görsel 2.14: 36-48 aylık çocuklara uygun fiziksel gelişimi destekleyici materyaller

a. Çıngırak

b. Mobil

c. Yumuşak top

ç. Alçak kaydırak

d. Boya kalemleri

e. Pedalsız, üç tekerlekli bisiklet

f. Tahta boncuk oyuncağı

g. Yürüteç

Görsel 2.15: 0-36 aylık çocuklara uygun fiziksel gelişimi desteklemeye yönelik materyaller

a. Tırmanma merdiveni

b. Tünel

c. Bisiklet

ç. Küçük parçalı tak-çıkar oyuncaklar

Görsel 2.16: 60-72 aylık çocukların fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik materyaller

BİLGİ NOTU

"Materyal Örneği" ve "Etkinlik Örneği" başlığı altındaki materyal yapımı ile etkinlik uygulamaları, 0-72 aylık çocukların gelişimlerini desteklemek için hazırlanabilecek materyal ve etkinlikleri görmeniz amacıyla verilmiştir. "Etkinlik" ve "Uygulama Faaliyeti" başlığı altındaki çalışmalar ise sınıf ortamında uygulayacağınız çalışmalardır.

1. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

0-6 Aylık Bebeklerin Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Örnek Materyal

Oyun Minderi

Araç Gereç: 2 m pazen kumaş, boncuk elyaf, 1 adet hulahoop, maket bıçağı, farklı renklerde küçük pelüş oyuncaklar, misina, dikiş iğnesi, dikiş ipi, yorgan ipi ve yorgan iğnesi

Yapım Aşamaları

Görsel 2.17: Oyun minderi

- Pazen kumaş tersine çevrilerek ikiye katlanır ve kumaşın üç tarafı dikilir. Son kenar dikilirken 20 cm açıklık bırakılır.
- Dikilen kumaş, bırakılan açıklığın içinden düzüne çevrilerek kumaşın içi dışına çıkarılır.
- Kumaşın içine ince bir kat boncuk elyaf yerleştirilir.
- Hulahoop, maket bıçağıyla orta noktasından kesilerek ikiye ayrılır. Kesim esnasında iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uymaya özen gösterilir.
- Yorgan ipi iğneye geçirilir. Yarım hulahooplardan biri hazırlanan minderin köşelerinden birine dik konumda yerleştirilir. Hulahoop, yerleştirildiği köşeye yorgan iğnesiyle dikilir. Hulahoop sert olabileceği için iğne geçirilirken dikkatli olunmalıdır.
- Dikilen hulahoopun diğer ucu minderin karşı köşesine yerleştirilip dikilir.
- Diğer yarım hulahoop da aynı işlemle minderin diğer çapraz köşelerine dikilir.
- Çapraz şekilde mindere yerleştirilen yarım hulahooplar ortada kesiştikleri noktadan birbirine bağlanır.
- Küçük pelüş oyuncaklar misina yardımıyla hulahooptan aşağı sarkacak şekilde bağlanıp oyun minderi tamamlanır.

Materyalin Kullanımı

- Bebek oyun minderine yatırılır ve oyuncakların sallanması sağlanarak bebeğin dikkati çekilir.
- Bebeğin el ve ayaklarıyla oyuncaklara uzanması ve dokunmasına fırsat verilir.

2. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

0-24 Aylık Bebeklerin Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Bilek Zili

Araç Gereç: Bilek zili için 12 cm uzunluğunda, 4 cm genişliğinde renkli kumaş veya 30 cm boyunda iki renk makrome ipi, ses çıkaran dört adet küçük boncuk veya zil, 3 cm boyunda Amerikan fermuarı, iğne, iplik ve makas

Yapım Aşamaları

- Bilek zili için kullanılacak 4 cm genişliğindeki kumaş ikiye katlandıktan sonra kenarında 2 cm boşluk kalacak şekilde dikilir.
- Kumaşın bileğin ön kısmına gelecek yerine dört adet zil dikilir.
- Kumaşın bileğin alt kısmına gelecek yerine Amerikan fermuarı dikilir.
- Bilek zili makrome ip ile hazırlanacaksa 30 cm boyunda bulunan makrome ipleri ikiye katlanır.

Görsel 2.18: Örgü bileklik

- Farklı örgü teknikleri genel ağdan ya da okul öncesine yönelik etkinlik kitaplarından araştırılır.
- 15 cm boyunda iki ayrı ipten bileklik örülür.
- Dört adet zil, örülen bilekliğin ön kısmına gelecek şekilde dikilir.
- Bileklik, bebeğin bileğinin ölçüsüne göre ayarlanır.

Materyalin Kullanımı

- Hazırlanan bilek zili bebeğin koluna takılır.
- Bebeğin bileği hafifce hareket ettirilir ve kendisinin de hareket ettirmesine fırsat verilir.

3. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Duyu Torbası

Araç Gereç: 25 x 25 cm boyutunda kumaş, iğne, iplik, makas, duyu torbasının içini doldurmak için küçük boncuk, küçük taş, kum vb.

Yapım Aşamaları

- Duyu torbası yapmak için uygun figürler araştırılır.
- Belirlenen figürün kalıbı çıkarılır.
- Kumaş ikiye katlanır.
- Çıkarılan kalıp, katlanan kumaşın üzerine koyulup kenarlardan hafifçe çizilir.
- Çizilen yerlerden dikiş payı bırakılarak kumaş kesilir.
- Kesilen kumaş tersten dikilir.
- Kumaşın içini doldurmak için küçük bir kısmı dikilmeyip açık bırakılır.

- Dikilen kumaşın düz kısmı çevrilir.
- Kumaşın içi, dikilmeyip açık bırakılan kısmından üstten 3 cm boş kalacak şekilde doldurulur.
- Doldurulan kumaşın açık kalan kısmı dikilir ve duyu torbası tamamlanır.

Not: Duyu torbaları herhangi bir figür kullanılmadan da hazırlanabilir.

Görsel 2.19: Fasulye torbaları

Materyalin Kullanımı

- Duyu torbası çocuğun eline verilir. Çocuğun torbayı elden ele geçirmesi, geri vermesi ve tekrar alması sağlanır.
- Duyu torbasını çocuğun havaya kaldırması, aşağı indirmesi, belli bir mesafeye atması için çocuğa fırsat verilir.
- Duyu torbası; atma, tutma, taşıma gibi uygulamaların yapıldığı oyunlarda ve jimnastikte de kullanılabilir.

4. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Mini Bowling

Araç Gereç: 10 adet tuvalet kâğıdı rulosu, akrilik boya, sprey vernik ve top

Yapım Aşamaları

- Tuvalet kâğıdı ruloları farklı renklerde akrilik boya ile boyanır.
- Kuruyan ruloların üzerine sprey vernik sıkılarak rulolar verniklenir. Vernikleme işlemi açık alanda ve maske takılarak gerçekleştirilir.
- Verniklenen rulolar kurutularak bowling oyunu için hazır hâle getirilir.

Görsel 2.20: Mini bowling

Materyalin Kullanımı

- Tuvalet kâğıdı rulolarından hazırlanan lobutlar yan yana dizilir. Lobutlardan belli bir mesafe uzağa başlangıç çizgisi çizilir. Çocuklara top verilir. Çocukların lobutları bu topla devirmesi istenir.

5. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Hedefe Halka Geçirme Oyuncağı

Araç Gereç: 10 x 10 cm kalınlığında ve 1 m uzunluğunda ahşap blok, üç adet 30 cm uzunluğunda ve 2-3 cm çapında ahşap sopa, beş adet kasnak, silikon tabancası, sıcak silikon, akrilik boya ve sprey vernik

Görsel 2.21: Hedefe halka geçirme

Yapım Aşamaları

- Ahşap sopalar 1 m uzunluğundaki ahşap blok üzerine yaklaşık 30 cm aralıklarla yapıştırılır. Yapıştırma işlemi sıcak silikonla veya kuvvetli ahşap yapıştırıcısıyla yapılabilir.
- Ahşap sopaların üst kısmı istenen renkte akrilik boya ile boyanır. İsteğe bağlı olarak kasnaklar da aynı renklerde boyanabilir.
- Boyanan ve boyanmayan tüm parçalar sprey vernikle verniklenir. Vernikleme işleminin açık alanda ve maske kullanılarak yapılmasına özen gösterilir.

Materyalin Kullanımı

- Ahşap sopalarla hazırlanan hedef belli bir mesafeye yerleştirilir.
- Çocukların söylenen renkteki hedefe kasnakları atması istenir.

2. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 36-48, 48-60 ya da 60-72 aylık çocukların fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik bir materyal tasarlayıp yapınız.

Materyali tasarlarken ve yaparken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Materyali hazırlayacağınız yaş grubunu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun fiziksel gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırınız. Araştırdığınız kaynakları A4 boyutundaki kâğıda yazınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun özelliklerine uygun fiziksel gelişimi desteklemeye yönelik bir materyali tasarlayıp A4 boyutundaki kâğıda çiziniz.
- Tasarladığınız materyalin çocuğun fiziksel gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığınız kâğıda yazınız.
- Tasarladığınız materyalin malzemelerini temin ediniz.
- Materyali tasarımınıza uygun şekilde hazırlayınız.
- Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmeninize göstererek dört ders saatinde tamamlayınız.
- Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta uygulayarak arkadaşlarınıza sununuz.
- Materyalin uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama Uygulama ve Değerlendirme Formu'nda yer alan ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK MATERYAL HAZIRLAMA UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama faaliyetini tamamlandığınızda gösterdiğiniz performansa göre 1 (çok zayıf), 2 (zayıf), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) dereceleri "X" işareti ile işaretlenecektir.

	ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
	A) Hazırlık ve Tasarım Aşaması					
1	Belirlenen yaş grubunun fiziksel gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırdı.					
2	Belirlenen yaş grubunun özelliklerine uygun fiziksel gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarladı.					
3	Tasarladığı materyali A4 boyutundaki kâğıda çizdi.					
4	Tasarlanan materyalin çocuğun fiziksel gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığı kâğıda yazdı.					
5	Hazırlayacağı materyalin malzemelerini eksiksiz temin etti.					
	B) Materyal Yapım Aşaması					
6	Malzemeleri hazırlanacak materyalin özelliklerine uygun kullandı.					
7	Materyali hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.					
8	Materyali aşamalara uygun şekilde hazırladı.					
9	Materyali tasarıma uygun şekilde hazırladı.					
	C) Zaman Yönetimi					
10	Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmenine göstererek verilen sürede tamamladı.					
	Ç) Uygulama Aşaması					
11	Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarına uyguladı.					
12	Uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullandı.					
	Sütün Toplamları					
	Ölçek Puanı					

Ölçek Puanı: Tabloda her ölçüt için en yüksek puan 5'tir. Tabloda toplam 12 ölçüt vardır dolayısıyla tablodan alınabilecek en yüksek puan 60'tır.
Puan: [(Ölçek PuanıX100) /60] formülü uygulanır.
Değerlendirme ile İlgili Notlar: Eğer bu formdan 100 üzerinden 70 puan aldıysanız bu öğrenme için başarı düzeyiniz yeterli demektir. 69 veya altında bir puan aldıysanız ilgili öğrenmeleri tekrar etmeniz faydalı olacaktır.
Uygulama ile İlgili Notlar: .....
.....
.....

2.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler

Oyun etkinlikleri çocukların fiziksel gelişiminin desteklenmesinde önemli rol oynar. Çocuklar oyun oynarken zıplama, koşma, tırmanma, tutma, yakalama vb. hareketler yapar. Bu hareketler çocukların kaslarını harekete geçirerek solunum ve dolaşım hızını arttırır. Bu şekilde kana bolca oksijen geçer, organlar daha iyi çalışır, kaslar kuvvetlenir ve vücuttaki fazla yağlar yakılır. Bu sayede kilo kontrolü de sağlanır. İç salgı bezleri daha düzenli çalışmaya başlar. Çocukların aktif olarak katıldığı oyun etkinlikleri; iştahını iştahlarını açar, uykusunu düzenler, toksinleri atmasına ve fazla enerjisini harcamasına yardımcı olur. Fiziksel gelişimi destekleyen etkinlikler planlanırken çocukların fiziksel özellikleri iyi bilinmeli ayrıca yaş, gelişim düzeyi ve ilgileri ön planda tutulmalıdır. Çocuklar arasındaki bireysel farklılıklar ve çevresel özellikler dikkate alınmalıdır.

Etkinlikler; çocukların koşma, oynama, enerjisini harcama gibi ihtiyaçları göz önüne alınarak hazırlanmalı ve güvenlik önlemleri dikkate alınarak planlanmalıdır. Etkinlikte kullanılacak materyaller çocukların büyük ve küçük kas gelişimlerini destekleyecek özellikte ve yeterli sayıda hazırlanmalıdır. Uygulamalar sırasında yönergeler açık ve anlaşılır verilmelidir. Açık alanlarda, salon ve sınıflarda uygulanabilecek farklı etkinlikler planlanmalıdır.

1. ÖRNEK ETKİNLİK

0-6 AYLIK BEBEKLERİN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Bebek Jimnastiği

Araç Gereç: İnce minder ya da mat

Süre: 2-3 dakika

Uygulama

- Bebek minder üzerine sırtüstü yatırılır.
- Her iki elin parmaklarıyla bebeğin üst bedeninden başlanarak yumuşak dairesel hareketlerle masaj yapılır. Masaj; kol, bacak, el ve ayaklara da yapılır.
- Bebek, ellerinden tutulur ve bebeğin kollarını yavaşça iki yana açması sağlanır.
- Daha sonra kollar birbirine çaprazlanarak gövdede birleştirilir. Kollar birleştirilirken gövdeye doğru bastırılmaz ve fazla çekilmez.
- Hareket birkaç kez tekrarlandıktan sonra kollardan biri gövdeye yakın tutulurken diğeri yavaş hareketlerle yukarı, bebeğin başı hizasına kaldırılır. Aynı hareket diğer kolla da yapılır. Hareket birkaç kez tekrarlanır.
- Bebeğin bacakları dizlerinin hemen altından tutulur ve dizleri bükülüp yavaşça gövdeye kadar itilir. Hareket birkaç kez tekrar edilir.
- Bebeğin bacaklarından tutulur ve dizleri kalçadan bükülerek gövdeye yaklaştırılır. Hareket uygulanırken bacaklar zorlanmamalı ve yavaş olunmalıdır.
- Bebeğin diz altlarından tutulur ve gövdesinin, belinden bükülmesi sağlanarak dizler bir sağ, bir sol tarafa doğru eğilir. Hareket, bebek zorlanmadan birkaç kez tekrar edilir.
- Hareketler tamamlandıktan sonra bebeğin tüm vücudu yumuşak hareketlerle ovularak masaj sona erdirilir.

Görsel 2.22: Bebek jimnastiği

Not: Bu etkinlik; bebeklerin, vücudunu hareket ettirmeyi öğrenmesi, rahatlaması ve kaslarının esneklik kazanmasını sağlayarak fiziksel gelişimini desteklemektedir.

2. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

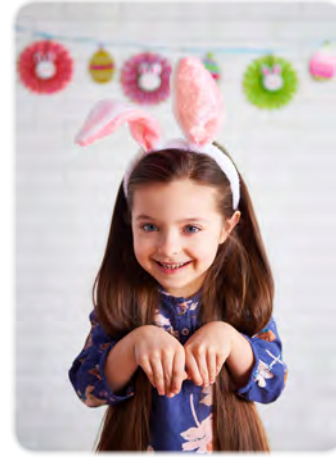
Etkinliğin Adı: Ritimli Hayvan Yürüyüşleri

Araç Gereç: Hayvanların değişik yürüyüşlerini gösteren görseller, renkli bant, farklı ritimlerde müzikler ve CD çalar

Süre: 3-5 dakika

Uygulama

- Fiziki şartları uygun bir ortam (sınıf, oyun odası ya da açık hava) hazırlanır.
- Oyunun başlangıç ve bitiş noktası, renkli bantlar kullanılarak belirlenir.
- Çocuklara "ritimli hayvan yürüyüşleri" adlı oyunun oynanacağı söylenir.
- Farklı hayvan görsellerini gösteren kartlar hazırlanır.
- Çocuklar aralarında 50 cm boşluk kalacak şekilde yan yana sıralanır.
- Farklı ritimlerde hazırlanan müzik açılır.
- Hazırlanan hayvan görsellerinden (tavşan, kaplumbağa, ayı vb.) biri çocuklara gösterilir. Çocukların belirlenen yere kadar hayvan öykünmesini yaparak gitmesi ve geri dönmesi istenir.

Görsel 2.23: Tavşan taklidi yapan çocuk

Not: Bu etkinlik; çocukların, hayvan hareketlerini taklit etmesini (zıplama, adımlama, eğilme, bükülme vb.) sağlayarak büyük kas gelişimini desteklemektedir.

3. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Farklı Yürüyüşler

Araç Gereç: Değişik yürüyüş şekillerini gösteren görseller ve renkli bant

Süre: 5 dakika

Görsel 2.24: Farklı yürüyüş denemeleri yapan çocuklar

Uygulama

- Fiziki şartları uygun bir ortam (sınıf, oyun odası ya da açık hava) sınıf mevcuduna göre çocukların rahatlıkla hareket edebileceği şekilde hazırlanır. Oyun sınıfta oynanacaksa masa, sandalye gibi araç gereç kenara çekilip alan genişletilebilir. Oyun alanı çok geniş ya da çok dar olmamalıdır.
- Oyunun başlangıç ve bitiş noktası renkli bantlar kullanılarak belirlenir.
- Çocuklara "farklı yürüyüşler" adlı oyunun oynanacağı söylenir.
- Farklı yürüyüşler yapan insan görsellerini [adımlayarak (geniş veya dar adımlar), sıçrayarak, zıplayarak, sürünerek, tek ayaküstünde zıplayarak, etrafında dönerek yürüme vb.] gösteren kartlar hazırlanır.
- Çocuklar aralarında 50 cm boşluk kalacak şekilde yan yana sıralanır.
- Hazırlanan görsellerden biri çocuklara gösterilir. Çocukların belirlenen yere kadar yürüyüp geri dönmesi istenir. Tüm çocuklar farklı yürüyüş denemeleri yaptıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

Not: Bu etkinlik; çocukların adımlama, sıçrayarak, zıplayarak, sürünerek, tek ayaküstünde zıplayarak, etrafında dönerek yürüme gibi hareketleri yapmasını sağlayarak büyük kas gelişimini desteklemektedir.

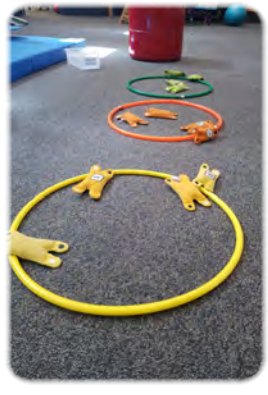
4. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Duyu Torbası Atma Yarışı

Araç Gereç: Üç adet hulahoop, üç adet duyu torbası ve renkli bant

Süre: 10 dakika

Görsel 2.25: Hulahooplarla oyun

Uygulama

- Güvenlik tedbirleri alınarak sınıf, oyun odası ya da açık havada oyun alanı hazırlanır.
- Çocuklar üç gruba ayrılır.
- Etkinliğin uygulanacağı başlangıç noktasında yere koli bandıyla bir çizgi çizilir.
- Başlangıç çizgisinden 1 m uzağa yan yana iki hulahoop yerleştirilir.
- Çocukların, başlangıç çizgisinin gerisinde yer alması istenir.

- Grupların başındaki çocuklara bir duyu torbası verilir. Çocukların, başlangıç çizgisini geçmeden duyu torbasını hulahoopun içine atması istenir. Hedefi tutturan çocuk duyu torbasını hulahoopun içinden alıp grubunun yanına gelir ve kendisinden sonraki arkadaşına verir. Hedefi tutturamayan çocuk ise duyu torbasını yeniden alıp atışını tekrarlar.
- Bütün çocuklar atış yapıncaya kadar oyuna devam edilir.
- Atışları ilk tamamlayan grup oyunu kazanır.

Not: Bu etkinlik çocukların kollarını hareket ettirmesini sağlayarak kol kaslarının fiziksel gelişimini desteklemektedir.

5. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ
Etkinliğin Adı: Çorabımın Eşi
Araç Gereç: Çocuklara uygun çoraplar (çocuk sayısının beş katı kadar çift çorap)
Süre: 10 dakika
Uygulama

- Çocuklara "çorabımın eşi" adlı oyunun oynanacağı söylenir.
- Çocuk sayısının beş katı kadar çift çorap temin edilir.
- Çocukların yere halka şeklinde oturması sağlanır.
- Oyuna uygun bir müzik seçilir.
- Çorap çiftleri karıştırılarak halkanın ortasına koyulur.
- Çocukların müzikle birlikte çorapların eşini bulup çorapları giymesi (kendi çoraplarının üstüne) sağlanır.
- Çocukların, bulduğu tüm çorap çiftlerini üst üste giymesi istenir.
- Müzik durduğunda en çok çorap çifti giyen çocuk alkışlanır.

Görsel 2.26: Çorap oyunu

Not: Bu etkinlik çocukların çorapları giyip çıkarırken el ve parmak kaslarını kullanmasına fırsat vererek fiziksel gelişimini desteklemektedir.

6. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Sepet Taşıma Yarışı

Araç Gereç: Dört adet sepet ya da karton kutu ve aynı ağırlıkta on iki adet oyuncak

Süre: 10-15 dakika

Uygulama

- Çocuklar iki gruba ayrılır.
- Her gruba içinde altı adet oyuncak bulunan sepet verilir.
- Grupların yaklaşık 2 m karşısına birer sepet daha yerleştirilir.
- Sepet, öğretmenin işareti ile grupların başındaki iki çocuk tarafından birlikte tutularak karşıdaki sepetin yanına kadar taşınır. Eldeki sepette bulunan oyuncaklar diğer sepete tek tek atılır.
- Boşalan sepet alınıp hızla grubun yanına dönülür ve sepet sıradaki çocuklara verilir.
- Boş sepet sıradaki çocuklar tarafından alınıp karşıdaki sepete kadar koşulur. Dolu sepetteki oyuncaklar teker teker eldeki sepete aktarılır.
- Doldurulan sepet birlikte taşınarak grubun yanına dönülür.
- Sona tek çocuk kalırsa daha önceden yarışan çocuklardan birinin ona eşlik etmesi sağlanır.
- Gruplardaki tüm çocuklar yarışıncaya kadar oyuna devam edilir.

Görsel 2.27: Sepet taşıma yarışı

Not: Bu etkinlik; çocukların sepeti doldurma, boşaltma, taşıma ve koşma hareketlerini yapmasına fırsat vererek fiziksel gelişimini desteklemektedir.

3. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırlayınız.

Etkinliğinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- 0-36, 36-48, 48-60 ya da 60-72 ay aralığında bir yaş grubu belirleyiniz. Belirlediğiniz yaş grubundaki çocukların fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız. Kaynaklarınızı bir kâğıda yazınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun fiziksel gelişimine uygun bir etkinliği, araştırma sonucunda edindiğiniz etkinliklerden seçiniz.
- Seçtiğiniz etkinliğin yönergesi ve uygulama aşamalarını bir kâğıda yazınız.
- Etkinlik için gerekli materyalleri eksiksiz temin ediniz.
- Etkinliği sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Etkinliğin çocukların fiziksel gelişimine katkısını, uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıklayınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Fiziksel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN FİZİKSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Fiziksel gelişimi desteklemeye yönelik etkinlik hazırlamak için 0-72 ay aralığında bir yaş grubu belirledi.		
2	Belirlediği yaş grubunun fiziksel gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırarak kaynaklarını yazdı.		
3	Seçtiği etkinliğin yönergesi ve uygulama aşamalarını yazdı.		
4	Etkinlik için gerekli materyalleri eksiksiz temin etti.		
5	Etkinliği aşamalarına uygun şekilde sınıf arkadaşlarına uyguladı.		
6	Etkinliğin çocukların fiziksel gelişimine katkısını, uygulama sonrasında arkadaşlarına açıkladı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

1. (……) Çocuğun boyunun uzaması ve kilosunun artması niceliksel değişimdir.

.....

2. (……) Gelişim, ilk çocukluk döneminde bebeklik dönemine göre daha hızlıdır.

.....

3. (……) Süt dişleri genellikle 6. veya 7. ayda çıkar.

.....

4. (……) Mide, bağırsak gibi iç organlar çizgili kaslardan oluşur.

.....

5. (……) Düz kaslar istem dışı çalışır.

.....

6. (……) Kalp kası hücresi nörondur.

.....

7. (……) Bebekte solunum yolu yetişkin solunum yoluna göre daha geniş ve uzundur.

.....

8. (……) Büyük dolaşım temiz kanın kalp atımlarıyla vücuda yayıldıktan sonra kirli kan olarak kalbe geri gelmesidir.

.....

9. (……) Vücuttaki en büyük damar aort atardamarıdır.

.....

10. (……) Fiziksel gelişime yönelik etkinlikler mutlaka açık alanlarda yapılmalıdır.

.....

B) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

11. Aşağıdakilerden hangisi fiziksel gelişim göstergelerinden değildir?

A) Boy ve kilo
B) Baş ve göğüs çevresi
C) Sistemler ve organlar
D) Hücreler ve dokular
E) Kemikler ve dişler

12. Yenidoğanın kafatasındaki kemikler arasında bulunan açıklıklara verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aort B) Beyincik
C) Bıngıldak D) Boşluk
E) Nöron

13. Çocukların boy hesaplamasında kullanılan formül aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yaş x 5 + 90 B) Yaş x 5 + 70
C) Yaş x 5 + 80 D) Yaş x 4 + 80
E) Yaş x 4 + 90

14. Kilo hesaplama formülüne göre 4 yaşındaki bir çocuğun ideal kilosu aşağıdakilerden hangisidir?

A) 16 B) 18 C) 19 D) 20 E) 22

15. I. Beyin
II. Omurilik
III. Nöron
IV. Beyincik

Yukarıdakilerden hangileri merkezi sinir sistemi içinde yer alır?

A) I ve III B) II ve III C) II, III ve IV
D) I, III ve IV E) I, II ve IV

16. Küçük kan dolaşımında kanın organlar arasında izlediği yol aşağıdakilerden hangisidir?

A) Akciğer-Kalp-Akciğer
B) Kalp-Akciğer-Kalp
C) Akciğer-Kalp-Karaciğer
D) Kalp- Karaciğer-Kalp
E) Karaciğer-Kalp-Karaciğer

17. Aşağıdakilerden hangisi boşaltım sistemi organlarından değildir?

A) Kalın bağırsak B) Üreter
C) Üretra D) Böbrekler
E) İdrar kesesi

18. Aşağıdaki materyallerden hangisi 12-18 aylık bebeklerin fiziksel gelişimini desteklemek için daha uygundur?

A) Küt uçlu makas B) Tangram
C) Denge tahtası D) Mandala
E) Yumuşak küçük top

3. ÖĞRENME BİRİMİ

0-72 AY MOTOR GELİŞİM

KONULAR

3.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİM ÖZELLİKLERİ
3.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

TEMEL KAVRAMLAR

- Denge
- Dikkat
- Dinamik denge
- Esneklik
- Kuvvet
- Motor gelişim
- Refleks
- Stattik denge
- Tepki
- Tepki hızı
- Uyarıcı

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Motor gelişimin tanımı ve önemi
- Motor gelişim alanları
- Motor gelişim dönemleri
- 0-72 aylık çocukların motor gelişimini desteklemeye yönelik materyaller ve özellikleri
- 0-72 aylık çocukların motor gelişimini desteklemeye yönelik etkinliklerin hazırlanması ve uygulanmasında dikkat edilmesi gereken noktalar

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Yürüme, koşma, bisiklete binme, makasla kesme, yazı yazma gibi aktiviteleri yapabilmek için fiziksel büyüme ve olgunlaşmanın yeterli olup olmadığı konusundaki fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **İpe boncuk dizme gibi küçük kas gelişimi gerektiren beceriler ve koşma gibi büyük kas gelişimi gerektiren becerilerin kazanılmasında cinsiyetin etkisi olup olmadığını sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.**

3.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

İnsan vücudu organlardan oluşan sistemler bütünüdür. Birey, doğduğunda reflekslerle hareket ettirdiği vücudunu zaman içerisinde büyüdükçe, geliştikçe, hareketleri öğrenip denedikçe istemli kullanmaya başlar. Göz kırpmak, nefes alıp vermek gibi bazı hareketler ömür boyu istem dışı da olsa devam eden refleks hareketlerdir. Refleks hareketlerin bazıları doğumdan sonraki birkaç ayda, bazıları ise daha sonraki aylarda istemli hareketlere dönüşür ancak istemli yapılmaya başlanan bu hareketlerin gerçekleştirilmesinde beceri kazanmak zaman alır.

3.1.1. Motor Gelişimin Tanımı ve Önemi

Fiziksel büyüme ve merkezî sinir sisteminin gelişimiyle birlikte bireyin hareketlerini kontrol altına alma becerisi kazanmasına **motor gelişim** denir. Bu tanımda yer alan "motor" kelimesi "hareket" anlamını taşımaktadır. Motor gelişimin gerçekleşebilmesi için kas, iskelet ve sinir sistemlerinin gelişimi, bilişsel gelişim, öğrenme ve deneyime ihtiyaç vardır. Bir hareketi gerçekleştirebilmek için gerekli fiziksel büyüme ve olgunluğa ulaşmak; hareketi algılayacak, öğrenecek, yorumlayacak bilişsel yapıda olmak ve uygulamak gerekir.

Motor beceri gelişimi; baş, boyun, kollar, bacaklar, eller, ayaklar, el parmakları, ayak parmakları şeklinde devam edip baştan ayağa, içten dışa, genelden özele doğru bir yön ve sıra takip eder. Bu ilkeler doğrultusunda önce kaba motor beceriler sonra da ince motor beceriler kazanılır.

Doğduğunda refleks olarak hareket eden çocuk her yeni hareketle vücudunu ve dünyayı keşfetmeye başlar. Vücudunu istemli olarak hareket ettirmesi ve bu hareketleri tekrar etmesi, çocuğun fiziksel gelişimini olumlu yönde etkiler. Çocuğun kaslarının esnekliği ve dayanıklılığı, hareketleri tekrar etmesiyle artar. Çocuk, fiziksel gelişimindeki ilerleme sayesinde hareketlerinde beceri kazanabilmek için gerekli olgunluğa ulaşır. Çevresindekilerin hareketlerini gören ve taklit eden çocuğun yapmayı başardığı her hareket, bir sonraki hareket için basamak olur.

Motor gelişim çocuğun bağımsız olarak hareket edebilmesine imkân sağlar. Çocuğun, vücudunu kontrol altına almaya başlaması, hareketleri kendi istediğinde yapabilmesi daha zor ve karmaşık hareketleri denemesi için cesaret kazandırır. Çocuğun fiziksel etkinliklerde elde edeceği başarı, kendini yeterli hissetmesini sağlar. Bu durum, çocuğun öz güven kazanması ve kendini bir birey olarak görebilmesi açısından önemlidir.

Zihin ve hareket arasında bir etkileşim vardır. Çocuk, bir hareketi yaptığında ortaya çıkan sonuçları keşfeder ve bunu belleğine kaydeder. Sonuç çocuğun hoşuna giderse hareketi tekrar eder ve bu tekrarlar hareketi yapma becerisini artırır. Örneğin ilk defa elini uzattığında oyun-

cağına ulaştığını keşfeden çocuk bir sonraki sefer oyuncağı gördüğünde ona uzanmaya çalışır (Görsel 3.1). Deneyimlerinden elde ettikleri sonuçlar sayesinde problem çözme becerisi kazanır.

a) Nesneye uzanma b) Uzanma hareketini tekrarlama

Görsel 3.1: Oyuncağa uzanan çocuğun aynı eylemi tekrar denemesi

Çocuk zamanının çoğunu oyun etkinliğinde geçirir. Çocuğun motor becerileri, oyuna katılımında etkilidir. Çocuk oyun oynadıkça vücudunu kullanma becerisi de gelişir. Becerileri gelişen çocuğun da oyun kurma ve sürdürme başarısı artar. Bu başarı çocuğun sosyalleşmesine yardımcı olur.

Motor gelişimin gerçekleşebilmesi ve hareketlerin ustalıkla yapılabilmesi için gereken bazı beceriler Şema 3.1'de gösterilmiştir.

Şema 3.1: Motor gelişim için gerekli beceriler

a) Dikkat

Bireyin duygu ve düşüncelerinin bir uyarıcı ya da eylem üzerinde yoğunlaşabilmesine **dikkat** denir (Görsel 3.2). Dikkati tetikleyen temel ögeler merak, ilgi ve keşfetme isteğidir. Çocuklar dikkatini bir noktada uzun süre yoğunlaştıramaz. Dikkat süresi çocuğun yaş, ilgi ve ihtiyaçlarına göre farklılık gösterir. Okul öncesi dönemdeki çocukların dikkat süreleri yaklaşık 5 dakikadır. Bu süre; çocuğun yaşı, yapılan aktivite ve aktivitenin ilgi çekici olmasına göre 15 dakikaya kadar çıkabilir.

Görsel 3.2: Merdiven inerken dikkatin yoğunlaşması

Görsel 3.3: Esneklik

Dikkat; bir hareketin öğrenilmesi, uygulanması ve uygulamada ustalık kazanılmasına kadar etkili olan bir beceridir. 0-2 yaş dönemindeki bebek, dikkatini yaptığı harekete yoğunlaştırır, vücut hareketlerini seri bir şekilde yapmakta zorlanır. Örneğin yürümeyi yeni öğrenen bir bebek adım atarken konuşmaz ya da başka bir yöne bakmaz; tüm dikkatini yaptığı harekete verir.

b) Esneklik

Vücudun gerektiği zaman öne, yana ve geriye zorlanmadan eğilmesine **esneklik** denir (Görsel 3.3). Bir hareketin gerçekleşebilmesi için vücudun gereken yönlere zorlanmadan eğilip bükülmesi, kasların kasılıp gevşemesi gereklidir. Öğrenilen ve uygulanarak tekrar edilen her hareket kasların esnekliğini artırır. Kasların esnekliğinin artması ise daha zor hareketlerin yapılabilmesini kolaylaştırır.

c) Tepki Hızı (Reaksiyon)

İçten ve dış çevreden gelip duyu organlarını harekete geçiren güce **uyarıcı** denir. Uyarıcıya karşı organizmanın gösterdiği davranışa ise **tepki** denir. Birey kendisine gelen uyarıcıya belli bir zaman içinde tepki verir. Uyaranın fark edilmesi ile tepkinin gerçekleşmesi arasında geçen süre **tepki hızı**dır. Dikkatsizlik ve kas kontrolünün yetersiz olması, tepki hızının uzamasına neden olur. Bir davranışın gerekenden hızlı ya da yavaş yapılması organizmaya zarar verecek sonuçlara neden olabilir. Örneğin çocuk karşılaştığı bir engelin üzerinden atlamak için gereğinden yavaş hareket ederse engelden atlayamaz; hızlı hareket ederse de engele takılıp düşebilir.

Görsel 3.4: Kuvvet gerektiren tırmanma hareketi

ç) Kuvvet

Bir cismin hareketi veya hızını değiştiren etkiye **kuvvet** denir. Vücudun her hareketi belli düzeyde kas kuvveti gerektirir. Bir nesneyi tutup kaldırmak, yürümek, koşmak, zıplamak, tırmanmak (Görsel 3.4) gibi hareketleri yapabilmek için kuvvete ihtiyaç vardır. Yapılacak harekete göre ihtiyaç duyulan kuvvet farklılık gösterir. Örneğin zıplama hareketi yürümeye göre daha fazla kuvvet gerektirir. Çocuklarda kas kuvvetinin gelişimi; yaş, cinsiyet, olgunlaşma düzeyi, daha önceki fiziksel etkinlikler, beslenme, hastalıklar, genetik faktörler gibi birçok etkene bağlıdır.

d) Koordinasyon (Eşgüdüm)

Koordinasyon uyum ve iş birliği anlamını taşır. Motor gelişimde **koordinasyon** ise organların düzen içinde ve birbiriyle uyumlu çalışmasıdır. Vücut hareketlerinin hiçbiri tek bir organ tarafından gerçekleşmez. Organlar arasında koordinasyon arttıkça hareket daha hızlı öğrenilir ve hareketin yapılma becerisi artar. Örneğin çocuğun kendine uzatılan kalemi alabilmesi için gözleriyle görmesi, beyinde motor hareketleri kontrol eden merkezin uyarılması, kolunu uzatarak eliyle tutması gerekir (Görsel 3.5). Çocuklarda 3-4 yaşına kadar yeterli koordinasyon gözlenmez.

Görsel 3.5: El ve göz koordinasyonu sayesinde kalemi tutma

e) Denge

Bir nesne veya canlının devrilmeden durmasına **denge** denir. Motor etkinliklerde bedenin dengeli bir biçimde durması gerekir. Ayakta durma, yürüme, koşma, bir çizgi ya da denge tahtasında yürüme, tek ayak üzerinde durma, zıplama, bisiklet sürme gibi motor etkinlikler bedenin dengede durabilmesi sonucunda gerçekleştirilir (Görsel 3.6).

a. Ayakta durma

b. Yürüme

c. Denge tahtasında yürüme

ç. Tek ayak üzerinde durma

d. Zıplama

e. Bisiklet sürme

Görsel 3.6: Denge gerektiren bazı hareketler

1. ETKİNLİK

Hangi Motor Becerileri Kullandık?

Araç Gereç: 2 m uzunluğunda üç adet ip, üç adet sepet ve üç adet top

Uygulama

- İpleri kullanarak sınıfın zeminine yan yana üç adet çizgi parkur oluşturunuz.
- Her ipin bittiği noktadan 1 m ileriye birer sepet yerleştiriniz.
- 3 gruba ayrılınız ve grup olarak bir ip parkurun başlangıç noktasında sıra olunuz.
- Grupların başında olan öğrencilere birer top veriniz ve oyunu aşağıdaki yönergeye göre oynayınız.

"Grupların başındaki öğrenciler öğretmenin vereceği işaretle yerdeki ip üzerinde çizgi dışına çıkmadan yürüyerek parkuru tamamlar. İpin bittiği noktaya kadar gelen öğrenci elindeki topu kendi çizgisinin karşısında duran sepetin içine atar. Topu sepete atamayan öğrenci tekrar aldıktan sonra ipin bitiş noktasına gelip tekrar atar. Topu sepete atmayı başaran öğrenci koşarak sepetin içindeki topu alır ve grup arkadaşlarının yanına döner. Elindeki topu kendisinden sonraki arkadaşına verir. Tüm grup üyeleri parkuru tamamlayıncaya kadar oyun devam eder. Parkurdaki ipler zikzak şeklinde daha sonra da S şeklinde yerleştirilerek oyun tekrar edilir."

- Oyunu tamamladıktan sonra yer minderlerine ikişerli eşler hâlinde oturunuz.
- Oynadığınız oyunda motor gelişim için gereken becerilerden hangilerini kullandığınız, oyunun hangi organlar arasında koordinasyon gerektirdiği, iple oluşturulan farklı parkurlardan hangisinde zorlandığınız konusundaki görüşlerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden "dedikodu" tekniğini kullanarak eşinizle paylaşınız. Aynı konuda eşinizin de düşüncelerini söylemesine fırsat veriniz.
- Daha sonra eşinizden ayrılıp başka bir arkadaşınızla eşleşiniz. Yeni eşleştiğiniz arkadaşınıza konu hakkındaki kendi düşüncenizi ve bir önceki eşinizin düşüncesini aktarınız. Ardından yeni eşinizin fikirlerini dinleyiniz.
- Aynı uygulamayı bir kez daha tekrarlayınız. Süreç sonunda fikirlerinizi sınıfça tartışınız.

3.1.2. Motor Gelişim Alanları

Motor gelişim, fiziksel gelişimle paralel ilerler. Bu nedenle beceri gelişimi, büyük ve küçük kas gelişimine göre gerçekleşir. Motor gelişim kaba motor ve ince motor gelişim olmak üzere iki alanda ele alınır.

3.1.2.1. Kaba Motor Gelişim

Kaba motor beceriler büyük kaslarla gerçekleştirilip vücudun genel hareketleri ve denge dinamiğini kapsar. Başı dik tutma, oturma ve emekleme, ayakta durma, yürüme, koşma, dönme, yuvarlanma, zıplama gibi hareketler üzerinde kontrol sağlamak kaba motor becerilerdeki gelişmeyi gösterir.

Kaba motor beceriler; Tablo 3.1'deki gibi lokomotor hareketler, lokomotor olmayan hareketler ve denge hareketleri olmak üzere üç şekilde incelenir. Lokomotor hareketlerde yer değiştirme vardır; lokomotor olmayan hareketlerde ise yer değiştirme yoktur ve hareket, bulunulan yerde yapılır. Denge hareketleri ise hem lokomotor hem de lokomotor olmayan hareketleri içerir.

Tablo 3.1: Büyük Kaslarla Yapılan Hareketlerin Gruplandırılması

LOKOMOTOR HAREKETLER	LOKOMOTOR OLMAYAN HAREKETLER	DENGE HAREKETLERİ
Yürüme	Eğilme	Statik denge
Emekleme	Bükülme	Dinamik denge
Koşma	Esneme	
Sıçrama	Dönme	
Atlama	Salınım	
Sekme	İtme	
Kayma	Çekme	
Sürünme	Germe	
Galop		

Vücudun hareketsiz durumdayken konumunu korumasına **statik denge** denir (Görsel 3.7). Çocuklar 2 yaşından önce genelde tek ayak statik denge hareketini yapamazlar. Bir noktadan diğerine hareket ederken denge durumunun korunmasına ise **dinamik denge** denir (Görsel 3.8).

Görsel 3.7: Statik denge hareketi örneği

Görsel 3.8: Dinamik denge hareketi örneği

SIRA SİZDE

Jimnastik minderlerini atölyenin ortasına yerleştiriniz. Statik ve dinamik denge hareketlerinden yapabildiklerinizi yapınız. Hangi hareketleri yaparken denge sağlamanın zor olduğunu arkadaşlarınızla tartışınız.

2. ETKİNLİK

Hangisi Lokomotor, Hangisi Değil?

Araç Gereç: Fon kâğıdı, not kâğıtları ve kalem

Uygulama

- İki gruba ayrılınız.
- Grup arkadaşlarınızla birlikte lokomotor hareket örnekleri belirleyiniz. Bu örnekleri not kâğıtlarına yazınız.
- Not kâğıtlarını fon kâğıdının sol tarafına alt alta yapıştırınız.
- Aynı işlemi lokomotor olmayan hareketler için de uygulayıp not kâğıtlarını fon kâğıdının sağ tarafına alt alta yapıştırınız.
- Grup olarak oluşturduğunuz hareket listelerini inceleyiniz ve bu hareketlerden hangilerinin statik, hangilerinin dinamik denge gerektirdiğini tartışarak belirleyiniz.
- Belirlediğiniz hareketleri statik ve dinamik denge hareketleri şeklinde ayırıp fon kâğıdı üzerinde yeniden sıralayınız.
- Fon kâğıdınızı sınıf panosuna asınız.
- Diğer gruptaki arkadaşlarınızın hazırladığı tabloyu inceleyip her iki tablo arasındaki farklı hareketleri belirleyiniz. Hareketlerin tablolarda doğru alana yerleşip yerleşmediğini tartışınız.
- Her iki grubun tablosunda listelenen statik ve dinamik denge hareketlerinden seçtiklerinizi sınıfta uygulayınız.

3.1.2.2. İnce Motor Gelişim

İnce motor gelişim, küçük kaslarla gerçekleştirilen hareketlerin gelişimidir. İnce motor beceriler; eller, bilekler, parmaklar, ayaklar, ayak parmakları, dudaklar ve dildeki küçük hareketleri ifade eder. İnce motor gelişim kaba motor gelişimden sonra gerçekleşir. Çocuk kendisine verilen nesneyi önce büyük kaslarını kullanarak kollarıyla daha sonra kaba ve dengesiz bir şekilde avucuyla kavrayarak tutar. Çocuğun yaşı ilerledikçe ince motor becerileri gelişir, elini ve parmaklarını daha iyi kullanarak nesneleri tutar (Görsel 3.9). İnce motor gelişim, manipülatif beceriler (eli ve ayağı kullanma) ve nesne kontrolünü gerektiren becerileri kapsar.

a) Kaşığı tüm elle tutma

b) Kaşığı parmaklarını kullanarak tutma

Görsel 3.9: İnce motor gelişimle birlikte kaşık tutma becerisi

» Manipülatif Beceriler

Manipülatif beceriler elin bilinçli kullanımı ve bedenin farklı bölümlerinin koordinasyonunu gerektirir (Görsel 3.10). Temel manipülatif hareketler; uzanma, yakalama ve bırakma hareketleridir. Çocuklar; bu temel hareketlerin zaman içerisindeki gelişimi sonucunda tutma, koparma, kesme, bağlama, çözme, düğmeleme, geçirme, yoğurma, delme, boyama, dikme, örme gibi etkinlikleri yapabilir.

Görsel 3.10: Elin bilinçli kullanılması

» Nesne Kontrol Becerisi

Tutma, bırakma, yakalama, fırlatma, tekmeleme, sektirme, çarpma, çevirme gibi nesne kullanımında beceri kazanmak nesne kontrol becerisini ifade eder. Örneğin kalemi tutma ve yazı yazma, topu havaya atma ve tutma nesne kontrol becerisi gerektiren hareketlerdir. Nesne kontrolü gerektiren ince motor beceriler istemli göz hareketlerini sağlayan kas grupları ile el ya da ayak hareketini sağlayan kas gruplarının koordineli bir biçimde çalışmasını kapsar. Bu beceriler nesne kontrolünde kullanılan organa göre el ve göz koordinasyonu ya da göz ve ayak koordinasyonu olarak ifade edilir. Örneğin ipe boncuk dizmek, kaptan kaba su boşaltmak el ve göz koordinasyonu (Görsel 3.11); ayakta top sektirmek, bir engel üzerinden atlamak ayak ve göz koordinasyonu gerektirir (Görsel 3.12).

Görsel 3.11: El ve göz koordinasyonu

Görsel 3.12: Ayak ve göz koordinasyonu

Kaba ve ince motor gelişim şu faktörlerden etkilenir:

- Bireyin sahip olduğu genetik yapı ve kalıtımsal hastalıklar
- Annenin doğum öncesi dönemdeki beslenmesi, geçirdiği travma, kaza, kullandığı ilaç ve zararlı maddeler, psikolojik durumu ve radyasyona maruz kalması
- Doğumun geç ve zor olması, doğumda yanlış müdahaleler, doğum anındaki kazalar, bebeğin oksijensiz kalması, vakum ve forseps gibi aletlerin yanlış kullanımı, doğumun uygun olmayan ortamlarda gerçekleşmesi
- Bireyin doğum sonrasında beslenmesi, sosyoekonomik koşulları, sosyal çevresi, aile içi ilişkileri, geçirdiği hastalık ve kazalar, hormonal yapısı, kullandığı ilaç ve zararlı maddeler, psikolojik etmenler vb.

Görsel 3.13: Bisiklet kullanmayı öğrenme ve deneme imkânı sağlama

Tüm bunların yanı sıra çocuğa öğrenme ve deneyim imkânı sağlanması çocuğun motor becerilerinin gelişiminde önemli etkiye sahiptir. Çocuk her tür fiziksel yeterliliğe sahip olsa bile hareketi deneme ve tekrar etme imkanına sahip olmazsa o hareketle ilgili beceri kazanamaz. Örneğin fiziksel ve bilişsel yeterliliğe sahip olan ancak daha önce hiç bisiklete binmemiş ve bunu öğrenmemiş beş yaşındaki bir çocuğun dengesini koruyarak pedalı çevirme hareketini gerçekleştirmesi ve bisikletten düşmeden ilerlemesini beklemek doğru olmaz (Görsel 3.13).

3. ETKİNLİK

Etkinliğin Hangi Motor Gelişim Alanına Ait Olduğunu Bulma

Uygulama

- Aşağıda yer alan ve okul öncesi dönem çocuklarına yönelik olan etkinliği okuyunuz.
- Etkinlikte yer alan hareketleri inceleyiniz.
- Verilen etkinlikteki hangi hareketlerin kaba motor gelişimi, hangi hareketlerin ince motor gelişimi desteklediğini arkadaşlarınızla tartışınız.

ETKİNLİK

- Öğretmen çocukları iki gruba ayırır. Her grubun karşı hizasına, 2 m uzağa bir gülen yüz kartı ve gruptaki çocuk sayısı kadar mandal yerleştirir.
- Öğretmenin işaretiyle sıranın başındaki çocuk koşarak kendi grubuna ait mandallardan birini gülen yüz kartına takar ve koşarak grubun yanına gelir.
- Oyun, gruplardaki tüm çocuklar yarışıncaya kadar devam eder.

Görsel 3.14: Gülen yüz kartına mandal takma

1. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Etkileyen Faktörlerle İlgili Uyarıcı Afiş Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların motor gelişimini etkileyen faktörleri içeren bir afiş hazırlayınız.

Afişi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Afişi 50 x 70 cm boyutunda bir fon kâğıdına hazırlayınız.
- Motor gelişimi etkileyen faktörleri "oluş zamanına göre" gruplayarak afişe yazınız.
- Afişi görsellerle (resim, şekil, çizim vb.) zenginleştiriniz.
- Afişin yaratıcı olmasına özen gösteriniz.
- Afişteki yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat ediniz.
- Afişte Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.
- Afişi hazırlarken temiz ve düzenli çalışmaya özen gösteriniz.
- Afişi iki ders saati içinde tamamlayınız.
- Afişleri sınıf panosunda sergileyiniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Etkileyen Faktörlerle İlgili Uyarıcı Afiş Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERLE İLGİLİ UYARICI AFİŞ HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Afiş hazırlamak için gerekli araç gereci eksiksiz hazırladı.		
2	Afişi hazırlamak için 50 x 70 cm boyutunda fon kâğıdı kullandı.		
3	Motor gelişimi etkileyen doğum öncesi faktörlere afişte yer verdi.		
4	Motor gelişimi etkileyen doğum anı faktörlere afişte yer verdi.		
5	Motor gelişimi etkileyen doğum sonrası faktörlere afişte yer verdi		
6	Afişte içeriğe uygun görseller kullandı.		
7	Yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat etti.		
8	Afişte Türkçeyi doğru kullandı.		
9	Özgün özellikte yaratıcı bir afiş hazırladı.		
10	Afişi hazırlarken temiz ve düzenli çalıştı.		
11	Afişi verilen sürede tamamladı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Büyük ve küçük 400 adadan oluşan Danimarka'da hemen herkesin bisikleti vardır. Oldukça düz olan ülkede çocukların motor gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla park, bahçe gibi birçok açık alanda yapay tepecikler ve basamaklar yer almaktadır.

Görsel 3.15: Yapay tepede kaydırak

Görsel 3.16: Basamaklı okul bahçesi

Görsel 3.17: Yapay tepeli okul bahçesi

Görsel 3.18: Çocuk bahçesinde eğimli zemin

3.1.3. Motor Gelişim Dönemleri

Motor gelişim doğum öncesi dönemde başlayıp ömür boyu süren ve hareket becerilerinin kazanılmasını içeren bir süreçtir. Motor gelişim süreci dört dönemde incelenir.

» Refleksif hareketler dönemi

a) Bilgi kodlama evresi (doğum öncesi-doğumdan sonraki 4 ay)

b) Bilgi kodu çözme evresi (4.ay-1 yaş)

» İlkel hareketler dönemi

a) 0-1 yaş (refleks baskılama evresi)

b) 1-2 yaş (ilk kontrol evresi)

» Temel hareketler dönemi

a) 2-3 yaş (başlangıç evresi)

b) 4-5 yaş (şekillenme evresi)

c) 6-7 yaş (ustalaşma evresi)

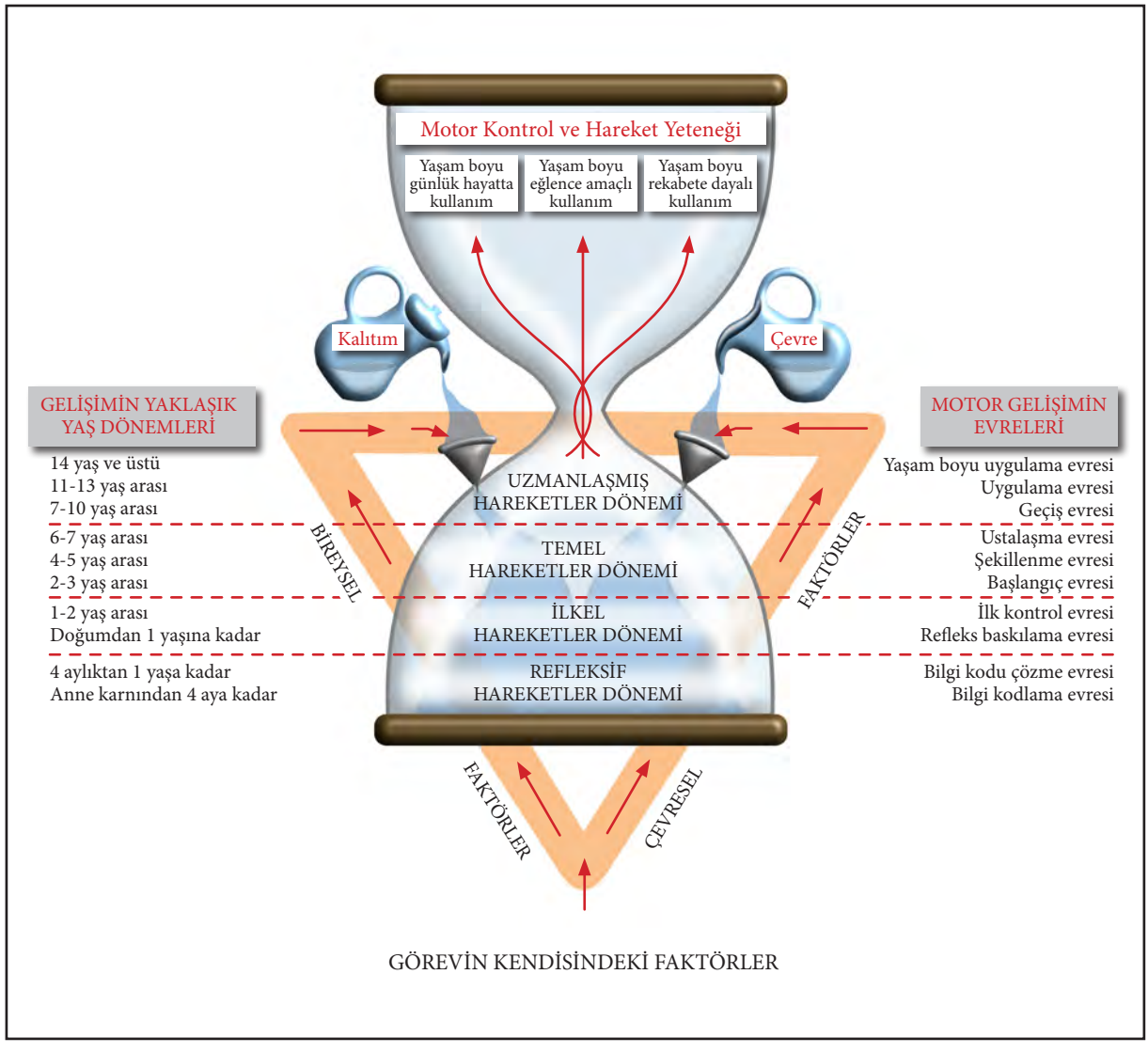
» Uzmanlaşmış hareketler dönemi

a) 7-10 yaş (geçiş evresi)

b) 11-13 yaş (uygulama evresi)

c) 14 yaş ve üstü (uzmanlık evresi)

Gallahue (Galehüu), motor gelişimi çocukluk dönemi ile sınırlamış ve kuramını **piramit modeli** ile açıklamıştır. Piramit modelde her bir motor gelişim dönemi diğerinin üstüne kurulmaktadır. Bu modele göre ilk basamağı refleksif hareketler dönemi oluşturur. Gallahu ve Ozmun (Ozmın) piramit modeli üzerinde çalışmalar yaparak daha sonraki yıllarda kum saati modelini geliştirmişlerdir. **Kum saati modeli** yaklaşımında, motor gelişim sürecini anlamak için kum saati sembol olarak kullanılmıştır. Bu modelde motor gelişim dönemleri bir kum saatine, yaşam enerjisi ise kuma benzetilerek ele alınmıştır. Kum saatine kumun girişi "kalıtım" ve "çevre" olmak üzere iki ayrı şişeden gerçekleşir. Kalıtım şişesinin bir kapağı vardır. Genetik yapı önceden belirlendiği için kalıtım şişesindeki kum miktarı sabittir. Bunun anlamı, kalıtımla kazanılacak becerilerin anne ve babadan gelecek özelliklere bağlı olarak önceden belli olduğu ve bu özelliklere sonradan ekleme yapılamayacağıdır. Çevresel şişenin ise kapağı yoktur. Bu açık kapaktan şişeye ve dolayısıyla kum saatine dışarıdan kum ilave edilebilir (Şekil 3.1). Bu da motor gelişimin çevresel etmenlerle sonradan desteklenebileceğini ifade etmektedir.

Şekil 3.1: Gallahue'nun kum saati modeli

Motor gelişimin refleks ve ilkel hareketler dönemi incelendiğinde kumun, kum saatine ilk olarak kalıtım şişesinden aktığı görülür. Motor gelişim, yaşamın ilk beş yılında sabit ve sıralı ilerler. Bu durum, motor gelişimin ilk iki evresinde gelişimin sırasının öngörülebilir olmasını sağlar. Örneğin tüm çocuklar önce oturmayı sonra ayakta durmayı ve yürümeyi daha sonra da koşmayı öğrenir.

Motor gelişimin refleks hareketler ve ilkel hareketler dönemlerinde belli bir sıra izlemesine karşın çocukların hareket yeteneklerini kazanma hızlarında farklılıklar görülür. Çocukların genetik yapısı, yaşam tarzları, onlara sunulan imkanlar ve maruz kaldıkları çevresel etkenler arasındaki farklılıklar hareket yeteneklerini kazanma hızlarının farklı olmasının sebeplerindendir.

Gallahue'nun kum saati bir noktada ters döner. Kum saatinin ters dönme zamanı sosyal ve kültürel faktörlere dayalı olarak değişkenlik gösterir. Çoğu bireyde yirmili yaşların ilk yıllarında ve onu takip eden on yıl süresince kum saati ters çevrilir, kum boşalmaya başlar. Bireyin hayatındaki sorumlulukların artması ile motor aktivitelere yer verme sıklığı azalır. Bu da çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca uzmanlaşılan becerileri koruma ve yeni hareket becerileri kazanma olanağının sınırlanmasına neden olur. Kum saatinin ters çevrilmesi; genellikle bireyin iş yaşamına atılması, aile sorumluluğunu üstlenmesi, geçim sıkıntısı gibi problemler yaşaması, motor aktivite içermeyen ilgi alanlarına yönelmesi gibi nedenlerin artmasıyla gerçekleşmektedir.

3.1.3.1. Refleksif Hareketler Dönemi (0-1 Yaş)

Vücudun çeşitli dış uyaranlara gösterdiği istem dışı tepkilere **refleks** denir. 0-1 yaş arasındaki bebeğin davranışları omurilik ile orta beyin merkezlerinden kontrol edilir ve hareketleri refleksiftir. Refleksif hareketler dönemi bilgi kodlama ve bilgi kodu çözme evreleri olarak iki evrede incelenir.

a) Bilgi Kodlama Evresi

Bu evre fetal dönemden başlar ve doğumdan sonraki 4. aya kadar sürer. Gebeliğin 18. haftasından itibaren fetüste ilkel refleksler görülmeye başlar. Yeni doğmuş bebekte görülen refleks hareketler bebeğin yaşamını kolaylaştırır ve doğal bir şekilde korunmasını sağlar. Refleksler bebeğin ilk motor tepkileridir ve çevresini tanımasını, bilgi edinmesini kolaylaştırır.

b) Bilgi Kodu Çözme Evresi

Bu evre doğumdan sonraki 4. ayda başlar ve 1 yaşa kadar sürer. Refleksler, bu evrede üst beyin merkezlerinin gelişmeye başlamasıyla aşamalı olarak kaybolur ve istemli hareketlere dönüşür. Bazı refleksler (göz kırpma, nefes alma, öksürme, esneme vb.) yaşam boyu devam eder ve hayatta kalmayı sağlar.

Gallahue yenidoğan reflekslerini birincil (ilkel) refleksler ve duruşa ilişkin refleksler olarak iki grupta sınıflandırmıştır. Birincil refleksler; arama, emme, moro, asimetrik tonik boyun, kavrama, plantar, babinski refleksi gibi reflekslerdir. Birincil refleks hareketlerin büyük kısmının beslenme ve koruma olmak üzere iki işlevi vardır. Duruşa ilişkin refleksler ise adımlama, emekleme, yüzme, boynu ve vücudu çevirme, paraşüt ve propping, labyrinthie righting (labıridi rayding), landau (landu), ekstremite yerleştirme refleksi gibi reflekslerdir. Duruşa ilişkin refleks hareketler istemli hareketlere benzer ancak istem dışı hareketlerdir.

REFLEKSLER

Arama Refleksi

Bebeğin yanağına dokunulduğunda yüzünü o yöne çevirir. Bu refleks bebeğin annesinin memesini ya da biberonunu bulmasını sağlayan reflekstir. Doğumdan sonraki 3-4. ayda kaybolur.

Görsel 3.19: Arama refleksi

Emme Refleksi

Bebeğin ağzına bir şey verildiğinde onu emmeye başlar. Beslenmenin gerçekleşebilmesi için önem taşıyan, bebek uyanıkken 3-4. aya kadar devam eden bir reflekstir. 4. aydan sonra istemli harekete dönüşür ancak bebeğin uykudayken emme refleksi 7. aya kadar devam eder.

Görsel 3.20: Emme refleksi

Moro Refleksi

Bebek; ani sarsıntı, düşme, gürültü durumunda kol ve bacakları dışa, başını geriye doğru açar ardından da kol ve bacaklarını çekerek sarılma hareketi yapar. Yatağa sırtüstü yatırılan bebeğin iki yanından bastırılarak yatak sarsıldığında moro refleksini görmek mümkündür. Bu refleks 6. aydan sonra kaybolur.

Görsel 3.21: Moro refleksi

Asimetrik Tonik Boyun Refleksi

Bebek yatarken başı bir tarafa doğru çevrildiğinde başının çevrildiği yönün zıt tarafındaki kolunu yukarı kaldırır. Bacağını gövdeye doğru çeker. Yüzünün çevrildiği yöndeki kol ve bacağını ise aşağı doğru uzatır. Bu refleks genellikle 4. aydan sonra azalır. Omurilik rahatsızlığı olan bebekte görülmez.

Görsel 3.22: Asimetrik tonik boyun refleksi

Kavrama (Yakalama) Refleksi

Bebeğin avucuna bir cisim uzatıldığında ya da yetişkin bir birey parmağını uzattığında bebek avcunu kapatıp kavrama hareketi yapar. Bebekler 2. aydan itibaren istemli yakalama hareketi yapar. Bu refleks 4. ayda kaybolur. Bebekte bu refleksin görülmemesi beyin zedelenmesi ya da merkezi sinir sistemi problemi olduğundan şüphelenilmesine neden olabilir.

Görsel 3.23: Kavrama refleksi

Plantar Refleksi

Ayağının altına dokunulan bebek ayak parmaklarını içe doğru büker. Bu refleks elle yakalama refleksinden daha uzun süre devam eder. 10. aydan sonra kaybolur. Ayakla yakalama refleksi olarak da bilinen plantar refleksin görülmemesi bebekte nörolojik bir sorun olduğunun belirtisi olabilir.

Görsel 3.24: Plantar refleksi

Babinski Refleksi

Bebeğin ayak tabanına, başparmağından topuğuna doğru tırnak, kalem gibi bir nesneyle düz hat çizildiğinde ayak baş parmağı dışarı kıvrılır, diğer dört parmak ise birbirinden ayrılıp yelpaze gibi açılır. Bu refleksin 8-12. aylarda kaybolması beklenir ancak 2 yaşa kadar sürdüğü de görülebilir. Refleksin 2 yaştan sonra devam etmesi bir sorun olarak görülür ve ayrıntılı bir nörolojik muayene gerektirir.

Görsel 3.25: Babinski refleksi

Adımlama Refleksi

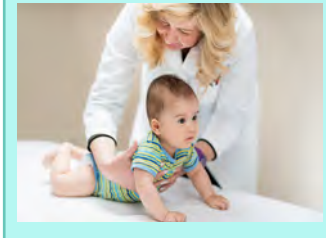
Bebek, koltuk altlarından tutulup ayakları yere bastırıldığında adım atarmış gibi hareket yapar. Zamanında doğan bebeklerin bu hareketi yaparken yere tabanlarını bastıkları; erken doğan bebeklerin ise ayak uçlarında yürüdükleri görülür. Bu refleks genellikle 4. aydan sonra kaybolur.

Görsel 3.26: Adımlama refleksi

Emekleme Refleksi

Yüzüstü yatan bebeğin ayak tabanına basınç yapıldığında ya da gövdesi tutularak hafifçe yerden kaldırılmaya başlandığında bebek bacaklarını ileri ve geri hareket ettirerek emekliyor gibi yapar. Emekleme refleksi doğumdan sonra başlayıp 4. ayda kaybolur. Emekleme, 7. ayda istemli hareket olarak görülmeye başlanır.

Görsel 3.27: Emekleme refleksi

Yüzme Refleksi

Suya koyulan bebek kol ve ayaklarını çırpar, nefesini istemsizce tutar. 6 ay içinde kaybolan bu refleks sayesinde bebek boğulmaktan korunur ve kısa süre su yüzeyinde kalabilir.

Görsel 3.28: Yüzme refleksi

Boynu ve Vücudu Çevirme Refleksi

Bebek 4-6. aylarda baş ve bedenin bir kısım bölümlerini bir taraftan diğer tarafa çevirir. Harekette kalça, bacaklar ve gövde yan tarafa döner. Bu refleks 6.aydan sonra istemli harekete dönüşür.

Görsel 3.29: Boynu ve vücudu çevirme refleksi

Paraşüt Refleksi

Bebek düz bir pozisyondayken koltuk altlarından tutulup göbeğinin üstüne hızlıca eğildiğinde kollarını açarak öne doğru uzanır ve bacaklarını açar. Bu refleks 4. aydan itibaren görülmeye başlar ve ömür boyu devam eder.

Görsel 3.30: Paraşüt refleksi

Propping Refleksi

Oturan bebeğin dengesi bozulduğunda bacakları gerginleşip yanlara doğru açılır. İleri doğru propping tepkisi 6. ayda, geriye doğru propping tepkisi ise 10-12. aylarda görülmeye başlar.

Görsel 3.31: Propping refleksi

Labyrinthie Righting (Labıridi Rayding) Refleks

Bebek geriye ya da yanlara eğildiği zaman getirildiği durumun aksi yönüne doğru başını hareket ettirir ve dik duruma gelmeye çalışır. Bu refleks 2. ayda başlayıp 6. ayda kuvvetlenir.

Görsel 3.32: Labyrinthie righting refleksi

Landau Refleksi

Bebek yüzüstü durumdayken iki elle göğsünden tutulup yavaşça kaldırıldığında önce başını sonra sırtını ve bacaklarını gergin bir duruma getirir. Bu refleks 3-4. aylarda başlayıp 7.aya kadar devam eder.

Görsel 3.33: Landau refleksi

Ekstremite Yerleştirme Refleksi

Bebek kollarının altından tutularak yüzü karşıya bakacak şekilde havaya kaldırılır. Bebeğin bacağı dizinin altından masanın (ya da bir eşyanın) kenarına değdirildiğinde bebek bacağını diz ve kalçadan hareket ettirerek ayağını masanın üzerine koyar.

Görsel 3.34: Ekstremite yerleştirme refleksi

3.1.3.2. İlkel Hareketler Dönemi

Bebeğin 0-2 yaşında gözlenen ilkel hareketler; kemik, kas ve sinir sistemindeki gelişim, olgunlaşma ve bebeğe sağlanan alıştırma olanaklarına bağlı olarak ortaya çıkar. İlkel hareketler belli bir sıra ile ortaya çıkar. Bu sıra çoğunlukla değişmez ancak bu hareketlerin ortaya çıkış zamanı ve hızı her çocukta farklılık gösterebilir. Bu bireysel farklılıkların nedeni ise kalıtsal ve çevresel etmenlerdir. İstemli hareketlerin temeli olan ilkel hareketler; dengeleme hareketleri (baş, boyun, gövde kaslarının kontrolü gibi), manipülatif beceriler (uzanma, bırakma, yakalama gibi) ve lokomotor hareketleri (sürünme, emekleme, yürüme gibi) içerir. Bu dönemde bebeğin hareketleri duygu, düşünce ve isteklerini ifade etmede önemi yer tutar.

İlkel hareketler dönemi, refleks baskılama evresi ve ilk kontrol evresi olarak iki evreden oluşur.

a) Refleks Baskılama Evresi (0-1 Yaş)

Görsel 3.35: Tüm vücutla uzanma

Refleksler 4. aydan itibaren yavaş yavaş ortadan kalkmaya ve yerini istemli hareketlere bırakmaya başlar. 4 aylık bebek; başını kaldırmak, çevirmek, nesneleri takip etmek ve nesnelere uzanmak için ihtiyacı olan kas kontrolüne sahiptir. 6-9 ay civarında desteksiz oturabilen bebekler 9. ayda ayakta durabilir. Bu hareketler istemli yapılsa da kontrolsüz ve kabadır. Örneğin bebek bu dönemde oyuncağına sadece el ve koluyla değil baş ve gövdesiyle de uzanır (Görsel 3.35).

b) İlk Kontrol Evresi (1-2 Yaş)

12. aydan itibaren zihinsel ve motor süreçlerdeki hızlı gelişim sayesinde ilkel hareketlerde artış görülür. İlk kontrol evresi; dengede kalma, lokomotor ve manipülatif hareketlerde beceri kazanma çabasının başladığı evredir. Bebek, istemli yapmaya başladığı hareketleri tekrarlayarak zaman içerisinde daha kontrollü yapmaya başlar. Bebeğin yapmayı başardığı her hareket sonraki hareketleri için itici güç olur. Bebekler normal şartlarda ortalama 12. ayda yürümeyi öğrenir. Bu becerinin bazı çocuklarda daha erken ya da geç görülmesi normal olsa da bebek 15. ayda hâlâ yürüyemiyorsa bir problem olduğu düşünülebilir. 18. aydan itibaren acemice koşabilir, çömelebilir, yürürken bir şeyler taşıyabilir. 24. ay civarında topu atma, topa vurma gibi nesne kontrolü gerektiren motor becerileri yapar. Vücudunu kontrol edebilen çocuğun çevreyi tanımaya karşı merakı da artar.

3.1.3.3. Temel Hareketler Dönemi

Çocuk; 2 yaşından sonra hareket yeteneklerinin farkına varır, birçok hareketi dener, yeni ve karmaşık beceriler edinir. Koşma, atlama, zıplama, sekme, atma, fırlatma, yakalama ve topa elle veya ayakla vurma gibi hareketleri temel hareketler döneminde kazanır. Çocuğun 3 yaşından itibaren vücudunu kontrol edebilme becerisi ve ritmik koordinasyonu arttığı için hareketleri daha uyumludur. Temel hareketler döneminde hareket eğitimi verilmesi; çocuğun temel hareketlerinin gelişimi, düzgün duruş, fiziksel aktivite alışkanlığı kazanması ve motor gelişimi için oldukça faydalıdır. Bu dönemde spor alanı, çocuk parkı gibi mekânlara sahip olma, alıştırma yapma imkânı, arkadaş grupları ve aile desteği gibi çevresel etkenler ile kalıtım, motivasyon, yetenek, ilgi gibi bireysel etkenler önemlidir. Temel hareketlerin gelişimi; başlangıç evresi, şekillenme evresi ve ustalaşma evresi olmak üzere üç evrede incelenir. Bu evreler, gelişimsel bir sıra izlese de birbirinden kesin çizgilerle ayırılmaz.

a) Başlangıç Evresi (2-3 Yaş)

Başlangıç evresindeki çocuğun hareketlerinde ritim ve koordinasyon zayıftır. Çocuk bu evrede bedeninin hareket yeteneğini anlamaya ve bunları denemeye çalışır. Hareketleri yaparken bedenini çok abartılı ya da çok sınırlı biçimde kullanır. 2-3 yaşındaki çocuk ince motor becerilerde yeterince başarılı olmasa da kalem tutabilir ve makası kullanabilir (Görsel 3.36).

Görsel 3.36: Makas kullanma becerisi

b) Şekillenme Evresi (4-5 Yaş)

Şekillenme evresindeki çocuk da hareketleri yaparken vücudunu abartılı ya da sınırlı kullanır ancak daha ritmik ve koordinasyonludur. Şekillenme evresindeki çocuk, yürürken ya da koşarken keskin dönüşler yapabilir ve merdivenleri bir yetişkin gibi ayak değiştirerek çıkıp inebilir. İnce motor becerilerde daha başarılıdır. Çocuğun sağ ya da sol el tercihinin bu dönemde oturmuş olması gerekir (Görsel 3.37). Çocuk, düzenli fiziksel aktiviteler ve spora en erken 4-5 yaşında başlar ancak bu durum her spor dalı için geçerli değildir. Bu dönemde çocuğun oyuna olan ihtiyacı ve hareketlerindeki sınırlılık nedeniyle oyun ağırlığı daha belirgin spor faaliyetleri seçilmelidir. Yüzme, jimnastik gibi sportif aktivitelere bu yaşlarda başlanabilir ancak çocuktan sporu profesyonel olarak yapması beklenmemelidir.

Görsel 3.37: Farklı el tercihi olan çocuklar

c) Ustalaşma Evresi (6-7 Yaş)

Ustalaşma evresindeki çocuk daha uyumlu, kontrollü ve karmaşık hareketler sergiler. Bu evredeki çocuklar hareketlerindeki başarıları birbirleriyle karşılaştırır ve becerilerinden dolayı övünme eğilimindedir. Çocuğun olgunlaşması, hareketi kazanma sırasını; çevresel etmenlerse kazanma hızı ve düzeyini belirler. Oldukça fazla enerjiye sahip olan çocuk yerinde duramaz, sürekli kımıldar. 6-7 yaşındaki çocuk, aktif oyunların gerektirdiği hareketlerin hemen hepsini yapabilir. Örneğin ip atlar, topa yön vererek vurur, kayar, adım atar, tek ayakla zıplayarak ilerler, tek elle topu tutar, iki tekerlekli bisiklete biner ve bloklardan yapılar inşa eder (Görsel 3.38).

Görsel 3.38: Bloklarla yapı inşa eden çocuk

Tablo 3.2: Bireyin İlk Altı Yılında Aylara Göre Kaba ve İnce Motor Beceri Örnekleri

Aylara Göre Bazı Motor Beceriler	Gerçekleştirilmesi Beklenen Zaman
● Avucunun içine verilen nesneyi kavrama	0-1 ay
● Kucağa alındığında başını yaklaşık on beş saniye dik tutma	2-3 ay
● El ve ayaklarıyla oynama	3 ay
● Koltuk altlarından tutulduğunda adımlamaya benzer hareketler yapma	4 ay
● Görme alanı içindeki nesneyi alma	4 ay
● Başını 90° kaldırma	3-6 ay
● Elinde bir nesne varken diğer eliyle ikinci nesneyi alma ● Aynı eline uzatılan ikinci nesneyi almak için elindeki nesneyi diğer eline geçirme ● Kabın içindeki nesneleri kabı ters çevirerek boşaltma	6-7 ay
● Yardımsız oturma	6-9 ay
● Ellerinden tutulduğunda ayakta durma	7-9 ay
● Kutunun içindeki nesneleri tek tek çıkarma ● Eşyalara tutunarak yürüme	9-10 ay
● Yürüme ● Eğilerek yerden bir nesneyi alma	12-15 ay
● Merdiven çıkma	16-18 ay
● Yardımla merdiven inme	19-20 ay
● Tek ayak üzerinde kısa süre (1-2 saniye) durma	20-30 ay
● Zıplama	22-30 ay
● Tek ayak üzerinde 5 saniye durma ● Makasla kaba kesimler yapma	24-36 ay
● Düz çizgide yürüme ● Denge tahtasında kısa mesafe yürüme ● Çift ve tek ayak üzerinde sıçrama ● Atılan topu bütün vücuduyla tutma ● Sabit topa ayakla vurma ● Bisiklette pedal çevirerek ilerleme ● Verilen basit şekilleri kesme	36-48 ay
● Dairesel çizgide yürüme ● Kısa bir engelin üzerinden çift ayakla atlama ● Tek ayak üzerinde ritmik olarak 4-5 kez sıçrama ● Kayma adımı yapma ● Galop hareketi yapma ● Atılan topu iki eliyle tutma ● Örneğe bakarak basit şekilleri çizme ● Nesneleri ipe dizme	48-60 ay
● Engel üzerinden koşarak atlama ● Ritme uygun sekme hareketi yapma ● Belli mesafedeki hedefi vurma ● Tek ayakla sıçrayarak 2-3 m ilerleme. ● Topu yerde 5-6 kez sektirme ● Kalemi doğru tutma ● Örneğe bakarak kare, üçgen ve daire çizme	60-72 ay

3.1.3.4. Uzmanlaşmış Hareketler Dönemi

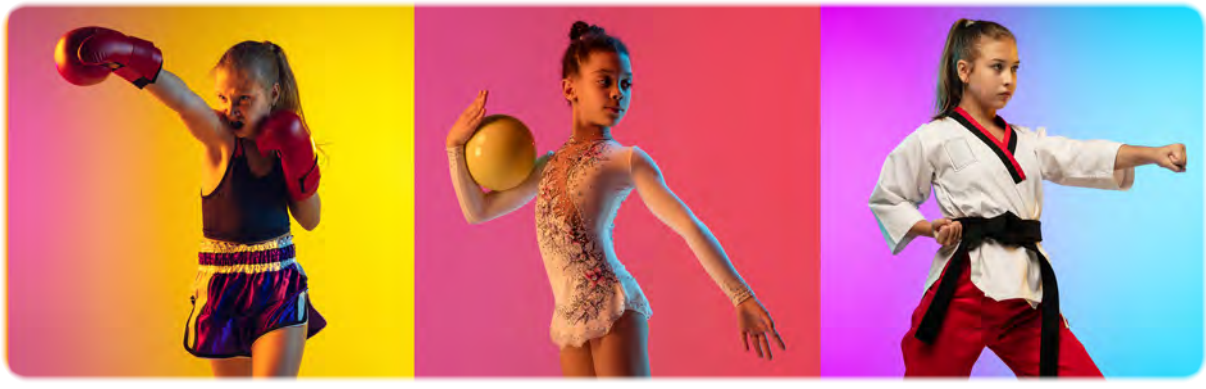
Okul hayatının başlamasıyla birlikte yeni kazanımlar elde eden çocuğun atlama, zıplama, koşma, dengede durma, top fırlatma, taş sektirme, ip atlama (Görsel 3.39) gibi becerileri iyice olgunlaşır. Bu dönemde çocuğun dengeleme, lokomotor ve manipülatif becerileri giderek mükemmelleşir. Çocuk bu becerileri birleştirerek çeşitli etkinliklerde kullanır. Bu dönem, çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun olan spor dalına yönlendirilmesi için oldukça uygundur.

Görsel 3.39: İp atlama

a) Geçiş Evresi (7-10 Yaş)

Hareket; önceki evrelerde hareket edebilmeyi öğrenmede bir amaçken bu evrede yarışma, iş birliğine dayalı oyun, spor, dans ve ritmik olarak tekrarlanabilecek etkinliklerde bir araçtır. Çocuğun temel hareket becerileri daha kompleks ve özel formlara dönüşür. Çocuk çeşitli hareket becerileri ile gururlanır ve birden fazla spor alanına ilgi duyar (Görsel 3.40).

Görsel 3.40: Birden fazla spor alanı

b) Uygulama Evresi (11-13 Yaş)

Fiziksel kapasitesinin ve sınırlılıklarının farkına varmaya başlayan çocuk artan zihinsel yetenekleri ve deneyimleri sayesinde tüm spor branşlarıyla ilgilenmek yerine bir branşa odaklanmaya başlar (Görsel 3.41). Çocuk bu evrede ilgisi, güçlü ve zayıf yönleri, spor etkinliğinin türü, olanaklar ve olanaksızlıklara bağlı olarak etkinliklere katılma ya da etkinliklerden kaçınma eğilimi gösterir.

Görsel 3.41: Tek spor alanına odaklanan çocuklar

c) Yaşam Boyu Uygulama Evresi (14 Yaş ve Üstü)

14 yaşında başlayan ve yaşam boyu devam eden bu evrenin en önemli özelliği, bireyin kazandığı hareket becerilerini yaşam boyu kullanmasıdır. Bu evrede çocuğun ilgi, yetenek ve seçimlerinin yanı sıra zaman, maddi olanaklar, tesis, malzeme gibi etmenler de spora katılımını etkiler.

4. ETKİNLİK

0-72 Ay Aralığından Seçilen Bir Çocuğun Motor Gelişimini Gözlemleyerek Kaydetme

Araç Gereç: TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı, kâğıt ve kalem

Uygulama

- Çevrenizde bulunan ve 0-72 ay aralığında olan bir çocuk seçiniz.
- TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı ya da TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı'nı genel ağdan temin ediniz.
- Seçtiğiniz çocuğun bulunduğu ayda gerçekleştirmesi gereken motor gelişim özelliklerini programdan inceleyiniz.
- Seçtiğiniz çocuğun motor gelişimini gözlemleyerek not alınız.
- Gözlemlediğiniz çocuğun gösterdiği motor becerileriler ile gerçeklestirmesi beklenen motor becerileri karşılaştırınız.
- Notlarınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Aynı yaş aralığındaki çocukların motor becerilerindeki farklılıkların nedenlerini arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 3.42: Çocuğun ince motor becerilerinin gözlenmesi

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Çocukların fiziksel ve motor gelişimini desteklemek için kullanılan materyaller arasında ne gibi farklar olabilir?**
2. **Motor gelişimle ilgili etkinliklerin önceden planlanmadan uygulanmasının çocuklar üzerinde ne gibi etkileri olabilir?**
3. **Oyun etkinlikleri dışında başka hangi etkinliklerle çocukların motor gelişimi desteklenebilir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.**

3.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Motor gelişim fiziksel gelişime paralel ilerleyen bir gelişim alanı olduğu için fiziksel gelişimi destekleyen materyal ve etkinlikler motor gelişimi de destekler. Fiziksel gelişim etkinlikleri hareketi öğrenme, kas kuvveti ve kemik yapısını desteklemeye yöneliktir. Motor gelişim etkinlikleri ise bu desteğin yanı sıra hareket becerilerini geliştirmeye yöneliktir.

3.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri

Doğumdan itibaren refleksif hareketlerle vücudunu kullanan bebekler bazen tesadüfen keşfederek bazen de çevresindeki yetişkinlerden görerek hareketleri öğrenir ve bilinçli yapmaya başlar. Bu süreç içerisinde farklı materyaller kullanmak bebeklerin ilgisini çeker ve hareketleri tekrarlamasına yardımcı olur. Tekrarlar hareketlerin öğrenilmesi ve hareketlerde beceri kazanılmasında oldukça etkilidir. Vücudunu bilinçli olarak kullanmaya başlayan bebekler; çevresini tanımak için nesnelere uzanma, nesneleri tutma, alma, bırakma gibi hareketleri yapar. Bu hareketleri yapmayı başardıktan sonra ise nesneleri kontrol etme (elden ele geçirme, atma, başkasına verme vb.) isteği duyar. Etkinliklerde kullanılacak materyaller sayesinde bebeklerin bu ihtiyacını karşılamak ve becerilerini geliştirmek mümkündür.

0-72 aylık çocukların motor gelişimini desteklemek için kullanılacak materyaller; yaş, ilgi, yetenek ve gelişim seviyesine uygun olmalıdır. Materyaller çocukların motor gelişiminin yanı sıra farklı alanlardaki becerilerini de (hayal gücü, yaratıcılık, problem çözme becerisi vb.) destekleyici nitelikte olmalıdır. Çocuklarda motor gelişimi desteklemek için dikkat, esneklik, koordinasyon, tepki hızı, kuvvet ve denge becerilerine yönelik materyaller tercih edilmelidir. Çocukların tutma, bırakma, atma, elden ele geçirme, koşma, zıplama, atlama, tırmanma, dengede kalma gibi hareketleri yapması ve bu hareketleri tekrarlamasını sağlayacak materyaller motor gelişimin desteklenmesi için idealdir. Kullanılacak materyalin yeterli sayıda, ilgi çekici özellikte ve parçalarının eksiksiz olmasına özen gösterilmelidir. Güvenli olmayan (kırık, paslı olan, hijyenik olmayan, zararlı ham madde içeren vb.) materyallerin kullanılmamasına dikkat edilmelidir. Etkinliklerde çocukların kullanacağı her tür materyal, motor gelişimine az ya da çok katkı sağlar. Amaç motor gelişimi desteklemek olduğunda en fazla fayda sağlayacak materyaller öncelikli olarak tercih edilmelidir. Örneğin ince motor gelişim için çocuk kitaplarının sayfalarını tutup çevirmek faydalıdır ancak makasla kesmek, yoğurma maddeleriyle oynamak ve ipe boncuk dizmek daha çok faydalıdır.

0-72 aylık çocukların kaba motor becerilerini desteklemeye yönelik bazı materyaller şunlardır (Görsel 3.43):

- Yürüteçler
- Atma, fırlatma, ayakla vurma gibi hareketlere uygun toplar
- Yarım daire egzersiz topları ve zıplama topları
- İtme-çekme oyuncakları
- İpler ve halatlar
- Kaydırak, tahterevalli, salıncak gibi çocuk parkı oyuncakları
- Denge tahtası ve denge köprüsü
- Adımlama bank ve blokları
- Adımlama taş ve kütükleri
- Lobutlar, hulahoop ve çemberler
- Kum havuzları
- Bisikletler
- Trambolin, tırmanma merdivenleri ve ağları
- Sünger bloklar
- Tüneller
- Farklı boyutlarda engeller
- Scooter (sıkutır)

a. Adımlama blokları

b. Tünel

c. Scooter

ç. Top

d. Denge köprüsü

e. Trambolin ve zıplama topu

f. Tırmanma ağı

g. Yarım daire egzersiz topu

ğ. Denge tahtaları ve adımlama kütükleri

h. Bisiklet

Görsel 3.43: Kaba motor becerileri desteklemeye yönelik materyal örnekleri

0-72 aylık çocukların ince motor becerilerini destekleyen bazı materyaller şunlardır (Görsel 3.44):

- Çıngıraklar, el ve ayak zilleri
- Dolgu oyuncaklar
- Evcilik ve tamir oyuncakları
- Tak-çıkar ve manyetik yapı-inşa oyuncakları
- Makaslar
- Boncuklar, boncuklu oyuncaklar ve ponponlar
- İpler
- Tutma, kavrama, fırlatma gibi hareketlere uygun toplar
- Ritim aletleri
- Beceri küpleri ve kavram kutuları
- Renkli halkalar
- Farklı boyutlarda kaplar
- Artık materyaller ve kâğıtlar
- Eğitici oyuncaklar ve manipülatif oyuncaklar (ahşap masa oyuncakları vb.)
- Maşalar, damlalıklar, kalem ve fırçalar
- Yoğurma maddeleri
- Toprak, kum, mısır, pirinç gibi doğal materyaller

a. Toplar

b. Ritim aleti

c. Beceri küpü

ç. Beceri panosu

d. Tak-çıkar oyuncak

e. Halkalar, kaplar ve bloklar

f. İp ve boncuklar

g. Doğal materyaller (mısır ve pirinç)

ğ. Renkli manyetik inşa oyuncakları

h. Artık materyaller

Görsel 3.44: İnce motor becerileri desteklemeye yönelik materyal örnekleri

1. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

8-18 Aylık Bebeklerin Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Devrilmeyen Kurbağa

Araç Gereç: Bir adet balon, bir adet misket, ip, makas, yeşil, siyah ve beyaz renklerde fon kâğıdı, yapıştırıcı ve şeffaf bant

Yapım Aşamaları

- Bir adet misket, balonun ağız kısmından içine yerleştirilir.
- Balon, misketin hemen altından iple bağlanır. Balonun ağız kısmının içi dışına çevrilir.
- Balon şişirilir ve ağzı bağlanır.
- Yeşil, siyah, beyaz fon kâğıdından kurbağanın gözleri ve ağzı kesilip hazırlanır.
- Balon, bağlanmış olan ağız kısmı yukarı gelecek şekilde masaya yerleştirilir. Kesilen ağız ve gözler balona şeffaf bant yardımıyla yapıştırılır.
- Balon itildiğinde devrilmeyecek, sağa ve sola sallanacaktır.

Görsel 3.45: Balondan devrilmeyen kurbağa

Materyalin Kullanımı

- Hazırlanan materyal bebekten biraz ileriye yerleştirilir. Bebek, balona uzanması ve balonu itmesi için model olunarak cesaretlendirilir.

2. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

12-24 Aylık Bebeklerin Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Ahşap Halkalar

Araç Gereç: 15 x 30 cm boyutunda ahşap blok, 10, 8, 6, 4 ve 3 cm uzunluklarında beş adet silindir çıta, kuvvetli ahşap tutkalı, on beş adet 4 cm çapında ahşap çember (cilalanmamış), sarı, kırmızı, mavi, yeşil, turuncu renklerde akrilik boya, fırça ve sprey vernik

Yapım Aşamaları

- 15 x 30 cm boyutundaki ahşap bloğun orta hat üzerinde eşit dört nokta işaretlenir. İşaretler arasındaki mesafe, ahşap çemberler yan yana dizildiğinde birbirine değmeyecek şekilde ayarlanır.
- Ahşap blok üzerinde belirlenen noktalara kuvvetli ahşap tutkalı sürülür. Silindir çıtalar, uzundan kısaya olacak şekilde diklemesine bu noktalara yapıştırılır (Yapıştırma tek tek yapılmalıdır. Her çıta yapışkan üzerine yerleştirildiğinde bir müddet bastırılarak tutulmalıdır.).

Görsel 3.46: Halkaları çıtalara takma

- Ahşap çemberler farklı renklerde akrilik boya ile boyanır. Çemberlerin zemine değen kısımları boyanmaz. Boya kuruduktan sonra çemberler ters çevrilir ve boyasız olan kısımlar da boyanarak kurumaya bırakılır. Kuruyan çemberler sprey vernikle verniklenir. Vernikleme esnasında maske kullanılmalı ve işlem açık alanda gerçekleştirilmelidir.

Materyalin Kullanımı

- Bebekten renkli halkaları ahşap blok üzerindeki çıtalara tek tek takması istenir. Bu beceriyi kazanan bebekten halkaları renklerine göre dizmesi de istenebilir.

.

3. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

24-36 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Kumaştan Beceri Kitabı

Araç Gereç: Farklı renklerde keçe kumaş, fermuar, ip, düğme, Amerikan fermuarı (cırt bant), çıtçıt, klips, küçük mandallar ve makas

Yapım Aşamaları

- Keçe kumaştan yapılacak kitapta yer alacak figürler ve hangi figürün üzerinde hangi beceriye yönelik araç gereç kullanılacağı belirlenir (kurbağa figürünün ağzına fermuar, ayı figürünün kemerine kemer tokası vb.).
- Sayfalara yerleştirilecek figürlerin parçaları, uygun renklerde keçe kumaşlardan kesilir ve birbirlerine dikilerek figürler oluşturulur.
- Fermuar, düğme, çıtçıt gibi materyaller uygun olan figüre dikilerek yerleştirilir.
- Hazırlanan figür sayısı kadar sayfa, keçe kumaştan 15 x 15 cm boyutunda kesilir.

- Her bir sayfaya figürler dikilir.
- Sayfaların sol kenarına delgeçle eşit aralıklarla delikler açılır.
- Açılan deliklerden kurdele geçirilip sayfalar birbirine bağlanır.

Materyalin Kullanımı

- Çocuktan sayfalarda yer alan figürlerin üzerindeki materyalleri kullanması (fermuarı açıp kapaması, çıtçıtı açması vb.) istenir.

a. Fermuar ve düğme

b. Çıtçıt

c. Mandal, fermuar ve cırt bant

ç. Kemer tokası ve klips

d. İp ve kayan düğmeler

e. Kopça ve cırt bant

Görsel 3.47: Beceri kitabı örnekleri

4. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Boncukları Taşıma

Araç Gereç: Ahşap boncuklar, akrilik boya, fırça, sprey vernik, ahşap dil çubuğu, mandal, iki adet plastik şişe kapağı, kuvvetli yapıştırıcı, 30 x 30 cm boyutunda ve 1 cm kalınlığında ahşap plaka

Yapım Aşamaları

- Ahşap boncuklar akrilik boya ile farklı renklerde boyanır ve kurumaya bırakılır.
- Ahşap plakanın üzerine boncukların çapı büyüklüğünde dağınık şekilde daireler çizilir. Çizilen daireler boncukların sayısı ve rengine göre boyanır. Örneğin beş adet kırmızı boncuk varsa plakadaki dairelerden beşi kırmızıya boyanmalıdır.
- Boyanan plaka ve boncuklar sprey vernikle verniklenir. Vernikleme işlemi açık alanda ve maske takılarak yapılır.
- Mandalın iki kanadına birer dil çubuğu yapıştırılır.
- Mandalın kapalı kısmının dil çubuklarının bir kenarına daha yakın olacak şekilde yapıştırılmasına özen gösterilir. Dil çubuklarının mandaldan dışa doğru uzanan uçlarına birer plastik şişe kapağı yapılıp maşa tamamlanır.

Görsel 3.48: Dil çubukları ve mandaldan yapılmış maşa

Materyalin Kullanımı

- Çocuktan maşa yardımıyla boncukları tek tek alması ve ahşap plaka üzerinde yer alan aynı renkteki dairenin içine koyması istenir.

5. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Eski Araba Lastiklerinden Denge Tahtası

Araç Gereç: Bir adet eski araba lastiği, demir testeresi, uzunluğu araba lastiğinin çapı kadar, eni ise lastiğin eninden 20 cm geniş ahşap plaka, çekiç, çivi, yağlı boya ve 3 numara yağlı boya fırçası, zımpara kâğıdı, makas, kuvvetli yapıştırıcı, siyah ve beyaz keçe

Yapım Aşamaları

- Araba lastiği tam ortasından testere ile kesilerek iki eşit parçaya ayrılır ve istenen renk yağlı boya ile boyanır. Kesim esnasında iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uyulur.
- Ahşap plaka zımpara ile zımparalanır.
- Araba lastiği eğimli kısmı aşağıda olacak şekilde dik tutulur ve ahşap plaka lastiğin üst kısmına yerleştirilir. Plaka, iki tarafından araba lastiğine çekiç ve çivi yardımıyla çakılır. İstenirse plakanın iki kenarına dolap kapaklarında kullanılan kulp monte edilebilir.
- Beyaz keçeden 6-7 cm çapında iki daire kesilir. Siyah keçeden ise 4 cm çapında iki daire kesilir. Beyaz dairelerin içine siyah daireler yapıştırılır ve bunlar göz görüntüsü vermek için araba lastiğine yerleştirilir.

Materyalin Kullanımı

- Çocuktan denge tahtasının üzerine oturup sağ eliyle plakanın sağ tarafına, sol eliyle de sol tarafına sırayla bastırması istenir. Çocuk bu hareketle sallanarak dengede kalmaya çalışacaktır.
- Çocuk, denge tahtasının üzerine ata biner gibi oturur. Ahşap plakanın ön tarafından tutar ve ayaklarının desteğiyle öne ve geriye sallanır.

Görsel 3.49: Eski araba lastiğinden denge tahtası

6. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

Trafik Lambasının Işıklarını Takalım

Ahşap Halkalar

Araç Gereç: Altı adet kapaklı plastik su şişesi, beyaz fon kâğıdı, kırmızı, siyah ve yeşil el işi kâğıdı, yapıştırıcı, makas, maket bıçağı, sarı boya kalemi, sarı, kırmızı, yeşil ve siyah sprey boya

Yapım Aşamaları

- Kırmızı el işi kâğıdından araba, siyah el işi kâğıdından trafik lambası figürü, yeşil el işi kâğıdın da çimen kesilip beyaz fon kâğıdı üzerine yapıştırılır.
- Kâğıtta gökyüzüne sarı boya kalemi ile güneş figürü çizilir.
- Plastik su şişeleri, ağız kısmındaki boğum yerinden maket bıçağı ile kesilir. Şişelerin kesilen ağız kısımları arabanın tekerlerine, güneşin ortasına ve trafik lambasına yapıştırılır.
- Şişe kapaklarından ikisi sarı, ikisi siyah, biri kırmızı, biri ise yeşil renge sprey boya ile boyanır.
- Kapaklar kuruduktan sonra materyal kullanıma hazır olur.

Materyalin Kullanımı

- Çocuktan şişe kapaklarını renklerine göre uygun yerlere takması istenir.

Görsel 3.50: Şişe kapaklarının trafik lambasına takılması

7. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

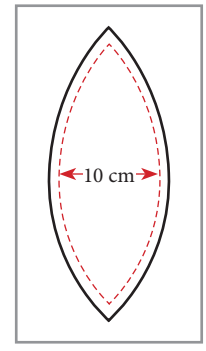
48-60 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Bowling Lobutları ve Topu

Araç Gereç: Altı adet plastik su şişesi, sprey boya, 20 x 10 cm boyutunda sekiz adet kumaş parçası (Artık kumaşlar kullanılabilir.), dikiş iğnesi, dikiş ipi, makas ve boncuk elyaf

Yapım Aşamaları

- Plastik su şişeleri sprey boya ile boyanır. Tüm şişeler aynı veya farklı renge boyanabilir. Boyamayı açık alanda yapmaya ve maske kullanmaya özen gösterilir.
- Boyama işlemi tamamlandıktan sonra şişeler kurumaya bırakılır.
- 20 x 10 cm boyutundaki sekiz adet kumaş parçası Şekil 3.2'deki kalıp kullanılarak kesilir. Parçalar tek renk veya farklı renklerde hazırlanabilir.
- Kesilen kumaşlar, işaretli kenarlarından ters yüzleri dışarıda olacak şekilde yan yana birbirine dikilir. Son parça ise ilk parçanın kenarına dikilir. Son parça ile ilk parça birleştirilirken yaklaşık 3-4 cm'lik bir kısım açık bırakılır.
- Kumaşın içte kalan düz yüzü, dikim esnasında açık bırakılan yerden dışa çevrilir.
- Dikilen topun içi boncuk elyafla doldurulur ve açık bırakılan kısım dikilip top tamamlanır.

Şekil 3.2: Top kalıbı

a. Parçaların kesilmesi

b. Topun doldurulması

c. Açık kısmın dikilmesi

Görsel 3.51: Topun yapımı

Materyalin Kullanımı

- Boyanarak hazırlanan şişe lobutların üçü yan yana dizilir. Bu lobutların önüne iki, onların da önüne bir lobut yerleştirilir.
- Lobutlardan 2 m uzağa başlangıç noktasını gösteren bir şerit çizilir. Çocuklardan topu atarak lobutları devirmesi istenir. Daha fazla şişe hazırlanıp çocukların iki grup hâlinde yarışmaları sağlanabilir.

Görsel 3.52: Bowling lobutları ve topu

8. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-60 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Adımlama Minderi

Araç Gereç: 90 cm eninde, 160 cm boyunda patiska, boncuk elyaf, dikiş ipi ve dikiş iğnesi

Yapım Aşamaları

- 160 cm boyundaki patiska 40 cm aralıklarla kesilerek dört eşit parçaya bölünür.
- Bölünen her parça uzun kenarından ikiye katlanır. Parçanın üç kenarı, yaklaşık 20 cm'lik bir kısım açık kalacak şekilde birbirine dikilir. Dikilen kumaş bu açık kısmından ters düz edilir. Açık kalan kısımdan minderin içine ince bir kat boncuk elyaf koyulur ve açık bırakılan kısım dikilerek kapatılır.
- Diğer parçalar da aynı şekilde dikilerek hazırlanır.

Materyalin Kullanımı

- Minderler belli aralıklarla arka arkaya dizilir. Çocuklardan minderlere basarak parkuru tamamlamaları istenir. Minderler arasındaki açıklık artırılarak yürüyüş tekrarlanır.
- Daha sonra çocukların minderlerden birine tek, diğerine çift ayakla zıplayarak parkuru tamamlaması istenir.

  Materyal daha farklı yürüyüş ve adımlamalar için de kullanılabilir.

9. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-60 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Olta ve Balıklar

Araç Gereç: Renkli fon kâğıtları, makas, boya kalemi, yapıştırıcı, misina, 20 cm uzunluğunda ahşap çıta, küçük mıknatıs, altı adet ataç, 30 cm çapında daire şeklinde kesilmiş mukavva, akrilik boya, fırça, silikon tabancası, sıcak silikon ve bir adet plastik şişe kapağı

Yapım Aşamaları

- Daire şeklinde kesilmiş mukavva beyaz akrilik boya ile boyanır. Kuruduktan sonra mavi akrilik boya ile tekrar boyanır.
- Renkli fon kâğıtlarından 3 cm çapında altı adet daire şekli kesilir. Kesilen dairelerin üzerine kalemle göz şekli çizilerek balıkların gövdesi oluşturulur (Balıkların gövdesini oluşturmak için şişe kapakları da kullanılabilir.). Üçgen şeklinde kesilen fon kâğıdından balıkların kuyrukları hazırlanır ve gövdeye yapıştırılır.
- Balıkların alt kısmına sıcak silikon yardımıyla ataç yapıştırılır.
- 20 cm uzunluğundaki ahşap çıtanın bir ucuna 20 cm uzunluğunda misina bağlanır.
- Plastik şişe kapağı ortasından delinir. Çıtaya bağlanan misinanın diğer ucu açılan bu delikten geçirilir ve kapağın altından bağlanır.
- Plastik şişe kapağının alt kısmına sıcak silikon yardımıyla mıknatıs yapıştırılır.

Materyalin Kullanımı

- Renkli fon kâğıtlarından hazırlanan balıklar mavi renge boyanmış mukavva zemin üzerine yerleştirilir.
- Çocuklardan oltanın ucundaki mıknatıs yardımıyla balıkları yakalamaları istenir. Oyun, iki oyuncak kullanılarak yarışma şeklinde de uygulanılabilir.

10. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Hedef Kutusu

Araç Gereç: Bir adet karton koli, renkli fon kâğıtları, makas ve yapıştırıcı

Yapım Aşamaları

- Karton kolinin geniş yüzeyinin ortasına büyük bir daire şekli çizilir ve makasla kesilir.
- Kolinin dış yüzeyi fon kâğıdı ile kaplanır (Kaplama işlemi kendinden yapışkanlı kâğıt ile de yapılabilir.).
- Çiçek yaprağı formları kesilip kolinin ortasına yapılan daire şeklindeki açıklığın kenarına yapıştırılır.

Materyalin Kullanımı

- Hazırlanan hedef kutusu atış noktasından 1 m uzağa yerleştirilir. Çocuklar atış noktasında durup kendilerine verilen topları hedef kutusunun ortasındaki açıklıktan içeri atmaya çalışır.

Görsel 3.53: Hedef kutusuna atış yapma

2. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların motor gelişimini desteklemeye yönelik materyal tasarlayıp hazırlayınız.

Materyalinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Materyali hazırlayacağınız yaş grubunu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun motor gelişim özelliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırınız. Araştırdığınız kaynakları not alınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun özelliklerine uygun motor gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarlayıp bu materyali A4 boyutundaki kâğıda çiziniz.
- Tasarladığınız materyalin çocuğun motor gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığınız kâğıda yazınız.
- Tasarladığınız materyalin malzemelerini temin ediniz.
- Materyali tasarımınıza uygun şekilde hazırlayınız.
- Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmeninize göstererek dört ders saatinde tamamlayınız.
- Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta uygulayarak arkadaşlarınıza sununuz.
- Materyalin uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama Uygulama ve Değerlendirme Formu'nda yer alan ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK MATERYAL HAZIRLAMA UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama faaliyetini tamamlandığınızda gösterdiğiniz performansa göre 1 (çok zayıf), 2 (zayıf), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) dereceleri "X" işareti ile işaretlenecektir.

	ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
	A) Hazırlık ve Tasarım Aşaması					
1	Belirlenen yaş grubunun motor gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırdığı kaynakları not aldı.					
2	Belirlenen yaş grubunun özelliklerine uygun motor gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarladı.					
3	Tasarladığı materyali özelliğine uygun şekilde A4 boyutunda kâğıda çizdi.					
4	Tasarladığı materyalin çocuğun motor gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığı kâğıda yazdı.					
5	Hazırlayacağı materyalin malzemelerini eksiksiz temin etti.					
	B) Materyal Yapım Aşaması					
6	Materyalin özelliklerine uygun malzemeler kullandı.					
7	Materyali hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.					
8	Materyali aşamalara uygun şekilde hazırladı.					
9	Materyali tasarıma uygun şekilde hazırladı.					
	C) Zaman Yönetimi					
10	Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmenine göstererek verilen sürede tamamladı.					
	Ç) Uygulama Aşaması					
11	Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarına uyguladı.					
12	Uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullandı.					
	Sütün Toplamları					
	Ölçek Puanı					

Ölçek Puanı: Tabloda her ölçüt için en yüksek puan 5'tir. Tabloda toplam 12 ölçüt vardır dolayısıyla tablodan alınabilecek en yüksek puan 60'tır.
Puan: [(Ölçek PuanıX100) /60] formülü uygulanır.
Değerlendirme ile İlgili Notlar: Eğer bu formdan 100 üzerinden 70 puan aldıysanız bu öğrenme için başarı düzeyiniz yeterli demektir. 69 veya altında bir puan aldıysanız ilgili öğrenmeleri tekrar etmeniz faydalı olacaktır.
Uygulama ile İlgili Notlar: .....
.....
.....

3.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler

Motor gelişimi desteklemek için sadece oyun ve hareket etkinliklerinin değil farklı birçok etkinliğin de kullanılabileceği unutulmamalıdır. Örneğin çocuğun düğmelerini iliklemesi, ayakkabılarını bağlaması, yemeğini yemesi, eşyalarını toplaması gibi günlük yaşam becerileriyle ilgili etkinlikler de motor gelişimini desteklemek için oldukça etkilidir. Çocuk bu becerilerde önce zorlanabilir ancak çocuğun kendini geliştirmesi için zaman ve imkân tanınarak bu becerileri kazanması sağlanabilir. Bunların yanı sıra ince motor becerileri desteklemeye yönelik, yırtma (Görsel 3.54), yapıştırma, yuvarlama, kesme, yoğurma gibi uygulamaların yapıldığı sanat etkinlikleri; tutma, kavrama, sallama, sallanma, ritme uygun hareket etme gibi çalışmaların yapıldığı müzik etkinlikleri de çocuğun motor gelişimi için önemli etkinliklerdir.

Etkinlikler çocukların yaş, gelişim düzeyi, ilgi ve yeteneğine uygun hazırlanmalıdır. Motor gelişime yönelik hazırlanacak etkinlikler; çocuğun vücudu ve hareketlerini tanımasına, hareket etmeyi öğrenmesine, yaşı ilerledikçe artan hareket ihtiyacını karşılamaya ve becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır. Sadece kaba motor değil ince motor becerileri de destekleyecek nitelikte etkinlikler planlanmalıdır. Yorucu olabilecek etkinlikler sırasında çocuğa yeteri kadar dinlenme süresi verilmelidir. Çocukların motor gelişimini desteklemek için hazırlanacak etkinlikler dikkat, esneklik, koordinasyon, tepki hızı, kuvvet ve denge becerilerine yönelik olmalıdır.

Görsel 3.54: Kâğıt yırtma

1. ÖRNEK ETKİNLİK

8-9 AYLIK BEBEKLERİN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Zıpzıp Topla Jimnastik

Araç Gereç: Büyük boy yumuşak bir minder ya da mat ve zıplama topu

Süre: 5 dakika

Uygulama

- Bebek minder üzerine sırtüstü yatırılır.
- Zıplama topu bebeğin görebileceği şekilde tutulur. Bebeğin ayaklarına değdirilir ve topa ayaklarıyla vurmasına fırsat verilir.
- Zıplama topunun tutma kısımları bebeğe doğru çevrilir. Top bebeğin uzanabileceği bir mesafede tutulur. Bebek, topa uzanması ve topu tutması için teşvik edilir.
- Top yere koyulur ve bebek belinden tutularak topun üzerine yerleştirilir.
- Bebek topun üzerinde ileri ve geri hareket ettirilir.
- Hareket birkaç kez tekrarlandıktan sonra bebek, karnı topun üzerine gelecek şekilde yerleştirilir. Bebeğin ayak bileklerinden tutularak kendini hareket ettirmesine fırsat verilir. Bu hareket yapılırken bebeğin kaymaması için çok dikkatli olunmalıdır.

a. Bebeğin topa uzanma ve topu tekmelemesini sağlama

b. Bebeği top üzerine oturtma

c. Bebeği top üzerinde kaydırma

ç. Bebeği karnı üzerinde topa yerleştirme

Görsel 3.55: Zıpzıp topla jimnastik

Not: Bu etkinlik, bebeklerin kaba motor gelişimini desteklemektedir.

2. ÖRNEK ETKİNLİK

12-24 AYLIK BEBEKLERİN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Engelin Altından Top Taşıma

Araç Gereç: Dört adet engel barı, iki adet jimnastik matı ve çocuk sayısı kadar top

Süre: 5-6 dakika

Uygulama

- Jimnastik matları yere arka arkaya gelecek şekilde serilir.
- Engel barları minderin üzerine gelecek şekilde belli aralıklarla yerleştirilir.
- Bebeklere birer top verilir. Bebeklerden sırayla topu engellerin altından yuvarlayarak tünelin sonuna kadar götürmeleri istenir.
- Tüm bebekler topunu tünelin sonuna götürene kadar hareket etkinliğine devam edilir.

Görsel 3.56: Engellerin altından top taşıma

Not: Bu etkinlik bebeklerin kaba ve ince motor gelişimini desteklemektedir.

3. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Yoğurma Maddesi ile Oyun

Araç Gereç: Tuz seramiği, pasta kalıpları, spatulalar, plastik merdaneler ve şekil çıkarmak için küçük plastik kaplar

Süre: 5-6 dakika

Uygulama

- Çocuklar tuz seramiği yerleştirilmiş masalara alınır. Çocuklardan tuz seramiğini yoğurmaları, parmaklarının arasında sıkıştırmaları ve yuvarlamaları istenir
- Çalışmaya bir süre bu şekilde devam edilir.
- Daha sonra çocuklara tuz seramiğini şekillendirmeleri için plastik kaplar, spatulalar, pasta kalıpları, plastik merdaneler verilir.
- Çocuklar tuz seramiğine diledikleri gibi şekil verir.

Görsel 3.57: Yoğurma maddesi ile oyun

Not: Bu etkinlik çocukların ince motor gelişimini desteklemektedir.

4. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Yırtalım, Buruşturalım, Boyayalım

Araç Gereç: Kullanılmış kâğıtlar ve farklı renklerde parmak boyaları

Süre: 4-5 dakika

Uygulama

- Çocuklara kullanılmış kâğıtlar verilir. Model olunarak çocukların kâğıtları yırtmaları sağlanır. Çocuklardan yırttıkları kâğıtları buruşturarak top hâline getirmeleri istenir.
- Çocuklardan kâğıttan yaptıkları topları farklı renklerde parmak boyalarını kullanarak boyamaları istenir.

a) Kâğıtların yırtılması b) Kâğıt topların boyanması

Görsel 3.58: Yırtalım, buruşturalım, boyayalım etkinliği

Not: Bu etkinlik çocukların ince motor gelişimini desteklemektedir.

5. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Boncukları Kaşıkla Ayırma
Araç Gereç: İki farklı renkte otuz adet boncuk, tatlı kaşığı ve üç adet kâse
Süre: 5-6 dakika
Uygulama

- İki farklı renkten oluşan boncukların tamamı karışık olarak bir kâseye yerleştirilir.
- Boş kâselerden biri boncuk dolu kâsenin sağına, diğeri ise soluna yerleştirilir.
- Çocuktan tatlı kaşığını kullanarak boncukları renklerine göre ayırıp boş kâselere taşıması istenir.

Görsel 3.59: Boncukları kaşıkla taşıma

Not: Bu etkinlik çocukların ince motor gelişimini desteklemektedir.

6. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Hareket Edelim
Araç Gereç: 10 cm yüksekliğinde adımlama blokları, yer minderi ve silindir minder
Süre: 5-6 dakika
Uygulama

- 10 cm yüksekliğinde beş adet adımlama bloğu bir sıra oluşturacak şekilde yere dizilir.
- Bloklarla hazırlanan parkurun bitimine jimnastik minderi, üzerine de silindir minder yerleştirilir.
- Çocuklardan sırayla adımlama blokları üzerinde yürümeleri daha sonra da yerdeki silindir minderin üzerine uzanıp elleriyle emeklemeleri ve silindirin üzerinden kayarak geçmeleri istenir.

a. Adımlama bloğunda yürüme b. Minder üzerinden kayarak geçme

Görsel 3.60: Hareket etkinliği

Not: Bu etkinlik çocukların ince motor gelişimini desteklemektedir.

7. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Elma Ağacı

Araç Gereç: Her çocuk için bir adet tuvalet kâğıdı rulosu, makas, açık yeşil, turuncu, kırmızı renk el işi kâğıtları ve yapıştırıcı

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Üst iki yanından makasla yarısına kadar kesilmiş tuvalet kâğıdı rulolarından birer tane çocuklara verilir.
- Çocuklardan ağacın yapraklı kısmını yapmaları için açık yeşil renkteki el işi kâğıdından kenarı rastgele girintili çıkıntılı olacak şekilde bir yuvarlak kesmeleri istenir.
- Hazırlanan yeşil el işi kâğıdı tuvalet kâğıdı rulosuna yapılan kesikten geçirilir.
- Kırmızı ve turuncu el işi kâğıtlarından koparılan küçük parçalar, elma görünümü vermek için ağacın üzerine yapıştırılır.

Not: Bu etkinlik çocukların ince motor gelişimini desteklemektedir.

8. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Fırlatalım, Boyayalım

Araç Gereç: Üç adet plaj kovası, sarı, kırmızı, mavi renkte gıda boyası, çocuk sayısı kadar tenis topu, dört adet 70 x 100 cm boyutunda paket kâğıdı, şeffaf bant ve su

Süre: 8-10 dakika

Uygulama

- Paket kâğıtları bahçe duvarına geniş bir yüzey oluşturacak şekilde bantla yapıştırılır.
- Plaj kovalarının içine su doldurulur ve her kovaya farklı renk boya eklenip karıştırılır. Hazırlanan boya kovaları paket kâğıtlarının bulunduğu noktadan 2 m geriye yerleştirilir.

Görsel 3.61: Fırlatılan boyalı tenis topu

- Çocukların boya önlükleri giymeleri sağlanır ve çocuklara birer adet tenis topu verilir.
- Çocuklardan ellerindeki tenis topunu boyalı su bulunan kovaya batırdıktan sonra paket kâğıdı üzerine fırlatmaları istenir.
- Çocukların attıkları topu geri alarak farklı renk bir boyaya batırıp tekrar atabilecekleri açıklanır.
- Çalışma tamamlandıktan sonra kâğıt üzerinde oluşan desen ve renklerin birleşimi çocuklarla birlikte incelenir.

Not: Bu etkinlik çocukların ince ve kaba motor gelişimini desteklemektedir.

9. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Engelli Yürüyüş

Araç Gereç: 1 x 2 m boyutunda jarse ya da patiska kumaş, makas, kalın ip ve iki adet sandalye

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Kumaş üzerine makasla 30 cm uzunluğunda kesikler yapılır. Kesikler makasla yuvarlatılır. Kumaş sınıfın zeminine serilir.
- İki adet sandalye, kumaşın serildiği noktanın biraz ilerisine karşılıklı yerleştirilir. Kalın ip, sandalyelerin arasına alttan, üstten, çapraz şekilde birkaç kez geçirilerek engel hazırlanır.
- Öğretmen ve öğretmen yardımcısı kumaşın karşılıklı iki kenarında dizlerinin üzerine çömelerek kumaşı gergin şekilde tutar (Kumaşı tutma görevi grup içinden iki çocuğa da verilebilir.).
- Çocuklar el ele tutuşur ve ellerini bırakmadan kumaştaki deliklere basarak engelli yürüyüşü tamamlar.
- Kumaşın sonuna gelen çocuk arkadaşının elini bırakıp, bir sonraki parkurda yer alan sandalyelere gerilmiş iplerin arasından geçerek parkuru tamamlar.

a. Kumaş engeli

b. Sandalyeye bağlanmış ip engeli

Görsel 3.62: Engelli yürüyüş

Not: Bu etkinlik çocukların ince motor gelişimini desteklemektedir.

10. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Denge ve Koordinasyon Oyunu

Araç Gereç: 1 m uzunluğunda dört adet ip, sekiz adet yarım daire adımlama topu, dört adet kavanoz ve su

Süre: 15 dakika

Uygulama

- Öğretmen çocukları iki gruba ayırır ve her grubun önüne iki ipten bir yol hazırlar.
- İplerin sonuna dört adet yarım daire topu adımlama mesafesi olacak aralıklarda yerleştirir. Yarım daire topların bittiği yere de her grup için birer masa yerleştirir. Masaların üzerine biri yarısına kadar suyla dolu olan iki kavanoz yerleştirir.
- Öğretmenin işaretiyle yarış başlar.
- Her grupta sıranın başındaki çocuk, önce ip yolda iplerin üzerine basarak yürür. Yürürken ipin dışına basan tekrar ip yolun başına döner.
- İp yolu tamamlayan çocuk yarım daire toplara sırayla basarak kendi grubu için hazırlanan masanın yanına gelir.
- Masada duran dolu kavanozdaki suyu boş kavanoza boşaltır. Bu sırada suyu dışarıya dökmemelidir.
- Suyu boşaltan çocuk koşarak grubunun yanına döner.
- Gruptaki tüm çocuklar yarışıncaya kadar oyun devam eder.
- Parkuru ilk tamamlayan grup birinci olur.

a. İp yolda yürüme

b. Yarım daire toplarda adımlama

c. Kavanoza su boşaltma

Görsel 3.63: Denge ve koordinasyon oyunu

Not: Bu etkinlik çocukların kaba ve ince motor gelişimini desteklemektedir.

11. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Araba Lastiklerinden Yapılmış Denge Köprüsünde Yürüme

Araç Gereç: Araba lastikleri ve halatlarla yapılmış denge köprüsü

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Çocuklardan tek sıra olmaları istenir. Denge köprüsü çocuklara tanıtılır, yürüme esnasında lastiklerin orta boşluklarına basmamaları ve halatlardan tutmaları gerektiği hatırlatılır.
- Çocuklardan yaklaşık 3 m aralıkla yere sabitlenmiş demir kazıklara bağlı olan denge köprüsünün üzerinden yürümeleri istenir.

Görsel 3.64: Araba lastiklerinden denge köprüsü

Not: Bu etkinlik çocukların kaba motor gelişimi desteklemektedir.

SIRA SİZDE

60-72 aylık çocuklara yönelik, lokomotor olan ve lokomotor olmayan hareketlerden oluşan bir etkinlik hazırlayınız. Hazırladığınız etkinliği arkadaşlarınıza sununuz.

3. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların motor gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırlayınız.

Etkinliğinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- 0-36, 36-48, 48-60 ya da 60-72 ay aralığında bir yaş grubu belirleyiniz. Belirlediğiniz yaş grubundaki çocukların motor gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız. Kaynaklarınızı bir kâğıda yazınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun motor gelişimine uygun bir etkinliği, araştırma sonucunda edindiğiniz etkinliklerden seçiniz.
- Seçtiğiniz etkinliğin uygulama aşamalarını ve yönergesini bir kâğıda yazınız.
- Etkinlik için gerekli materyalleri eksiksiz temin ediniz.
- Etkinliği sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Etkinliğin çocukların kaba ve ince motor gelişiminden hangisini desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıklayınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Motor Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN MOTOR GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Motor gelişimi desteklemeye yönelik etkinlik hazırlamak için 0-72 ay aralığında bir yaş grubu belirledi.		
2	Belirlediği yaş grubunun motor gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırıp kaynaklarını yazdı.		
3	Seçtiği etkinliğin uygulama aşamalarını yazdı.		
4	Seçtiği etkinliğin yönergesini yazdı.		
5	Etkinlik için gerekli materyalleri eksiksiz temin etti.		
6	Etkinliği uygulama aşamalarına uygun şekilde sınıf arkadaşlarına uyguladı.		
7	Etkinliğin çocukların kaba ve ince motor gelişiminden hangisini desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarına açıkladı.		

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarındaki boşluklara yazınız.

1. (……) Motor gelişim, çocuğun başkasına bağımlı olmadan hareket edebilmesini sağlar.

.....

2. (……) Merak, ilgi ve keşfetme isteği dikkatin yoğunlaşmasını sağlar.

.....

3. (……) Vücudun gerektiğinde öne, yana ve geriye zorlanmadan eğilmesine tepki denir.

.....

4. (……) İnce motor beceriler, vücudun büyük kaslarıyla gerçekleşen hareketlerdir.

.....

5. (……) Manipülatif beceriler elin bilinçli kullanımını ve bedenin farklı bölümlerinin birbiriyle uyumlu hareketini gerektirir.

.....

6. (……) Gallahue'nun "kum saati modeli"ne göre kalıtımsal etmenler sonradan desteklenerek motor gelişimde ilerleme sağlanır.

.....

7. (……) Vücudun çeşitli dış uyaranlara gösterdiği istem dışı tepkilere lokomotor hareket denir.

.....

8. (……) Refleksif hareketler döneminin bilgi kodlama ve bilgi kodu çözme olarak iki evresi vardır.

.....

9. (……) Bebeğin avucuna bir cisim uzatıldığında ya da yetişkin bir birey parmağını uzattığında avcunu kapatması plantar reflekstir.

.....

10. (……) Refleksif hareketler 4. aydan itibaren yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlayıp istemli hareketlere dönüşür.

.....

11. (……) Zaman, maddi imkanlar, tesis ve malzeme imkanının olması gibi etmenler bireyin spora katılımını etkiler.

.....

12. (……) Çocukların el ve el parmaklarını kullanarak oynayacağı oyuncak ve materyaller, kaba motor gelişimini desteklemeye yöneliktir.

.....

13. (……) Oyun ve hareket etkinliklerinin yanı sıra sanat etkinlikleri, müzik etkinlikleri gibi etkinlikler de çocuklarda motor gelişimi desteklemek için kullanılır.

.....

14. (……) Engellerin arasından top sektirerek koşma yarışması çocukların hem kaba hem de ince motor gelişimini destekleyen bir etkinliktir.

.....

B) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

15. Çocuğun oyun oynarken tüm duygu ve düşüncelerini oyuncağına yoğunlaştırması aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ilgilidir?

A) Denge B) Dikkat
C) Koordinasyon D) Kuvvet
E) Tepki

16. Bir çocuğun resim yaparken eli ile gözünün birbiriyle uyum ve düzen içinde çalışması aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?

A) Denge B) Dikkat
C) Koordinasyon D) Kuvvet
E) Tepki Hızı

17. I. Yürüme
II. Eğilme
III. Atlama
IV. Sürünme

Yukarıdaki motor hareketlerden hangileri lokomotor hareketlerdendir?

A) Yalnız I B) II ve III C) I, III ve IV
D) II, III ve IV E) I, II,III ve IV

18. Aşağıda verilen hareket gruplarından hangisi sadece dinamik denge gerektiren hareketlerden oluşmaktadır?

A) Koşma, zıplama, ayakta durma
B) Yürüme, koşma, emekleme
C) Koşma, eğilme, dönme
D) Eğilme, dönme, emekleme
E) Zıplama, yürüme, esneme

19. Aşağıdaki özelliklerden hangisi topu sektirerek belli bir mesafe yürüme hareketi ile ilgilidir?

A) Lokomotor bir harekettir, dinamik denge gerektirir.
B) Lokomotor olmayan bir harekettir, dinamik denge gerektirir.
C) Lokomotor olmayan bir harekettir, statik denge gerektirir.
D) Lokomotor bir harekettir, statik denge gerektirir.
E) Lokomotor olmayan bir harekettir, düz denge gerektirir.

20. Ani sarsıntı, gürültü gibi bir durumda bebeğin kol ve bacaklarını dışa, başını geriye doğru açması ve ardından da kol ve bacaklarını çekerek sarılma hareketi yapması, aşağıda verilen hangi reflekste görülür?

A) Landu B) Moro
C) Plantar D) Propping
E) Tonik Boyun

21. Çocuğun dengeleme, lokomotor ve manipülatif becerilerinin mükemmelleştiği, bu becerileri birleştirilerek çeşitli etkinliklerde kullandığı dönem aşağıdakilerden hangisidir?

A) Refleksif hareketler dönemi
B) İlkel hareketler dönemi
C) Temel hareketler dönemi
D) Olgunluk evresi dönemi
E) Uzmanlaşmış hareketler dönemi

22. Temel hareketler dönemi konusunda aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Temel hareketlerin gelişimi başlangıç, şekillenme ve ustalaşma evresi olarak üç evrede incelenir.

B) Başlangıç evresindeki çocukların hareketlerinin ritim ve koordinasyonu zayıftır.

C) Şekillenme evresinde çocuklar merdivenleri bir yetişkin gibi ayak değiştirerek çıkıp inebilir.

D) Çocuğun sağ ya da sol el tercihinin oturmuş olması gereken evre şekillenme evresidir.

E) Çocuğun karmaşık ve kontrollü hareketleri sergilediği evre şekillenme evresidir.

23. Çocukların motor gelişimini desteklemeye yönelik materyaller hakkında aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) Hijyenik ve parçaları eksiksiz olan materyaller kullanılır.

B) Farklı alanlardaki becerileri de destekleyecek materyaller kullanılır.

C) Tak-çıkar oyuncaklarla kaba motor beceriler desteklenir.

D) Boncuklar ve boncuklu oyuncaklarla ince motor beceriler desteklenir.

E) Artık materyaller motor gelişimi desteklemek için kullanılır.

24. I. Engelli koşu yarışı yapma
II. Kâğıtları yırtıp yapıştırarak resim oluşturma
III. İçinde renkli su bulunan kapları bir birine boşaltma
IV. Öne ve yana esneme hareketleriyle jimnastik yapma

Yukarıdaki etkinliklerden hangileri kaba motor becerilerin gelişimine yöneliktir?

A) Yalnız I
B) Sadece III
C) III ve IV
D) I ve IV
E) I, II ve III

4. ÖĞRENME BİRİMİ

0-72 AY BİLİŞSEL GELİŞİM

KONULAR

4.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

4.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

TEMEL KAVRAMLAR

- Akıl yürütme
- Algı
- Algıda seçicilik
- Animistik düşünce
- Bellek
- Biliş
- Bilişsel Gelişim
- Çoklu zekâ
- Dengeleme
- Dikkat
- Düzenleme
- Gizil güç
- Hatırlama gücü
- İmge
- Kavram gelişimi
- Korunum
- Nesne değişmezliği
- Nesne devamlılığı
- Nesne kimliği
- Örgütleme
- Odaklanma
- Özümleme
- Problem çözme
- Sembol
- Şema
- Uyum
- Yaratıcılık
- Yetenek
- Zekâ

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Bilişsel gelişimin tanımı ve önemi
- Bilişsel gelişimle ilgili temel kavramlar
- Zekâ ve zekâyı belirleyen faktörler
- Zekâ bölümleri
- Çoklu zekâ kuramı
- Piaget'nin (Piyaje) bilişsel gelişim kuramı ve dönemleri
- 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişim özellikleri
- 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik materyaller ve özellikleri
- 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik etkinliklerin hazırlanması ve uygulamasında dikkat edilmesi gereken noktalar

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Sizce zekâ nedir, ölçülebilir mi?**
2. **Hangi özelliklere sahip insanları zeki olarak tanımlarsınız? Fikirlerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.**

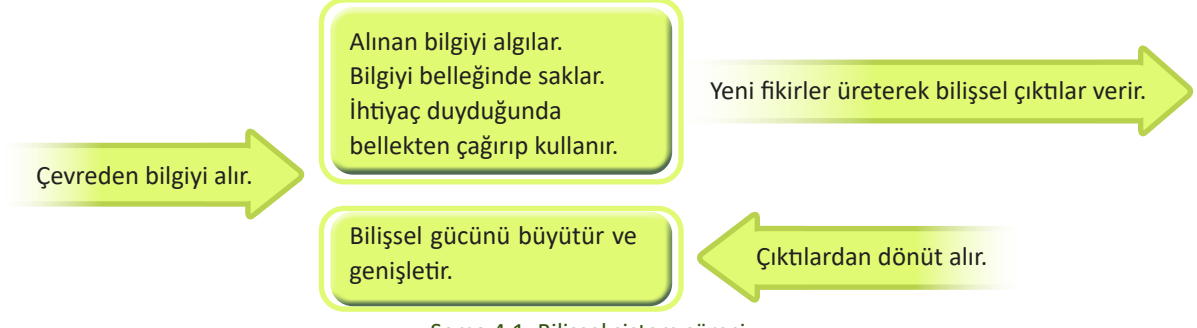
4.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Biliş; bir nesne ya da olayın varlığıyla ilgili olarak bilgili ve bilinçli duruma gelme hâlidir. **Bilişsel gelişim** ise zekânın olgunlaşmasını, çocuğun anlaması ve öğrenmesini sağlayan zihinsel süreçtir. Bilişsel gelişim gözlenebilen süreçlerin yanında gözlenemeyen süreçleri de kapsadığı için araştırılma, incelenme ve yorumlanması zor bir gelişim alanıdır. Çocukların bilişsel gelişim sürecini anlayabilmek için bilişsel gelişimin önemini, bilişsel gelişimi etkileyen faktörleri ve bilişsel gelişimle ilgili temel kavramları bilmek gerekir.

4.1.1. Bilişsel Gelişimin Tanımı ve Önemi

Bilişsel gelişim; çevre ile etkileşimi sağlayan, içinde bulunulan dünyayı algılamaya yarayan, bilginin edinilmesi, kullanılması, yorumlanması, yeniden düzenlenmesi, saklanması ve değerlendirilmesini ifade eden süreçtir. Bilişsel gelişim; sinir sisteminin ve beynin olgunlaşmasıyla çocuğun duyduğu, gördüğü, tattığı ve dokunduğu nesneler hakkında düşünmesini ifade eder ve bireyin çevreye uyum sağlamasına yardımcı olur.

Bilişsel gelişimin en önemli ögesi olan bilgi edinme yöntemi birçok süreç barındırır. Birey bu süreçte Şema 4.1'de gösterildiği gibi çevreden bilgiyi alır. Aldığı bilgiyi algılar, belleğinde saklar ve ihtiyaç duyduğunda belleğinden çağırarak kullanır. Daha iyi düşünmek için bilgiyi geneller ve kavramlaştırır. Bunlarla yeni fikirler üretip bilişsel çıktılar verir. Çıktılarından dönüt alarak bilişsel gücünü büyütür ve genişletir.

Şema 4.1: Bilişsel sistem süreci

Bebek doğumdan hemen sonra uyaranlara refleksleriyle tepki vermeye başlar. Örneğin eline verilen nesneyi kavrama refleksini kullanarak yakalar (Görsel 4.1). Yakaladığı nesne onun için önemli bir uyarıcıdır. Bu nesne sinirler yoluyla beyin hücreleri arasında sinaptik bağların oluşmasını sağlar. İki nöronun birbiriyle bağlanmasına sinaptik bağ denir.

Görsel 4.1: Kavrama refleksiyle nesneleri yakalama

Bebek; yakaladığı farklı ve benzer nesneleri ağzına götürerek tanımaya çalışır, bu da sinaptik bağların artmasını destekler (Görsel 4.2). Zaman içerisinde o nesneyi eline alıp ağzına götürmeden tanıyabilecek bilişsel olgunluğa ulaşır.

Görsel 4.2: Ağzına götürerek nesneleri tanıma

Doğduğunda belli bir zihinsel kapasiteye sahip olan bebeğin bilişsel olarak gelişmesinde beyin gelişiminin ve dışarıdan alınan uyarıcıların rolü önemlidir. Bilişsel gelişimde kalıtımın etkisiyle birlikte doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çevresel faktörler de etkilidir. Kalıtımla gelen zekâ kapasitesi iyi düzeyde olan, doğum öncesinde ve anında gelişimi etkileyen olumsuz bir durum yaşanmayan, doğum sonrasında ihtiyaçları yeterli ve dengeli şekilde karşılanan çocuk zekâ kapasitesini en iyi şekilde kullanır. Kalıtımla gelen zekâ kapasitesi iyi düzeyde olan ancak doğum öncesi ve anında gelişimini etkileyecek bir travma yaşanan çocuğun gelişimi gerekli uyaranlarla desteklenmediyse o çocuk doğuştan getirdiği zekâ kapasitesini tam olarak kullanamaz. Kısacası çocuğun dünyaya gelirken getirdiği zekâ kapasitesi onun bilişsel gelişimi üzerinde oldukça etkilidir ancak tek başına yeterli değildir.

Çocuğun yaşadığı çevre hakkında bilgi edinmesini sağlayan alıcıları duyu organlarıdır. Çocuk duyu organlarına gelen bilgileri aldıktan sonra organize edip değerlendirerek bilişsel etkinliklerini gerçekleştirir. Bu nedenle çocuğun duyusal işlevlerinin nasıl geliştiğini bilmek ve bu doğrultuda duyusal gelişimini desteklemek önemlidir.

Çocuğun kendisine özgü bir dünya görüşü vardır ve yetişkinler gibi düşünmesi mümkün değildir. Çocuğun bilişsel gelişim dönemleri ve bu dönemlerin özellikleri iyi bilinmeli, gelişimi bu doğrultuda desteklenmelidir.

1. ETKİNLİK

Bilişsel Gelişimin Çocuk İçin Önemini Tartışma

Uygulama

- "Bilişsel gelişimin önemi" konusunda öğrendiklerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden "hızlı tur" tekniğini kullanarak gözden geçiriniz.
- "Bilişsel gelişimin çocuk için önemi nedir?" sorusu üzerine düşününüz.
- Öğretmeninizin "Başla!" komutuyla biriniz söylemek istediklerinizi ifade ediniz ve söylenenler üzerinde tartışmadan sırayla konuşunuz.
- Etkinlik sırasında başka bir arkadaşınızın söylediklerini tekrar etmeyiniz.
- Söyleyecek bir şeyiniz yoksa "Geçiniz." diyerek sırayı bir sonraki arkadaşınıza veriniz.
- Sınıftaki tüm öğrenciler söz aldıktan sonra söylenenler hakkında tartışıp etkinliği sonlandırınız.

4.1.2. Bilişsel Gelişimle İlgili Temel Kavramlar

Bilişsel gelişimi tam olarak anlayabilmek için Şema 4.2'de gösterilen temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Çocukların bilişsel gelişim süreçleri bu kavramların gelişimi ile açıklanır.

Şema 4.2: Bilişsel gelişimle ilgili temel kavramlar

» Zekâ

Zihnin birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucu ortaya çıkan yetenekler bütününe **zekâ** denir. Zihnin yeteneklerinden bazıları; aritmetik işlemleri doğru ve çabuk şekilde yapabilme, sözcükleri tanıma ve anlama, işitsel ve görsel bellek gücü, iki ve üç boyutlu görselleri algılayabilme, akıl yürütebilme, muhakeme yapabilme, benzerlik ve farklılıkları algılayabilmedir. Bilişsel gelişim ve zekâ birbirini destekleyen kavramlardır. Zekâ bireyin davranışlarını büyük ölçüde etkiler ve kendini davranışlarla gösterir.

Kuramcılar zekâyı farklı şekillerde tanımlamıştır. Bilişsel gelişim için önemli isimlerden olan Piaget ise zekâyı tanımlamaktan kaçınmış ve zekânın bazı özelliklerine dikkat çekmiştir. Piaget zekânın özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Zekâ biyolojik uyumun özel bir hâlidir. Kişinin çevresiyle etkileşim kurmasını bu uyum sağlar.
- Zekâ bir dengedir. Çevre ile zihinsel yapı arasında devamlı gelişen ve sürekli yenilenen dinamik bir dengedir.
- Zekâ yaşayan ve eylemlerde bulunan zihinsel işlemler sürecidir. Çocuk durarak bilgiye ulaşamaz. Çocuğun bilgiye ulaşması için eyleme geçmesi gerekir. Çocuk; eyleme geçer, çevresini keşfeder ve bilgiye ulaşır.

» Dikkat

Uyarıcılar üzerinde odaklanma sürecine **dikkat** denir. Öğrenme dikkat süreciyle başlar. Dikkat süresi ve odaklanma düzeyi öğrenme üzerinde etkilidir. Dikkat; dikkat süresi ve dikkat seçiciliği olmak üzere iki süreçten oluşur. Yaşla birlikte bu iki süreçte de değişim gözlenir. Bireyin belli bir noktaya odaklandığı zaman dilimine **dikkat süresi,** odaklanan uyarıcıyı tanıma ve temel özelliklerini belirleme işlemine **dikkat seçiciliği** denir.

Dikkati uyaran etmenler iç ve dış etmenler olmak üzere ikiye ayrılır.

İç Etmenler: Bireyin kendisiyle ilgili etmenlerdir. Her bireyin kendine özgü ilgi ve ihtiyaçları vardır, bu ihtiyaçlar dikkat üzerinde etkilidir. Örneğin yorgun ve uykusuz olan birinin dikkati kolay dağılır ya da aç olan birinin dikkatini çevresindeki yemek kokuları çeker.

Dış Etmenler: Tamamen uyarıcıyla ilgili etmenlerdir. Uyarıcının parlaklığı, büyüklüğü, hareketliliği, yeniliği ve şiddeti dikkatin o uyarıcı üzerinde toplanmasında etkilidir. Örneğin parlak bir nesne, yüksek bir ses, sallanan ya da tekrarlanan uyarıcılar daha dikkat çekicidir.

0-12 aylık bebeğin dikkati bir nesneden başka bir nesneye kolaylıkla kayabilir. Çalan zil, ebeveynin sesi ya da yanan ışık bebeğin dikkatini dağıtabilir. 12-24 aylık bebek ise dikkatini kendi seçtiği etkinliğe yoğunlaştırabilir ancak bebeğin bu dönemdeki dikkati tek yönlüdür. Bebek bu dönemde etkinliğini sürdürebilmek için diğer uyarıcılardan uzak olmalıdır. Bebeğin dikkatinin tek yönlü ve kısa süreli olması başka bir uyaran karşısında dikkatinin dağılmasına neden olabilir. 2-3 yaşındaki çocuğun dikkati de tek yönlüdür; bu nedenle çocuk farklı kaynaklardan gelen görsel ve işitsel uyarıcılara dikkat edemeyebilir. Örneğin çocuk oynadığı oyuna odaklandığı sırada kendisine söylenenleri duymayabilir (Görsel 4.3). 3-6 yaşındaki çocuğun ise çevresindeki uyarıcılara dikkati artar ancak sistematik değildir ve neye dikkat edeceği konusunda da seçici değildir. Çocuğun bilişsel gelişimi ilerledikçe uyarıcıyı seçme ve dikkatini odaklama becerisi de artar.

Görsel 4.3: Dikkat

SIRA SİZDE

Dikkatinizi çeken ve dikkatinizin dağılmasına neden olan etmenler nelerdir? Sizce bu etmenler dikkatiniz üzerinde niçin etkilidir? Fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

» Gizil Güç

Bireyin kalıtımla getirdiği, eğitim yoluyla ortaya çıkabileceği düşünülen yetenek ve özelliklerine **gizil güç** denir. Gizil güç bir potansiyeldir ve eğitim yoluyla ortaya çıkar. Bu nedenle doğuştan gelen ve kendiliğinden ortaya çıkan yetenek ile özellikler gizil güç olarak adlandırılmamaktadır. Bireyin gizil gücünü tanımak ve gizil gücünün sınırını bilmek zordur. Kaliteli vakit geçirmesi için ailesi tarafından resim ya da müzik kursuna gönderilen bir gencin aldığı eğitim sonucu güzel şarkı söylemesi, müzik aleti kullanması ya da resim yapması gizil güce örnek verilebilir.

SIRA SİZDE

Eğitim yoluyla ortaya çıkan gizil güçleriniz ya da tanıdıklarınızın gizil güçleri var mı? Sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

» Yetenek

Bireyin üretmesi, öğrenmesi, uyum sağlaması vb. yönlerden bilişsel, motor ve duyuşsal davranışlarla ilgili potansiyel gücüne **yetenek** denir (Görsel 4.4). Yetenek doğuştan getirilir fakat yaşantı ve uyaranlar aracılığıyla güçlendirilip geliştirilir. Birey yetenekli olduğu alanda daha az çabayla daha başarılı işler çıkarır. Örneğin dans etmek, müzik aleti kullanmak, resim yapmak için yeteneğe ihtiyaç vardır. Yetenekler bazen kendini hemen gösterirken bazen de zamanla ortaya çıkar. Ayrıca yeteneğin var olması yeterli değildir; gerekli eğitimlerle yetenek geliştirilmelidir.

Görsel 4.4: Yetenek

» Algı

Dış dünyadan duyu organlarımıza parça parça ve karmaşık hâlde gelen uyaranları zihnin ayrıştırma ve bütünleştirme özelliğini kullanarak anlamlı bütünler oluşturacak şekilde organize etme ve bunları önceden kaydedilmiş özelliklerle eşleştirmeye **algı** denir. Algı; anlama ve kavram gelişimi, dikkatin yönlendirilmesi, duyusal becerilerin artması, belleğin ve tüm zihinsel süreçlerin gelişiminde önemli rol oynar. Bilişsel bir süreç olan **algılama** ise duyu organlarına gelen uyarıcıların anlamlandırılıp yorumlanmasıdır. Çocuk çevresindekileri algılama yoluyla fark eder ve tanır. Örneğin kulağın bir sesi işitmesi duyumdur, işitilen sesin telefona ait olduğu anlamak ise algılamadır. Duyumlar algılama sürecinde nesnelere dönüştürülür. Örneğin uzaktan gelen siren sesi bir cankurtaran olarak ya da kol üzerindeki basınç kolda sürünen bir böcek olarak algılanır.

Görsel 4.5: Vücut uzantılarını algılama

Algılamada iki önemli unsur vardır. Bunlardan ilki duyu organlarının sağlıklı gelişimi ve işlevlerini tam bir şekilde yerine getirebilmesidir. Tüm duyu organları algılamanın elemanlarıdır. Algılama sırasında duyu organları dokunma, ses, koku, görüntü ve tat yoluyla uyarılır. Ardından bu uyarım zihinde yorumlanır. İkincisi ise deneyimlerdir. Bir insan ya da nesneyle karşılaşan çocuk elde ettiği deneyimlerle bir sonraki karşılaşmada aynı insanı ya da nesneyi kolaylıkla tanıyabilir. Kısacası deneyimler çocuğun bilgi edinmesine yardımcı olur.

Doğumdan sonra kendi bedenini çevreden ayıramayan bebek zamanla vücut uzantılarını algılama çabasına girer. Bunun için parmakları, eli ve ayağını ağzına götürür, vücuduna dokunur (Görsel 4.5). Bu çabayı çevresindeki nesneleri algılamak için de gösterir. Nesnelerin duyusal özelliklerini uzanarak, kavrayarak ve inceleyerek öğrenir. Zaman içinde nesnelerin duyusal özelliklerini birbiriyle ilişkilendirir. Örneğin bir ses duyduğunda bu sesin ait olduğu kişi ya da nesneyi arar. Algılamanın gelişmesi ile tanıdık nesne ve insanlara verilen tepkiler ile yabancı olanlara verilen tepkiler farklılaşır.

Çocuk duygu ve düşüncelerini yetişkinler gibi sözel olarak ifade edemeyebilir. Bu nedenle algıladıklarını oyunlarında ve etkinliklerinde semboller kullanarak ifade eder. Çocuğun kullandığı semboller algıladıklarının bir ürünüdür.

Algılama genellikle bireyin beklentilerinden etkilenir. Bireye gelen uyarıcılar olduğu gibi algılanmaz. Algılama bireyin geçmiş yaşantıları, zihinsel yapısı, güdülenmişlik düzeyi, ön bilgileri ve birçok içsel etmeninden etkilenir. Şema, imge ve semboller de bilginin algılanmasını etkiler.

Şema; bireyin çevresiyle etkileşimleri sonucu geliştirdiği davranış ve düşünce kalıplarıdır. Bu kalıplar, çevre ile zihin arasındaki etkileşim sonucunda oluşur. Örneğin bebek kendisine verilen küpleri önce ağzına götürür ve ağzıyla tanımaya çalışır (Görsel 4.6). Biraz büyüdüğünde küpleri birbirine vurur (Görsel 4.7). Biraz daha büyüdüğünde ise küpleri üst üste, yan yana dizer; küplerle köprüler, binalar yapar (Görsel 4.8). Sürekli yeni şemalar oluşturur. Bu şemalar çocuğun dış dünyayı tanımasını sağlar ve daha sonra oluşacak şemaların temelini oluşturur. Şemalar yaşantı ve deneyimlere dayalı olduğu için bireye özeldir. Çocuk dört ayaklı, kuyruğu ve kulakları olan bir hayvan gördüğünde "hav hav" diyorsa bu, çocuğun zihninde köpek şemasının olduğunu gösterir. Çocuk bir kediyi gördüğünde "hav hav" diyorsa bu, çocuğun zihninde kedi şemasının olmadığını gösterir. "Onu köpeğe benzettin ama o bir kedi. Bak küçük kulakları ve bıyıkları var. Kediler 'miyav' diye ses çıkarır, süt içmeyi ve uyumayı çok sever. Gel birlikte sevelim." diyerek kedi çocuğa tanıtıldığında veya çocuk kediye dokunduğunda çocukta kedi şeması oluşur ve kedi ile köpeği ayırt edebilir.

Görsel 4.6: Küpleri ağzına götürme

Görsel 4.7: Küpleri birbirine vurma

Görsel 4.8: Küpleri dizme

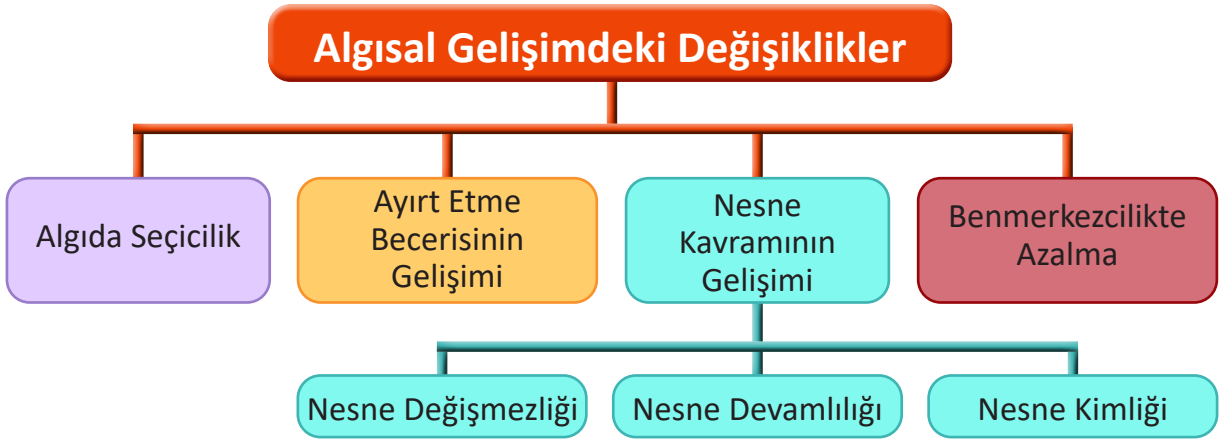
İmge, herhangi bir uyarıcı olmadan zihinde kendiliğinden canlanan duyumlardır. İmgeler şemalara göre daha ayrıntılı ve gelişmiştir. Bir imgenin oluşabilmesi için uyarıcıyla yeterli sürede kontrollü ve bilinçli etkinlik yapmak gerekir. İmgeler çocuğun günlük hayattaki nesneler ve olayları somutlaştıran görüntülerdir. İmgeler çocuğun günlük hayattaki nesne ve olayları somutlaştıran görüntülerdir. Çocuk, 2 yaşın ortalarına kadar gözünün önünden kaybolan nesnelerin imgelerini zihninde tutmakta zorlanır. İmge, 2 yaşın sonlarına doğru gelişir. Örneğin çocuğun bir ağaç çizmesi istendiğinde daha önce bir meyve ağacı gördüyse ve bu imge zihninde varsa bir meyve ağacı çizer (Görsel 4.9). Çocuğun zihninde çam ağacı imgesi varsa çam ağacı çizer.

Görsel 4.9: İmgeye uygun ağaç çizimi

Sembol; eşya, nesne ve olayların geçici temsilcileridir. Sembollerin kullanılmasında sembol, araç ve duyular önemlidir. Önce duyular uyarılır ardından zihindeki uyarıcıya cevap vermek için araçlar belirlenip kullanılır. Çocuğun tencere kapağını direksiyon olarak kullanması ve kaşığı mikrofon yapması sembolleştirmeye örnek verilebilir.

Çocukların algısal gelişimi ilk beş yılda yetişkin düzeyine ulaşır. Algısal gelişim uyaran zenginliğiyle doğrudan ilişkilidir. Algı, 3-6 yaşta hızlı bir gelişme gösterir ve duyuların hepsi gelişim sırasında değişikliğe uğrar. Bu değişiklikler Şema 4.3'te gösterildiği gibi dört grupta incelenir.

Şema 4.3: Algısal gelişimdeki değişiklikler

- **Algıda Seçicilik:** Seçicilik algının sürekli değişim gösteren bir özelliğidir. Seçicilik, dikkati belirli bir şekilde, belirli bir şeye yönlendirmeyi içerir. Çocuğun çevresinde çok fazla uyarıcı vardır ve bunların hepsini birden algılaması mümkün değildir. Algıda seçicilik (Görsel 4.10); dikkat, beklentiler, ihtiyaçlar, güdülenme ve uyarıcının özelliklerine göre farklılık gösterir. Örneğin gözlük takmaya başlayan birinin gözlüklü insanları daha çok fark etmesi, acıkan birinin yemek yiyen insanlara ve yemek kokularına odaklanması, oyuncak almak isteyen bir çocuğun kalabalık bir nesne grubu içinden oyuncakları kolayca ayırt edebilmesi algıda seçiciliktir.

Görsel 4.10: Algıda seçicilik

- **Ayırt Etme Becerisinin Gelişimi:** Bir bütün olarak algılanan nesne ya da durumun ayrıntıları ve parçalarını, benzer nesneleri birbirinden ayıran özellikleri zamanla algılama becerisidir. Çocuk; okul öncesi dönemde nesne, durum ya da karmaşık bir şekli bütün olarak algılar ve ayrıntılara dikkat edemez. Altı yaşından sonra ise bütünün parçaları ve ayrıntılarına dikkat eder. Bütünü, her bir parçayı, parçaların birbirleriyle ve bütünle olan ilişkilerini aynı anda algılamaya başlar (Görsel 4.11). Bu dönemdeki çocuğun şekil-zemin algısında da gelişme görülür. Şekil-zemin algısında neyin şekil, neyin zemin olduğu öznel algılama ile ilgilidir. Şekli zeminden, parçayı bütünden ayırt etme ya da sesleri ayırt etme becerisi ergenlik dönemine kadar gelişir.

Görsel 4.11: Parça bütünü ayırt etme

- **Nesne Kavramının Gelişimi:** Çocuğun dünyayla etkileşimi; nesne değişmezliği, nesne devamlılığı ve nesne kimliği becerilerini kazandığında daha işlevsel, etkili ve yetişkininkine benzer olur. Bu beceriler öğrenme sonucu gelişir.
  - **Nesne Değişmezliği:** Bakış açısı, uzaklık, yön değişiklikleri, gölge, ışık gibi etkilere rağmen bir nesne ya da kişinin değişmediğinin, aynı olduğunun algılanmasıdır. Nesne değişmezliği 2-3 yaşlarında gerçekleşir. Bu yaşlardan önce çocuğun nesnelere ait görüşleri net değildir. Örneğin çocuk, uzaktayken küçük görünen arabanın yakınlaştığında büyüdüğünü düşünebilir. Nesnenin değişmez olduğunu algıladıktan sonra uzaktaki arabanın da büyük olduğunu bilir.
  - **Nesne Devamlılığı:** Nesnelerin yer kaplayan varlıklar olduğu ve algı alanı dışında olduğunda bile varlığını sürdürdüğüne ilişkin bilgidir. Çocuklarda nesne devamlılığı kişi devamlılığı kazanıldıktan sonra gelişir. Örneğin çocuk o an annesini göremese de annesinin, varlığını sürdürdüğünü bilir ancak o an göremediği emziğinin varlığını sürdürdüğünü algılayamaz. Çocuğun bu algısı zaman içinde gelişir. Çocuğun, nesne devamlılığına ilişkin ilk düşünceleri 4-8 ayda başlar. Çocuk, nesne devamlılığını 24. aya kadar belirli aşamalardan geçerek kazanır. Bu aşamalar Tablo 4.1'de gösterildiği gibi özetlenebilir.

Tablo 4.1: Nesne Devamlılığının Gelişimi

AY	DAVRANIŞ
4 aydan küçük	Bebek bu aylarda görme alanı içinde hareket eden nesneyi izler fakat nesne görme alanından çıktığında nesneye olan ilgisini kaybeder ve başka bir şeyle ilgilenir. Görme alanından çıkan nesneyi arama davranışı göstermez.
4-8 ay	Bebeğin görme alanından çıkan nesnenin varlığını sürdürdüğüne ilişkin ilk düşünceleri bu aylarda oluşur. Bebek bu aylarda oyuncağı elinden düştüğünde kısa bir süre arar ancak daha sonra oyuncağa ilgisini kaybeder.
8-12 ay	Oyuncak bu aylardaki bebeğin gözü önünde bir örtünün altına saklandığında bebek örtüyü kaldırıp oyuncağını arar. Oyuncak ilk saklandığı yerden alınıp başka bir yere saklandığında oyuncağı hâlâ ilk saklanan yerde arar.
12-18 ay	Bebek bu aylarda nesneyi en son gördüğü yerde arar. Örneğin oyuncağı bebeğin gözü önünde bir kabın altına saklayıp, kabı da bir örtünün altına alıp oyuncağı örtünün altına bırakır ve boş kabı örtünün yanına koyarsanız oyuncağı örtünün altında değil son gördüğü yer olan kabın altında arar.
18-24 ay	Bu aylarda bebeğin nesnenin devamlılığı düşüncesi gelişmiştir. Saklanan nesneyi olası saklanma yerlerinin hepsini arayarak bulur. Örneğin oynarken masa ve sandalyenin arasından diğer tarafa geçen topu aramadan direkt masanın arkasına geçip alır ve oyununu sürdürür. Çünkü bu aylarda bebeğin topun izleyeceği yol ve duracağı yerle ilgili zihinsel tasarımları gelişmiştir.

- **Nesne Kimliği:** Bir nesnenin farklı yer, zaman ve durumlarda değişmediğini anlama yeteneğidir. 8-9 aylık bebek, nesneyi bilinen tek bir ortamda tüm ipuçlarıyla birlikte tanır. Örneğin bardağını yemek saatinde masadayken tanır (Görsel 4.12) ancak oyun oynarken odasında gördüğünde tanıyamayabilir. Kendi bardağı dışındaki bardakları tanıyamayabilir. 9-10 aylık bebek, içinde bildiği bir içecek olan bardağını her ortamda tanır. 10-11 aylık bebek, bardağını her ortam ve durumda tanır. Bebek 1 yaşından sonra tüm bardakları tanır, bardakların işlevlerini bilir ve amacına uygun kullanır.

Görsel 4.12: Bardağı tanıma

- **Benmerkezcilikte Azalma:** Benmerkezcilik bireyin kendi bakış açısı ile başka bir bireyin bakış açısı arasında ayrım yapamamasıdır. Küçük çocuklar hissettiği, düşündüğü ve yaptığı şeylerin çevresindeki herkes için geçerli olduğunu düşünür. Örneğin oyun hamurunu yuvarlayıp bir elma yapar ve onu gösterdiği kişilerin de bir elma gördüğünü düşünür. O hamura annesi "Top mu yaptın?" dediğinde buna sinirlenir ve bunu nasıl anlayamadığını kavrayamaz. Çocuk kendisini diğer bireylerden ayırt etmeye ve onların görüşlerini benimsemeye başladığında benmerkezcilikte azalma görülür. Çocuk okul öncesi dönemde kendisini başkasının yerine koyamaz, başka birinin görüşünü kolayca benimseyemez ve olaylara farklı açılardan bakamaz. Benmerkezcilik, yaş ilerledikçe azalsa da varlığını sürdürür.

2. ETKİNLİK

Algı Kavramıyla İlgili Zihinsel Haritalama Yapma

Araç Gereç: Bant, algıyla ilgili kavramların ve tanımların yazılı olduğu kâğıtlar

Uygulama

- Algı kavramıyla ilgili öğrendiklerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden "zihinsel haritalama" tekniğini kullanarak pekiştiriniz.
- Öğretmeninizin size dağıttığı kâğıtlarda algı, algılama, şema, imge, sembol, algıda seçicilik, ayırt etme becerisi, nesne değişmezliği, nesne devamlılığı, nesne kimliği ve benmerkezcilik kavramları ile bu kavramların tanımları yer almaktadır. Elinizdeki kâğıtta yer alan kavram ya da tanımı dikkatlice okuyunuz. Tanımların hangi kavrama ait olduğunu ya da kavramların tanımının ne olduğunu düşününüz.
- Tüm sınıf ayağa kalkıp serbestçe dolaşınız ve elinizdeki kâğıtta yer alan kavram ise tanımın, tanım ise ait olduğu kavramın hangi arkadaşınızda olduğunu bulunuz.
- Kavram ve tanımı eşleştirdiğinizde kâğıtları bir bant yardımıyla tahtaya yapıştırınız.
- Tüm kavram ve tanımlar tahtaya yapıştırıldığında sesli bir şekilde okuyarak eşleştirmenin doğruluğunu kontrol ediniz.

3. ETKİNLİK

Algıyla İlgili Kavram ve Örnekleri Eşleştirme

Araç Gereç: Kalem

Uygulama

- Aşağıda algıyla ilgili kavramlar ve bu kavramlara yönelik örneklere yer verilmiştir. Verilenleri dikkatlice okuyunuz. Örneklerin önündeki boşluğa ilgili kavramın şıkkını yazınız.

Algıyla İlgili Kavramlar

A) Algılama
B) Şema
C) İmge
Ç) Sembol
D) Algıda seçicilik
E) Ayırt etme becerisi
F) Nesne değişmezliği
G) Nesne devamlılığı
Ğ) Nesne kimliği
H) Benmerkezcilik

Algıyla İlgili Kavramlara Örnekler

( ) 1 Çocuğun kâğıda yaptığı karalamada bebek çizdiğine inanması ve herkesin bu çizimi bebek olarak gördüğünü düşünmesi.

( ) 2 Dört dilimden oluşan oyuncak pastanın bir dilimini oyuncak sepetinde bulan çocuğun sepetten alıp pastayı tamamlaması.

( ) 3 İşten gelen babasının sesini odadayken duyan çocuğun "Baba" diyerek odasından çıkıp sesin geldiği yöne doğru gitmesi.

( ) 4 Çocuğun gökyüzündeki uçağı göstererek "O aslında kocaman ama buradan küçük görünüyor." demesi.

( ) 5 Çocuğa oyun hamuru verilip "Haydi, meyve yapalım!" dendiğinde çocuğun sık sık yediği elma ve üzümü yapmaya çalışması.

( ) 6 Çocuğun ağzından düşürdüğü emziği düşürdüğü yerde araması.

( ) 7 Kırmızı bir bisiklet almak isteyen çocuğun parkta kırmızı bisiklet süren çocuğu fark edip annesine göstermesi.

( ) 8 Çocuğun misafirliğe gittikleri evde bardağı işaret ederek "Anne su." demesi.

( ) 9 Çocuğun kumandayı kulağına götürüp telefonla konuşuyor gibi yapması.

( ) 10 Arkadaşıyla müzik kursuna başlayan çocuğun aldığı eğitim sonucu çok iyi şarkı söyleyebilmesi.

( ) 11 Kırlarda gezen koyunları ilk kez gören çocuğun "Köpek" demesi ve koyunlarla etkileşimde bulunup yaşantılar kazandıktan sonra onların köpek olmadığını anlaması.

4. ETKİNLİK

Algı Kavramıyla İlgili Örnek Olay İnceleme

Araç Gereç: Kâğıt ve kalem

Uygulama

- Algı kavramı konusunda öğrendiklerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden "örnek olay inceleme" tekniğini kullanarak gözden geçiriniz.
- Örnek olayı dikkatlice okuyunuz.
- Örnek olay içerisinde yer alan algıyla ilgili kavramların neler olduğunu tespit edip not alınız.
- Tüm sınıf incelemeyi bitirdiğinde örnek olayı sesli bir şekilde okuyunuz ve tespitlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Örnek Olay

Emir'in babası işten her geldiğinde bahçede üç defa kornaya bastıktan sonra "Ben geldim." diye seslenirdi. Emir korna sesini duyar duymaz dikkat kesilir ve "Babam geldi, yaşasın!" diyerek kapıya koşardı. O gün de babasının sesini duyunca hemen kapıya koştu "Haydi, baba arabacılık oynayalım!" dedi. Babasının cevabını dinlemeden küçük sehpayı odadan alıp koridora taşıdı ve ters çevirip sehpanın içine bindi. Babası Emir'i sürmeye başladı. Kahkahalar içinde birkaç tur oynadıktan sonra babası "Biraz dinlenelim, yorulduk." diyerek bir sandalyeye oturdu. Emir, elini tuttuğu babasını odasına götürdü. Pastel boyalarını masaya koydu. "Şimdi biraz resim yapalım." dedi ve hemen almak istediği yeşil akülü arabayı çizmeye başladı. Koyu yeşil pastel boyayla arabayı çizdi ve boyadı. Siyah pastel boyayla arabanın tekerleklerini ve direksiyonunu çizdi. Emir'in babası "Anladım, sen almak istediğin yeşil arabayı çizdin." dedi. Emir de "Evet, lütfen arabayı alalım artık, bahçede sürmek istiyorum!" dedi. O sırada elindeki yeşil boyayı yere düşürdü. Önce sandalyenin sonra masanın altına baktı ama boyayı bulamadı. Masanın altına girip boyayı aramaya devam etti ve kaloriferin altında buldu. "İşte buldum!" diyerek masanın altından çıktı.

Emir uzun zamandır bu arabayı istiyordu ve babası artık alma vaktinin geldiğini düşündü. Emir'in babası "Haydi, hazırlanın o zaman gidip alalım!" dediğinde Emir sevinçten havalara uçtu. Evden çıktıklarında Emir bahçede bir çocuğun yeşil scooter sürdüğünü gördü. Anne ve babasına dönüp "İşte, arabam o yeşil bisikletin renginde olsun." dedi. Emir'in annesi onun bisiklet değil scooter olduğunu, bir ayakla yerden güç alarak sürüldüğünü söyledi ve "Tamam, araban o yeşilden olacak." dedi.

Oyuncakçıya vardıklarında Emir'in babası "Burası da öyle büyük ki akülü arabalar nerede acaba?" dedi. Emir "İşte, işte oradalar!" diyerek parmağıyla akülü arabaları gösterdi. Emir'in annesi "Ne çabuk gördün!" diyerek şaşkınlığını ifade etti. Arabalara doğru ilerleyen Emir'in gözüne yerdeki bir şey takıldı. Eğilip nesneyi aldı ve annesiyle babasına dönüp "Bakın, bir bebeğin kolu kırılmış, acaba hangisinin?" diyerek raftaki bebekleri inceledi ama raftaki bebeklerin hepsinin kolu vardı. Annesi Emir'in elinden parçayı alıp "En iyisi bunu görevliye verelim, belki görevli bunun hangi bebeğe ait olduğunu biliyordur." dedi ve kolu yanlarından geçen görevliye verdi. O sırada Emir akülü arabaların yanına varmıştı. Tam da istediği gibi yeşil bir araba vardı. "İşte, bunu istiyorum!" diyerek almak istediği arabayı gösterdi. Hemen arabanın içine bindi. Ödeme yapmak için kasaya gittiklerinde annesi kasanın önündeki büyüteçleri gös-

terdi ve "Emir büyüteç de ister misin? Küçük kâşifler olup bahçeye çıktığımızda kullanabiliriz." dedi. Emir raftan hemen bir büyüteç aldı ve "Çok isterim!" dedi. Büyüteç ve arabanın ödemesini yaptılar. Emir "Burada ne kadar çok top var. Bazıları büyük, bazıları küçük, sarı, mavi, turuncu, pembe, kırmızı neredeyse her renkten top var. Büyüklükleri ve renkleri farklı ama hepsi yuvarlak. Vurunca hepsi yuvarlanarak gidiyor." diyerek mağazadan çıktı.

Babası Emir'in arabasını otomobile yerleştirirken Emir elindeki büyüteçle etrafı inceliyordu. "Anne, baba bakın burada bir sürü karınca var. Büyüteçle bakınca kocaman görünüyor ama aslında minicik." dedi. Kısa bir süre karıncaları birlikte incelediler.

Otomobillerine bindiklerinde Emir "İstediğim yeşil arabayı aldığımız için çok mutlu oldum. Teşekkür ederim. Siz de ben mutlu olduğum için belki mutlu olmuşsunuzdur değil mi?" dedi ve "Arabanın Tekerleği Yuvarlak" şarkısını söyleyerek oturduğu yerde oynamaya başladı.

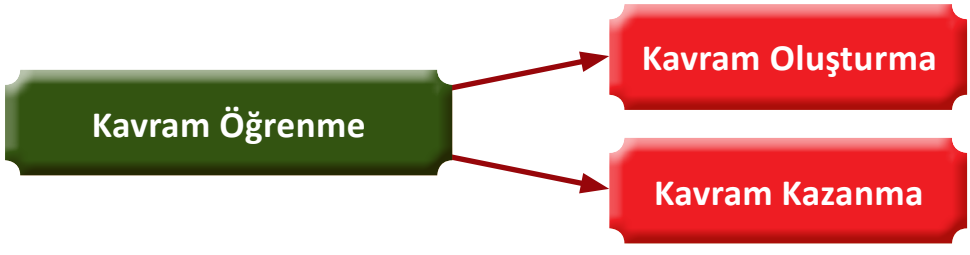
SIRA SİZDE

- Beş kişilik gruplara ayrılınız.
- 4. etkinlikte olduğu gibi siz de arkadaşlarınızla içerisinde algıyla ilgili kavramların yer aldığı bir örnek olay yazınız.
- Örnek olayınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız. Arkadaşlarınızdan kavramların metin içinde nerelerde yer aldığını tespit etmelerini isteyiniz.

» Kavram Gelişimi

Bir grup nesne ve olaya ait ortak özellikleri ifade eden kelimeye **kavram** denir. Kavramlar bilginin yeniden düzenlenmesiyle ilgilidir. Kavramlar birbiriyle ilişkili nesne ve olayların ortak yönlerini gösterir. Kavramlar somut ya da soyut olabilir ancak kavram gelişimi somuttan soyuta doğru bir yol izler.

Kavram öğrenme süreci Şema 4.4'te gösterilmiştir.

Şema 4.4: Kavram öğrenme süreci

Nesne ve olayların ortak özelliklerini gösteren gruplama işlemine **kavram oluşturma** denir. Kavram oluşturma genelleme yapmaya dayalıdır. Çocuk uyaranların benzer ve farklı yönlerini algılar, benzer yönleri üzerinden genellemeler yapar. Örneğin çocuğa sarı renk hatırlatıldığında çocuk sarı ile ilgili tüm nesneleri hatırlayabilir ve nesneleri renklerine göre ayırabilir (Görsel 4.13). Kavram oluşturma yaşam boyu devam eder ancak çocukluk yıllarında oldukça yoğundur.

Görsel 4.13: Renklere göre sınıflandırma

Oluşturulan kavramı uygun ölçüt ve kurallarla sınıflara ayırma işlemine **kavram kazanma** denir. Kavram oluşturma, kavram kazanmanın ön koşuludur. Kavram oluşturma tanımsal; kavram kazanma ise işlemsel bilgidir.

Kavram öğrenme, ayırt etme becerisinin kazanılmasıyla başlar. Çocuklar kavramları öğrenirken nesne ve olaylar arasında ilişki kurmayı, benzerlik ve farklılıkları ayırt etmeyi de öğrenir. Örneğin okul öncesi dönem çocuklarının çoğu zebrayı yakından görmemiştir ancak zebra kavramını bilir. Zebranın ata benzediğini ancak attan farklı olarak çizgilerinin olduğunu ifade edebilir.

Çocuklar; yeni bilgiler edindikçe bu bilgileri kendilerinde var olan bilgilerle karşılaştırır, ilişkilendirir ve yeni kavramlar oluşturur. Algı ve deneyimleri artan çocuğun sözcük dağarcığı gelişir ve yeni kavramları kazanması kolaylaşır.

» Bellek

Bireyin edindiği bilgileri doğru ve tam bir şekilde zihinde tutması, istendiği zaman yeniden kullanmasını sağlayan bilişsel yeteneğe **bellek** denir. Bellek sürecinde tanıma ve hatırlama oldukça önemlidir. **Tanıma;** önceden tanınan nesnenin diğer nesneler arasından seçilebilmesidir. **Hatırlama** ise tanınan nesne ya da olayların sözel olarak açıklanmasıdır. Hem yetişkinler hem de çocuklarda hatırlama tanımadan daha zordur çünkü tanımada somut bir uyarıcı vardır.

Bilginin depolanmasını sağlayan bellekler işlevleri ve bilgiyi saklama kapasitelerine göre Şema 4. 5'te gösterildiği gibi üçe ayrılır.

Şema 4.5: Bellek türleri

Duyusal bellek, uyaranların çok kısa bir süre için tam bir kopyasını tutan bilgi deposudur. Bilgi edinmenin ilk aşamasıdır. Duyusal bellek duyular aracılığıyla çevredeki uyarıcılardan bilgileri seçerek alır ve birkaç saniye gibi çok kısa bir süre depolar. Bilgilerin depolanma süresi, bilginin alındığı duyu organına (görsel, işitsel vb.) göre farklılık gösterir. Bir kitabın sayfaları hızla çevrildiğinde sayfalardaki yazılar gözde izler bırakır. Dikkat ve seçici algı bazı izlerin kısa süreli belleğe geçişini sağlar, geri kalan izler ise silinir. Duyusal bellek aldığı bilgileri işler ve kısa süreli belleğe geçirir. Duyusal bellek sonraki bilişsel süreçler için oldukça önemlidir. Örneğin duyusal bellek olmasaydı işitilen bir cümlenin başındaki sözler sonu gelmeden unutulur ve cümleden hiçbir anlam çıkarılamazdı.

Kısa süreli bellek, duyusal belleğe gelen bilginin davranışa dönüşmesini veya uzun süreli belleğe taşınmasını sağlar. Kısa süreli bellek hem duyusal bellekten hem de uzun süreli bellekten bilgi alır. Duyusal bellekten kısa süreli belleğe gelen bilgiler kısa bir süre burada depolanır. Buradaki bilgi tekrarlanırsa uzun süreli belleğe taşınır. Tekrarlanmaz ise unutulur. Kısa süreli bellek bilgiyi yaklaşık 20-30 saniye kullanır. Örneğin telefon rehberinden bakılan bir numara, telefonda tuşlanıncaya kadar kısa süreli bellekte saklanır. Numaranın tuşlanması için vakit kaybedilirse bir kısmı unutulur. Bilginin korunması için tekrar edilmesi gerekir. Tekrar edilen bilgi kısa süreli bel-

lekte daha uzun süre kalır. Kısa süreli bellek aktif bellektir sürekli çalışır bu nedenle ona çalışan bellek de denir.

Uzun süreli bellek, kısa süreli bellekteki bilgilerin tekrarlanarak geldiği ve eski bilgilerle harmanlanarak uzun süre depolandığı yerdir. Uzun süreli bellekteki bilgiler bir uyaranla karşılaşıldığında kolaylıkla hatırlanabilir. Kısa süreli bellekteki bilgilerin uzun süreli belleğe geçmesi ve daha sonra kolaylıkla hatırlanabilmesi için tekrar ve gruplamaların iyi şekilde yapılması gerekir. Kısa süreli bellekteki etken bilgiler uzun süreli bellekte edilgen olarak bulunur. Uzun süreli belleğin kapasitesi belli değildir.

Uzun süreli bellekteki bilgi unutulmaz ancak bilgiye ulaşmakta sorun yaşanabilir. Buradaki bilgilerin hatırlanma süresi, bilginin bellekteki depolanma biçimine göre değişir. İyi örgütlenmiş ve kodlanmış bilgiler daha kolay hatırlanırken karmaşık bilgiler daha zor hatırlanır. Uzun süreli bellek bir kütüphane, bilgiler ise kitaplar olarak düşünülebilir (Görsel 4.14). Uzun süreli bellekteki bir bilgiyi hatırlamak kütüphanede kitap aramaya benzetilebilir. Kitap bulunamazsa bu kitabın olmadığını değil yanlış rafta arandığını gösterir.

Görsel 4.14: Uzun süreli bellek benzetimi

5. ETKİNLİK

Kim Olduğunu Bul Tekniğiyle Öğrenilenleri Pekiştirme

Araç Gereç: Kâğıt, kalem ve toplu iğne

Uygulama

- Bellek kavramı konusunda öğrendiklerinizi aktif öğrenme tekniklerinden "kim olduğunu bul" tekniğini kullanarak gözden geçiriniz.
- Öğretmeninizin sizin için önceden hazırladığı kâğıtlarda bellek kavramıyla ilgili doğru ve yanlış ifadeler, örnekler ve benzetmeler yer almaktadır. Öğretmeninizin verdiği kâğıdı bir toplu iğne yardımıyla üstünüze takınız.
- Elinize kalem ve kâğıt alıp sınıfta dolaşmaya başlayınız.
- Bu sırada arkadaşlarınızın üstlerine iliştirdikleri kâğıtları okuyunuz. Kimde doğru, kimde yanlış ifadelerin olduğunu; kimin örnekleri, kimin benzetmeleri taşıdığını elinizdeki kâğıda not ediniz.
- Tüm kâğıtları okuduktan ve notlarınızı aldıktan sonra yerinize geçiniz.
- Ardından doğru ve yanlış ifadeleri, örnekleri ve benzetmeleri kimlerin taşıdığını arkadaşlarınızla tartışınız.

» Hatırlama Gücü

Uzun süreli bellekteki bilgilerin uygun uyarıcılar yardımıyla güvenilir biçimde, değişikliğe uğramadan kısa süreli belleğe çağırılmasına **hatırlama** denir. Bilginin hatırlama hızı kodlanma biçimine göre değişiklik gösterir. İyi kodlanmış bilgiler kolay hatırlanır ancak kodlanmayan, hiçbir şema ile ilişkilendirilmeyen bilgiler zor hatırlanır. Kodlanmadan ezber yoluyla uzun süreli belleğe gönderilen bilgilerin hatırlanması zordur. Hatırlama gücünün arttırılmasında tekrarlama, betimleme, organizasyon, gruplama ve ipuçları önemlidir. Örneğin bir arkadaşınıza doğum gününü sorduğunuzda aldığınız cevabı zihninizde tekrar ederseniz daha sonra arkadaşınızın doğum gününü hatırlamakta zorlanabilirsiniz. Ancak doğum gününü "Aramızda tam bir ay var, ben bir ay önce doğmuşum." şeklinde kodlarsanız daha kolay hatırlarsınız.

Çocukların hatırlama gücünün artması mantığının gelişmesine bağlıdır. Ayrıca çocukların ilgileri, güdüleri, motivasyonu ve duyuları da hatırlamayı etkiler. Çocuklar yüksek motivasyonla yaptıkları işleri uzun süre hatırlar. Ayrıca küçük çocuklar gördükleri son nesneyi kolay hatırlar. Hatırlama 4-7 yaşlar arasında büyük bir gelişme gösterir.

» Akıl Yürütme

Daha önceden edinilen bilgilerin yeni karşılaşılan bir probleme çözüm bulabilmek için düzenlenmesine **akıl yürütme** denir. Düşünme eyleminin tamamı akıl yürütmeye dayanmaz. Akıl yürütmede önceden öğrenilen bilgiler bir soruna çözüm bulmak için birleştirilir ve yeniden düzenlenir.

Çocuklar 2 yaşın sonlarına doğru akıl yürütme becerisini kullanmaya başlar. Örneğin çocuk annesinin üstünü değiştirdiğini gördüğü zaman bir yere gideceklerini düşünür. Akıl yürütme sürecinin gelişimi Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

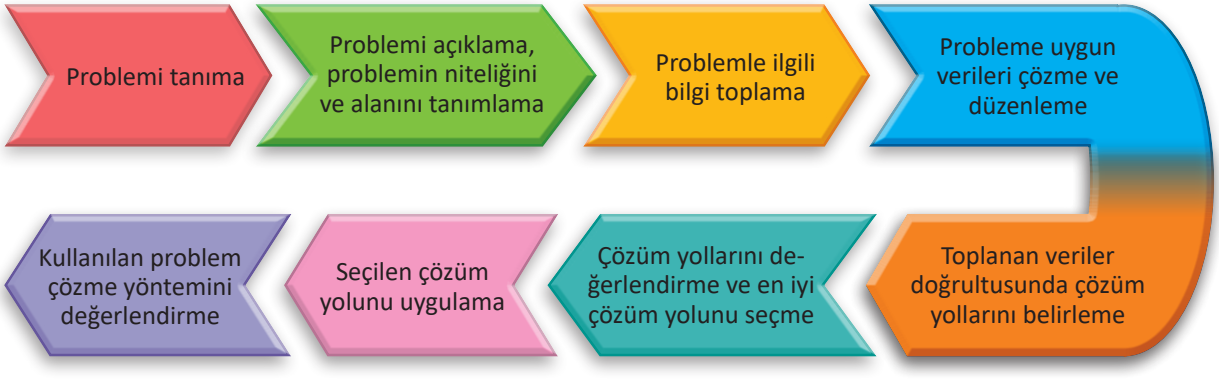
Tablo 4.2: Akıl Yürütme Sürecinin Gelişimi

YAŞ	DAVRANIŞ
0-2 yaş	Bebek, yaşamının ilk iki yılında nesneleri duyuları aracılığıyla tanır. Bu dönemde akıl yürütme becerisi gelişmemesine rağmen sembolleri basit düzeyde kullanır. Bebek bu dönemin sonunda bazı olayların sırayla olmasını bekler. Örneğin paltosunu giydikten sonra dışarı çıkacağını bilir. Bu dönemin sonu akıl yürütme gelişiminin başlangıcı olarak kabul edilir.
2-4 yaş	Çocuk bu dönemde ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda düşünür. Bir sorunla karşılaştığında var olan bilgilerini kullanarak çözüm arar. Örneğin yetişemediği oyuncağını alabilmek için sandalyenin üzerine çıkmayı dener. Bu dönemde özelden özele akıl yürütme yöntemini kullanır. Karşılaştırmalar yaparak akıl yürütür. Birbirine benzeyen iki nesne ya da olaydan birini diğerine neden olarak gösterebilir. Örneğin "Dere göle gitmek için oluyor." der ancak başka açıklama yapamaz.
4-6 yaş	Çocuk bulduğu nedenleri hayalleriyle karıştırmaya başlar. Örneğin tavşan, ağaç ve bebek figürlerini bir araya getirir. Ne yaptığı sorulduğunda "Bebeği ormana gezmeye götürüyorum." der. Burada ağaç ve tavşanı orman olarak düşünür. Ayrıca bu dönemde "Ali bir aslan." derseniz Ali'nin gerçekten aslan olduğunu düşünebilir.
7-8 yaş	Çocuk bu dönemde hayal ve gerçeği ayırt etmeye başlar. Artık birçok kavramı kazanmıştır ancak genelleme yaparken çocuğun hata yaptığı da görülebilir. Örneğin "Su sıvı olduğu için daha hafif." diyebilir. Bunun nedeni çocuğun henüz soyut kavramları kazanmamış olmasıdır.
9-10 yaş	Çocuk bu dönemde neden-sonuç ilişkisini doğru bir şekilde kurar ve soyut düşünme becerisini kullanır. Soyut düşünmeye başlayan çocuk varsayımda bulunabilir ve mantıklı sonuçlara ulaşabilir.

» Problem Çözme

Bir hedefe ulaşmada karşılaşılan engele **problem**, bu engeli aşmaya ise **problem çözme** denir. Problem çözme becerisi bireyin içinde yaşadığı çevreye uyumunu kolaylaştırır. Bu nedenle problem çözme öğrenilmesi ve geliştirilmesi gereken bir yetenektir.

Problem çözme davranışı birey ve probleme göre farklılık gösterse de problem çözme süreci belli bir sıra izler. Bu süreç Şema 4.6'da gösterilmiştir.

Şema 4.6: Problem çözme süreci

Çocuklar karşılaştığı problemi çözebilmek için önce içinde bulunduğu durumu değerlendirir. Daha sonra problemi kavrar ve çözme eğilimi gösterir. Problemi kavrayarak çözmek, deneme yanılma yoluyla çözmekten daha etkilidir. Çocukların problem çözme becerilerini geliştirmek için merak uyandıracak problemler sunulmalı ve çözüm sırasında çocuklara rehberlik edilmelidir.

6. ETKİNLİK

Problem Çözme

Araç Gereç: Kâğıt ve kalem

Uygulama

- Üç kişilik gruplara ayrılınız.
- Bir okul öncesi kurumunda çalışırken karşılaşabileceğiniz problemlerin neler olabileceğini düşününüz.
- Düşündüğünüz problemlerden birini küçük bir kâğıda yazınız ve kâğıdı öğretmeninize veriniz.
- Öğretmen tüm kâğıtları karıştırıp tekrar size verdiğinde elinizdeki kâğıtta sizin yazdığınız problemin olmamasına dikkat ediniz.
- Size verilen kâğıttaki problemi dikkatlice okuyunuz ve grup arkadaşlarınızla problem çözme sürecini kullanarak problemi çözünüz.
- Problem çözme sürecinizi ayrıntılı bir şekilde not alınız.
- Tüm gruplar problemleri çözdükten sonra probleminizi ve çözüm sürecinizi diğer gruplarla paylaşınız.
- Paylaşılan çözüm süreçleri üzerinde tartışınız.

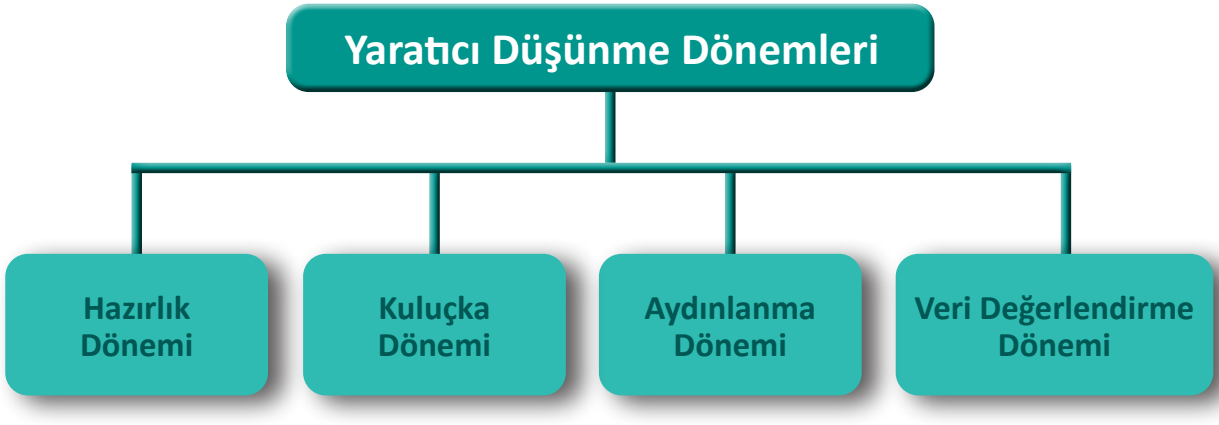
» Yaratıcılık

Yaratıcılık; bilinen şeylerden yeni bir şeyler çıkarmak, problemlere özgün çözüm yolları bulmak, nesneler ve olaylar arasında daha önce kurulmamış ilişkiler kurmak olarak tanımlanır. Yaratıcılık bir düşünme biçimidir. İnsanlığın ve toplumun gelişmesinde önemli bir yer tutar. Yaratıcı bir kişide bağımsız düşünme, sabır, merak, araştırma ve buluş yapma isteği, analiz ve sentez becerileri ile özgün yargılara varabilme yeteneği bulunur.

Çok yönlü bir kavram olan yaratıcılığı anlayabilmek için yaratıcı düşünceye katkı sağlayan belli yetenekleri bilmek gerekir. Bu yetenekler şöyle sıralanabilir:

- **Akıcılık:** Bir probleme çözüm üretebilmek için arka arkaya düşünce üretme yeteneğidir.
- **Esneklik:** Bir problemi çözebilmek için farklı yaklaşımları kullanabilme yeteneğidir.
- **Orijinallik:** Bir problem karşısında özgün, yeni ve farklı çözüm yolları bulabilme yeteneğidir.
- **Özerklik:** Bağımsız fikir ve düşünce üretme yeteneğidir.
- **Sezgi:** Yetersiz bilgiye rağmen olayları kavrama ve ilişkileri görebilme yeteneğidir.
- **Odaklanma:** Çevresel uyarıcılardan etkilenmeden dikkatini yoğunlaştırabilme yeteneğidir.
- **Detaylara girme:** Karşılaşılan bir durumu tüm detaylarıyla inceleyebilme yeteneğidir.
- **Sorunlara karşı duyarlılık:** Sorunların farkına varma, yerinde sorular sorma ve eksik bilgiyi fark etme yeteneğidir.
- **Sorunları tanıyabilme:** Sorunu tanıma, sorunun önemli ve önemsiz yönlerini tespit etme, sorunu tüm yönleriyle net bir şekilde açıklama yeteneğidir.
- **İmgeleme:** Zihinde canlandırma yeteneğidir.
- **Analojik düşünme:** Bir durum hakkındaki düşünce ve fikirleri farklı bir duruma uyarlayabilme yeteneğidir.
- **Dönüştürme:** Var olan şeyi farklı şekillerde düzenleme, kullanma ve yeni anlamlar yükleme yeteneğidir.
- **Değerlendirme:** Bir soruna getirilen çözümün doğruluğunu ve uygunluğunu kararlaştırma yeteneğidir.
- **Bağlantı kurma:** Olay, durum ve nesneler arasında sıra dışı bağlantılar kurma yeteneğidir.
- **Tamamlama:** Akla gelen ilk fikri uygulamayıp düşünme, erken yargıda bulunmama ve başlanan işi bitirme yeteneğidir.

Yaratıcı düşünme Şema 4.7'de gösterildiği gibi dört dönemden oluşur. Bu dönemlerin aynı sırada gerçekleşmesi gerekli değildir. Bazı dönemlere geri dönüşler yapılabilir ya da bazı dönemler atlanabilir.

Şema 4.7: Yaratıcı düşünme dönemleri

- **Hazırlık Dönemi:** Birey bu dönemde problem durumunu algılar. Problemi çözmek için araştırma ve incelemeler yapar.
- **Kuluçka Dönemi:** Bu dönem bekleme dönemidir. Birey farklı işlerle uğraşır ve sorunu çözmeye çalışırken ilerleme kaydetmiyor gibi görünür. Bireyin bilinçaltı süreçleri aktiftir ve problemle ilgili elde edilen bilgileri gruplar.
- **Aydınlanma Dönemi:** Bu dönem esinlenme, fikir verme ya da düşüncenin ortaya çıktığı dönemdir. Birey aradığı bilgi ya da sonuca birdenbire ulaşır.
- **Veri Değerlendirme Dönemi:** Birey bu dönemde bir anda ortaya çıkan fikri problem durumuna uygular. Problemin çözümünü test eder ve eksiklerini tamamlar. Bazı durumlarda fikir üzerinde küçük değişiklikler yapar, bazı durumlarda ise fikrin uygun olmadığını görüp süreci başa sarar.

Her çocukta yaratıcı olma yeteneği vardır. Çocuk yaratıcılık sayesinde olayları kendine göre yorumlayabilir ancak yaratıcılığın ortaya çıkışı, derecesi ve sürekliliği çocuktan çocuğa farklılık gösterir. Çocuklar genel olarak iki yaş civarında nesneleri tanımaya, amacına uygun kullanmaya ve çevrelerini keşfetmeye başlar. Nesneleri tanımayla birlikte yaratıcı düşüncenin ortaya çıktığı görülür. Motor becerilerin ve merakın artması, imgelem gücünün gelişmesi yaratıcılığı destekler.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Zekâ ile yaratıcılık arasındaki ilişkiyi inceleyen bilim insanları yaratıcılık ve zekânın birbirinden ayrı olduğu, yüksek düzeyde zekânın yaratıcılığı ifade etmediği sonucuna ulaşmışlardır. Yaratıcılık ve zekânın ayrı yetenekler olmasına karşın yaratıcılık için belli bir düzeyde zekânın olması gerektiğini de öne sürmüşlerdir.

Aral, N., Baran, G. (2011). Çocuk Gelişimi. İstanbul: YA-PA.

7. ETKİNLİK

Kavram Ağı Hazırlama

Araç Gereç: Tahta kalemi, A5 boyutunda kâğıtlar ve bant

Uygulama

- Bilişsel gelişimle ilgili temel kavramlar konusunda öğrendiklerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden "kavram ağı" tekniğini kullanarak pekiştiriniz.
- Öğretmeninizin size dağıttığı A5 boyutundaki kâğıtlarda bilişsel gelişimle ilgili temel kavramlar veya bu kavramlarla ilgili alt kavramlardan biri yer almaktadır. Elinizdeki kâğıtta yazan kavram üzerine düşünüp bu kavramla ilgili öğrendiklerinizi hatırlayınız.
- Sınıfça ayağa kalkınız ve kâğıdınızdaki kavramı arkadaşlarınıza göstererek dolaşınız.
- Hakkında konuşmak istediğiniz kavram başka bir arkadaşınızda ise arkadaşınıza kâğıtlarınızı değiştirmeyi teklif ediniz.
- Kavramları inceleyip değiştirdikten sonra yerinize geçiniz.
- Tahtaya tam ortaya gelecek şekilde "BİLİŞSEL GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR" yazınız.
- Sırayla tahtaya kalkıp elinizdeki kavramı, kavramla ilgili öğrendiklerinizi ve fikirlerinizi ifade edip varsa eklemek veya düzeltmek istediklerinizi açıklayınız.
- Tahtadaki başlıktan bir ok çizip okun bittiği yere kavramı yapıştırınız.
- Alt kavramların ait olduğu temel kavram altında yer almasına özen gösteriniz.
- Tüm kavramlar için aynı süreci takip ederek öğrendiklerinizi gözden geçiriniz.
- Tüm kavramlarla ilgili gerekli açıklamalar yapıldıktan ve kavramlar tahtaya yapıştırıldıktan sonra hazırladığınız kavram ağını inceleyiniz.

8. ETKİNLİK

Aşağıda ilk bölümde bilişsel gelişimle ilgili temel kavramlar, ikinci bölümde ise kavramlarla ilgili açıklamalar verilmiştir. Açıklamaların başındaki boş daireye, ilgili kavrama verilen harfi yazarak eşleştirme yapınız.

Temel Kavramlar

A Zekâ	B Dikkat	C Gizil güç	Ç Yetenek
D Algı	E Kavram	F Bellek	G Hatırlama gücü
Ğ Akıl yürütme	H Problem çözme	I Yaratıcılık	

Açıklamalar

( ) **1.** Bireyin üretmesi, öğrenmesi, uyum sağlaması vb. yönlerden bilişsel, motor ve duyuşsal davranışlarla ilgili potansiyel gücüdür.

( ) **2.** Birbiriyle ilişkili nesne ve olayların ortak yönlerini gösteren ifadedir.

( ) **3.** Bireyin uyarıcılar üzerinde odaklanma sürecidir.

( ) **4.** Bireyin edindiği bilgileri doğru ve tam bir şekilde zihinde tutmasını ve istendiği zaman yeniden kullanmasını sağlayan bilişsel bir yetenektir.

( ) **5.** Daha önceden edinilen bilgilerin yeni karşılaşılan bir probleme çözüm bulabilmek için düzenlenmesidir.

( ) **6.** Bireyin bir hedefe ulaşmada karşılaştığı engeli aşma sürecidir.

( ) **7.** Bilinen şeylerden yeni bir şeyler çıkarmak, problemlere özgün çözüm yolları bulmak, nesneler ve olaylar arasında daha önce kurulmamış ilişkiler kurmaktır.

( ) **8.** İçten ve dış çevreden gelip duyu organlarını harekete geçiren güçtür.

( ) **9.** Zihnin birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucu ortaya çıkan yetenekler bütünüdür.

( ) **10.** Uzun süreli bellekteki bilgilerin uygun uyarıcılar yardımıyla güvenilir biçimde, değişikliğe uğramadan kısa süreli belleğe çağırılmasıdır.

( ) **11.** Dış dünyadan duyu organlarımıza parça parça ve karmaşık hâlde gelen uyaranları, zihnin ayrıştırma ve bütünleştirme özelliğini kullanarak anlamlı bütünler oluşturacak şekilde organize etme ve bunları önceden kaydedilmiş özelliklerle eşleştirme becerisidir.

( ) **12.** Bireyin kalıtımla getirdiği, eğitim yoluyla ortaya çıkan yetenek ve özellikleridir.

4.1.3. Zekâ ve Zekâyı Belirleyen Faktörler

Zekâ; bireyin sahip olduğu beden, sosyal yetenek ve fonksiyonlarının bir araya gelerek oluşturduğu çok yönlü öğrenme, öğrenilenlerden faydalanma, yeni çözüm yolları bulabilme ve uyum sağlama yeteneğidir. Zekâ insan beyninin karmaşık bir yeteneğidir. Bilinçli her davranış zekânın ürünüdür.

Zekânın gelişimi yaşamın ilk yıllarında hızlıyken sonraki yıllarda daha yavaştır. Zekâ yirmili yaşlara kadar gelişimini sürdürmekte sonra yavaşlamakta, ileriki yaşlarda duraklamakta ve yaşlılık döneminde gerilemektedir.

Zekânın gelişimini etkileyen etmenlerle ilgili araştırmalar devam etmekle birlikte zekânın kalıtım ve çevre faktörlerinden etkilendiği söylenebilir. Çocuğun zekâsının sınırları kalıtımla çizilir ancak çocuğa sunulan zengin uyarıcılı bir çevre, var olan potansiyeli geliştirebilir ya da uyarıcı yetersizliği var olan potansiyeli köreltebilir.

Zekânın kalıtımla geldiğini savunan bilim insanları, zekânın doğuştan geldiğini ve büyük oranda kalıtımın etkisiyle şekillendiğini savunur. Yapılan araştırmalar doğrultusunda anne ve babanın zekâsı ile çocuğun zekâsı arasında büyük bir ilişki olduğu öne sürülür. Kalıtımın zekâ üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla ikizlerle ve evlat edinilen çocuklarla çalışılmıştır. Tek yumurta ikizlerinin zekâ bölümleri arasındaki ilişki çift yumurta ikizlerine göre daha anlamlı çıkmıştır. Aynı şekilde evlat edinilen çocukların zekâ bölümleri ile biyolojik annelerinin zekâ bölümleri arasındaki ilişki, evlat edinen annelerin zekâ bölümleri arasındaki ilişkiden yüksek çıkmıştır.

Çevrenin zekâ üzerinde etkili olduğunu savunan bilim insanları çocuğun doğuştan getirdiği zekâ potansiyelini kullanmak ve yeteneklerini geliştirebilmek için zengin uyarıcılı bir çevreye ihtiyaç duyduğunu savunur. Yapılan araştırmalarda zengin uyarıcılı bir çevrenin zekâ puanını yaklaşık 15 puan arttırdığı, zengin uyarıcılı olmayan çevrenin ise zekâ puanını yaklaşık 15 puan düşürdüğü gözlenmiştir. Araştırmalar sonucunda annenin zihinsel düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, anne ile babanın tutumu ve öğrenim durumu, ev ortamında yaşanan stres ve kaygı, aile içi şiddet, çocuğun yeterli ve dengeli beslenmesinin zekâ üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

SIRA SİZDE

- Zekâyı belirleyen faktörler üzerine yapılmış bilimsel araştırmaları inceleyiniz.
- İncelemeleriniz sonucunda zekâ üzerindeki en etkili faktörleri belirleyiniz.
- Sınıfta kalıtım ve çevre grubu olmak üzere iki tartışma grubu oluşturunuz.
- İçerisinde yer almak istediğiniz grubu belirleyiniz.
- Yaptığınız araştırmalar sonucunda görüşlerinizi önce grup arkadaşlarınızla daha sonra diğer grup ve sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Tartışma sırasında size verilen konuşma süresini etkili kullanınız ve diğer konuşmacılara saygıyla cevap veriniz.
- Hangi grubun görüşlerini daha iyi savunduğunu, tartışmanın sonucunda dinleyiciler ve öğretmeninizle belirleyiniz.

4.1.3.1. Zekâ Bölümleri

Zekânın ölçülmesinde standardize edilmiş testler kullanılır. Zekâ testleri bireyin başarısının yordanmasına yardımcı olur. Bu testler bireyin cevaplayabileceği soruları ve yapabileceği becerileri kapsar. Zekâ testleri uzman kişilerce doğru bir şekilde yapılmalıdır. Zekânın ölçülmesinde zihinsel yeteneğin farklı alanlarını ölçen testler tercih edilmelidir. Ayrıca zekânın ölçülmesinde ve başarının yordanmasında çeşitli faktörlerin etkili olduğu unutulmamalıdır. Bu amaçla çocuk gözlenmeli ve çocuğun öğretmeni ile ebeveyninden çocuk hakkında bilgi toplanmalıdır. Çocukla görüşme yapmanın, çocuğun ev ve okul ortamının önemi de göz önünde bulundurulmalıdır.

Günümüzde zekâ bölümü 15 standart sapmayla hesaplanır. Zekâ testlerine göre 90-110 zekâ puanına sahip olan bireyler normal zekâya sahiptir. 70 zekâ puanının altındaki bireyler puanlarına göre hafif, orta, ağır ve derin zihinsel engelli olarak sınıflandırılır. 110 zekâ puanının üzerindeki bireyler ise yine aldıkları puanlara göre parlak, üstün ve çok üstün zekâlı olarak sınıflandırılır.

4.1.3.2. Çoklu Zekâ Kuramı

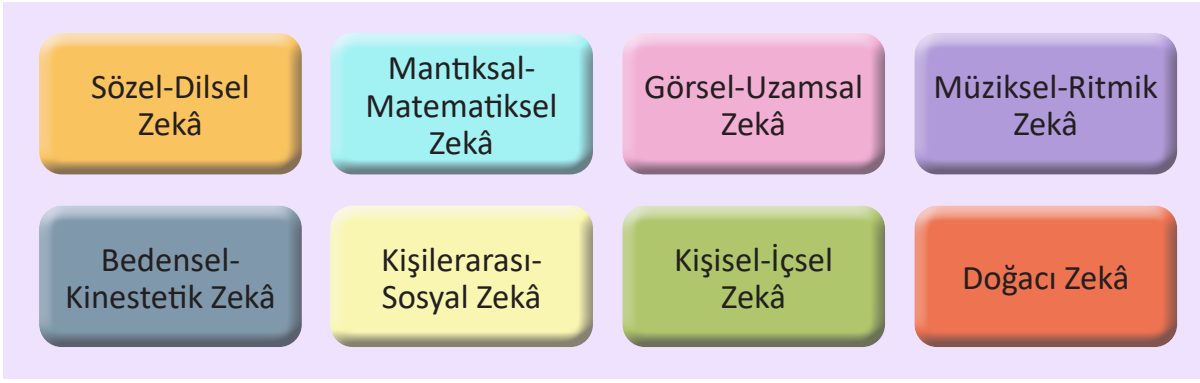
Howard Gardner (Havırd Gardnır); insan zekâsının tek bir yapıdan oluşmadığını, her insanın birbirinden bağımsız ve geliştirilebilir birden fazla zekâ alanına sahip olduğunu ifade etmiş ve buna **çoklu zekâ kuramı** adını vermiştir. Çoklu zekâ kuramı bireylerin nitelikli ürünler ortaya koymak ve problemleri çözmek için zekâ alanlarını nasıl kullandıklarını açıklar. Zekânın standart testlerle ölçülmesinin zihinsel kapasitenin bütünü hakkında yeterli bilgiyi vermediğini savunur.

Çoklu zekâ kuramı insandaki zekânın sabit olduğu görüşüne karşı çıkar. Zekânın çok boyutlu olduğunu, bireylerin öğrenme ortamlarına çeşitli öğrenme şekilleriyle geldiğini vurgular. Gardner'a göre insanın sahip olduğu her bir zekâ alanı; yaşamak, topluma uyum sağlamak, problem çözmek ve öğrenmek için etkili birer araçtır.

Çoklu zekâ kuramındaki ilkeler ve temel düşünceler şu şekilde sıralanabilir:

- Çok sayıda zekâ alanı vardır ve bilinen zekâ alanlarından başka zekâ alanları da olabilir.
- Zekâ alanları güçlendirilebilir.
- Zekâ çeşitli şekillerde gösterilebilir.
- Zekâ alanları bireye özgüdür.
- Öğrenmeler çeşitli yollarla gerçekleştirilebilir.
- Zekâ alanlarının her biri farklı gelişim sürecine sahiptir.
- Her zekâ alanının gelişimi kendi içinde değerlendirilmelidir.
- Her zekâ alanın algı, bellek, dikkat ve problem çözme açısından farklı bir sistemi vardır.
- Bir zekâ alanının kullanımı sırasında diğer zekâ alanlarından da yararlanılabilir.
- Kalıtım, kişisel alt yapı, kültür ve inançlar zekâların gelişiminde etkilidir.

Gardner'ın öne sürdüğü zekâ alanları Şema 4.8'de gösterildiği gibi gruplandırılır.

Şema 4.8: Çoklu zekâ alanları

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Çoklu zekâ kuramı Gardner ve meslektaşları tarafından öğrenme güçlüğü çekenler, dâhiler ve beyin hasarı geçirmiş kişiler üzerinde çalışmalar yapılarak ve zekâ konusunda bilinenleri inceleyerek geliştirilmiştir. Gardner, kuramını geliştirirken çevresini incelemiş ve "Politikacı olmak nedir? Cerrah olmak nedir? Sanatçı ya da heykeltıraş olmak nedir? Bunları yapmak için hangi yeteneklere sahip olmak gerekir? İnsanların dünyada yaptıkları şeyler nelerdir?" sorularını sormuştur.

Ün Açıkgöz, K. (2011). Aktif Öğrenme. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

» Sözel-Dilsel Zekâ

Anadili ve diğer dilleri kullanma, okuyarak, yazarak, dinleyerek ve konuşarak iletişim kurma, diğer insanları anlayabilme ve düşüncelerini ifade edebilme yeteneğidir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; konuşmak, okumak (Görsel 4.15), yazmak, kelimelerle oynamak, ikna etmek ve mizahı kullanmaktan hoşlanır. Bu bireyler; okuma, yazma, anlatma ve dinleme yöntemlerini kullanarak kolaylıkla öğrenebilir. Kelimeler ve kavramlarla düşünen bu bireylerin ezberleri kuvvetlidir.

Avukat, politikacı, yazar, şair, konuşmacı, sunucu, gazeteci, çevirmen, satış danışmanı, ozan vb. meslek gruplarında sözel-dilsel zekânın gelişmiş olması beklenir.

Görsel 4.15: Kitap okuma

» Mantıksal-Matematiksel Zekâ

Sayılarla düşünme, parçalar arasında ilişki kurma, sonuç çıkarma, örüntü oluşturma ve anlama, mantıksal ilişkiler kurma, eleştirel düşünme ve problem çözme yeteneğidir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; akıl oyunlarında, nesneleri tanımada, neden ve sonuç ilişkisi kurmada, analiz etmede, hipotez geliştirmede ve problem çözmede başarılıdır (Görsel 4.16). Araştırma, inceleme ve karşılaştırmalar yaparak, kavramlar arasında ilişki kurarak kolaylıkla öğrenebilir.

Görsel 4.16: Mantıksal-matematiksek zekâ

Bilim insanı, mühendis, ekonomist, istatistikçi, matematikçi, bilgisayar programcısı, muhasebeci vb. meslek gruplarında mantıksal-matematiksel zekânın gelişmiş olması beklenir.

» Görsel-Uzamsal Zekâ

Görsel dünyayı doğru şekilde anlama, mekânsal ilişkileri kavrama, uzaysal dünyayı zihin içinde canlandırma, algıları dönüştürme ve üç boyutlu düşünebilme yeteneğidir. Görsel-uzamsal zekâda algılanan şekillerin çeşitli biçimlerde yeniden üretilmesi önemlidir. Var olan bilgiler; yeniden üretme sürecinde deneyim, beceri ve duygularla harmanlanır. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; yön bulma, renk, şekil, zaman, yer, desen, biçim gibi olgular arasında ilişki kurma, imgeleri düzenleme ve çizim yapmada başarılıdır. Görsellikten, tasarım ve çizimlerden zevk alır. Sanat, video, film, bulmaca, harita, tablo, resimler aracılığıyla ve model kullanarak kolaylıkla öğrenebilir (Görsel 4.17).

Ressam, mimar, heykeltıraş, fotoğrafçı, mühendis, haritacı, tasarımcı, grafiker, dekoratör, artist, rehber, izci, bahçıvan vb. meslek gruplarında görsel-uzamsal zekânın gelişmiş olması beklenir.

Görsel 4.17: Görsellerle öğrenme

» Müziksel-Ritmik Zekâ

Görsel 4.18: Melodi ve ritimle öğrenme

Müzikten hoşlanma, sesleri tanıma ve onlara tepki verme, melodileri hatırlama ve yeni melodiler üretme yeteneğidir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; sesler, müzik eserleri ve aletlerine duyarlıdır. Ritmik hareketlerden hoşlanır. Müziğin yapısını kavrayarak, empati kurarak melodi ve ritim eşliğinde kolaylıkla öğrenebilir (Görsel 4.18).

Besteci, şarkıcı, müzisyen, orkestra şefi, müzik eleştirmeni, müzik aleti yapımcıları vb. meslek gruplarında müziksel-ritmik zekânın gelişmiş olması beklenir.

» Bedensel-Kinestetik Zekâ

Görsel 4.19: Spor yapma

Vücudun tamamını ya da el, ayak, parmak gibi parçalarını bir ürün ortaya çıkarma, duygu ve düşünceleri ifade etme ve problem çözmede kullanma yeteneğidir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; beyin ve vücut koordinasyonunu etkili bir şekilde kullanmada başarılıdır. Fiziksel aktiviteler, nesnelere dokunmak, onları hissetmek, nesneleri parçalarına ayırıp birleştirmekten ve deneyimsel öğrenmelerden hoşlanır. Bu bireyler uzun süre hareketsiz duramaz ve en az bir spor dalıyla uğraşır (Görsel 4.19). Hareket ederek, nesne ve eşyalara dokunarak, yaparak ve yaşayarak aktif katılımla kolaylıkla öğrenebilir. Cerrah, heykeltıraş, dansçı, aktör, atlet, oyuncu, sporcu vb. meslek gruplarında bedensel-kinestetik zekânın gelişmiş olması beklenir.

» Kişilerarası-Sosyal Zekâ

Görsel 4.20: Takım çalışması

Bireyleri anlama, onların kişilik özelliklerinin ve niyetlerinin farkına varma, onlarla olumlu ilişkiler kurma yeteneğidir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; küçük yaşlardan itibaren toplumsal ve politik konularla ilgilenmek, insanlarla iletişim kurmak, organize etmek, yönetmek ve takım çalışmalarında yer almaktan keyif alır (Görsel 4.20). Grup içinde paylaşarak, iş birliği ve sunum yaparak kolaylıkla öğrenebilir. Ekip çalışması yapmak ya da öğrenme gruplarında yer almak bu bireylerin öğrenmesini kolaylaştırır.

Öğretmen, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimci, rehberlik uzmanı, polis, işletmeci, siyasetçi, pazarlamacı gibi meslek gruplarında kişilerarası-sosyal zekânın gelişmiş olması beklenir.

» Kişisel-İçsel Zekâ

Görsel 4.21: Hayal kurma

İnsanın kendini anlama, kim olduğunu, isteklerini, güçlü ve zayıf yönlerini bilme, kendine hedefler koyma, duygularını fark etme ve nerede, ne zaman, nasıl davranacağını bilme yeteneğidir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; yaşadıkları olaylar üzerinde çok fazla düşünür, kendisi hakkında düşünmeyi sever, bireysel çalışmak ve hayal kurmaktan keyif alır. (Görsel 4.21). Duygu ve düşüncelerinin farkına vararak, bağımsız çalışarak, yoğunlaşarak, benliğini geliştirerek, özgün ve bireysel etkinlikler yaparak kolaylıkla öğrenebilir. Öğrenirken kişisel farkındalığa ve kendini değerlendirmeye ihtiyaç duyar.

Din adamı, yazar, şair, sanatçı, iş insanı vb. meslek gruplarında kişisel-içsel zekânın gelişmiş olması beklenir.

» Doğacı Zekâ

Doğadaki canlı ve cansız varlıkları araştırma, tanıma ve bunların oluşumları üzerine düşünme yeteneğidir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler; bitkiler, hayvanlar ve doğa olaylarına karşı duyarlıdır. Bu konuları araştırır, konularla ilgili bilgi toplar ve bilgileri sınıflayıp yeniden üretir (Görsel 4.22). Bu bireyler; seyahat etmek, araştırma ve inceleme yapmak, belgesel seyretmek, doğa ve gezi dergileri okumaktan keyif alır. İnsanın doğa üzerindeki ve doğanın insan üzerindeki etkisiyle ilgilenir. Araştırarak, inceleyerek, sınıflandırma ve gözlem yaparak kolaylıkla öğrenebilir.

Biyolog, arkeolog, veteriner, ziraat mühendisi, meteoroloji uzmanı, çiçekçi, çiftçi, fotoğrafçı vb. meslek grupları ile dağcılık ve izcilik ile uğraşan kişilerin doğacı zekâsının gelişmiş olması beklenir.

Görsel 4.22: Doğacı zekâsı gelişmiş birey

9. ETKİNLİK

Aşağıda ilk bölümde çoklu zekâ alanları, ikinci bölümde ise bu zekâ alanlarına sahip bireylerin öğrenme yöntemleri verilmiştir. Açıklamaların başındaki boş daireye, ilgili zekâ alanına verilen harfi yazarak eşleştirme yapınız.

Çoklu Zekâ Alanları

- **A** Sözel-dilsel zekâ
- **B** Mantıksal-matematiksel zekâ
- **C** Görsel-uzamsal zekâ
- **Ç** Müziksel-ritmik zekâ
- **D** Bedensel-kinestetik zekâ
- **E** Kişilerarası-sosyal zekâ
- **F** Kişisel-içsel zekâ
- **G** Doğacı zekâ

Açıklamalar

( ) **1.** Sanat, video, film, bulmaca, harita, tablo, resimler aracılığıyla ve model kullanarak öğrenirler.

( ) **2.** Hareket ederek, nesnelere ve eşyalara dokunarak, yaparak, yaşayarak ve aktif katılımla öğrenirler.

( ) **3.** Duygu ve düşüncelerinin farkına vararak, bağımsız çalışarak, yoğunlaşarak, benliğini geliştirerek, özgün ve bireysel etkinlikler yaparak öğrenirler.

( ) **4.** Araştırma, inceleme ve karşılaştırmalar yaparak, kavramlar arasında ilişki kurarak öğrenirler.

( ) **5.** Bulmacalar aracılığıyla, dinleme yöntemini kullanarak, hareket ederek, özgün ve bireysel etkinlikler, iş birliği yaparak öğrenirler.

( ) **6.** Araştırarak, inceleyerek, sınıflandırma ve gözlem yaparak öğrenirler.

( ) **7.** Grup içinde paylaşarak, iş birliği ve sunum yaparak kolaylıkla öğrenirler.

( ) **8.** Müziğin yapısını kavrayarak, empati kurarak melodi ve ritim eşliğinde öğrenirler.

( ) **9.** Okuma, yazma, anlatma ve dinleme yöntemlerini kullanarak öğrenirler.

10. ETKİNLİK

Çoklu Zekâ Alanlarını Pandomimle Anlatma

Araç Gereç: Yüz boyası

Uygulama

- Sekiz gruba ayrılınız.
- Grup arkadaşlarınızla çoklu zekâ alanlarından birini seçiniz.
- Diğer gruplarla aynı zekâ alanını seçmemeye dikkat ediniz.
- Seçtiğiniz zekâ alanı hakkındaki bilgilerinizi grup arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Seçtiğiniz zekâ alanını diğer gruplara pandomimle nasıl anlatacağınızı tartışınız. Gerekli planlama ve hazırlıkları yapınız.
- Hazırladığınız pandomimi sununuz.
- Pandomimi tamamlandığınızda bu canlandırmanın hangi zekâ alanına ait olduğunu arkadaşlarınıza sorunuz.
- Verilen cevaplar üzerinde tartışınız.
- Diğer zekâ alanlarının canlandırılmasında da aynı süreci takip ediniz.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

2012-2013 eğitim ve öğretim yılında Dr. Celal Gülşen tarafından çoklu zekâ alanlarını değerlendirmeye / belirlemeye yönelik ölçek geliştirmek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada 80 sorudan oluşan çoklu zekâ alanlarını belirleme deneme formu Nevşehir ili İl Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesindeki ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan yöneticilere uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiş ve ölçekteki maddelerin oldukça güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 80 maddeden oluşan ve beşli likert tipinde geliştirilen "Çoklu Zekâ Alanları Değerlendirme Ölçeği"nin kullanılabilir ve uygulanabilir olduğu tespit edilmiş, çalışma 2015 yılında tamamlanmıştır.

Gülşen, C. (2015). Çoklu Zekâ Alanları Değerlendirme Ölçeği Geliştirilmesi Çalışması / Multiple Intelligences Areas Evaluation Scale Developing Study. International Journal of Human Sciences, 12 (2), 1918-1930. Doi:10.14687/ijhs.v12i2.3469. https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/3469/1614

11. ETKİNLİK

Zekâ Alanlarımızı Belirliyoruz

Araç Gereç: Kâğıt, kalem ve çoklu zekâ alanları değerlendirme ölçeği

Uygulama

- İki kişilik gruplara ayrılınız.
- "Çoklu zekâ alanları değerlendirme ölçeği"ni yönerge doğrultusunda grup arkadaşınıza uygulayınız.
- Ölçeği grup arkadaşınızın da size uygulamasına fırsat veriniz.
- Ölçek karşılıklı uyguladıktan sonra ölçek sonunda yer alan "çoklu zekâ alanları değerlendirme profili"ni ve "Puan Tablosu"nu kullanarak arkadaşınızın zekâ alanlarını tespit ediniz.
- Sonuçları birbirinizle paylaşınız.

ÇOKLU ZEKÂ KURAMI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıda yer alan her bir ifadenin sizin için ne derece uygun olup olmadığını beşli dereceleme ölçeği üzerinde belirtiniz. Bunun için uygun gördüğünüz rakamın altına X işareti koymanız yeterlidir. Her bir rakamın ifade ettiği anlam aşağıda açıklanmıştır. Burada X işareti koyulan seçeneklerin karşılığı olan rakamlar her alanın sonunda toplam puan olarak yazılmalı sonrasında da bu formun sonunda yer alan "çoklu zekâ alanları değerlendirme profili"nde ilgili boşluğa işaretlenmeli ve toplam puanlara ulaşılmalıdır. Bu puanların ne anlama geldiği adı geçen profilde belirtilmiştir.

PUAN DEĞERİ	PUAN AÇIKLAMASI
1 Puan	Benim için hiç uygun değil.
2 Puan	Benim için çok az uygun.
3 Puan	Benim için kısmen uygun.
4 Puan	Benim için oldukça uygun.
5 Puan	Benim için tamamen uygun.

SIRA NO	DEĞERLENDİRİLMESİ GEREKEN ZEKÂ GÖSTERGELERİ	SIRA NO				
	1. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Resimlerden çok yazılar dikkatimi çeker.					
2	İsimler, yerler ve tarihler konusunda belleğim iyidir.					
3	Kitap okumayı severim.					
4	Düşüncelerimi kelimeleri doğru bir şekilde telaffuz ederek, sözlü ya da yazılı olarak kolaylıkla ifade edebilirim.					
5	Bilmecelerden, kelime oyunlarından hoşlanırım ve başarılı bir performans sergilerim.					
6	Duyduklarım ya da okuduklarımı kolaylıkla hatırlarım ve dinleyerek daha iyi öğrenirim.					
7	Yaşıma göre kelime hazinem iyidir. Problemler ve onların çözümlerini sözcüklere kolaylıkla dökerim.					
8	Yazı yazmaktan hoşlanırım ve yazı yazarken sözcükleri yerli yerinde kullanırım.					
9	Öğrendiğim yeni kelimeleri kullanmayı severim ve kullanmaya çalışırım.					
10	Sözel tartışmalarda karşımdaki kişileri konuşmamla etkilerim.					
	1. Zekâ Alanı Toplam Puanı					
	2. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Bilgileri öğrenirken kendim için anlamlı sınıflamalar oluştururum ve fikirler arasındaki benzerlik ya da farklılıkları ortaya koyarım.					
2	Matematik oyunlarından hoşlanırım ve aritmetik problemleri kafadan hesaplarım.					
3	Bir sorunun çözümü için farklı alternatifler üreterek sorunun çözümüne yönelik stratejileri çok çabuk geliştirebilirim.					
4	Satranç ve benzeri akıl oyunlarını severim.					
5	Mantık bulmacalarını, beyin jimnastiğini severim ve mantıksal problemleri kolaylıkla çözerim.					
6	Bilgisayar oyunlarından çok hoşlanırım.					
7	Deneylerden, yeni denemeler yapmaktan hoşlanırım ve çelişkileri kolaylıkla fark edebilirim.					
8	Arkadaşlarıma oranla daha soyut düşünebilirim ve durumu irdeleyici sorular sorarım.					
9	Bir aracın, bir makinenin nasıl çalıştığına dair sorular sorarım ve çalışma sistemini kolaylıkla kavrarım.					
10	Sebep ve sonuç ilişkilerini kurmaktan zevk alırım, olayların ana fikir ve yan fikirlerini kolaylıkla bulabilirim.					
	2. Zekâ Alanı Toplam Puanı					
	3. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Renklere karşı çok duyarlıyım ve renkler arasındaki kombinasyonu kolaylıkla kurabilirim.					
2	Plan, kroki ya da harita türü materyalleri daha kolay algıladığımdan bilgileri şematize ederek daha kolay hatırlarım.					

3	Arkadaşlarıma oranla daha fazla hayal kurarım ve hayallerimdeki ayrıntılara da önem veririm.					
4	Resim yapmayı ve boyamayı çok severim, resimleri yazılardan daha anlamlı bulurum ve anlatımlarımda resimler kullanmayı daha çok tercih ederim.					
5	Yapboz, lego gibi oyunlardan hoşlanırım ve bu oyunlarındaki gerekli parçaları kolaylıkla bulurum.					
6	Daha önce gittiğim yerleri kolayca hatırlarım.					
7	Bulmaca çözmekten hoşlanırım.					
8	Rüyalarımı çok net ve ayrıntılarıyla hatırlarım ve gözlerimi kapadığımda nesneleri zihnimde kolaylıkla canlandırırım.					
9	Resimli kitapları daha çok severim.					
10	Çalışırken karalamalar yaparım; kitaplarım, defterlerim ve diğer materyallerime çizgiler çizer, notlar alırım.					
	3. Zekâ Alanı Toplam Puanı					
	4. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Şarkıların melodilerini rahatlıkla hatırlarım ve küçük bir bölümünü duyduğum melodiyi kolaylıkla tamamlayabilirim.					
2	Güzel şarkı söylerim ve kendimce basit besteler oluştururum.					
3	Müzik aleti çalar ya da çalmayı çok isterim.					
4	Müzik dersini çok severim ve bir müzik eserindeki ritim bozukluklarını anlayabilirim.					
5	Ritmik konuşur ya da hareket ederim.					
6	Farkında olmadan mırıldanırım. Herhangi bir şeyi hatırlamak istediğimde de bir ritim oluştururum.					
7	Çalışırken veya bir konu üzerinde düşünürken elimle ya da ayağımla ritim tutarım.					
8	Çevredeki sesler çok dikkatimi çeker ve bu sesleri kolaylıkla taklit edebilirim.					
9	Çalışırken veya yorgun olduğumda müzik dinlemek çok hoşuma gider.					
10	Müzikle uğraşmayı ve öğrendiğim şarkıları paylaşmayı severim.					
	4. Zekâ Alanı Toplam Puanı					
	5. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Hayvanlara karşı çok meraklı olduğumdan onların davranışlarını yakından takip edip yaşamları hakkında bilgi toplarım.					
2	Doğada meydana gelen olayların neden ve sonuçlarını yakından takip ederim, doğa konusunda çevremdekileri bilinçlendirmeye çalışırım.					
3	Evde hayvan besler ya da beslemeyi çok severim, hayvanları kolaylıkla tanır ve kategorize ederim.					
4	Bahçede toprakla, bitkilerle oynamayı çok severim, bitkileri kolaylıkla tanır ve kategorize edebilirim.					
5	Farklı bitkileri incelemeyi ve yetiştirmeyi severim.					
6	Çevremde meydana gelen değişimlere karşı duyarlı davranırım ve çevre kirliliğine karşı mücadele ederim.					
7	Doğayla, bitkilerle ya da hayvanlarla ilgili belgesellere ilgi duyarım.					
8	Çevre gezileri ve incelemeler yaparım, mevsimler ve iklim olaylarıyla çok ilgilenirim.					
9	Değişik meyve ve sebzelerle ilgilenirim.					
10	Doğa olaylarıyla ilgilenirim ve doğal yaşamın korumak için elimden geleni yaparım.					
	5. Zekâ Alanı Toplam Puanı					
	6. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Arkadaşlarımla oyun oynamaktan ve grupla yapılan farklı organizasyonlarda yer almaktan hoşlanırım.					
2	Çevremde bir lider olarak görülür ve içinde bulunduğum gruplarda kendiliğinde liderlik rolünü elde ederim.					
3	Çevremdeki sorun yaşayan insanlara yardım ederim ve problemi olan arkadaşlarıma öğütler veririm.					

4	Arkadaşlarım fikirlerime değer veririm ve çevremdekileri kolaylıkla yönlendirebilirim.					
5	Grupla yapılan çalışmalarda uyumlu olduğum için organizasyonların vazgeçilmez kişisiyim.					
6	Yeni insanlarla tanışmak için girişimlerde bulunmaktan ve onlara bir şeyler anlatmaktan çok hoşlanırım.					
7	İletişime girdiğim insanlarla yakın ilişkiler kurarım ve onları sık sık ararım.					
8	Arkadaşlarımın sorunlarına yardımcı olmaktan hoşlanırım.					
9	Çevremdekiler benimle arkadaşlık kurmak ister.					
10	İnsanlara selam veririm ve insanların hatırlarını sorarım.					
	6. Zekâ Alanı Toplam Puanı					
	7. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Spor yaptığımda zihinsel olarak rahatladığımı hissederim, bu nedenle koşmalı ve atlamalı sporları çok severim.					
2	Oturduğum yerde duramam, kımıldanırım.					
3	Düşüncelerimi mimik ve davranışlarla rahat ifade ederim.					
4	Bir şeyi okumak, oturup düşünmek yerine hareket ederek ve yaparak öğrenmeyi severim.					
5	Merak ettiğim şeyleri elime alarak incelemek isterim.					
6	Boş vakitlerimi dışarıda geçirmek isterim.					
7	Arkadaşlarımla fiziksel oyunlar oynamayı severim.					
8	El becerilerim gelişmiştir, bir araç bozulduğunda tamir edebilirim.					
9	Sorunlarımı ya da bir sözcüğü anlatırken vücut hareketleri ve beden dilimi rahatlıkla kullanabilirim.					
10	İnsanlara ve eşyalara dokunmaktan hoşlanırım; dokunduğumu, etkileşimde bulunduğumu ve incelediğimi daha kolay öğrenirim.					
	7. Zekâ Alanı Toplam Puanı					
	8. ZEKÂ ALANI	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1	Çevremdekilerden etkilenmeden davranışlarımın neden ve sonuçlarını ortaya koyarak bağımsızca düşünmeyi ve bağımsız davranmayı severim.					
2	Güçlü ve zayıf yanlarımı bildiğim için hayatıma ilişkin uzun ve kısa vadeli hedefler belirlerim.					
3	Tek başıma zaman geçirmekten keyif alırım, bu nedenle de yalnız çalışmayı daha çok severim.					
4	Çoğunlukla yalnız olmayı severim ve duygularımı yazılı olarak ifade etmek için günlük tutarım.					
5	Yaptığım işleri arkadaşlarımla paylaşmayı severim.					
6	Yaptığım işlerin bilincinde olduğum için kendimi tarafsız bir gözle değerlendirerek duygu ve düşüncelerimi kolaylıkla dile getiririm.					
7	Pek kimseye akıl danışmam, fikirlerimi ve olayları kendim analiz ederim.					
8	Kendime saygım yüksek olduğundan zaman zaman neden sorusunu kendime sorabilirim.					
9	Yoğun olarak uğraştığım bir ilgi alanım ve hobim vardır.					
10	Problemleri yardım istemeden kendi başıma çözmeyi ve ürünler ortaya koymayı severim.					
	8. Zekâ Alanı Toplam Puanı					

ÇOKLU ZEKÂ ALANLARI DEĞERLENDİRME PROFİLİ											
Sıra No	ZEKÂ ALANLARI	İFADELERE VERİLEN PUANLAR									TOPLAM PUAN
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	Sözel-Dilsel Zekâ											
2	Mantıksal-Matematiksel Zekâ											
3	Görsel-Uzamsal Zekâ											
4	Müziksel-Ritmik Zekâ											
5	Doğacı Zekâ											
6	Kişilerarası-Sosyal Zekâ											
7	Bedensel-Kinestetik Zekâ											
8	Kişisel-İçsel Zekâ											

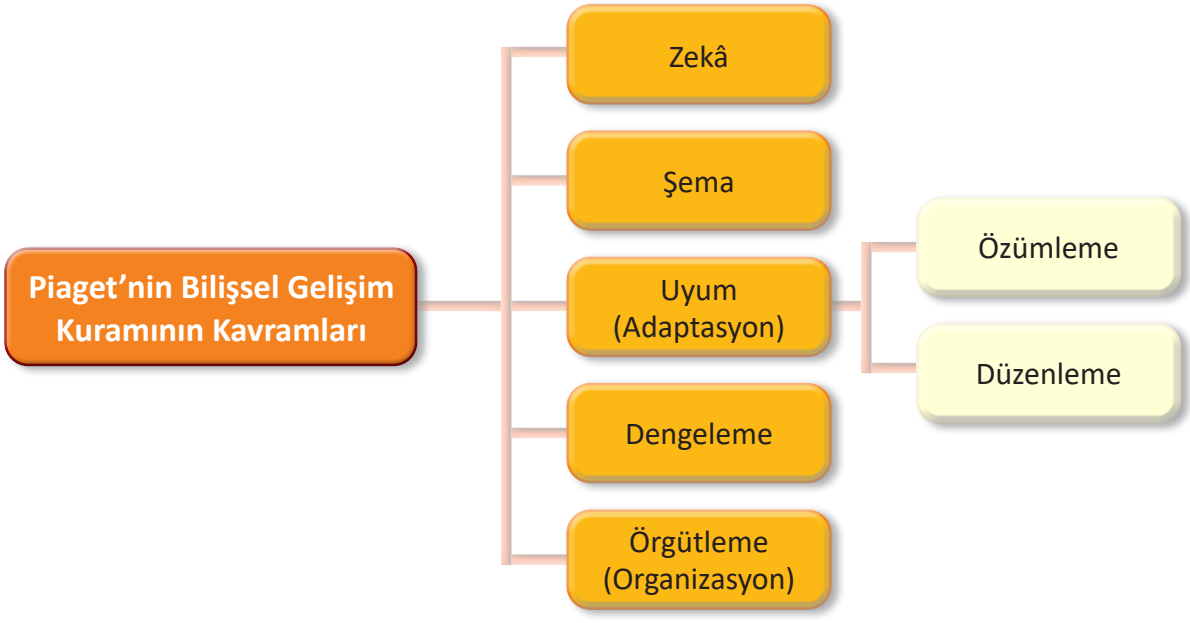
PUAN TABLOSU DEĞERLENDİRMESİ			
Zekâ alanlarının gelişmişlik düzeyleri zekâ alanlarına verilen puan toplamlarına göre basit bir yöntemle tablodaki gibi de değerlendirilebilir. Zekâ alanları, verilen puan toplamlarına göre 10-17 puan arası için "gelişmemiş", 18-25 puan arası için "biraz gelişmiş", 26-33 puan arası için "orta düzeyde gelişmiş", 34-41 puan arası için "gelişmiş", 42-50 puan arası için ise "çok gelişmiş" şeklinde değerlendirilebilir.			
Sıra No	SEÇENEKLER	HER BİR ALANDAN ELDE EDİLEN PUAN	BU ZEKÂ ALANINDAKİ GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ
5	Tamamen uygun	42-50 puan	Çok gelişmiş
4	Oldukça uygun	34-41 puan	Gelişmiş
3	Kısmen uygun	26-33 puan	Orta düzeyde gelişmiş
2	Çok az uygun	18-25 puan	Çok az / biraz Gelişmiş
1	Hiç uygun değil	10-17 puan	Gelişmemiş

4.1.4. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Dönemleri

Jean Piaget (Jan Piyaje), bilişsel gelişim kuramını günlük yaşamda yaptığı gözlemlerle ve bilimsel araştırmalarla geliştirmiştir. Piaget'nin en zengin bilgi kaynağı üç çocuğunun bilişsel gelişim süreçlerini gözlemlemesi olmuştur.

Piaget çocukların dünyanın pasif alıcısı olmadığını, bilgiyi kazanma sürecinde aktif bir role sahip olduğunu ifade etmiştir. Çocuk ve yetişkinlerin dünyalarının birbirinden farklı olduğunu belirtmiştir. Piaget bu farklılığın nedenlerini araştırmış, incelemiş ve bireyin dünyayı algılamasını sağlayan bilişsel süreçleri açıklamıştır.

Piaget'in bilişsel gelişim kuramını anlayabilmek için öncelikle Şema 4.9'da gösterilen kuramın temel kavramlarını bilmek gerekir.

Şema 4.9: Piaget'nin bilişsel gelişim kuramının kavramları

» Zekâ: Piaget zekânın birtakım testlerle belirlenmesine karşı çıkar. Ona göre zekâ bireyin sürekli değişen çevreye uyum sağlamasına yardım eder. Hem birey hem de çevre sürekli değiştiğinden ikisi arasındaki etkileşim de sıklıkla değişir. Piaget'ye göre her canlı, yaşamını sürdürebilmek için kendine en uygun koşulları sağlamaya çalışır. Bunu gerçekleştiren temel etken de zekâdır.

» Şema: Piaget vücudun yaşamını sürdürmesi için organları olduğu gibi zihnin de yapıları olduğuna inanmaktadır. Bu yapılar gözlenemez ancak davranışlar üzerinden yordanabilir. Şemalar bireyin yaşadığı dünyayı algılayabilmesi için geliştirdiği bir bilgisayar programı gibidir. Birey şemalar yoluyla çevreye uyum sağlar ve çevreyi organize eder.

Şemalar yaşantı ve olgunlaşma sonucu sürekli değişir ve düzenlenir. Bu nedenle 1 yaşındaki çocuğun şemalarıyla 3 yaşındaki çocuğun şemaları birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar davranışlarda gözlenebilir. Çocukta var olan şemayı anlamanın en iyi yolu çocuğa bir uyarıcı sunmak ve çocuğun uyarıcıya verdiği tepkiyi gözlemlemektir (Görsel 4.23). Örneğin 2 aylık bir bebeğe çıngırak verildiğinde onu yakalar, ağzına götürür ve emer. Çünkü bu uyarıcıyla ilgili yakalama ve emme şemalarına sahiptir. 9 aylık bir bebeğe çıngırak verildiğinde yine onu yakalayıp ağzına götürebilir ancak sallama, atma ve yere vurma davranışlarını da sergileyebilir çünkü bebeğin yaşantı ve olgunlaşması sonucunda şemaları değişmiş ve gelişmiştir.

Görsel 4.23: Uyarıcıya verilen tepki

» Uyum (Adaptasyon): Birey yaşantılar geçirdikçe bireyin var olan şemalar yetersiz hâle gelebilir. Karşılaşılan yeni durumun açıklanması güçleşebilir. Bu durumla karşılaşan birey var olan şemalarıyla yeni yaşantısının uyuşmasını sağlamaya çalışır. Bu sürece **uyum (adaptasyon)** denir. Piaget'ye göre uyumun iki yönü vardır. Bunlar **özümleme** ve **düzenleme**dir.

- **Özümleme:** Bireyin kendisinde var olan şemalarla çevresine uyum sağlama sürecidir. Diğer bir deyişle bireyin karşılaştığı yeni bir obje, olay ve düşünceyi kendisinde önceden var olan şema içerisine alma sürecidir. Örneğin hayatında hiç denizkestanesi görmemiş bir çocuğun "denizkestanesi" ifadesini duyduğunda bunu kendisinin bildiği kestane şemasının içine alıp yenilebilen kahverengi bir meyve olarak düşünmesidir.
- **Düzenleme:** Özümleme bilişsel gelişimi sağlamada tek başına yetersiz kalmaktadır. Bireyin dışarıdan gelen uyarıcıları sürekli var olan şemalarının içine alması ve ona göre tepki vermesi gelişimi sınırlandırmaktadır. Bu nedenle yeni obje, olay ve durumları anlayabilmek için var olan şemaların yeniden biçimlendirilmesi ve şekillendirilmesi gerekmektedir. Mevcut şemaları biçimlendirme ve şekillendirme sürecine **düzenleme** denir. Örneğin çocuk denizkestanesinin denizde yaşayan, dikenli ve yürüyebilen bir hayvan olduğunu gördüğünde var olan şemasını yeniden düzenler. Böylece öğrenme ve gelişim gerçekleşir.

» Dengeleme: Bireyin özümleme ve düzenleme sonucu çevresine uyum sağlayacak dinamik bir dengeye ulaşma sürecidir. Bireyin çevresiyle tüm etkileşimlerinde dengeleme süreci yer alır. Dengeleme süreci bireyin çevreye uyumunu kolaylaştırır ancak bireyin denge durumu durağan değildir. Ortaya çıkan yeni uyarıcılarla bireyin denge durumu bozulabilir. Bu dengesizlik özümleme ve düzenleme yoluyla giderilir ve yeni bir denge durumu oluşturulur.

Piaget'ye göre birey kendisinde var olan şemalarla kolaylıkla cevaplayacağı ve var olan şemalarla hiç cevaplayamayacağı durumlara ilgi duymaz. Bu nedenle bireyi öğrenmeye güdüleyebilmek için orta düzeyde bir belirsizlik yaratmak gerekir. Orta düzeyde bir belirsizlikle karşılaşan birey var olan şemaları üzerinde düzenlemeler yaparak dengeye ulaşır.

» Örgütleme (Organizasyon): Birey dış dünyadaki bilgileri duyu organlarıyla algılar ve özümleyerek kendi zihnine yerleştirir. Bireyin birbirinden farklı şemaları birleştirdiği ve kaynaştırdığı sürece **örgütleme** denir. Örneğin 1 aylık bebek nesneleri yakalayıp ağzına götürebilir ancak bebeğin bu eylemleri koordineli değildir. Birkaç koordinesiz yakalama ve emme hareketinden sonra istediği nesneyi bilinçli ve düzgün bir şekilde yakalayıp emme davranışını sergileyebilir. Böylece düzensiz etkinliklerden organize edilmiş etkinliklere doğru bir ilerleme gözlenir.

12. ETKİNLİK

Reklam Hazırlama

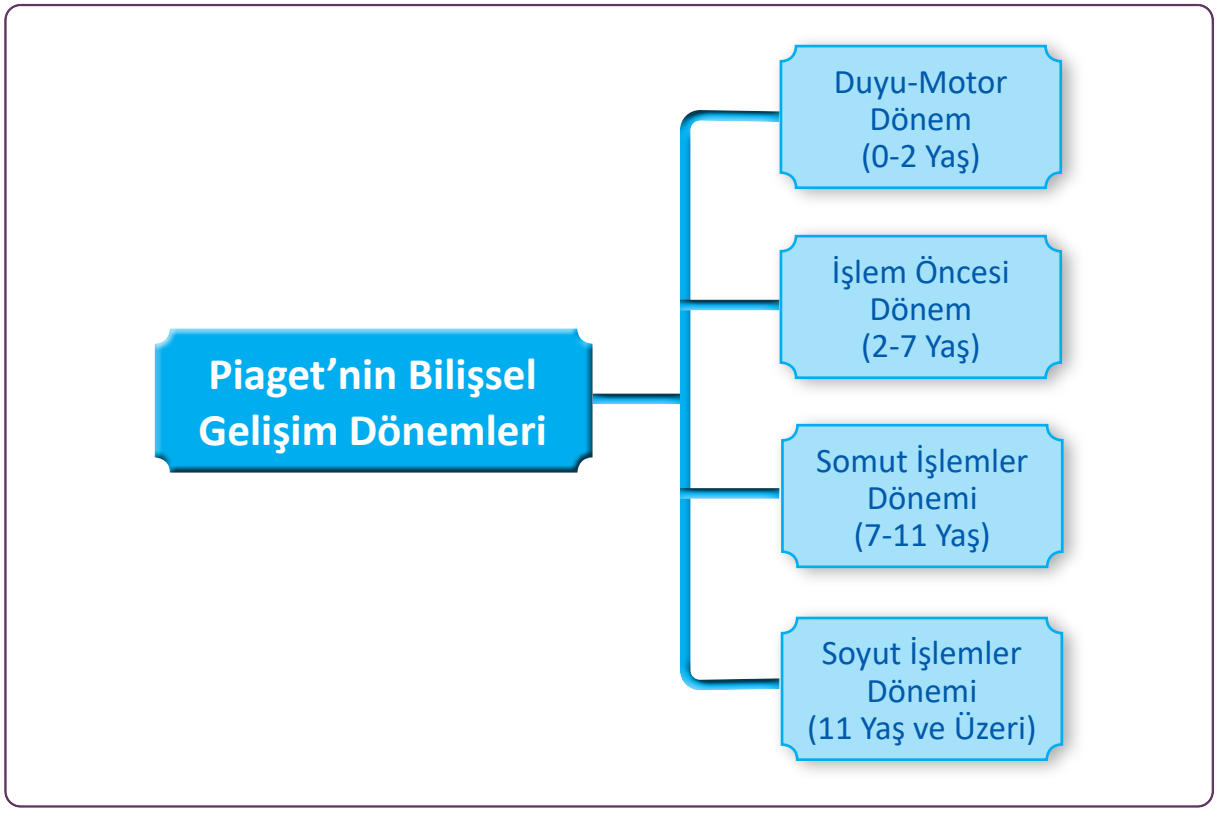
Araç Gereç: Yazılı reklam için kâğıt, karton ve boya çeşitleri, fotoğraf ve çeşitli görseller, yapıştırıcı, makas, kalem, hareketli reklam için kostüm ve aksesuarlar

Uygulama

- Bilişsel gelişim kuramının temel kavramları konusunda öğrendiklerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden "reklam hazırlama" tekniğini kullanarak pekiştiriniz.
- Üç kişilik gruplara ayrılınız.
- Grup arkadaşlarınızla bilişsel gelişim kuramının temel kavramlarıyla ilgili yazılı, sözlü ya da hareketli bir reklam tasarlayınız.
- Reklamınızın yazılıysa gazetede, sözlüyse radyoda, hareketliyse televizyonda yayınlanmaya uygun olmasına dikkat ediniz.
- Hazırladığınız reklamı arkadaşlarınıza sununuz.

4.1.4.1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Dönemleri

Piaget, bilişsel gelişimi Şema 4.10'da gösterildiği gibi dört döneme ayırmıştır. Piaget'ye göre çocuk, bir dönemde kazanması gereken tüm şemalara sahip olduktan ve gerekli biliş yapılarını oluşturduktan sonra o dönemdeki gelişimini tamamlar. Piaget tüm çocukların bu gelişim aşamalarını sırayla geçmesi gerektiğini ifade eder. Çocuk bir gelişim dönemini atlayarak diğer döneme geçemez. Ancak çocukların gelişim dönemlerine girme ve dönemleri tamamlama yaşları farklılık gösterebilir.

Şema 4.10: Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri

» Duyu-Motor Dönem (0-2 Yaş)

Bebekler yaşamlarının ilk iki yılında yaşadıkları dünyayı keşfetmede duyularını ve motor becerilerini kullandığından Piaget bu döneme **duyu-motor dönem** adını vermiştir. Yenidoğanlar dünya hakkında bilgi sahibi olmasa bile her şeyi bilme potansiyeline sahiptir.

Bütün bebekler dünyaya refleksler ve insan türüne özgü fiziksel donanımla gelir. Bu refleksler bebeğin ilk şemalarını oluşturur. Yaklaşık 2 aylık bebekte istemli hareketler gözlenir. Bir bebek yaşamının ilk günlerinde bedeninin ve çevresindeki nesnelerin farkında değildir. Bu dönemin en önemli görevi, duyu organlarının farkına varmak ve bedenini keşfederek kullanmayı öğrenmektir. Bebek; bu dönemde çevresinde gördüğü nesneleri yakalar, ağzına götürür ve atar. Bu şekilde duyu organlarını kullanarak nesneleri tanımaya çalışır. Piaget'ye göre bebeğin bu dönemde kazandığı en önemli davranış, reflekslerin üzerine kurduğu şemalardır.

Duyu-motor dönem Tablo 4.3'te gösterildiği gibi 6 basamakta incelenir.

Tablo 4.3: Duyu-Motor Dönem Basamakları

BASAMAK	DAVRANIŞ
Refleksif Hareketler (0-1 Ay)	Yenidoğan, uyaranlarla harekete geçen reflekslerle donatılmıştır. Dudağına dokunulduğunda emer, ayağına bastırıldığında dizini çeker, avcuna bir parmak dokunduğunda parmağı kavrar. Bu refleksler bir süre tekrarlandıktan sonra değişmeye başlar. Bebek bunları farklı durumlara uyum sağlamak için değiştirir. Örneğin başlangıçta sadece meme ve emzik emen bebek sonraları battaniye kenarı, karyola parmaklıkları, çıngırak vb. nesneleri de emmeye başlar. Bu şekilde nesneleri tanır. Aç bir bebek parmak ve meme ayrımını kolaylıkla yapabilir. Bebek refleks olarak başlayan davranışları güçlendirir, ayrıştırır ve genelleştirir. Piaget tam bu noktada şema kavramını kullanmaya başlar. Bu süreçten sonra oluşan şemalar duyu motor dönemin geri kalan sürecinde gelişmeye ve güçlenmeye devam eder.
Birinci Döngüsel Tepkiler (1-4 Ay)	Bir önceki basamağa göre bu basamakta hızlı bir şema değişikliği söz konusudur. Döngüsel tepki, tekrar tekrar gerçekleştirilen ve bu sayede döngüsel hâle gelen davranıştır. Örneğin bebek tesadüfen bir davranışının ilginç bir sonuç verdiğini keşfeder ve bu sonuca tekrar ulaşmaya çalışır. Davranışı ve sonuçları başarıyla tekrarladıkça bu alışkanlık hâline getirir. Bebeğin tepkilerinin merkezi bedenidir. Bebeğin kendi sesini dinlemesi ve nesneleri aktif bir şekilde araştırması birinci döngüsel tepkilere örnek gösterilebilir. Döngüsel tepkilerin gerçekleşmesine haz duygusu da eşlik eder.
İkinci Döngüsel Tepkiler (4-8 Ay)	Bebek, dünyasını sürekli genişletir. Bu genişleme özellikle birincil döngüsel tepkilerden ikincil döngüsel tepkilere geçişte dikkat çeker. Bu basamakta bebeğin tepkilerinin merkezi dış dünyadır. Bebek hedefe yönelik davranışlarda bulunur. Etrafındaki nesnelere ulaşarak onları kontrol etmeye çalışır. Örneğin şans eseri çevrede ilginç etkiler yaratan bir hareket yapar. Çıngırağı sallar, önündeki topa vurur ve top yuvarlanır. Bir önceki basamakta ilgi odağı sallama ya da vurmanın kendisiyken bu basamakta çevredeki sonuçlarıdır. Nesne devamlılığı kazanımının temeli bu basamakta atılır.
İkinci Döngüsel Tepkiler Koordinasyonu (8-12 Ay)	Bebek bu basamakta şemalarını karmaşık şekilde birleştirebilir. Planlama gözle görülür düzeydedir. Bebeğin davranışları bir araç davranış ve bir hedef davranıştan oluşur. Bebek ne istediğini bilir ve isteğini gerçekleştirmek için şemalarını bir araya getirir. İkincil döngüsel tepkiler basamağında bebeğin sonuçları keşfetmesi tesadüftür ve davranışı keşfettikten sonra ise tekrar etmeye çalışır. Bu basamakta ise bebek amaç ile araç arasında ayrım yapmıştır ve amaca yönelik davranışı yeni durumlarda da uygulayabilir. Şemalar artık hareketlidir ve şemaları istemli bir şekilde kullanılabilir hâle gelmiştir. Nesne devamlılığını kısmen kazanmıştır. Gözü önünde tamamen saklanan oyuncağı arama davranışı gösterir.

Üçüncü Döngüsel Tepkiler (12-18 Ay)	Bebek bu dönemde bir bilim insanı, çevre de onun laboratuvarıdır. Bir hareketi bilerek çeşitlendirip sonuçları gözlemlemek için minik deneyler yapar. Bilinçli yapılan deneme yanılma çalışmalarıyla yeni araçlar geliştirmek için önceki basamağın amaca yönelik davranışlarını yaygınlaştırır. Artık sadece eski şemaları koordine etmekle kalmaz; deneyler yoluyla yeni araçlar keşfeder ve yeni şemalar oluşturur.
Bilişsel Sembollerle Problem Çözme (18-24 Ay)	Bebek bu basamakta sembolleri kullanarak içsel zihinsel araştırmalar yapar. İsteklerini semboller kullanarak gösterebilir. Örneğin susadığında boş bardağı alıp annesine götürebilir. Önceden yaşadığı bir olayı hatırlayabilir. Bu sayede ertelenmiş taklit de gözlenir. Örneğin birkaç gün önce babasının çay kaşığını bardağa vurduğunu gördüyse bu hareketi birkaç gün sonra tekrarlayabilir. Nesne devamlılığını tamamen kazanmıştır. Gözden kaybolan nesnenin varlığını sürdürdüğünü artık bilir.

» İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş)

Duyu-motor dönemin kazanımları işlem öncesi döneme bir hazırlıktır. Çocuk önceki dönemde elde ettiği kazanımlarını bu dönemde zihinsel alanda yeniden şekillendirmektedir. Piaget işlem öncesi dönemi çocukların bilişsel süreçlerine göre sembolik dönem (2-4 yaş) ve sezgisel dönem (4-7 yaş) olarak iki başlık altında incelemiştir.

- **Sembolik Dönem (2-4 Yaş)**

Çocuk bu dönemde hiç mevcut olmayan ya da gözünün önünde bulunmayan varlık, nesne, olay ya da kişiyi temsil eden semboller geliştirmeye başlar (Görsel 4.24). Örneğin bir çubuğu at, kutuyu araba, uçak ya da vapur olarak kullanabilir. Bu dönemde sembolik oyun sıklıkla gözlenir. Çocuk, problemlerini sembolik oyunlar aracılığıyla ortaya koyabilir ve denge sağlayabilir. Sembolik oyunlarında çevresindeki nesne, olay ve yetişkinleri taklit ettiği gibi oyunu tamamen kendine özgü sembollerle de oynayabilir. Piaget sembolik oyunun çocuğun bilişsel gelişimine olduğu kadar sosyal-duygusal gelişimine de katkı sağladığını ifade etmiştir.

Görsel 4.24: Sembolik oyun

Bu dönemin özellikleri kısaca şöyle özetlenebilir:

- Bu dönemde çocuğun empati becerileri gelişmemiştir bu nedenle benmerkezcidir. Kendisini başkasının yerine koyamaz. Herkesin kendisi gibi düşündüğünü varsayar ve çocuğun kendi istekleri her şeyden önemlidir. Her şeyin kendisi için gerçekleştiğini düşünür. Örneğin yağmurun kendisi suyla oynasın diye yağdığını düşünebilir.

Görsel 4.25: Animistik düşünce

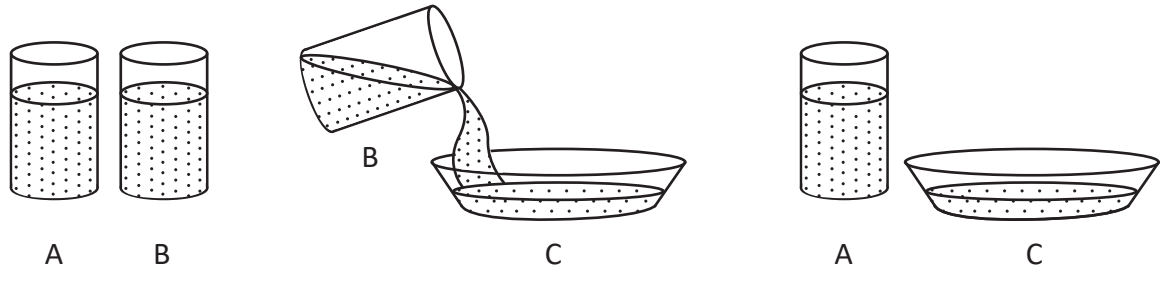
- Bu dönemin özelliklerinde biri de animizimdir. Çocuk canlı ve cansız ayrımı yapabilecek bilişsel olgunluğa erişmediği için animistik düşünceye sahiptir (Görsel 4.25). Cansız nesneleri canlıymış gibi düşünebilir. Örneğin bebeğinin karnının çok ağrıdığını, şurup içmesi gerektiğini veya emzik istediğini söyleyebilir. Sandalyeden düştüğünde sandalye beni düşürdü diyebilir.
- Hayalî bir arkadaş edinebilir, bu arkadaşına bir isim verebilir. Örneğin yemek için masaya geçtiklerinde "Anne ama İpek'e tabak koymamışsın." diyerek arkadaşının varlığını ifade edebilir.
- Nesneleri tek özelliğe göre sınıflandırabilir. Örneğin blokları ya şekillerine ya renklerine göre sınıflandırır.
- Bir özelliği farklı olan nesneler arasındaki farkı göremez. Örneğin kırmızı üçgenlerle kırmızı daireleri bir arada gruplayabilir.
- Çocuğun mantığı yüzeysel ve değişkendir. Tek yönlü düşünür. Örneğin kedi; tüylü, dört bacaklı ve küçük bir hayvandır. Bu da (tavşan) tüylü, dört bacaklı ve küçük bir hayvan, o hâlde bu da kedidir.

» Sezgiler Dönem (4-7 yaş)

Çocuk bu dönemde mantık kurallarına uygun düşünme yerine sezgilerine dayalı akıl yürütür. Bir problemle karşılaştığında problemi sezgileriyle çözmeye çalışır. Bu dönem çocuğu üst düzey sınıflama yapma becerisine sahip değildir. Örneğin nesneleri renklerine ve şekillerine göre sınıflayabilir ancak ilişkilerinin tam olarak farkına varamaz.

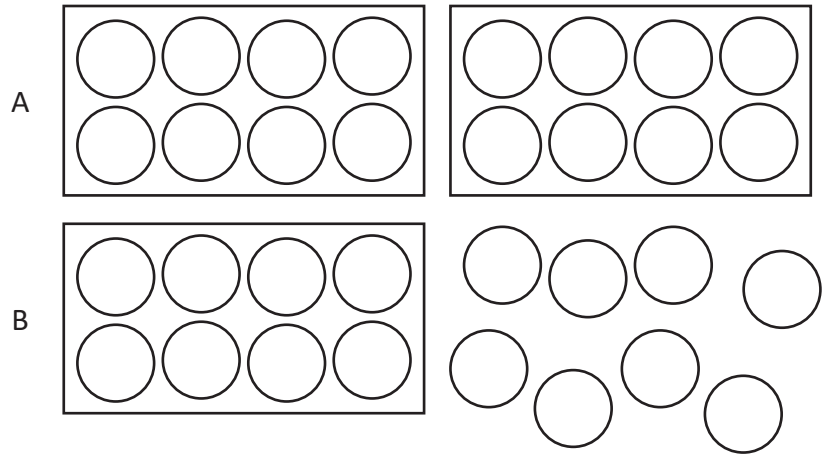
Sembolik dönemdeki benmerkezcilik ve animistik düşünce bu dönemde azalmaya başlamıştır. Taklit becerilerinin gelişmesiyle bu dönem çocukları oyunlarında taklide sıklıkla yer verir.

Bu dönemde korunum henüz gelişmemiştir. **Korunum;** herhangi bir nesne ya da nesne grubunun fiziksel şekli veya mekândaki konumu değiştiğinde, nesnenin alan, sayı, hacim ve miktar özelliklerinin değişmeyeceği ilkesidir. Çocuk bu dönemde nesnenin dikkat çeken özelliklerine odaklandığı için diğer özelliklerini göz ardı etmektedir. Korunumun kazanılmasında ise bu özellikler etkili olmaktadır. Örneğin Şekil 4.1'de gösterildiği gibi eşit miktarda süt dolu olan iki bardaktan biri çocuğun gözünün önünde geniş bir tabağa boşaltıldığında bardaktaki süt daha yüksek göründüğünden çocuk bardaktaki sütün daha çok olduğunu söyler.

Şekil 4.1: Korunum deneyi

Şekil 4.2'de gösterilen korunum deneyine bakıldığında ise iki eşit miktardaki çikolata kalıbından biri çocuğun gözü önünde parçalara ayrıldığında parçalara ayrılan çikolata daha çok yer kapladığı için onu daha çok göreceğinden onun daha fazla olduğunu söyler.

Şekil 4.2: Korunum deneyi

Korunumun kazanılmasının başlangıç noktası çocuğun tersine çevirme becerisine sahip olmasıdır ancak işlem öncesi dönemdeki çocuklar işlemleri tersine çeviremez. Örneğin Şekil 4.1'deki korunum deneyinde çocuk tersine çevirme becerisine sahip olsaydı tabaktaki süt tekrar bardağa boşaltıldığında sütün önceki düzeyine geleceğini düşünürdü.

Bu dönemin diğer bir özelliği ise odaklanmadır. **Odaklanma;** dikkati bir nesne ya da olayın yalnızca bir yönüne yoğunlaştırarak diğer özellikleri dışarıda bırakma eğilimidir. Bu dönem çocukları nesne ya da olayın yalnızca bir yönüne odaklanır.

İşlem öncesi dönemdeki çocuklar tümevarım ya da tümdengelim yöntemini kullanarak akıl yürütemez. Bunun yerine iki özel durum arasında bağlantı kurarak akıl yürütür. Örneğin her sabah kahvaltıda süt içen bir çocuk, süt içmediği sabah kendisini kahvaltı yapmamış sayabilir.

» Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş)

İşlem öncesi dönemde kavramları kazanan çocuk bu dönemde somut işlemleri yapabilecek düzeye ulaşmıştır. 7 yaş civarındaki çocuğun düşünceleri daha mantıklıdır. Nesneleri büyüklük, uzunluk, ağırlık ve genişliklerine göre sıralayabilir. Dizilimin arasına sonradan yeni nesneler ekleyebilir. Nesnelerin mekândaki konumları değişse bile sayılarının değişmediğini bilir, iki nesne arasındaki miktarı ve uzunluğu ayırt edebilir.

Çocuk, somut işlemler döneminde tersine çevirme becerisini kazanmıştır. Nesne ya da olayın birden çok özelliğine odaklanabilir. Çocuğun korunum ilkesiyle ilgili sorunları azalır ancak çocuk hacim ve yoğunluk kavramları konusunda zorlanabilir. Üst düzeyde gruplama yapabilir. Empati becerisinin geliştiği bu dönemde olayları ve dünyayı başkasının gözünden görebilir. Ancak bu dönemde düşünme süreçleri çocuğun gözlemleyebildiği olaylara yöneliktir.

Çocuk bu dönemde karmaşık olsa dahi somut problemleri çözebilir ancak soyut problemleri tam olarak anlayamaz. Somut kavramları kolaylıkla öğrenebilirken vatan, millet gibi kavramları ancak somutlaştırarak öğrenebilir. Bu nedenle soyut kavram ve deyimlerin çocuğa somut yollarla açıklanması gerekir. Örneğin sakla samanı gelir zamanı deyiminde gerçekten samanın saklanması gerektiğini düşünebileceği için deyim somutlaştırarak açıklanmalıdır.

» Soyut İşlemler Dönemi (11 Yaş ve Üzeri)

Piaget'ye göre çocuk soyut işlemler döneminde yetişkin gibi düşünmeye başlar. Ancak bu düşünce biçimi çocuğun yetişkin gibi problem çözdüğü ve karar verdiği anlamına gelmemektedir. Bir problemle karşılaştığında problemdeki değişkenler arasında bulunan ilişkiyi inceler. Olası çözüm yollarını düşünür ve bunları test eder. Kısacası çözüme sistemli bir şekilde ulaşır.

Bu dönemde düşüncede benmerkezcilik görülmektedir. Ergenlik dönemi benmerkezciliğinde ergen kendi düşüncesinin en doğru düşünce olduğuna inanır ve dünyayı değiştirebileceğini düşünür. İşlem öncesi dönemdeki benmerkezcilikle soyut işlemler dönemindeki benmerkezcilik arasındaki temel fark, ergenlerin farklı bakış açıları olabileceğini anlayacak bilişsel olgunluğa ulaşmasıdır.

Somut ve soyut işlemler dönemindeki bireyler arasındaki temel fark ergenlerin bilgiyi soyut olarak üretebilmesi ve bir olayın farklı yönlerini görebilmesidir. Ayrıca dil gelişimi açısından atasözleri ve deyimleri anlayabilecek düzeydedir ve yazılı dili kullanmada bir yetişkin kadar başarılıdır.

Birey; bu dönemde tümdengelim ve tümevarım yöntemleriyle akıl yürütebilir, çeşitli gruplamalar yapabilir, neden ve sonuç ilişkisinin kurallarını açıklayabilir. Soyut kavramları anlayabilir ve konuşmalarında etkin bir şekilde kullanabilir. Yaklaşık on beş yaş civarında bilişsel faaliyetler üst düzeye ulaşır. Bu dönemin önemli bir diğer özelliği ise bireyin hipotetik kurallara göre düşünebilmesidir. Örneğin sınıfta münazara yapılırken benimsemediği bir fikri savunma görevi verildiğinde sorumluluğunu yerine getirmek için bu konuda fikir üretip fikirlerini savunabilir.

13 ETKİNLİK

Gazete Çıkarma

Araç Gereç: Fon kâğıdı, A4 kâğıdı, el işi kâğıdı, makas, yapıştırıcı, renkli kalemler, konuyla ilgili resim ve çizimler

Uygulama

- "Piaget'nin bilişsel gelişim dönemleri" konusunda öğrendiklerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden "gazete çıkarma" tekniğini kullanarak pekiştiriniz.
- Dört gruba ayrılınız.
- Grubunuzun çalışacağı bilişsel gelişim dönemini seçiniz.
- Seçtiğiniz bilişsel gelişim dönemiyle ilgili gazete sayfaları hazırlayınız.
- Gazetenizdeki bilgilerin doğru ve eksiksiz olmasına özen gösteriniz.
- Tüm gruplar çalışmalarını tamamladığında dönemleri sırasına uygun şekilde birleştiriniz.
- Sınıfça gazetenizin kapağını hazırlayınız.
- Gazetenizi sınıfta sergileyiniz.

14. ETKİNLİK

Aşağıda ilk bölümde Piaget'nin bilişsel gelişim dönemleri, ikinci bölümde ise bu dönemlerin özellikleri verilmiştir. Özelliklerin başındaki boş daireye, ilgili döneme verilen harfi yazarak eşleştirme yapınız.

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Dönemleri

A) Duyu-motor dönem

B) İşlem öncesi dönem

C) Somut işlemler dönemi

Ç) Soyut işlemler dönemi

Dönemlerin Özellikleri

( ) **1.** Bu dönemde bireyin düşünceleri daha mantıklıdır. Nesneleri çeşitli özelliklerine göre sıralayabilir, üst düzeyde gruplama yapabilir. Bu dönemde birey tersine çevirebilme becerisini kazanmıştır ve nesnenin birden çok özelliğine dikkat edebilir. Korunum becerisini kazanmıştır ancak hacim ve yoğunluk kavramlarında zorlanabilir. Empati becerisinin geliştiği bu dönemde olaylara başkasının gözünden bakabilir. Birey bu dönemde karmaşık dahi olsa somut problemleri çözebilir ve somut kavramları öğrenebilir.

( ) **2.** Bu dönemde bireyin atlama, zıplama, koşma, dengede durma, top fırlatma, taş sektirme, ip atlama gibi becerileri iyice olgunlaşır. Çocuğun temel hareket becerileri daha kompleks ve özel formlara dönüşür. Birey çeşitli hareket becerileri ile gururlanır ve birden fazla spor alanına ilgi duyar. Fiziksel kapasitesinin ve sınırlılıklarının farkına varmaya başlayan çocuk artan zihinsel yetenekleri ve deneyimleri sayesinde tüm spor branşlarıyla ilgilenmek yerine belli bir branşa odaklanmaya başlar. Bireyin ilgi ve yeteneklerine uygun olan spor dalına yönlendirilmesi gereken dönemdir.

( ) **3.** Bireyin yetişkin gibi düşünmeye başladığı dönemdir. Birey bu dönemde bir problemle karşılaştığında çözüme sistemli şekilde ulaşır. Bilgiyi soyut şekilde üretebilir ve bir olayın farklı yönlerini görebilir. Atasözleri ve deyimleri kolaylıkla algılayabilir. İnsanların çeşitli bakış açılarına sahip olduğunu bilse de en doğru düşüncenin kendisine ait olduğuna inanır. Bu dönemde birey tümdengelim ve tümevarım yöntemleriyle akıl yürütebilir, çeşitli gruplamalar yapabilir, neden ve sonuç ilişkisinin kurallarını açıklayabilir.

( ) **4.** Bu dönemde bireyin empati becerileri gelişmemiştir, benmerkezcidir. Canlı ve cansız ayrımı yapabilecek bilişsel olgunluğa erişmediği için animistik düşünceye sahiptir. Ancak dönemin sonlarına doğru benmerkezcilikte ve animistik düşüncede azalma gözlenir. Hayalî bir arkadaş edinebilir ve nesneleri tek özelliğine göre sınıflandırabilir. Bu dönemin ilerleyen süreçlerinde birey mantık kuralları yerine sezgilerine dayalı akıl yürütür. Birey korunum ve tersine çevirebilme becerisini kazanmadığı için nesnenin sadece dikkat çeken özelliklerine odaklanır.

( ) **5.** Bireyin duyu organlarının farkına vardığı ve bedenini keşfederek kullanmayı öğrendiği dönemdir. Bu dönemde reflekslerinin üzerine şemalar kurar ve süreç içerisinde var olan şemalarını değiştirir, yeni şemalar oluşturur. Dönemin başında bebeğin tepkilerinin merkezi kendi bedeniyken süreç içerisinde dış dünyaya yönelir. Süreç içerisinde amaca yönelik davranışlar ve ertelenmiş taklit gözlenir. Birey, nesne devamlılığını bu dönemde kazanır.

4.1.5. 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri

Çocuğun yaşının artmasıyla birlikte bilişsel becerilerinde de artış gözlenir. Bu doğrultuda çocukların kendi kendilerine araştırma, inceleme ve öğrenme becerileri de artar. 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişim özellikleri Tablo 4.4'te gösterildiği gibi sıralanabilir.

Tablo 4.4: 0-72 Aylık çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri

AY	GELİŞİM ÖZELLİKLERİ
0-6 Ay	Kendinden 20-30 cm uzaklıktaki parlak renkli nesneye bakar.
	Sese tepki verir.
	Görme alanı içinde hareket eden nesneleri izler.
	Yetişkini tanıdığını belli eder.
	Göz kontağı kurar.
	Parlak renkli ve hareketli nesneyi 180 derece izler.
	Elindeki nesne alındığında nesneyi almak için elini uzatır.
	Sesleri ayırt eder.
	Değişik tatlara farklı yüz ifadeleri ile tepki verir.
	Eline verilen nesneyle oynar.
	Çeşitli kokuları ayırt eder.
	Aynadaki görüntüsüne tepki verir.
6-12 Ay	Görme alanı içinde saklanan nesneyi arar.
	Görme alanı dışına çıkan yetişkine ses, jest, mimik ve hareketlerle tepki verir.
	Nesneyi eliyle keşfetmeye çalışır.
	Kısmen saklanmış nesneyi bulur.
	İstenildiğinde elindeki nesneyi verir.
	Tanıdığı bir kişi ya da nesne sorulduğunda onu aramak için başını çevirir.
	Sorulduğunda aynadaki görüntüsünü parmağı ile gösterir.
	Yetişkinin yaptığı el ve vücut hareketlerini taklit eder.
	Kutuların içindeki nesneleri bulur.
	Nesneyi amacına uygun biçimde kullanır.
	Kolayca ulaşamayacağı nesnelere çeşitli yolları deneyerek ulaşır.
	Resimleri/fotoğrafları inceler.
	Saklanan nesneyi birden fazla yerde arar.
	Bir grup nesne arasından adı söylenen nesneyi gösterir.
	Çevresinde oynayan çocukları izler.

12-18 Ay	Nesneyi en son saklandığı yerde bulur.
	Çeşitli nesneleri oyunlarında kullanır.
	Eşyaları mekândaki yerlerinde arar.
	Özellikleri söylenen nesneleri verir.
	Şekilleri uygun boşluklara yerleştirir.
	Daha önceden tanıdığı varlıkları başka bir yerde gördüğünde tanıdığını belli eder.
	Basit problem durumlarına çözüm üretir.
	Uzaktaki nesneyi gösterir.
	Birbirini izleyen iki yönergeye uyar.
	Vücudun iki parçasını gösterir.
18-24 Ay	Aynı iki nesneyi eşleştirir.
	Vücudun 3-4 parçasını gösterir.
	Birbiriyle ilişkili iki nesneyi bir araya getirir.
	Basit sınıflamalar yapar.
	Yetişkinin davranışını, ses ve hareketle taklit eder.
	Nesneleri çıkardıkları sese göre ayırt eder.
	Nesneleri merak eder.
	Sorulduğunda nesnelerin/varlıkların parçalarını isimlendirir.
	Sembolik oyun oynar.
	Gözlemlediği bireylerin davranışlarını onlar olmadığında da taklit eder.
	Yer bildiren yönergelere uygun tepkide bulunur.
	Parça bütün ilişkisi kurar.
24-36 Ay	Tek basamaklı sayıları art arda söyler.
	Çeşitli rollere girerek oyun oynar.
	Rengi söylenen nesneyi gösterir.
	Art arda verilen üç yönergeyi yerine getirir.
	Varlıkların sesiyle resimlerini eşleştirir.
	Neden-sonuç ilişkisi kurar.
	Nesneleri birden fazla özelliğine göre sınıflar.
	Sorulduğunda zıt kavramları söyler.
	Yakın geçmişteki olayları hatırlar.
	‘Tek’ ve ‘çift’ kavramlarını içeren yönergelere uygun davranır.

	İki nesneyi belirli bir özelliğe göre sıralar.
	Basit ritim kalıplarını tekrar eder.
	Basit şarkıları ezbere söyler.
36-48 Ay	Zıt kavramları ayırt eder.
	1'den 10'a kadar sayar.
	Bire bir eşleştirme yapar.
	1'den 10'a kadar olan nesneler içinde istenilen sayıdaki nesneyi gösterir.
	4 parçalı yapbozu tamamlar.
	Renkleri tanır ve eşleştirir.
	Resmini gördüğü nesneyi tanımlar.
	Kendisine söylenen vücut bölümlerini gösterir.
	Modele bakarak iki nesneden oluşan örüntüyü devam ettirir.
48-60 Ay	Bir insan resmini altı ögeyi içerecek şekilde çizer.
	4-10 parçalı yapbozu tamamlar.
	Nesneler ile rakamlar arasında ilişki kurar.
	1-5 nesneyi ortak özelliklerine göre gruplandırır.
	1'den 20'ye kadar birer ritmik sayar.
	Aynı sayıdaki nesne gruplarını eşleştirir.
	Verilen iki yarımı birleştirerek bütün oluşturur.
	Mekânda konum ile ilgili yönergeleri uygular.
	Bir olayı oluş sırasına göre sıralar.
	Birkaç nesnenin hangi malzemeden yapıldığını söyler.
	Farklı dokulardaki nesneleri ayırt eder.
	Renkleri isimlendirir.
	Kısa bir süre önce gördüğü nesne/kişi/resimle ilgili sorulan sorulara cevap verir.
	Resimdeki eksik parçaları örneğe bakarak tamamlar.
	Gösterilen resimlerden öykü oluşturur.
	Neden-sonuç ilişkisi içeren sorulara cevap verir.
	Nesneleri çeşitli özelliklerine göre karşılaştırır.
	İki nesneden oluşan örüntü yapar.
	İnsan resmindeki eksik vücut bölümlerini çizer.
	10-25 parçalı yapbozu tamamlar.

60-72 Ay	Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur.
	6-10 nesneyi herhangi bir özelliğine göre gruplandırır.
	1'den 10'a kadar olan nesne grupları ile rakamlar arasında ilişki kurar.
	1'den 10'a kadar olan nesneleri kullanarak toplama yapar.
	1'den 10'a kadar olan nesneleri kullanarak çıkarma yapar.
	Yarım ve bütün olan nesneleri gösterir.
	1'den 20'ye kadar olan rakamları sıralar.
	Eşleştirme, gruplandırma, ilişki kurma ve sıralamayı nasıl yaptığını açıklar.
	Neden-sonuç ilişkisi kurar.
	Kısa bir süre gösterilen bir resimdeki ayrıntıları hatırlar.
	Bir olaydan sonra ne olabileceğini tahmin eder.
	Nesneler arasındaki benzerlik ve farklılıkları söyler.
	Bir dizi içerisindeki nesnelerin birbirlerine göre konumlarını söyler.
	Miktar bildiren kıyaslama ifadeleri kullanır.
	Haftanın günlerini sırasıyla söyler.
	20'ye kadar ritmik sayar.
	Günün farklı zaman dilimlerinin isimlerini söyler.
	Somut nesneleri kullanarak grafik oluşturur.
	Nesne grafiğini okur.
	Üç nesneden oluşan örüntü yapar.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı.

1. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri ile İlgili Broşür Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişim özellikleri ile ilgili broşür hazırlayınız.

Broşürünüzü hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Broşürde her yaş grubu için ayrı bir başlık açınız ve gelişim özelliklerine maddeler hâlinde yer veriniz.
- Broşürü resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştiriniz.
- Broşürün yaratıcı olmasına özen gösteriniz.
- Broşürde Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.
- Broşürü hazırlarken temiz ve düzenli çalışmaya özen gösteriniz.
- Broşürü iki ders saati içinde tamamlayınız.
- Broşürleri atölyede sergileyiniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri ile İlgili Broşür Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ BROŞÜR HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız tablodaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Gerekli araç gereci eksiksiz hazırladı.		
2	Broşürün kâğıdını uygun boyutlarda katladı.		
3	Her yaş grubu için ayrı bir başlık açtı.		
4	Gelişim özelliklerine maddeler hâlinde yer verdi.		
5	Broşürü resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştirdi.		
6	Broşürün yaratıcı olmasına özen gösterdi.		
7	Broşürde Türkçeyi doğru kullandı.		
8	Broşürü hazırlarken temiz ve düzenli çalıştı.		
9	Broşürü verilen süre içerisinde tamamladı.		
10	Broşürü atölyede sergiledi.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Çocuğun bilişsel gelişimi nasıl desteklenebilir?**
2. **Her materyal çocuğun bilişsel gelişimini destekler mi? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

4.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Bilişsel etkinliklerin gerçekleşmesi, duyu organlarına gelen bilgilerin organize edilmesi ve değerlendirilmesine dayanır. Çocukların duyusal alıcılarının işlevleri ve gelişimi, bilişsel işlevlerin gelişimini etkiler. Bu nedenle çocukların duyusal işlevlerinin nasıl geliştiğini bilmek, gelişimi destekleyen materyaller ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak, bilişsel gelişimi desteklemeye yönelik etkinlikler hazırlayıp uygulamak önemlidir.

4.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri

0-72 ay, çocukların bilişsel gelişim alanında büyük ilerleme kaydettiği geniş bir zaman dilimidir. Bu geniş zaman diliminde bilişsel gelişim çeşitli dönemlerden geçer ve her dönemin kendi içinde ihtiyaçları ve tamamlaması gereken görevleri vardır. Bu nedenle çocukların içinde bulunduğu zaman dilimi iyi bilinmeli ve çocuğa sunulacak materyaller o dönemin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Çocukların gelişim düzeyinin üstündeki bir materyal ilgisini çekmez; altındaki bir materyale de uzun süre ilgi duymaz.

Bebekler çevreleriyle iletişim kurabilecek görsel yetenekle dünyaya gelir. Görme duyusu sayesinde insanları tanır ve birbirinden ayırır. Ancak bebeğin dünyaya geldiği ilk haftalarda görme duyusu zayıftır. Bu nedenle erken dönemde bebeğe sunulan görsel uyarıcıların hareketli, sesli ve diğer nesnelerden ayırt edilebilecek parlaklıkta olması gerekir.

Bebeklerin işitme yeteneği görme yeteneğine göre iyi düzeydedir. Bebekler ilk günlerden itibaren dünyayı işiterek algılamaya başlar. Bu nedenle erken dönemden itibaren çeşitli seslere (yüksek, tiz, kalın, ince vb.) sahip uyarıcılarla tanıştırılmalıdır. Ayrıca gelişimini sürdüren koku alma duyusunu desteklemek amacıyla çeşitli kokulara sahip uyarıcılar da bebeklere sunulmalıdır.

Bebeklerin dokunma duyuları tam olarak gelişmemiş olmasına rağmen dokunsal uyaranlara karşı oldukça hassastır. Yaşamın ilk günlerinden itibaren dokunsal uyaranlara refleksleriyle cevap verir. Bu cevaplar zaman içerisinde bilinçli hâle gelir. Bebekler ve çocukların dokunma duyularını desteklemek amacıyla farklı dokularda ve büyüklükte materyaller sunulmalıdır.

Erken çocukluk döneminde yapılandırılmış materyallerin yanında yapılandırılmamış materyaller de sunmak oldukça önemlidir. Çocuklar kendi hayal gücünü ve yaratıcılığını kullanarak materyalleri yapılandırıp oyunlarında kullanabilir.

Kısaca bilişsel gelişimi desteklemeye yönelik materyallerin çocukların yaş, ilgi, istek, ihtiyaç ve gelişim düzeylerine uygun olması gerekir. Çocuklara sunulacak materyal; güvenli, sağlam, yıkanabilir olmalı, çocukların dikkatini çekmeli, merak duygusunu ve yaratıcılığını arttırmalıdır. Materyal; yeri geldiğinde çocuğu araştırma, inceleme, problem çözme, gözlem ve keşif yapmaya yönlendirmeli ve çocuk materyallerle vakit geçirmekten keyif almalıdır.

0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimlerini desteklemeye yönelik bazı materyaller şunlardır (Görsel 4.26):

- Çıngıraklar
- Duyu torbaları
- Duyu kartları
- Duyu küpleri
- Duyusal oyun matları
- Dönenceler
- Zilli bileklikler
- Aynalar
- Çeşitli şekillere sahip diş kaşıyıcılar
- Hareketli oyuncaklar
- Ritim araçları
- Müzik kutuları
- Ses çıkaran plastik ve ahşap oyuncaklar
- Bez oyuncaklar
- Işıklı uyaranlar
- Ahşap, bez ya da plastik hayvanlar
- İç içe geçen kutular
- Tombala
- Tangram
- Gazete ve dergiler
- Basit resim, sayı ve harf oyuncakları
- Çeşitli geometrik şekillere sahip ahşap ve plastik oyuncaklar
- Bloklar
- Çeşitli büyüklük ve şekillerde renkli küpler
- Boş kutular
- Bebekler
- Takmalı ve sökmeli oyuncaklar
- Büyüteç
- Yapbozlar
- Figür oluşturma kartları
- Çıkartmalar
- Boya çeşitleri
- Yoğurma malzemeleri
- Duyusal oyun masaları
- Bahçe araçları (kova, kürek, tırmık, suluk, kum, kil vb.)
- Bebek ve çocuk kitapları (Bez, eva, karton ve kâğıttan yapılmış olabilir.)
- Evcilik oyuncakları (çay takımı, ütü, mutfak vb.)
- Maske, kukla, kostüm ve aksesuarlar
- Çeşitli meslek oyuncakları (doktor seti, tamir takımı vb.)
- Çeşitli araçlar (uçak, kamyon, tren, araba vb.)
- Kavram geliştirici kart ve oyuncaklar
- Eşleştirme, ilişki kurma, sıralama, gruplama ve karşılaştırma yapmayı sağlayan eğitici oyuncaklar

a. Bahçe araçları

b. Bloklar

c. Bebek kitabı

ç. Duyu torbaları

d. Ritim araçları

e. Sayı oyuncakları

f. Eşleştirme oyuncakları

g. Yapboz

ğ. Figür oluşturma kartları

h. Kavram geliştirici oyuncaklar

ı. Duyusal oyun matı

i. Tangram

j. Dönence

k. Çıngıraklar

l. Parça Bütün Oyuncağı

m. Duyu küpü

n. Diş kaşıyıcılar

o. Tamir takımı

ö. Takmalı sökmeli oyuncaklar

p. Plastik hayvanlar

Görsel 4.26: Bilişsel gelişimi desteklemeye yönelik materyal örnekleri

1. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

0-6 Aylık Bebeklerin Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Dönence

Araç Gereç: 25 cm çapında kasnak veya 30 cm uzunluğunda iki ahşap çubuk, yün ya da hasır ip, çeşitli renk ve dokularda kumaş, elyaf, parşömen kâğıdı, seçilen temaya uygun figür kalıpları, iğne, dikiş ipliği, misina ve süsleme malzemeleri

Görsel 4.27: Dönence örnekleri

Yapım Aşamaları

- Ahşap çubuklar veya kasnak, yün ya da hasır ip ile boşluk kalmayacak şekilde sarılır ve kenara alınır.
- Çalışılacak figürler kesilir. Kumaşın arka yüzüne ters bir şekilde koyulan figürlerin kalıbı çıkarılır.
- Çıkarılan kalıplar kenarında küçük bir açıklık bırakılarak arka yüzden dikilir.
- Figürler ön yüze çevrilir ve figürlerin içine elyaf doldurulup kalan açıklık dikilir.
- Figürler süslenir ve misina yardımıyla hazırlanan kasnak ya da çubuklara asılır.
- Tamamlanan dönence bebeğin beşiği ya da yatağı üzerine asılarak kullanılır.

Materyalin Kullanımı

- Bebek dönencenin asıldığı yatağa yatırılır. Dönence sallanarak bebeğin dikkati çekilir. Dönencedeki figürlerle ilgili bebekle konuşulur. Oturma ve ayakta durma becerisini kazanan bebeğin dönencedeki figürleri sallaması ve onlara dokunması için fırsat verilebilir.

2. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

6-12 Aylık Bebeklerin Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Duyu Kartları

Araç Gereç: 6 adet ve 15 x 15 cm mukavva karton, 6 adet ve 20 x 20 cm farklı renklerde kumaş, keçe, eva, naylon poşet, zil gibi sesli nesneler, minik ışıklı aksesuarlar, şönil, rafya, düğme, boncuk vb. süsleme malzemeleri, iğne, dikiş ipliği, silikon tabancası ve sıcak silikon

Yapım Aşamaları

Görsel 4.28: Duyu kartı örnekleri

- 20 x 20 cm kumaşların arka yüzüne tam ortaya 15 x 15 cm kareler çizilir.
- Bu karelerin ön yüzü belirlenen tema ya da kavram doğrultusunda çeşitli dokular kullanılarak süslenir (Görsel 4.28).
- Süsleme çalışmaları tamamlandıktan sonra kumaşlar mukavvaların üstüne yerleştirilir.
- Kumaşın yanlardan sarkan beşer cm uzunluktaki kenarları mukavvanın arkasına kıvrılır ve silikonla yapıştırılır.

Materyalin Kullanımı

- Bebek rahat edeceği bir yere oturtulur. Hazırlanan kartlar bebeğin önüne dizilir ve bebeğin tepkileri gözlenir. Bebeğin kartlara dokunması ve kartları incelemesine fırsat verilir. Bebeğin elini farklı dokular üstünde gezdirmesine rehberlik edilir. Bebeğin dokunduğu sırada o yüzeyin nasıl olduğu (kaygan, pütürlü, sert, yumuşak vb.) bebeğe ifade edilir. Sesli nesneler sallanır ve nesnelerin ses çıkarması sağlanır. Işıklı nesnelerin ışıkları yakılarak bebeğin dikkati çekilir.

3. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

12-18 Aylık Bebeklerin Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Duyu Torbası

Araç Gereç: Polar kumaş, figür kalıpları, çeşitli dolgu malzemeleri (naylon poşet, balonlu naylon, nohut, çakıl taşları, kum vb.), iğne, dikiş ipliği, silikon tabancası, sıcak silikon, zil ve süsleme malzemeleri

Görsel 4.29: Duyu torbası örnekleri

Yapım Aşamaları

- Figür kalıpları kumaşın arka yüzüne ters bir şekilde yerleştirilip çizilir.
- Kumaş dikiş payı bırakılarak kesilir.
- Kumaş arka yüzünden çevirme payı bırakılarak dikilir.
- Kumaş ön yüzüne çevrilir.
- Her kumaşın içi farklı bir dolgu malzemesiyle doldurulur.
- Bırakılan pay dikilir.
- Hazırlanan duyu torbaları figüre uygun şekilde süslenir.

Materyalin Kullanımı

- Bebek rahat edeceği bir yere oturtulur. Hazırlanan duyu torbaları bebeğin önüne koyulur. Bebeğin torbaları incelemesine fırsat verilir. Bebeğin eline aldığı her duyu torbasının içindeki dolgu malzemesini hissetmesi için rehberlik edilir. Torbanın içinde hangi malzemenin olduğu ve malzemenin özellikleri hakkında bebekle sohbet edilir.

4. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

18-24 Aylık Bebeklerin Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

İç İçe Geçen Kutular

Araç Gereç: Mukavva, renkli fon kâğıtları, seçilen temaya uygun görseller (hayvanlar, meyveler, sayılar, taşıtlar vb.) silikon tabancası, sıcak silikon ve şeffaf, yapışkanlı kap

Görsel 4.30: İç içe geçen kutular

Yapım Aşamaları

- En büyüğü 13 x 13 cm, en küçüğü 6 x 6 cm olan, aralarında birer cm fark bulunan, birer kenarı açık sekiz adet mukavva kutu hazırlanır.
- Kutular renkli fon kâğıtlarıyla kaplanır.
- Görseller uygun şekilde kesilerek kutulara yapıştırılır.
- Kutuların tüm yüzeyi şeffaf, yapışkanlı kap ile kaplanır.

Materyalin Kullanımı

- Bebek rahat edeceği bir yere oturtulur. Hazırlanan kutular iç içe yerleştirilmiş şekilde bebeğin önüne koyulur. Bebeğin kutuları birbirinin içinden çıkarmasına rehberlik edilir. Her kutu bebekle birlikte incelenir. Kutuların üzerindeki görsellerle ilgili sohbet edilir. Bebeğin kutuları üst üste, yan yana (büyükten küçüğe ya da küçükten büyüğe) ve iç içe dizmesi için bebeğe rehberlik edilir. Kutular üst üste dizildiğinde kule devirme oyunu oynanarak oyun eğlenceli hâle getirilebilir.

5. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

24-36 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Yapboz

Araç Gereç: Mukavva, yapbozda kullanılacak resim, kurşun kalem, silgi, makas, silikon tabancası ve sıcak silikon

Görsel 4.31: Yapboz

Yapım Aşamaları

- Yapbozda kullanılacak resim belirlenir.
- Resim mukavvanın üzerine yerleştirilip yapıştırılır.
- Kenarlar çerçeve olarak kullanılmak üzere birer cm genişliğinde kesilir.
- Yapboz parçaları, kalan resmin arka tarafına girintili çıkıntılı şekilde çizilir.
- Yapboz parçaları kesilerek birbirinden ayrılır.
- Yapboz parçaları başka bir mukavva üzerinde birleştirilerek resim tamamlanır.
- Resmin kenarına birer cm genişliğinde kesilen kenarlıklar yapıştırılarak yapbozun çerçevesi hazırlanır.

Materyalin Kullanımı

- Yapboz bütün hâldeyken çocukla incelenir. Resimde neler olduğu hakkında çocukla sohbet edilir. Ardından çocuktan parçaları çıkarması istenir. Çocuğun kenarlardaki ipuçları doğrultusunda yapbozu tamamlamasına rehberlik edilir.

6. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Tombala

Araç Gereç: Renkli mukavva, belirlenen temaya uygun küçük boy görseller (her görselden ikişer adet), yapıştırıcı ve pul torbası

Görsel 4.32: Tombala örnekleri

Yapım Aşamaları

- Renkli mukavvalar 15 x 20 cm boyutunda kesilir.
- 4 x 4 cm boyutundaki resimler aralarında boşluk bırakılarak mukavva üzerine yapıştırılır.
- Her kartta sekiz farklı görsel olmasına dikkat edilir.
- Kalan renkli mukavvalar 4 x 4 cm boyutunda kesilir ve görsellerin eşleri bu mukavvalar üzerine yapıştırılarak pullar hazırlanır.
- Hazırlanan pullar pul torbasına koyulur.

Materyalin Kullanımı

- Tombala kartları çocuğa gösterilip çocuğun istediği bir kartı seçmesi söylenir. Kartları incelemesi ve birini seçmesi için çocuğa fırsat verilir. Ebeveyn ya da öğretmen tarafından da bir kart seçilir ve oyunun nasıl oynandığı çocuğa anlatılır. Pul torbasından bir pul seçilir. Hem pulun görseli çocuğa gösterilir hem de adı söylenir. Çocuk oyunu öğrendikten sonra pul çekme görevi çocuğa da verilebilir.

7. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-60 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Kavram Kitabı

Araç Gereç: Renkli mukavva, belirlenen kavramlara uygun görseller, makas, yapıştırıcı, asetat kalemi, kitabın kalınlığına uygun defter spirali ve delgeç

Görsel 4.33: Kavram kitabı

Yapım Aşamaları

- Kitapta kullanılacak kavramlar belirlenir.
- Kavramlara uygun görseller seçilir.
- Görseller fotoğraf kâğıdına bastırılır ve uygun şekilde kesilir.
- Renkli mukavvalar 20 x 20 cm ölçülerinde kesilir.
- Kavramlara ait görseller mukavva üzerine yapıştırılır ve ilgili kavram görselin altına asetat kalemiyle yazılır.
- Zıt kavramların yan yana sayfalarda olmasına dikkat edilir.
- Kitabın kapağı hazırlanır.
- Mukavvalar delgeç yardımıyla sol kenardan delinir.
- Kitabın sayfaları uygun şekilde üst üste yerleştirilir ve defter spirali deliklerden geçirilerek kitap tamamlanır.

Materyalin Kullanımı

- Çocuğun dikkati kavram kitabına çekilir. Kitabı incelemesi için çocuğa fırsat verilir. Ardından her sayfadaki kavram ile ilgili sohbet edilir. Hem sözel vurgularla hem fiziksel destekle çocuğun dikkati kavramlara çekilir. Örneğin uzun ve kısa kavramları üzerinde çalışılırken çocuğun parmağı uzun nesne üzerinde yavaş yavaş gezdirilip "uzuuuuunn" denir; kısa nesne üzerinden hızla geçirilip hızlı bir şekilde "kısa" denir ve kavramlara dikkat çekilir.

8. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-60 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Geometrik Şekiller

Araç Gereç: Çeşitli geometrik şekillere sahip ahşap boncuklar, fotoğraf baskı kâğıdı, iki adet 10 x 20 cm boyutunda ahşap plaka, 20 cm uzunluğunda ince ahşap çubuklar, matkap ve tutkal

Görsel 4.34: Görsele uygun şekilde geometrik şekilleri dizme

Yapım Aşamaları

- Ahşap plakalar üzerine çubukların girebileceği genişlikte beşer delik, matkapla açılır.
- Ahşap çubuklar bu deliklere tutkalla yapıştırılır.
- Tutkal kururken bilgisayar ortamında çeşitli renklerdeki geometrik şekiller beşli gruplar hâlinde çizilir.
- Bu görseller çıktı alınır ve beşli gruplar hâlinde kesilir (Kâğıtlar dayanıklı olması için şeffaf yapışkanlı kâğıtla kaplanabilir ya da preslenebilir.).
- Geometrik şekilli ahşap boncuklar görsellerdeki renklere göre boyanıp kurumaya bırakılır. Boncuklar kuruduktan sonra materyal kullanıma hazır hâle gelir.

Materyalin Kullanımı

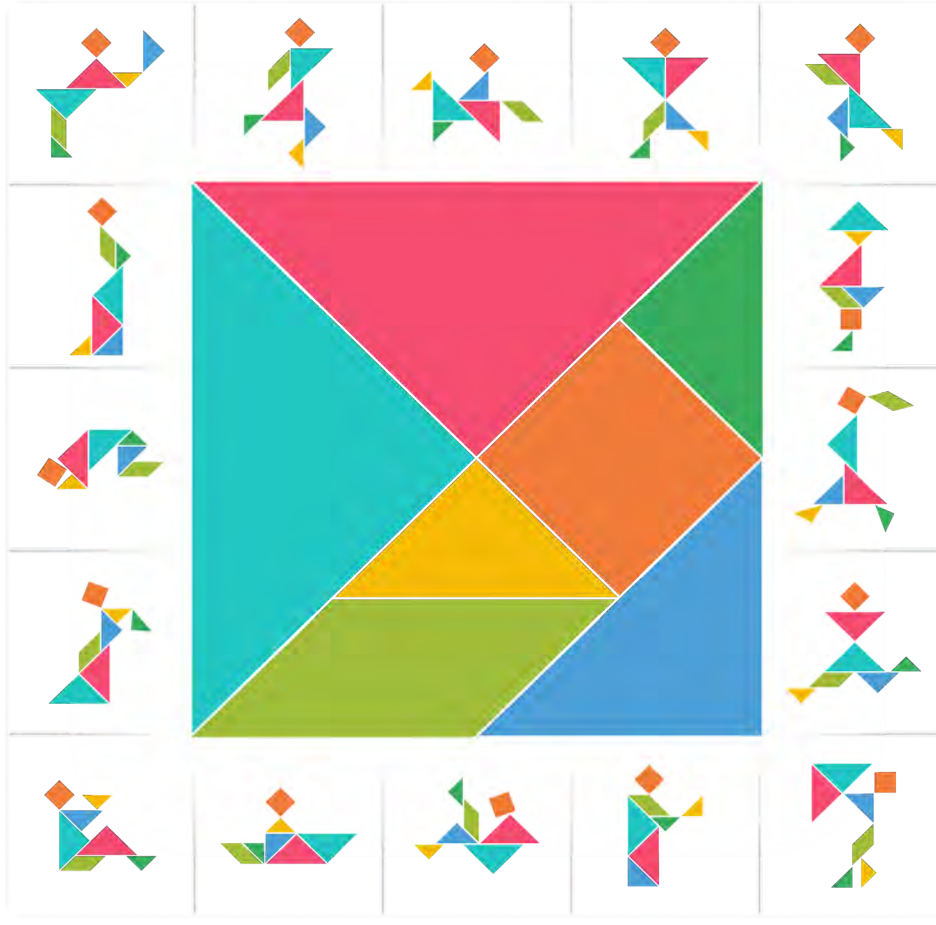
- Boncuklar, görseller ve ahşaplar masaya yerleştirilir. Oyuncağı incelemesi için çocuğa fırsat verilir. Çocuğun görsellerden birini seçmesi istenir. Seçtiği görsel çocuğun önüne koyulur ve görseldeki sıraya uygun olarak blokları çubuklara dizmesi istenir. Görseller değiştirilerek çocuğun ilgisi doğrultusunda oyun sürdürülür.

9. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Tangram

Araç Gereç: Beyaz mukavva, cetvel, makas, kurşun kalem ve renkli asetat kalemi

Görsel 4.35: Tangram

Yapım Aşamaları

- Mukavva 20 x 20 cm boyutunda kesilir.
- Kesilen mukavva üzerine 5 x 5 cm boyutunda 16 adet küçük kare çizilir.
- Ardından kareler üzerine Görsel 4.35'teki gibi 5 adet üçgen, 1 adet paralel kenar, 1 adet kare olmak üzere 7 geometrik şekil çizilir ve kesilir.
- Geometrik şekiller asetat kalemleriyle farklı renklerde boyanır.
- Hazırlanan geometrik şekiller kullanılarak çeşitli figürler oluşturulur.

Materyalin Kullanımı

- Tangram masaya yerleştirilir ve çocuğun dikkati geometrik şekillere çekilir. Geometrik şekiller hakkında sohbet edilir. Ardından çocuğa bu şekillerden başka neler yapılabileceği sorulur. Çocukla birlikte geometrik şekiller çeşitli formlarda dizilerek figürler oluşturulur. Oluşturulan figürlerin ne olduğunu tahmin etme oyunu da oynanabilir.

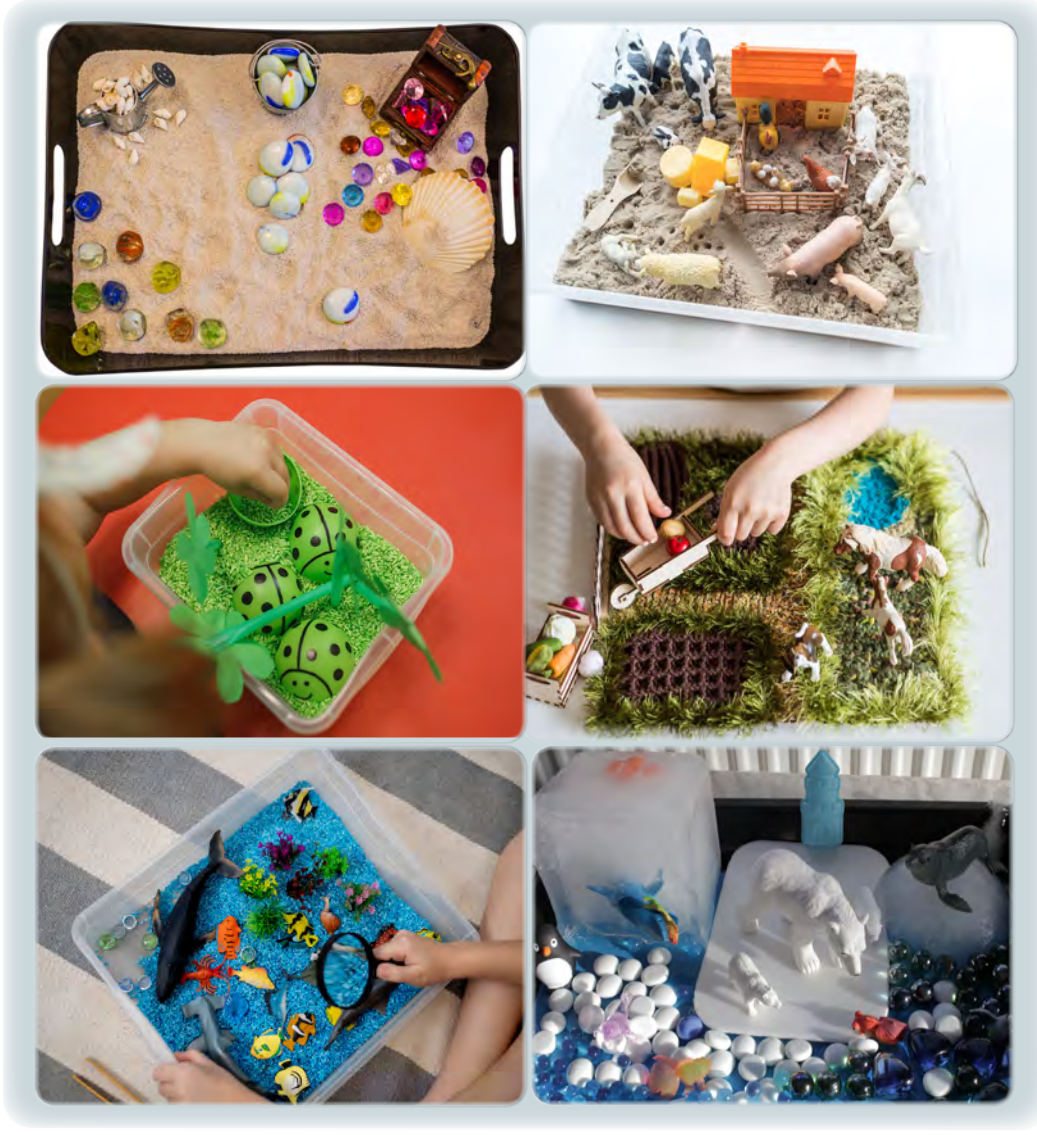
15. ETKİNLİK

Çeşitli Materyalleri Kullanarak Duyusal Oyun Hazırlama

Araç Gereç: Yüksekliği az olan geniş plastik kutu, oyunun temasına uygun figürler (hayvan, ağaç, meyve, eşya, taş, küçük boy kova, kürek, tırmık vb.), zemin olarak kullanılacak kinetik kum, ince kum, pirinç, nişasta, akvaryum taşı, jöle, köpük vb.

Uygulama

- Duyusal oyununuzun temasını (Buzullar, orman, denizaltı, çiftlik vb.)belirleyiniz.
- Zemin olarak kullanacağınız materyali kutunun içine yayınız.
- Figürlerinizi kutunun içine yerleştiriniz.
- Tüm arkadaşlarınız duyusal oyunlarını hazırladıktan sonra oyununuzu bir arkadaşınızla değiştiriniz.
- Arkadaşınızdan aldığınız duyusal oyunla oynayınız.
- Hazırladığınız duyusal oyunların çocuğun bilişsel gelişimini nasıl desteklediğini, oyunun sonunda arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 4.36: Duyusal oyun örnekleri

SIRA SİZDE

Okul öncesi dönem çocuklarının bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik materyalleri araştırınız. Bulduğunuz materyal örneklerinin görsellerini ve bu materyallerin kullanım yönergelerini arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik materyal tasarlayıp hazırlayınız.

Materyali hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Materyali hazırlayacağınız yaş grubunu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun bilişsel gelişim özelliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırınız. Araştırdığınız kaynakları not alınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun özelliklerine uygun, bilişsel gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarlayıp bu materyali A4 boyutundaki kâğıda çiziniz.
- Tasarladığınız materyalin çocuğun bilişsel gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığınız kâğıda yazınız.
- Tasarladığınız materyalin malzemelerini temin ediniz.
- Materyali tasarımınıza uygun şekilde hazırlayınız.
- Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmeninize göstererek dört ders saatinde tamamlayınız.
- Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta uygulayarak arkadaşlarınıza sununuz.
- Materyalin uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama Uygulama ve Değerlendirme Formu'nda yer alan ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK MATERYAL HAZIRLAMA UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama faaliyetini tamamlandığınızda gösterdiğiniz performansa göre 1(çok zayıf), 2 (zayıf), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) derecesi "X" işareti ile işaretlenecektir.

	ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
	A) Hazırlık ve Tasarım Aşaması					
1	Belirlenen yaş grubunun bilişsel gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını araştırdığı en az dört farklı kitabı ve genel ağ kaynaklarını not aldı.					
2	Belirlenen yaş grubunun özelliklerine uygun bilişsel gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarladı.					
3	Tasarladığı materyali özelliğine uygun şekilde A4 boyutunda kâğıda çizdi.					
4	Tasarladığı materyalin çocuğun bilişsel gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığı kâğıda yazdı.					
5	Hazırlayacağı materyalin malzemelerini eksiksiz temin etti.					
	B) Materyal Yapım Aşaması					
6	Materyalin özelliklerine uygun malzemeler kullandı.					
7	Materyali hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.					
8	Materyali aşamalara uygun şekilde hazırladı.					
9	Materyali tasarıma uygun şekilde hazırladı.					
	C) Zaman Yönetimi					
10	Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmenine göstererek verilen sürede tamamladı.					
	Ç) Uygulama Aşaması					
11	Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarına uyguladı.					
12	Uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullandı.					
	Sütün Toplamları					
	Ölçek Puanı					

Ölçek Puanı: Tabloda her ölçüt için en yüksek puan 5'tir. Tabloda toplam 12 ölçüt vardır dolayısıyla tablodan alınabilecek en yüksek puan 60'tır.
Puan: [(Ölçek PuanıX100) /60] formülü uygulanır.
Değerlendirme ile İlgili Notlar: Eğer bu formdan 100 üzerinden 70 puan aldıysanız bu öğrenme için başarı düzeyiniz yeterli demektir. 69 veya altında bir puan aldıysanız ilgili öğrenmeleri tekrar etmeniz faydalı olacaktır.
Uygulama ile İlgili Notlar: .....
.....
.....

4.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler

Çocukların bilişsel gelişimleri ebeveyn veya öğretmen tarafından planlanmış etkinliklerle, gün içerisinde gerçekleştirilen yaşam becerileriyle ve çocuğun kendi yapılandırdığı oyunlarla desteklenebilir. Erken dönemden itibaren çocuğa sunulacak zengin uyarıcılar ve çevreyle kurulan etkili iletişim çocuğun beyin gelişimini ve dolayısıyla bilişsel gelişimini önemli ölçüde etkiler.

Bebekler doğduğu andan itibaren onunla iletişime geçilmeli, konuşulmalı ve göz teması kurulmalıdır. Bebeklerin çıkardığı seslere tepki verilmeli, tekrar ses çıkarması için cesaretlendirilmeli ve duyularını harekete geçirecek çeşitli uyaranlar sunulmalıdır.

Çocukların bilişsel gelişimlerini desteklemeye yönelik etkinlik hazırlarken içinde bulunduğu dönem ve özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların belleklerinin kısa süreli olduğu unutulmamalı ve bilgiler tümevarım yöntemiyle paylaşılmalıdır. Çocuklara bilgiye ulaşması için ortam yaratılmalı ve fırsatlar sunulmalıdır. Çocukların görerek, dokunarak, yaparak ve yaşayarak öğrenmesi için somut öğrenme ortamları hazırlanmalıdır.

Öğrenmede dikkat ve güdülenme faktörleri göz ardı edilmemeli, etkinlik ve materyaller çocuklar için ilgi çekici hâle getirilmelidir. Çocukların beklenen davranışı sergilemesi için acele edilmemeli; ihtiyaç duyduğu süre ve destek verilmelidir.

Çocuklar algılama, yaratıcılık, problem çözme vb. becerilerinin desteklendiği sanat, müzik, oyun ve drama etkinliklerine yönlendirilmelidir. Bu etkinliklerde çocukların kendini rahat bir şekilde ifade etmesine fırsat verilmeli ve gerekli durumlarda çocuklara rehberlik edilmelidir.

Çocukların bilişsel gelişimlerini desteklemek amacıyla erken dönemde yaşlarına uygun kitaplarla tanıştırılmalı ve çocuklara her dönemde çeşitli kitaplar sunulmalıdır. Çocukların düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla somut nesnelerle sınıflama, sıralama, korunum, ayırt etme, tersine çevirme ve uzamsal işlemlere yönelik etkinlikler yapılmalıdır. Etkinlikler sırasında çocukların bilgilerinin somutlaştırılması amacıyla resim, şekil, grafik vb. görseller kullanılmalı, bol örnek verilmeli, karşılaştırmalar yapılmalı ve bağlantılar kurulmalıdır.

1. ÖRNEK ETKİNLİK

0-6 AYLIK BEBEKLERİN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Renkli Dönence

Araç Gereç: Sesli ve ışık dönence

Süre: 2-3 dakika

Uygulama

- Bebek rahat edeceği şekilde yatağına yatırılır.
- Dönence çalıştırılır ve bebeğin dikkati çekilir.
- Bebeğin dönenceyi izlemesi ve dinlemesi için fırsat verilir.
- Bu sırada dönencedeki nesneler ve nesnelerin özellikleri hakkında bebekle sohbet edilir.
- Bir süre sonra bebek kucağa alınır ve bebeğin dönencedeki nesnelere dokunması için rehberlik edilir.

Görsel 4.37: Dönenceyi izleyen bebek

Not: Bu etkinlik; bebeklerin görme, işitme ve dokunma duyularını harekete geçirerek aal-gısal, bilişsel gelişimini ayrıca annesiyle etkili vakit geçirmesini sağlayarak duygusal gelişi-mini desteklemektedir.

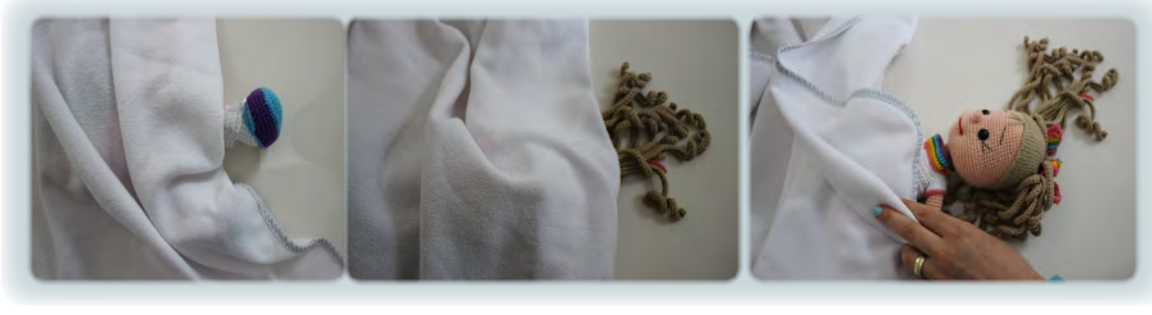
2. ÖRNEK ETKİNLİK

8-12 AYLIK BEBEKLERİN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Oyuncağı Bul

Araç Gereç: Bebeğin sevdiği bir oyuncak ve örtü

Süre: 2-3 dakika

Görsel 4.38: Saklanan oyuncak

Uygulama

- Bebek rahat edeceği şekilde oturtulur.
- Bebeğin sevdiği bir oyuncağı önüne koyulur ve oynaması için fırsat verilir.
- Bebeğin gözü önünde oyuncağın bir kısmı açıkta kalacak şekilde örtünün altına saklanır.
- Bebeğe oyuncağının nerede olduğu sorulur.
- Bebek oyuncağı bulduktan sonra bebeğin oyuncakla oynaması için fırsat verilir.
- Oyuncak, örtünün altına hiç görünmeyecek şekilde saklanır.
- Bebeğe tekrar oyuncağının nerede olduğu sorulur.
- Bebek oyuncağı bulduktan sonra bebeğin oyuncakla oynaması için fırsat verilir.
- Daha sonraki etkinliklerde oyuncak farklı yerlere saklanabilir.

Not: Bu etkinlik bebeklerin nesne devamlılığının gelişimini desteklemektedir.

3. ÖRNEK ETKİNLİK

12-18 AYLIK BEBEKLERİN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Hayvanları Eşleştir
Araç Gereç: Eşleştirme kartları
Süre: 5 dakika

Görsel 4.39: Eşleştirme kartları

Uygulama

- Eşleştirme kartları masaya karışık şekilde dizilir.
- Bebeğe kartları incelemesi için fırsat verilir.
- Bebeğe hangi hayvanların resimlerini gördüğü sorulur.
- Bebekten aynı resimleri bulup eşleştirmesi istenir.
- Tüm kartlar bitinceye kadar oyuna devam edilir.
- Sonraki dönemlerde kartlar ters çevrilip hafıza oyunu olarak da oynanabilir.

Not: Bu etkinlik bebeklerin dikkat ve görsel algısını; hafıza oyunu olarak oynandığında ise bellek gelişimini desteklemektedir.

4. ÖRNEK ETKİNLİK

18-24 AYLIK BEBEKLERİN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Mutlu Yüzler, Üzgün Yüzler

Araç Gereç: Makyaj pamuğu, damlalık, kırmızı tükenmez kalem, sulandırılmış kırmızı ve sarı boya, 2 adet boya kabı ve plastik tepsi

Süre: 5-6 dakika

Uygulama

- Makyaj pamuklarına tükenmez kalemle mutlu ve üzgün yüzler çizilir.
- Makyaj pamukları plastik tepsiye dizilir.
- Bebeğe yüz ifadeleri gösterilir ve ifadelerden hangisinin mutlu hangisinin üzgün olduğu sorulur.
- Ardından bebeğin damlalıkları kullanarak mutlu yüzleri sarı, üzgün yüzleri kırmızı renge boyaması istenir.

Görsel 4.40: Damlalıkla yüz ifadelerini boyama

Not: Bu etkinlik; bebeklerin sarı ve kırmızı renkleri, mutlu ve üzgün ifadelerini öğrenmelerini sağlayarak bilişsel gelişimini ayrıca boyaları damlalık yardımıyla alıp sıkmasını sağlayarak ince motor gelişimini desteklemektedir.

5. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Ponponlarım

Araç Gereç: Sarı, kırmızı ve mavi renkte ponponlar, ponponlarla aynı renklerde küçük plastik kaplar

Süre: 8-10 dakika

Uygulama

- Sarı, kırmızı ve mavi renkte küçük ponponlar karışık olarak çocuğa verilir.
- Ponponlarla aynı renkte kaplar masada yan yana dizilir.
- Ponponların ve kapların renkleri çocukla birlikte tekrar edilir.
- Çocuktan ponponları kullanarak bir kompozisyon oluşturması istenir. Çocuğun oluşturduğu kompozisyonda hangi renkleri nerelerde kullandığı hakkında çocukla sohbet edilir.
- Daha sonra çocuktan ponponları aynı renklerdeki kaplara tek tek koyması istenir.
- Çocuk bütün ponponları renklerine göre ayırdıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

Görsel 4.41: Ponponlarla kompozisyon oluşturma ve kaplara yerleştirme

Not: Bu etkinlik; çocukların sarı, kırmızı, mavi renkleri öğrenmesi ve renkleri eşleştirmesini sağlayarak bilişsel gelişimini ayrıca ponponları yerleştirirken parmaklarını kullanmasına fırsat vererek ince motor gelişimini desteklemektedir.

6. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Geniş bir kutu ve çeşitli dokulara sahip nesneler

Araç Gereç: Bebeğin sevdiği bir oyuncak ve örtü

Süre: 8-10 dakika

Görsel 4.42: Dokunduğu nesneyi tahmin etmeye çalışan çocuk

Uygulama

- Geniş bir kutu içerisine çeşitli dokularda sahip nesneler yerleştirilir.
- Çocuktan kutunun içine bakmadan bir nesneye dokunması istenir.
- Çocuğa, dokunduğu nesnenin dokusunun nasıl olduğu sorulur.
- Çocuktan nesnenin ne olduğunu tahmin etmesi istenir.
- Çocuğa nesneyi kutudan çıkarması söylenir.
- Çocuğun tahminin doğru olup olmadığı tartışılır ve oyun baştan oynanır.

Not: Bu etkinlik; çocukların dokunma duyusu, imgeleme gücü ve tahminde bulunma becerisinin gelişimini desteklemektedir.

7. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Ponpon Tüpü

Araç Gereç: Çeşitli renklerde büyük boy ponponlar, plastik tüp, tüp standı ve ponponların farklı sıralamalarının olduğu kartlar

Süre: 6-8 dakika

Görsel 4.43: Karta göre tüpe ponpon dizen çocuk

Uygulama

- Tüpler boş şekilde standa yerleştirilir.
- Ponponlar ve kartlar çocuğa gösterilir ve çocuktan bir kart seçmesi istenir.
- Kart, çocukla incelenir. Kartta hangi renk ponponların olduğu, önce hangi rengin koyulduğu, en son hangi rengin koyulduğu üzerine konuşulur.
- Çocuktan ponponları tüpe elindeki karta uygun şekilde dizmesi istenir.
- Diğer kartlar için de aynı uygulama yapılır.

Not: Bu etkinlik, çocukların renkleri öğrenmesi ve sıralamasını sağlayarak bilişsel gelişimini ayrıca ponponları yerleştirirken parmaklarını kullanmasına fırsat vererek ince motor gelişimini desteklemektedir.

8. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Bunlarla Ne Yapabilirsin?

Araç Gereç: Kozalak, ceviz, makarna, boş rulo, kasa, çay kaşığı, boş su şişesi, oyun hamuru kutuları vb.

Süre: 10 dakika

Görsel 4.44: Çeşitli materyallerle oynayan çocuk

Uygulama

- Çeşitli materyaller masanın üzerine yerleştirilir.
- Çocuğa materyalleri incelemesi için fırsat verilir.
- Çocuğa bu materyallerle istediği gibi oynayabileceği söylenir.
- Oyununu yapılandırması ve oynaması için çocuğa fırsat verilir.

Not: Bu etkinlik, çocukların çeşitli materyalleri bir arada kullanmasını sağlayarak yaratıcılığı ve hayal gücünü ayrıca farklı dokulara sahip materyaller sayesinde dokunma duyusunu desteklemektedir.

9. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Bul Bakalım

Araç Gereç: Üzerinde çeşitli resimlerin olduğu poster, posterdeki resimleri gösteren küçük kartlar, piyon ve küçük bir çanta

Süre: 8-10 dakika

Uygulama

Görsel 4.45: Poster üzerinden resim bulma

- Poster masaya serilir.
- Çocuğa posteri ve üzerindeki görselleri incelemesi için süre verilir.
- Çocuktan bir piyon seçmesi istenir.
- Çantadan bir kart seçilir ve üzerindeki resim çocuğa gösterilir.
- Çocuktan poster üzerindeki kartta yer alan resmi bulup göstermesi istenir.
- Çocuk aynı görseli bulduğunda piyonu poster üzerinde ilerletir.
- Bu oyun iki kişiyle oynanabileceği gibi kalabalık bir grupla da oynanabilir.

Not: Bu etkinlik, çocukların kalabalık bir görsel üzerinden istenen görseli bulmasını sağlayarak dikkati ve algıda seçicilik becerisini ayrıca grupça yapılması sayesinde sosyal becerilerini desteklemektedir.

10. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Haydi! Vur Vur

Araç Gereç: Çeşitli ritim araçları

Süre: 10-12 dakika

Uygulama

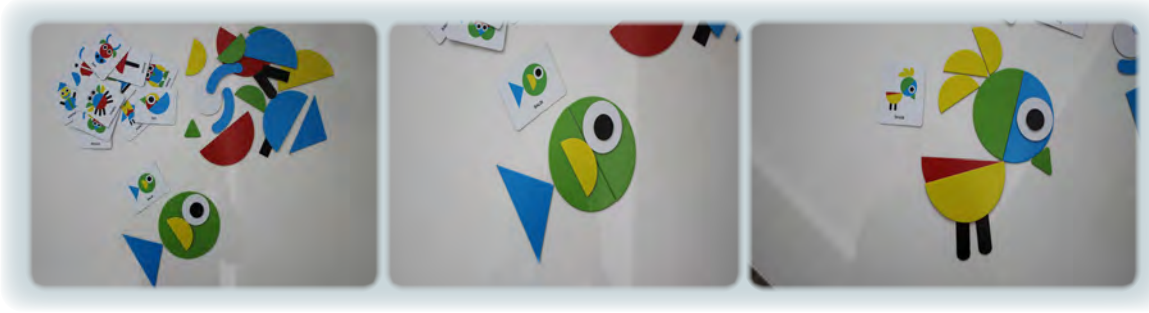

Görsel 4.46: Ritim çalışması

- Ritim araçları çocuğun rahat edeceği bir masaya ya da mindere yerleştirilir.
- Ritim araçlarını incelemesi için çocuğa süre verilir.
- Ebeveyn ya da öğretmen tarafından bir ritim aracıyla ritim vurulur ve çocuktan aynı ritmi tekrarlaması istenir.
- Çocuk ritmi doğru vurduğunda başka bir ritim vurulur ve çocuktan tekrarlaması istenir.
- Çocuğun ilgisi doğrultusunda oyuna devam edilir.
- Daha sonra özgün ritim çalışması yapması için çocuğa fırsat verilir.

Not: Bu etkinlik çocukların işitsel algı, dikkat ve bellek gelişimini desteklemektedir.

11. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ
Etkinliğin Adı: Şekillerim
Araç Gereç: Çeşitli geometrik şekillerde hazırlanmış kartlar ve geometrik şekillerle oluşturulmuş figürlerin görselleri
Süre: 10-15 dakika

Görsel 4.47: Geometrik şekillerle figür oluşturma

Uygulama

- Geometrik şekiller masaya yerleştirilir.
- Şekilleri incelemesi için çocuğa fırsat verilir.
- Daha sonra figürlerin görselleri çocuğa gösterilir ve çocuktan geometrik şekillerle aynı görseli yapması istenir.
- Çocuğun ihtiyaç duyduğu durumlarda rehberlik edilir.
- Diğer görseller çocuğa gösterilir ve çocuktan görsellerin birini seçip yapması istenir.
- Daha sonra görseller kaldırılır ve çocuğa geometrik şekilleri kullanarak istediği görselleri hazırlayabileceği söylenir.
- Çocuğun ilgisi doğrultusunda oyun sürdürülür.

Not: Bu etkinlik; çocuğun geometrik şekilleri öğrenmesini ve ayırt etme becerisinin gelişimini sağlayarak bilişsel gelişimini desteklemektedir. Aynı zamanda çocuğun geometrik şekillerle özgün görseller hazırlaması hayal gücü, imgeleme becerisi ve yaratıcılığının desteklenmesine yardım etmektedir.

12. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ
Etkinliğin Adı: Resimli Öyküler
Araç Gereç: A5 boyutunda birkaç kâğıt ve pastel boya
Süre: 15 dakika

Uygulama

- Kâğıtlar ve boyalar masaya yerleştirilir.
- Çocuğa istediği kadar kâğıt kullanarak istediği resimleri yapabileceği söylenir.
- Resimlerini tamamlaması için çocuğa zaman verilir.
- Tamamlanan resimler çocukla birlikte incelenir.
- Ardından çocuktan resimlere bakarak öykü anlatması istenir.
- Çocuğun zorlandığı yerlerde yönlendirici sorularla anlatımı sürdürmesi sağlanır.

Görsel 4.48: Resimlerden öykü oluşturma

Not: Bu etkinlik; çocukların imgeleme becerisi, yaratıcılığı ve hayal gücünü ayrıca öykü anlatmasını sağlayarak dil gelişimini desteklemektedir.

3. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama ve Uygulama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırlayınız ve etkinliği atölyede uygulayınız.

Etkinliğinizi hazırlarken ve uygularken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız. Ulaştığınız kaynakları bir kâğıda not ediniz.
- Tablo 4.4'ü inceleyiniz ve tablodan bir yaş grubu seçiniz.
- Seçtiğiniz yaş grubunun hangi gelişim özelliklerini destekleyeceğinizi belirleyiniz.
- İncelediğiniz etkinlik örneklerini de göz önünde bulundurarak desteklemeyi planladığınız gelişim özelliklerine uygun bir etkinlik hazırlayınız.
- Etkinliğin adı, süresi, uygulama basamakları ve etkinlikte kullanacağınız araç gereci ayrıntılı şekilde yazınız.
- Etkinliği uygulamak için gerekli araç gereci eksiksiz temin ediniz.
- Etkinliği sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Etkinliğin çocuğun hangi gelişim özelliklerini desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıklayınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama ve Uygulama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK HAZIRLAMA VE UYGULAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı veSoyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız tablodaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırıp kaynaklarını yazdı.		
2	Tablo 4.4'ten bir yaş grubu seçti.		
3	Seçtiği yaş grubunun hangi gelişim özelliklerini destekleyeceğini belirledi.		
4	Seçtiği yaş grubunun bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırladı.		
5	Etkinliğin adını yazdı.		
6	Etkinliğin süresini yazdı.		
7	Etkinlikte kullanılacak araç gereci yazdı		
8	Etkinliğin uygulama aşamalarını yazdı.		
9	Etkinliğin yönergesini yazdı.		
10	Etkinlik için gerekli araç gereci eksiksiz temin etti.		
11	Etkinliği uygulama aşamalarına uygun şekilde sınıf arkadaşlarına uyguladı.		
12	Etkinliğin çocuğun bilişsel gelişimini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarına açıkladı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

1. (……) Bilişsel gelişim gözlenebilen ve gözlenemeyen süreçleri kapsar.

.....

2. (……) Bebeğin dünyaya gelirken getirdiği zekâ kapasitesi onun bilişsel gelişimi üzerinde tek başına yeterlidir.

.....

3. (……) Bireyin ilgi, istek ve ihtiyaçları dikkati uyaran dış etmenlerdir.

.....

4. (……) Algılamada bireyin duyu organlarının sağlıklı gelişimi ve deneyimleri en önemli iki unsurdur.

.....

5. (……) Çocuklar nesne devamlılığını kazandıktan sonra kişi devamlılığını kazanır.

.....

6. (……) Tanımada somut bir uyarıcı olduğu için tanıma, hatırlamaya göre daha kolaydır.

.....

7. (……) Kısa süreli bellek hem duyusal bellek hem de uzun süreli bellekten bilgi alır.

.....

8. (……) Zekânın gelişimi yaşamın ilk yıllarında hızlı, sonraki yıllarda daha yavaş bir gelişim gösterir.

.....

9. (……) Şemalar yaşantı ve olgunlaşmadan bağımsızdır, her zaman aynı kalır.

.....

10. (……) Yeni obje, olay ve durumları anlayabilmek için var olan şemaları yeniden biçimlendirme ve şekillendirme sürecine düzenleme denir.

.....

11. (……) Erken dönemde bebeğe sunulan görsel uyarıcılar hareketli, sesli ve diğer nesnelerden ayırt edilebilecek parlaklıkta olmalıdır.

.....

12. (……) Çocukların bellekleri kısa süreli olduğu için bilgiler tümevarım yöntemiyle paylaşılmalıdır.

.....

B) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

13. Çocuğun dört ayaklı, kuyruğu ve kulakları olan bir hayvan gördüğünde "hav hav" demesi aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

A) Hatırlama
B) İmge
C) Kavram
D) Sembol
E) Şema

14. Oyun hamuru almak için kırtasiyeye giren bir çocuğun tüm nesneler arasında oyun hamuru rafını bulup oraya yönelmesi aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

A) Nesne devamlılığı
B) Benmerkezcilikte azalma
C) Algıda seçicilik
D) Nesne kimliği
E) Ayırt etme becerisi

15. Bireyin bir nesnenin farklı yer, zaman ve durumlarda değişmediğini, aynı olduğunu anlaması aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

A) Nesne değişmezliği
B) Ayırt etme becerisi
C) Algıda seçicilik
D) Nesne kimliği
E) Nesne devamlılığı

16. Duyusal bellekle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi <u>yanlıştır</u>?

A) Bilgileri birkaç saniye depolar.
B) Bilgiyi uzun süreli bellekten alır.
C) Bilgiler buradan kısa süreli belleğe geçer.
D) Bilgileri duyular aracılığıyla seçerek alır.
E) Uyaranların tam bir kopyasını tutar.

17. Uzun süreli bellekle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Aktif bellektir sürekli çalışır bu nedenle ona çalışan bellek denir.
B) Buradaki bilgiler bir uyaranla karşılaşıldığında kolaylıkla hatırlanır.
C) İyi örgütlenmiş ve kodlanmış bilgiler daha kolay hatırlanır.
D) Buradaki bilgi unutulmaz ancak bilgiye ulaşmakta sorun yaşanabilir.
E) Bilginin tekrarlanması ve gruplanması bilginin hatırlanması için önemlidir.

18. I. Aydınlanma dönemi
II. Hazırlık dönemi
III. Veri değerlendirme dönemi
IV. Kuluçka dönemi

Yukarıda karışık olarak verilen yaratıcı düşünme dönemleri aşağıdakilerin hangisinde doğru sıralanmıştır?

A) I, III, IV, II
B) I, IV, II, III
C) II, IV, I, III
D) III, II, IV, I
E) IV, II, I, III

19. Zekâ testlerine göre normal zekâya sahip bireylerin aşağıdaki zekâ puanlarından hangisine sahip olması gerekir?

A) 50-70
B) 70-90
C) 90-110
D) 115-130
E) 130 ve üstü

20. Çoklu zekâ kuramının ilke ve düşünceleriyle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Zekâ alanları güçlendirilebilir.
B) Her zekâ alanının gelişimi kendi içinde değerlendirilmelidir.
C) Zekâ alanlarının her biri farklı gelişim sürecine sahiptir.
D) Zekânın gelişiminde sadece kalıtım etkilidir.
E) Zekâ çeşitli şekillerde gösterilebilir.

21. Aşağıdakilerden hangisi Piaget'nin bilişsel gelişim kuramının kavramlarından değildir?

A) Dengeleme
B) Hatırlama
C) Örgütleme
D) Şema
E) Uyum

22. Bebeğinin altını kirlettiğini, onun altını temizleyeceğini ve yıkayacağını söyleyen bir çocuğun davranışları aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

A) Animistik düşünce
B) Benmerkezcilik
C) Empati
D) Korunum
E) Odaklanma

23. Eşit miktarda su dolu olan iki bardaktan biri çocuğun gözünün önünde geniş bir tabağa boşaltıldığında bardaktaki su daha yüksek göründüğünden çocuğun bardaktaki suyun daha çok olduğunu söylemesi aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanır?

A) Animistik düşünce
B) Korunum
C) Odaklanma
D) Refleks
E) Sınıflandırma

24. Aşağıdakilerden hangisi 0-72 aylık çocukların bilişsel gelişimlerini destekleyen materyallerden değildir?

A) Duyu küpleri
B) Tombala
C) Kavram geliştirici oyuncaklar
D) Tırmanma merdiveni
E) Duyusal oyun masaları

5. ÖĞRENME BİRİMİ

0-72 AY DİL GELİŞİMİ

KONULAR

5.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ
5.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

TEMEL KAVRAMLAR

- Afazi
- Alıcı dil
- Dil
- Farklılaşmış ağlama
- Fonoloji
- Gecikmiş konuşma
- İfade edici dil
- Jargon
- Morgem
- Ses bozukluğu
- Vokal jimnastik

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Dil gelişiminin tanımı ve önemi
- Dili oluşturan sistemler
- Dilin kazanım evreleri
- Konuşma ve dil bozuklukları
- 0-72 aylık çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik materyaller ve özellikleri
- 0-72 aylık çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik etkinliklerin hazırlanması ve uygulamasında dikkat edilmesi gereken noktalar

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Dil olmasaydı insanlar nasıl iletişim kurardı?**
2. **Dil, aynı toplum içinde farklı kullanılabilmektedir. Bunun nedenleri neler olabilir?**
3. **Dil sayesinde kültürden kültüre aktarılan geleneklerimiz nelerdir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

5.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Dil gelişimi anne karnından başlayıp ömür boyu devam eden bir süreçtir. Çocuk, doğduğu andan itibaren çevresini dinleyerek konuşulan dili algılar. Yaşı ilerledikçe de öğrendiği sözcükleri kullanarak konuşmaya başlar. Çocukların ilk 9 ayında dil gelişimleri aynıdır ancak daha sonraki dönemlerde bireysel farklılıklara bağlı olarak dil gelişim hızları da farklılık gösterir.

5.1.1. Dil Gelişiminin Tanımı ve Önemi

Duygu ve düşünceleri anlatma, deneyimleri, algılananları aktarma, istekte bulunma, soru sorma gibi işlevleri yerine getirmek amacıyla kullanılan ve belirli kuralları olan semboller sistemine **dil** denir. Dil sosyal bir etkileşim ve iletişim unsurudur (Görsel 5.1). Birey gerek konuşma dili gerekse yazı dilini kullanarak iletişim kurar, çevreye uyum sağlar ve sosyalleşir**.**

Görsel 5.1 : Yetişkinle iletişim kuran çocuk

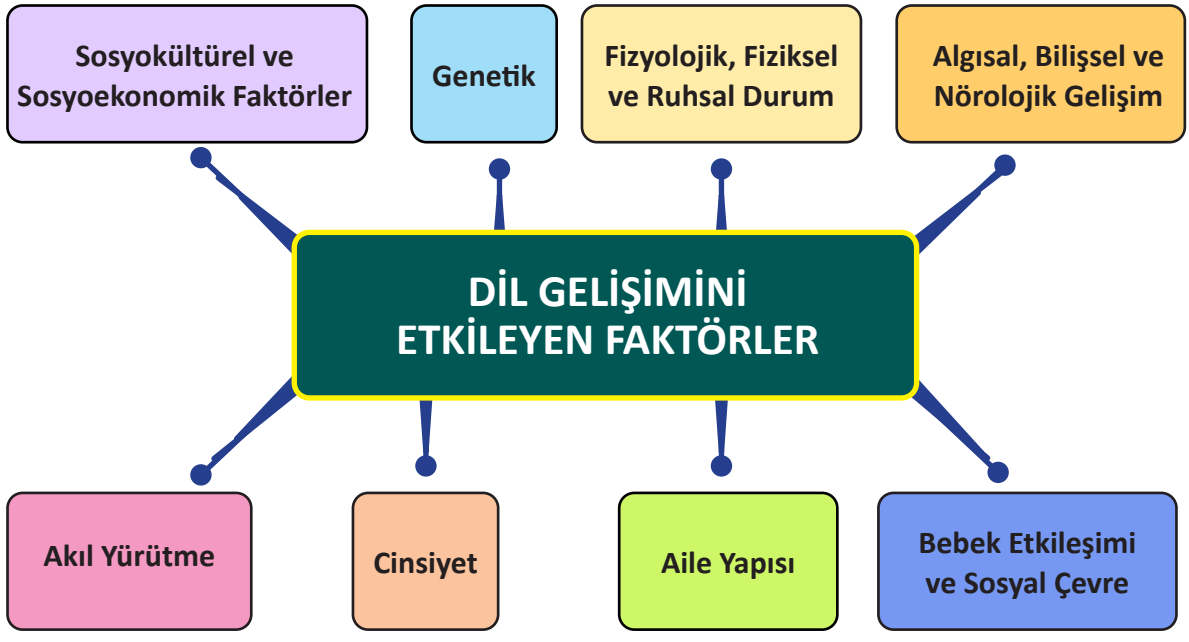
Her dilin kendi içinde kuralları bulunmaktadır. Yazı ve konuşma dilinde kurallara uyulması sağlıklı iletişimi olumlu etkilemektedir. Dil bilimciler; dilin psikolojik, fizyolojik ve bilişsel alanlarla ilgili olduğunu ifade etmektedir. Dil gelişimi diğer gelişim alanları ile etkileşim içinde ilerlemektedir. Örneğin bilişsel gelişimi yaşıtlarına göre geri olan çocuğun dil gelişiminin ve buna bağlı olarak da sosyal-duygusal gelişiminin olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Dil, çocuğun hayatı öğrenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle okul öncesi dönemde evde ve okulda dili etkili kullanma becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler hazırlanmalı, eğitim ve öğretim ortamları düzenlenmelidir (Görsel 5.2).

Görsel 5.2: Ailede etkinlikle iletişim kurma

Dil gelişimini etkileyen faktörler Şema 5.1'de gösterilmiştir.

Şema 5.1: Dil gelişimini etkileyen faktörler

5.1.1.1. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

» Genetik

Bütün sağlıklı çocuklar dil öğrenme yeteneği ile doğar ancak bazı faktörler çocukların dil gelişimini olumsuz etkiler. Genetik temelli sorunlar da bu faktörlerden biridir. Genler yoluyla çocuğa geçen işitme, görme ve zihinsel alanlardaki yetersizlikler, gelişimsel bozukluklar, cerebral palsy (serebral palsi), Down sendromu, otizm gibi problemler çocukların dil ve konuşma becerilerini daha geç kazanmalarına ya da hiç kazanamamalarına neden olmaktadır. Dil ve konuşma organlarındaki genetik problemler, ailede gecikmiş dil öyküsü gibi sorunlar da dil gelişimini etkileyen genetik faktörlerdendir.

» Fizyolojik, Fiziksel ve Ruhsal Durum

Konuşma, bireyin ses organlarının (dil, damak, ses telleri, dudak, dişler) uyumlu bir şekilde çalışması sonucunda seslerin çıkarılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu organlarda bulunan herhangi bir fiziksel sorun dil gelişimini olumsuz etkilemektedir. Yarık damak, tavşan dudak, dişlerin olmaması, ses tellerinde hasar gibi problemler buna örnek verilebilir.

Bazı çocuklarda uzun süreli rahatsızlıklar görülebilir. Çocukların bu rahatsızlıklardan dolayı çevresiyle iletişiminin kısıtlı olması sonucu konuşmasında gecikmeler yaşanabilir. Çocukların taşınması, okul değiştirmesi, ebeveyninin boşanması, bir yakınının ölümü gibi ruhsal durumunu etkileyebilecek faktörler de konuşmasında gecikme ya da gerilemeye neden olabilir.

» Algısal, Bilişsel ve Nörolojik Gelişim

Zihinsel algılama, işitme algısı ve görme düzeyi dil gelişimi için önemlidir. Çocuk; sesleri duyar, algılar ve kullanır. İşitme kaybı olan çocuk, sesleri tam olarak duyamadığı için algılamada zorlanır. Kendi sesini duyamadığı için ses şiddetini ayarlama, vurgu ve tonlama yapmada güçlük çeker. Bu durum çocuğun alıcı ve ifade edici dil becerilerinin gecikmesine, konuşma seslerinde bozuklukların oluşmasına neden olur.

Dil kazanımı, çocuğun bilişsel gelişimiyle yakından ilişkilidir. Zihinsel uyum süreçlerinin hepsi algılama ve kavram geliştirmeyle dolayısıyla da dilin kazanılmasıyla bağlantılıdır. Çocuğun duyduğu sesleri ve kelimeleri algılaması, anlamlandırması, ilerleyen zaman içerisinde de gerektiği gibi kullanabilmesi için belli bir zekâ kapasitesine sahip olması gerekir. Erken yaşta konuşan çocukların genellikle zekâ düzeylerinin normal ya da normalin üstünde olduğu görülmektedir. Çocukların 2 yaşına kadar çıkardığı sesler ile IQ arasında çoğunlukla ilişki yoktur ancak 2 yaşından sonra bu ilişki belirgin şekilde ortaya çıkar.

Çocuklar; konuşmayı öğrenme sürecinde kendisiyle ilgilenen kişi ve yakın çevresindekilerin konuşmalarını dinler, izler ve onların ağız hareketlerini taklit ederek sesler çıkarmaya çalışır. Ciddi görme kaybı olan çocuklar ise sesleri sadece duyabildikleri kadar taklit etmeye çalışır. Bu durum görme kaybı olan çocuklarda dil gelişiminin görmesi normal olan çocuklara göre daha geç başlamasına neden olur.

Çocuklardaki beyin, omurilik, sinir ve kas yapısındaki nörolojik problemler de dil gelişimi üzerinde oldukça etkilidir. Beynin dil ile konuşmadan sorumlu olan bölgelerinde, uyaranlardan gelen uyarıları beyne ileten sinirlerde ya da omurilikte fiziksel bir hasar meydana gelmesi; ağız, çene ve dil kaslarında sorun olması konuşamama veya konuşmada problemler olması gibi durumlara yol açmaktadır.

» Bebek Etkileşimi ve Sosyal Çevre

Dil kazanımı bebeklerde aynı sırayı izlese de dil gelişiminin hızı sosyal çevreden etkilenmektedir. Bebek, anne karnında beşinci aydan itibaren dışarıdan gelen sesleri duymaya başlar ve doğumdan sonraki ilk ay içerisinde annesinin sesini diğer seslerden ayırabilir. Bebeğin duyduğu sesler, dokunduğu ve gördüğü nesneler dil becerilerinin yanı sıra diğer gelişim alanlarındaki becerilerinin gelişmesine de yardımcı olur. Bu nedenle başta anne olmak üzere ebeveynler bebeğin çeşitli sesleri ve kelimeleri duymasını sağlamalı, onunla konuşmalıdır. Yetişkinlerin bebekle erken dönemde sözel iletişime başlaması bebeğin dil öğrenimini kolaylaştırır (Görsel 5.3).

Görsel 5.3: Bebekle iletişim kurma

Çocuğun konuşmasının ilerlemesi, dil becerilerini kazanması kendiliğinden olmaz. Kimseyle konuşma imkânı olmayan çocuğun zihinsel yönden bir problemi olmamasına rağmen ağlama ve tek heceli kelime döneminde kaldığı görülür. Aile içinde yeterli dil kullanım imkânı sunulan, gelişmiş bir sosyal çevrede büyüyen çocuğun ise anlatımlarının düzgün, kelime hazinesinin geniş olduğu görülür.

» Cinsiyet

Kızların erkeklere oranla konuşmayı daha erken öğrendikleri görülmektedir. Bunun başlıca nedenlerinin annelerin kız çocukları ile daha çok konuşması ve beyindeki dil ile ilgili bölgenin kızlarda daha hızlı olgunlaşması olduğu ileri sürülmektedir. Erken çocukluk döneminde erkek çocukların kızlara göre sözcük dağarcıklarının daha kısıtlı olduğu, kısa cümleler kurdukları ve cümle hatalarını daha sık yaptıkları görülür.

» Aile Yapısı

Çocuklarla kaliteli zaman geçiren ve bol iletişim kuran ailelerde büyüyen çocukların dil kazanımlarının genellikle hızlı; diğer ailelerde büyüyen çocuklarınkinin ise genellikle yavaş seyrettiği gözlenir. İkiz kardeşlerin ise birbirleri ile aktif iletişim kurarak çoğu zaman diğer bireylere ihtiyaç duymadıkları görülür (Görsel 5.4). Bu nedenle ikiz kardeşlerde çoğunlukla geç konuşma problemiyle karşılaşılır.

Aileler çocukların dil kazanımları için Türkçeyi doğru kullanarak ve doğru telaffuzla konuşarak çocuklara model olmalıdır. Ayrıca çocuklara uygun televizyon ve radyo programları, bilgisayar, tablet vb. görsel işitsel yayınları tercih etmelidir.

Görsel 5.4: Birlikte oynayan ikiz kardeşler

» İki Dillilik (Bilingualizm)

İki farklı dilin konuşulduğu ortamda yaşayan çocuklar, başlangıçta tek dili öğrenen çocuğa göre yavaş gelişim gösterir fakat ilerleyen yaşlarda bu fark ortadan kalkar. Küçük çocuklar dil öğrenirken dilin ses ve duyuş özelliklerine odaklanır. İkinci dil de ana dilin öğrenildiği gibi öğrenilir. Çocuklara ikinci bir dil öğretilecekse erken yaşlardan itibaren süreklilik sağlanarak öğretilmelidir.

» Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Faktörler

Çocukların içinde bulunduğu ailenin eğitim düzeyi, sosyoekonomik durumu ve bu etkenlerin ışığında çocuklara yaklaşımları dil gelişimini etkilemektedir. Sosyoekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarının genellikle düzgün ve erken konuştuğu görülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarla geçirdiği zaman ve bu zamanın kalitesi, oynadığı oyunlar, çocuklara okuduğu kitap sayısı dil gelişimini sosyokültürel açıdan etkileyen faktörler arasındadır (Görsel 5.5).

Görsel 5.5 : Ebeveynlerin çocukla oyun oynaması

SIRA SİZDE

Çevrenizde bulunan ailelerin sosyal ve kültürel yapısının çocuklarının dil gelişimini nasıl etkilediğini değerlendiriniz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. ETKİNLİK

Dil Gelişimini Etkileyen Faktörleri Açıklıyorum

Araç Gereç: Not kâğıdı, kalem ve bez torba

Uygulama

- Dil gelişimini etkileyen faktörleri kâğıtlara yazınız.
- Kâğıtları katlayıp torbanın içine atınız.
- Sınıf arkadaşlarınız ile konuşma halkası oluşturunuz.
- Torbadan sırayla bir kâğıt çekiniz ve kâğıttaki dil gelişimini etkileyen faktörü okuyunuz. Okuduğunuz faktörün dil gelişimi üzerindeki etkisine bir örnek veriniz ve elinizdeki kâğıdı tekrar torbanın içine atınız.

1. UYGULAMA FAALİYETİ

Dil Gelişimine Etki Eden Faktörler ile İlgili Pano Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda dil gelişimine etki eden faktörlerle ilgili pano hazırlayınız.

Panonuzu hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Dil gelişimine etki eden faktörlerle ilgili genel ağ ve kitapları tarayınız. Taradığınız kaynakları not alınız.
- Kaynaklardan edindiğiniz bilgiler doğrultusunda dil gelişimine etki eden faktörleri açıklayan bir yazı yazınız.
- Yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat ediniz.
- Özgün nitelikte yaratıcı bir pano hazırlayınız.
- Panoyu resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştiriniz.
- Panoyu hazırlarken temiz ve düzenli çalışınız.
- Araştırmanızı ve panonuzu bir sonraki ders saatine kadar tamamlayınız.
- Hazırladığınız panoyu sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.
- Panoyu sunarken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, Dil Gelişimine Etki Eden Faktörlerle İlgili Pano Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

DİL GELİŞİMİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERLE İLGİLİ PANO HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Dil gelişimine etki eden faktörleri incelediği kaynakları not aldı.		
2	Dil gelişimine etki eden faktörle ilgili açıklayıcı bir yazı hazırladı.		
3	Pano için bir başlık hazırladı.		
4	Panoda yer alan yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat etti.		
5	Panoyu resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştirdi.		
6	Özgün nitelikte yaratıcı bir pano hazırladı.		
7	Panoyu hazırlarken Türkçeyi doğru kullandı.		
8	Panoyu hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.		
9	Araştırmayı ve panoyu verilen süre içerisinde tamamladı.		
10	Hazırladığı panoyu sınıfta arkadaşlarına sundu.		
11	Sunum sırasında ses tonunu ve Türkçeyi doğru kullandı.		

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

5.1.2. Dili Oluşturan Sistemler

Her toplumun kullandığı dilin kendine ait kuralları ve düzeni vardır. Dil bilimciler, dilin öğrenilme kurallarını sistemlerine göre incelemiştir. Konuşmanın oluşmasını sağlayan bu sistemler; ses sistemi (fonoloji), söz dizimi (sentaks) ve anlam (semantik) sistemidir (Şema 5.2).

Şema 5.2: Dili oluşturan sistemler

» Ses Bilgisi

Konuşma seslerini sözcükteki görevi açısından inceleyen bilim dalına **fonoloji** denir. Dildeki en küçük birim sestir. Örneğin "bal'' sözcüğü üç ses biriminin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Her dilin kendine ait ses (fonem) sayısı vardır. Bir dildeki harf sayısı ile ses sayısı aynı olmayabilir. Örneğin İngiliz alfabesinde 26 harf olmasına karşın 44 ses vardır. İngilizcede "ş" harfi yoktur ama "sh" harfleri ş olarak okunur.

Doğumdan itibaren rastgele ses çıkaran bebek, zamanla ihtiyaçlarını ifade etmek için daha bilinçli ve anlamlı sesler çıkarır. Daha sonra annesinin ya da bakımını yapan kişinin sesine benzer sesler üretmeye ve çevresinden duyduğu sesleri taklit etmeye başlar. Bebeğin yaptığı ses taklitleri zaman içinde gelişip dil kazanımına yardımcı olur.

» Söz Dizimi Bilgisi

Sözcüklerin cümle içindeki dizilişidir. Her dilin cümle içinde sözcük dizilim kuralları farklıdır. Örneğin Türkçede özne-tümleç-yüklem, İngilizcede özne-yüklem-tümleç şeklinde sıralama vardır. Kelimelerin sırası değiştiğinde ifade edilmek istenen duygu ve düşüncelerin anlaşılması zorlaşır. Örneğin "Merve kış mevsimini çok sever" yerine "Çok Merve sever kış mevsimini" dendiğinde cümlenin anlamı bozulur.

» Anlam Bilgisi

Anlam bilgisi, kullanılan dildeki kelimelerin anlamlarını bilmek ve kelimeleri anlama uygun kullanarak cümle kurabilmektir. Anlam bilgisi; anlam işlevli sözcükler (Nitelik, nicelik, varlık, zaman, durum, yer, neden belirtir.) ve dil bilgisi işlevli sözcükler (bağlaçlar, çoğul ekleri, hâl ekleri, zaman ekleri) olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Günümüzde yaklaşık 7,2 milyar insan tarafından konuşulan 7000 dil bulunmaktadır. Dünyada bulunan ülkelerin yarıdan fazlasında en az iki dil konuşulmaktadır (Gagarina ve Skerra 2016:250).

5.1.3. Dilin Kazanım Evreleri

Dil kazanımı tüm dünya çocuklarında hemen hemen aynı sırayı takip eder. Çocuk, dünyaya gözlerini açtığı ilk andan itibaren görme, dinleme ve taklit yoluyla çevresini tanır. Buna bağlı olarak çocuğun dil sistemi gelişir. Dil, alıcı dil ve ifade edici dil olmak üzere iki bölümde incelenir (Görsel 5.6). **Alıcı dil**; konuşulan dildeki seslerin diğer seslerden ayırt edilebilmesi, ses ve uyaran arasındaki ilişkinin anlaşılmasıdır. **İfade edici dil**; bireyin duygu ve düşüncelerini semboller veya semboller sistemi yardımıyla ifade etmesidir. Alıcı dil ifade edici dilden önce kazanılır.

Görsel 5.6: Oyunda alıcı ve ifade edici dil kullanımı

Her gelişim alanında olduğu gibi dil gelişiminde de çocuğun yaşına göre gerçekleştirmesi beklenen davranışlar vardır. Bu davranışların kazanıldığı evreler kesin çizgilerle ayrılmasa da her çocukta aynıdır.

Dil kazanım evreleri Şema 5.3'te gösterildiği gibidir.

DİLİN KAZANIM EVRELERİ

Konuşma Öncesi Evre

- **Yenidoğan Dönemi (0-6 hafta)**
- **Gığıldama Dönemi (6 hafta-3 ay)**
- **Mırıldanma Dönemi (3-6 ay)**
- **Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (6-9 ay)**

Konuşma Evresi

- **Ses Sözcük Dönemi (9-12 ay)**
- **Tek Sözcük Dönemi (12-18 ay)**
- **İki Sözcüklü İfadeler Dönemi [Telegrafik Dönem (18-24 ay)]**
- **Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi (2-3 yaş)**
- **Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3-6 yaş)**

Şema 5.3: Dil kazanım evreleri

5.1.3.1. Konuşma Öncesi Evre

» Yenidoğan Dönemi (0-6 Hafta)

Yenidoğanın çıkardığı ilk ses olan ağlama, solunum refleksi olarak gerçekleşir. İlk aylarda görülen ağlama sesleri; herhangi bir uyarana karşı verilen amaçsız, anlamsız ve rastlantısal olarak çıkarılmaktadır. Bir anlam taşımayan bu ağlamalara **farklılaşmamış ağlama** denir. Bebeğin birinci ayının sonlarına doğru bu ağlamalar uyarıcıya bağlı olarak açlık, üşüme, rahatsızlık gibi ihtiyaç, duygu ve isteklerini ifade etmek için kullandığı araç hâline gelir. Bu ağlamalara ise **farklılaşmış ağlama** denir (Görsel 5.7).

Görsel 5.7: Acıktığı için ağlayan bebek

» Gığıldama Dönemi (6 Hafta-3 Ay)

BBebeğin bu döneminde ses üretimi hâlâ büyük ölçüde refleksiftir. Bebek, ağız kas kontrolünün daha gelişmiş olduğu bu dönemde ses oyunları ile ses üretiminden zevk alır ve hoşnutluk ifade eden konuşma benzeri sesler çıkarır. Gığıldama döneminin en belirgin özelliği bebeğin "a, u, o" gibi ünlü sesleri uzatması, "s, k, g" gibi yumuşak damak ve gırtlak sesleri çıkarmasıdır. Bebek çıkardığı bu seslerin çoğunu tekrarlamaz. İşitme yetersizliği olan bebek bile bu sesleri çıkarır. Bu nedenle gığıldama döneminin doğuştan gelen evrensel bir özellik olduğu varsayılmaktadır. Bebek bu dönemde başkalarının seslerini fark ederek dinler ve özellikle annesinin sesine tepki verir.

» Mırıldanma Dönemi (3-6 Ay)

Bebek; ses oyunu ya da agulama olarak da bilinen bu dönemde ağız kontrolüne hâkim olmaya ve "b, m, p" gibi dudak seslerini çıkarmaya başlar. Mırıldanma döneminde bir ünlü ile bir ünsüzden oluşan sesleri ("ma-ma-ma", "ba-ba-ba") çıkararak tek heceler üretir ve bunları tekrar eder. Buna **vokal jimnastik** denir.

» Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (6-9 Ay)

Bebeğin sözcükleri algılamaya başlamasıyla birlikte sık duyduğu sözcükleri ayırt ettiği ve tekrarladığı dönemdir. Bu aylarda hece tekrarları fazlaca görülür ve bebek "de-de, ba-ba, ma-ma" gibi heceleri çıkararak sıkça tekrar eder. Tekrarlar sonrasında "f, s, ş, z vb." ünsüz harflere ünlü harfleri ekleyerek yeni heceler türetir. Bebeklerin bu sesleri dikkat çekmek, sosyalleşmek için ya da hoşnutluk verici bir durum, nesne ile karşılaştığında kullandığı görülür. Bebekte herhangi bir problem olsa bile mırıldanma dönemine kadar olan tüm davranışları gösterir. Bebeğin mırıldanmanın tekrarı döneminde göstermesi gereken davranışları sergilememesi; dil ve zihinsel problemler, işitme kaybı ya da duygusal yoksunluğun bir belirtisi olabilir.

5.1.3.2. Konuşma Evresi

» Ses Sözcük Dönemi (9-12 Aylar)

Bu döneme çeşitlenmiş mırıldanma da denmektedir. Bu dönemde çıkarılan sesler genellikle ana dile ait seslerdir. Bebek, sesleri ve heceleri birleştirerek konuşuyormuş gibi sesler üretir. Bunlar bebek için sözcük ya da cümle yerini tutan, düz cümle ya da soruya benzeyen yapıda anlamsız ses dizileridir. Bebeğin çıkardığı anlamsız ve akıcı olma özelliği gösteren bu ses dizilerine **jargon** denir. Bebeğin sonraki aylarında bu ses dizilerinin yerini sözcükler alır.

» Tek Sözcük Dönemi (12-18 Ay)

Bebek ilk anlamlı sözcüğü genellikle 1 yaş civarında söyler. Bu dönemde tek anlamlı sözcükle birçok şey anlatmaya çalışır. Bu anlatım şekline **morgem** denir. Örneğin "mama'' dediğinde "anne bana mama ver" ya da "mamam bitti" vb. demek ister. Tek sözcüklü ifadelerin durum içindeki yeri de önemlidir. Örneğin bebek; annesinin resmini göstererek "anne" diyorsa bu adlandırmadır fakat terliklerini gördüğünde "anne" diyorsa terliklerin annesine ait olduğunu ifade ediyordur. Bu durum bebeklerin kelime dağarcığının yetersiz olması, nesneler ya da olguların çoğunun adlarını bilmemesinden kaynaklanır. Bu dönem konuşma açısından kritik dönemdir.

» İki Sözcüklü İfadeler Dönemi [Telegrafik Dönem (18-24 Ay)]

Bebek bu dönemde iki kelimeli basit cümleler kurar. Bu cümlelerde henüz zamirler, edatlar, yardımcı fiiller ve çekim ekleri bulunmaz. Bu nedenle bebeğin içinde bulunduğu durum ve vurgulama şekli, kurduğu cümlenin değerlendirilmesinde önem taşır. Örneğin "anne su" dediğinde susadığını ya da yere su döküldüğünü ifade ediyor olabilir. Bu cümlenin değerlendirilmesi bebeğin konuşması esnasındaki vurgu ve içinde bulunduğu duruma göre yapılır.

» Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi (2-3 Yaş)

Çocuğun bir düşünceyi tam olarak anlatmak için 3-4 sözcüğü birleştirerek açıklamaya çalıştığı dönemdir. Çocuk, bu dönemde ünlü harflerin çoğunu, ünsüzlerin ise yarıdan fazlasını doğru söyler. Bu dönemde çocuğun sözel iletişimleri oldukça gelişmiştir. Akılcı, yerinde ve anlam içeren cümleler kurarak kolay sorulara cevap verebilir; fısıltıyla konuşmayı öğrenir. Bu dönemde çevresindeki yetişkinlerin konuşma seslerine büyük oranda ulaşmıştır. işaret zamiri ve sıfatları kolaylıkla kullandıkları görülür. Bu dönemin sonuna doğru ana dillerine ait temel yapıları öğrenir.

Yapım ve çekim ekleri, olumlu ve olumsuz soru cümleleri, yer, zaman, durum bildiren zarflar, işaret zamiri ve sıfatları kolaylıkla kullanır. Bu dönemin sonuna doğru ana diline ait temel yapıları öğrenir.

» Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)

Çocuğun kullandığı sözcük sayısındaki artış bu dönemde de devam eder. Çocuk, bu dönemde daha karmaşık cümleler kurmaya ve çekim kurallarını daha düzgün kullanmaya başlar. Sosyal etkileşimde daha fazla ve daha anlaşılır konuşur. Ünlü ve ünsüz harflerin çoğunu doğru çıkarır. 5-6 yaşlarında gramer kurallarının %90'ını tamamlar, karşılaştığı kavramları bilir ve olayları sırasını bozmadan mantıklı bir şekilde anlatır. Çocuklar bu dönemde konuşmak için iki, üç bin; anlamak için yirmi, yirmi dört bin kelime hazinesine sahiptir.

2. ETKİNLİK

Dil Gelişim Aşamalarını Açıklıyorum

Araç Gereç: Küçük plastik top

Uygulama

- Dilin gelişim evrelerinden birinin özelliğini söyleyiniz.
- Elinizdeki topu bir arkadaşınıza atınız.
- Topu attığınız arkadaşınızdan bu özelliğin hangi dil gelişim evresine ait olduğunu söylemesini isteyiniz.
- Etkinliği sınıfta bulunan tüm arkadaşlarınız ile uygulayınız.

3. ETKİNLİK

0-72 Ay Aralığında Bir Çocuğun Dil Gelişiminin Gözlenmesi

Araç Gereç: TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı, kâğıt ve kalem

Uygulama

- Çevrenizde bulunan ve 0-72 ay aralığında olan bir çocuk seçiniz.
- TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı ya da TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı'nı genel ağdan temin ediniz.
- Seçtiğiniz çocuğun bulunduğu ayda gerçekleştirmesi gereken dil gelişim özelliklerini programdan inceleyiniz.
- Seçtiğiniz çocuğun dil gelişimini gözlemleyerek not alınız.
- Notlarınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

5.1.4. Konuşma ve Dil Bozuklukları

Konuşma ve dil bozukluğu; konuşulanları anlama ve kendini ifade etme becerilerinden biri ya da her ikisinde görülen sorunlardır. Dil bozuklukları, konuşulan dilin kurallarına ait bilgilerin edinilmesiyle ilgili; konuşma bozuklukları ise bu dile ait konuşma seslerinin üretimiyle ilgili sorunlardır. Örneğin zihinsel yetersizlik dilin öğrenilmesine ve düzgün kullanılmasına engel olur. Bu durumda ortaya çıkan sorun dil bozukluğudur (Görsel 5.8). Tavşan dudak olan çocuk;

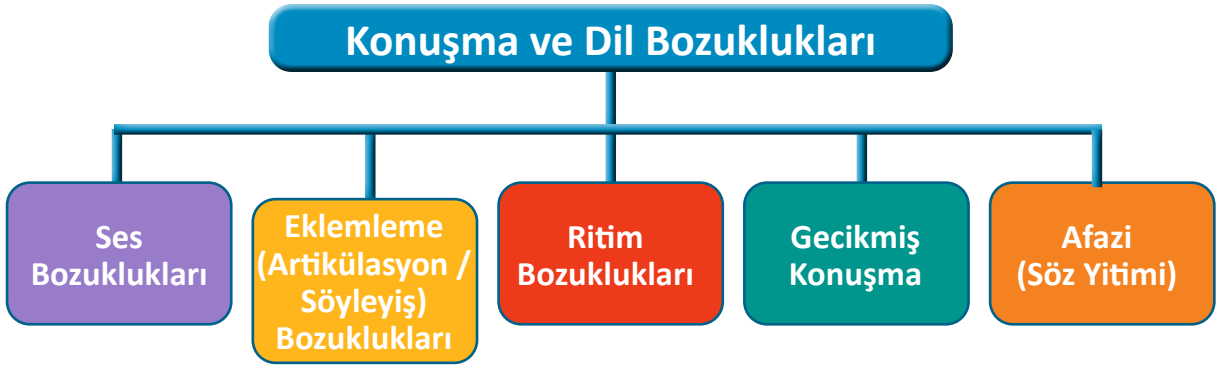

Görsel 5.8: Dil gelişimini olumsuz etkileyen zihinsel yetersizlik

dilin kuralları, kelimeler ve kelimelerin anlamlarını öğrenebilir ancak dudaklarındaki yarık nedeniyle sesleri doğru çıkaramaz. Bu durumda ortaya çıkan sorun ise konuşma bozukluğudur.

Çocuklarda dil ve konuşma bozukluklarından sadece biri görülebileceği gibi birden fazlası da görülebilir. Çocukların gelişim özellikleri, yaşı ve çevresel etkenlere göre dil ve konuşma bozukluklarının seyri değişebilir.

Konuşma ve dil bozuklukları çeşitleri Şema 5.4'te gösterildiği gibidir.

Şema 5.4: Konuşma ve dil bozuklukları

5.1.4.1. Ses Bozuklukları

Sesin şiddet, perde ya da rezonansında meydana gelen anormalliklere **ses bozukluğu** denir. Ses bozuklukları sesin şiddeti ile ilgili bozukluklar ve sesin kalitesi ile ilgili bozukluklar olmak üzere ikiye ayrılır. Birçok farklı ses hastalığı bu problemlere neden olabilir.

Sesin şiddeti ile ilgili bozukluklar: Konuşma esnasında sesin monoton, yumuşak, çok yüksek ya da çok düşük olmasıdır.

Sesin kalitesi ile ilgili bozukluklar: Bu bozukluk türü fonasyon bozuklukları ve rezonans bozuklukları olarak ikiye ayrılmaktadır. Sesin meydana gelmesine **fonasyon** denir. Fonasyon gırtlakta gerçekleşir. Fonasyon bozuklukları; nefes almadan konuşma, tiz ya da boğuk seslilikdir. **Rezonans**, konuşma sırasında ağız ve burundan geçen havanın şekillenmesi durumudur. **Rezonans bozukluk** ise sesin burna giden hava yollarından çok fazla çıkması (aşırı genizsi) ya da burun yollarından geçen sesin yeteri kadar genizden olmaması durumudur.

5.1.4.2. Eklemleme (Artikülasyon / Söyleyiş Bozuklukları)

Artikülasyon bozukluğu; kişinin yaşı ve konuşma gelişimi dönemine uygun olarak konuşmasından beklenen düzgünlüğün ve ses uyumunun olmaması, seslerin tam olarak telaffuz edilememesi durumudur. Sesin değiştirilmesi, sesin düşürülmesi, ses ekleme ve sesin bozulması şeklinde görülür.

Sesin Değiştirilmesi (Yerine Koyma): Çocuğun kelime içerisinde çıkaramadığı seslerin yerine kendince kolay gelen rastgele bir sesi kullanmasıdır. Genellikle değiştirilen sesler "k, r, s, ş, t"dır. Örneğin çocuğun "arı" yerine "ayı'', para yerine "paya" demesi.

Sesin Düşürülmesi (Atlamalar): Çocuğun kelimeyi oluşturan sesler içinden bir veya birkaçını atlayarak ifade etmesidir. Örneğin çocuğun "geliyorum" yerine "geliyom", "hayat" yerine "ayat" demesi.

Ses Ekleme: Çocuğun kelime içinde bulunmayan bir sesi telaffuz etmesidir. Örneğin çocuğun "limon" yerine "ilimon", "saat" yerine "sahat" demesi.

Sesin Bozulması: Çocuğun konuşurken esas çıkarması gereken sesi olduğundan başka ses olarak çıkarmasıdır. Sesin perde, şiddet ya da rezonansında görülen bir bozukluktur. Örneğin çocuğun gelir yerine "gelix" demesi.

5.1.4.3. Ritim Bozuklukları

Konuşmanın akıcılığı, hızı ve ritmi ile ilgili bir iletişim bozukluğudur. Kekemelik ve hızlı konuşma (takifemi) olarak iki türde görülür.

Görsel 5.9: Kekemelik

Kekemelik: Ses, sözcük ve hece tekrarları, duraklamalar, uzatmalar, konuşmaya başlayamama gibi belirtilerle konuşmanın kesintiye uğramasıdır (Görsel 5.9). 3-5 yaş arasında oldukça fazla görülür. Erkek çocuklarda daha ağır seyreder. Kekeleyen kişilerde konuşmadaki zorlanmanın şiddetiyle birlikte bazı abartılı beden hareketleri (kolları aşırı hareket ettirme, başı sallama, dudakları büzme, göz yumma vb.) görülebilir. Terapiyle kekemeliğin şiddeti azaldığında bu hareketler de kendiliğinden ortadan kaybolur.

Hızlı Konuşma: Sözcük ya da cümle tekrarları, sözcük içinde hecelerin yerlerinin değiştirilmesi, uygun olmayan yerlerde duraklama, ses ve hece yutma gibi düzensizliklerle konuşmanın ritminin hızlanarak bozulmasıdır. Hızlı konuşma problemi olan kişiler, genellikle tek heceli ve kısa sözcükleri tekrarlar. Hızlı konuşmadaki bu tekrarların kekemeliktekinden farkı, sözcükler tekrarlanırken herhangi bir zorlanma olmamasıdır.

5.1.4.4. Gecikmiş Konuşma

Çocuğun dil becerilerinin yaşından beklenen seviyede olmaması durumuna **gecikmiş konuşma** denir. Gecikmiş konuşma bozukluğu olan çocuklar; alıcı dil becerisinde değil ifade edici dil becerisinde gecikme yaşar. Kelime hazineleri çok dar olan bu çocuklar; dil bilgisi kurallarına uymayabilir, kendilerini ifade ederken jest ve mimiklerini kullanır.

18. ay, gecikmiş konuşma bozukluğunda kritik sınır olarak kabul edilir. Bebek, yaşıtlarıyla aynı seviyede gelişme göstermesine rağmen 18 aylık olduğunda hiç konuşamıyor ve 24 aylık olduğunda en az 50 kelime söyleyemiyorsa gecikmiş konuşma ya da dil ve konuşma bozukluğu olup olmadığıyla ilgili profesyonel bir yardım alınmalıdır.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

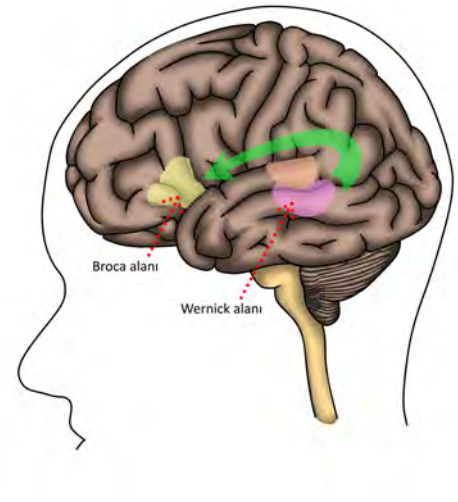
Beynin sol yarımküresinde dil ile ilgili iki önemli yapı mevcuttur. Birinci alanı olan "Broca (Broga)" alanı, dil bilgisi işlemleri ve dil üretiminde; "Wernick (Vörnik)" alan ise kelimelerin anlamını kavramada rol oynar. Dil öğrenildikçe beyin kabuğunda bulunan dil alanları da gelişir.

5.1.4.5. Afazi (Söz Yitimi)

İnme, kafa travması, beyin tümörü veya ilerlemiş nörolojik bir hastalık gibi nedenlerle beyinde oluşan hasar sonucu dil ve konuşmanın bozulup anlaşılamamasına **afazi** denir.

Afazi nedeniyle beynin sol yarım küresinde (Görsel 5.10) dilden sorumlu bölümlerin hasar görmesiyle oluşan bir bozukluktur. Örneğin kişi kalemin ne olduğunu ve onunla ne yapılacağını bilir ama kalem kelimesini hatırlayıp kullanamaz.

Konuşma ve dil becerileri bireyin sağlıklı ve etkili iletişim kurmasını sağlayan en önemli etkenlerdendir. Bu nedenle konuşma ve dil bozuklarına sebep olabilecek nedenlerin bilinmesi, gereken önlemlerin alınması, erken tanı ve teşhis koyulması çok önemlidir. Konuşma ve dil bozukluklarının sebepleri **organik (yapı) bozukluklar** ve **işlevsel bozukluklar** olarak ikiye ayrılır (Tablo 5.1).

Görsel 5.10: Beynin sol yarım küresinde konuşma ile ilgili alanlar

Tablo 5.1: Konuşma ve Dil Bozukluklarının Sebepleri

Organik (Yapısal) Bozukluklar	İşlevsel Bozukluklar
Merkezî sinir sistemi bozuklukları	Çevresel faktörler
Duyu organlarında görülen bozukluklar (görme ve işitme yetersizliği)	Çevrede yerel dil kullanımı
Cerebral Palsy nörolojik bozukluk	Ailenin birden fazla dili konuşması
Ağız yapısı ve şekil bozuklukları (kurtağzı, yarık damak, yarık dudak vb.)	Sosyal ve duygusal bozukluklar
Motor gelişim bozuklukları	Ailede yaşanan sorunlar
Down sendromu, fenilketonüri vb. kromozomal veya genetik bozukluklar	Ağır duygusal problemler
Zihinsel bozukluklar (zekâ geriliği)	Çocuğun birlikte yaşadığı bireylerin psikolojik durumu
Otizm ve spektrum gelişimsel bozukluğu	Sağlık koşullarının yetersizliği
Enfeksiyon hastalıkları (menenjit, kızamık)	Sosyoekonomik seviyenin yetersizliği
Zehirli toksinlere maruz kalma (kurşun zehirlenmesi)	Sosyal çevrenin yetersizliği
Kafa travmaları	

SIRA SİZDE

Çevrenizde karşılaştığınız konuşma ve dil bozuklukları nelerdir? Karşılaştığınız konuşma ve dil bozukluklarının nedenleri neler olabilir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınız ile paylaşınız.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Erken çocukluk dönemindeki çocukların kendilerini rahatlıkla ifade edebilmeleri için kullanabilecekleri materyaller neler olabilir?**
2. **Türkçe etkinlikleri dışında başka hangi etkinliklerle çocukların dil gelişimi desteklenebilir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.**

5.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Dil gelişimini desteklemek amacıyla çocukların söyleneni anlama, kendini ifade etme becerisi kazanmalarına yönelik, yaş ve gelişim düzeylerine uygun etkinlikler ve materyaller hazırlanmalıdır. Etkinlikler ve materyallerden istenen sonuçların alınabilmesi için çocukların ilgisini dinlemeye, görsel okumaya, çizmeye ve incelemeye çekecek, kendini rahatça ifade edebileceği ortamlar düzenlenmelidir.

5.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri

Çocukların konuşmayı öğrenmesi ve dil bilgisi becerilerini geliştirmesi için ilk aylarında sesleri dinleme, ayırt etme ve ses üretmesine fırsat veren materyaller tercih edilmelidir. 1 yaş civarında kelimeleri ifade etme ve tekrar etme daha sonraki yaşlarda ise dinleme, söylenenleri anlama, cümleler kurma ve kendini ifade etmeye yönlendiren materyaller kullanılmalıdır. Materyaller bir yetişkin rehberliğinde kullanılabilecek özellikte olmasının yanı sıra çocuğun kendi başına kullanabileceği özellikte de olmalıdır. Kullanılacak materyaller, eğitim ortamına çocuğun rahatlıkla ulaşabileceği şekilde yerleştirilmelidir.

0-72 aylık çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik bazı materyaller şunlardır (Görsel 5.11):

- Kırılmaz aynalar
- Ses çıkaran oyuncaklar
- Resimli kitaplar, sesli kitaplar ve basılı materyaller
- Dolgu oyuncaklar
- Bebekler
- Farklı boyutlarda oyuncak taşıtlar

Görsel 5.11: Dil gelişimine yönelik materyal örnekleri

- Bloklar, küpler, yapı inşa oyuncakları
- Mesleklerle ilgili oyuncaklar
- Evcilik ve tamir setleri, müzik aletleri
- Fen ve matematik materyalleri
- Kum ve su oyuncakları
- Kuklalar, başlar, maskeler, kostüm ve aksesuarlar
- Resimli materyaller (hayvan resimleri, olay sıralama resimleri vb.)
- Saat ve maketler
- Gün, ay ve mevsim grafikleri
- Albüm ve koleksiyonlar
- Eğitici oyuncaklar

1. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

9-12 Aylık Bebeklerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Resimli Kitap

Araç Gereç: 15 x 20 cm boyutunda 8 adet resim kâğıdı, kurşun kalem, akrilik boya, parşömen kâğıdı, basit ve anlaşılır figürler (taşıtlar, hayvanlar, meyveler vb.) içeren boyama kitapları, yapıştırıcı, sulu boya fırçası, delikli zımba, ip veya kurdele

Yapım Aşamaları

- Resimli kitaba hangi figürlerin çizileceği belirlenir. Boyama kitaplarından bu figürler seçilir. Figürlerin kalıpları parşömen kâğıdına çıkarılır.
- Parşömen kâğıdına hazırlanan kalıplardan her biri ters çevrilip 15 x 20 cm boyutundaki resim kâğıdının ortasına gelecek şekilde yerleştirilir. Kalıbın arka yüzünden hafifçe bastırılarak figürün çizgileri üzerinden kurşun kalemle tekrar geçilir. Parşömen kâğıt kaldırıldığında figürün çizgilerinin resim kâğıdına geçtiği görülür.
- Figürler resim kâğıtlarının hepsine çizildikten sonra akrilik boya ile boyanır.

Görsel 5.12:Resimli kitap

- Boyama işlemi tamamlandıktan sonra resim kâğıtları boyanmamış yüzlerinden ikişerli olarak birbirine yapıştırılır. Bu sayede sayfanın iki yüzünde birer resim hazırlanır.
- Hazırlanan sayfalar üst üste koyulur. Sayfaların kenarından delikli zımba ile delik açılır. Bir ip veya kurdele deliklerden geçirildikten sonra bağlanır.

Materyalin Kullanımı

- Resimli kitap bebeğe gösterilir. Kitaptaki figürün adı söylenir ve çıkardığı ses taklit edilir. Bebek de aynı sesi çıkarması için teşvik edilir.
- Figür meyve, sebze gibi bir nesneye aitse adı söylendikten sonra jest ve mimikler kullanılarak figürün bir özelliğinden bahsedilebilir. Örneğin "Bu çilek, çok tatlı." dendikten sonra bir elin parmak uçları birleştirilerek aşağı yukarı sallanır. Hafifçe gülümsenerek "mmm" sesi çıkarılır. Bebeğin ileriki aylarında kitaptaki resimler kavram, olay, durum, duygu gibi farklı konular içerecek şekilde çeşitlendirilebilir. Bebekle kitap hakkında konuşulurken iki, üç ve daha fazla sayıda kelime kullanılabilir.

Görsel 5.13: Resimli kitap kullanımı

2. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

9-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Parmak Kukla

Araç Gereç: 10 x 10 cm boyutunda farklı renklerde keçe, iğne, farklı renklerde kalın dikiş ipi, makas, parşömen kâğıdı, kalem ve silgi

Yapım Aşamaları

- Yapılmak istenen parmak kuklanın karakterine karar verilir.
- Kukla yapımında kullanılacak keçe seçilir.
- Kuklanın kalıbı parşömen kâğıdına çıkarılır.
- Keçe ikiye katlanır.
- Kuklanın kalıbı keçenin üzerine yerleştirildikten sonra iğnelenir ve kenarlarından kesilir.
- Kuklanın ön kısmına ağız, göz, burun vb. işlenir.
- Kuklanın arkasında kuyruk vb. varsa dikilir.
- Kukla, kenarlarından dikilip tamamlanır.

Görsel 5.14: Parmak kukla çeşitleri

Materyalin Kullanımı

- Yapılan parmak kuklalar parmaklara takılarak yaş grubuna uygun hikâyeler anlatılabilir. Kuklalar konuşturulabilir. Konuşma döneminde olan çocuklar parmak kuklalarını takarak kendini ifade etmesi, hikâye ya da olay anlatması için teşvik edilebilir.

3. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

24-36 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Hayvanları Doyuralım

Araç Gereç: 25 x 25 cm ebatlarında 4 adet resim kâğıdı, 5 x 5 cm ebatlarında 4 adet resim kâğıdı, 20 x 5 cm ebatlarında 4 adet fon kâğıdı, makas ve yapıştırıcı

Yapım Aşamaları

- 25 x 25 cm ebatlarındaki resim kâğıtlarının birine tavşan, birine sincap, birine köpek ve birine de at başı çizilir.
- Çizilen hayvan figürleri ve figürlerin ağız kısmı kâğıtlardan kesilip çıkarılır.
- Hayvan figürleri boyanır.
- 20 x 5 cm ebatlarındaki fon kâğıtları 10 cm hizasından ikiye katlanır. Hazırlanan fon kâğıtlarının her birinin yarısına yapıştırıcı sürülür. Fon kâğıtları açık kısmı alta gelecek şekilde, boyanan figürlerin arkasına yapıştırılır. Yapıştırılan bu fon kâğıtları figürlerin dik durmasını sağlamak için destek görevi görür.
- 5 x 5 cm ebatlarındaki resim kâğıtlarının birine kemik, birine ceviz, birine havuç, birine de ot resmi çizilir ve boyanır.

Görsel 5.15: Tavşana havuç yedirme

Materyalin Kullanımı

- Hayvan figürleri masa üzerinde dik duracak şekilde yan yana dizilir. Çocuktan bu hayvanların isimlerini söylemesi istenir. Çocuğun hatırlayamadığı durumda küçük ip uçları verilir.
- Diğer kâğıtlara çizilmiş olan yiyecek resimleri çocuğa verilir ve "Hayvanlarımız çok acıkmış ama burada yiyecekler karışık duruyor. Hangi hayvanın hangi yiyeceği sevdiğini bulup ona yedirelim." denir. Çocuk yiyecekleri hayvanlara göre ayırır ve hangi hayvanın hangi yiyeceği sevdiğini söyleyip yiyecek resmini o hayvanın ağzındaki boşluktan içeri yerleştirir.
- Çocuğun ileriki yaşlarında hayvanın ve yiyeceklerin sayısı artırılır. Hayvanların nerede yaşadığı, nasıl sesler çıkardığı, daha önce bu hayvanları görüp görmediği, gördüyse nerede gördüğü gibi konularda sohbet edilebilir.

4. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Kablolu Telefon

Araç Gereç: 2 adet karton bardak (ya da 2 adet teneke kutu), 1 m uzunluğunda kalın ip, karton bardakları delmek için kalem

Yapım Aşamaları

- Karton bardakların tabanında orta noktaya kalemle birer delik delinir. Telefon yapımında teneke kutu kullanılacaksa delik açmak için bir çivi ve çekiç kullanılabilir. Bu işlem uygulanırken iş sağlığı ve güvenliği kurallarına dikkat edilmelidir.
- 1 m uzunluğundaki ipin bir ucuna küçük bir düğüm atılır. Bu ip bardaklardan birinin dibindeki deliğe içten dışa doğru geçirilir. Bu sayede düğüm bardağın içinde kalır.
- İpin diğer ucu diğer bardağın tabanına dıştan içe doğru geçirilip düğümlenir.

Görsel 5.16: Kablolu telefon

Materyalin Kullanımı

- Materyal iki kişi ile kullanılır. Bardaklardan birini alan çocuk, ip gergin duracak şekilde diğer çocuktan uzaklaşır.
- Çocuklardan biri elindeki bardağı ağzına götürür ve bardağın içine doğru konuşur. Diğer çocuk ise bu sırada elindeki bardağı kulağında tutarak dinler.
- Bu uygulama iki çocuk arasında yapılabileceği gibi yetişkin ve çocuk arasında da yapılabilir.
- Uygulama sırasında kısık ve normal sesle konuşma denemeleri yapılabilir.

5. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Maskeler Konuşuyor

Araç Gereç: Beyaz karton, 15 cm boyunda ince lastik, makas, renkli boya kalemleri, kalem ve silgi

Yapım Aşamaları

- Yapılmak istenen maskenin karakterine karar verilir.
- Maskenin kalıbı çıkarılır.
- Çıkarılan kalıp beyaz kartona çizildikten sonra kesilir.
- Maskenin göz kısımları kesilip çıkarılır.
- Maskenin iki kenarına açılacak deliklere lastik takılıp maske tamamlanır.

Görsel 5.17: Çocuk maske şablonu

Materyalin Kullanımı

- Hazırlanan maskeler çocuklara dağıtılır ve çocukların boya kalemlerini kullanarak maskeye istedikleri duygu ifadesini (mutlu, kızgın, şaşkın vb.) çizmeleri istenir. Çocukların maskeleri takarak kendilerini ifade etmeleri için ortam sağlanır.

6. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Resimli Kartlar

Araç Gereç: 15 x 10 cm ebatlarında kesilmiş mukavva, makas, yapıştırıcı, kullanılmayan çocuk dergisi ve gazeteleri

Yapım Aşamaları

- Eski dergi ve gazeteler toplanır.
- Dergi ve gazetelerden çocuğun yaş ve gelişimine uygun nesne, durum, olay resimleri kesilip mukavvalara yapıştırılır.
- Oluşturulan farklı resimler sınıfa getirilir ve çocuklardan öykü oluşturmaları istenir.

Görsel 5.18: Dans eden kız resimli kart

Materyalin Kullanımı

- Mukavvalara yapıştırılarak oluşturulan resimli kartlar gösterilerek çocukların resimde gördüklerini anlatmaları istenir. Sonraki aşamada ise çocukların resimlerden birkaçını kullanarak hikâye oluşturmaları istenebilir.

7. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Bak Anlat

Araç Gereç: 10 x 10 cm ebatlarında 20 adet beyaz mukavva, 20 x 20 cm ebatlarında kumaş, boya kalemleri, iğne, iplik, makas ve yapıştırıcı

Yapım Aşamaları

- Çocukların çevresindeki, bildiği nesneler belirlenir (ev, ağaç, kalem, tabak vb.).
- 10 x 10 cm ebatlarında kesilmiş mukavvaların üzerine bu nesnelerin resimleri çizilir.
- Çizilen resimler renklendirilir.
- 20 x 20 cm ebatlarındaki kumaşın ön yüzleri birbirine bakacak şekilde üç köşesinden dikilir.
- Dikilen kumaş çevrilir. Böylece bez torba hazırlanır.
- Hazırlanan kartlar bez torbanın içine koyulur.

Görsel 5.19: Resimleri anlatan çocuk

Materyalin Kullanımı

- Hazırlanan kartlar, dikilen bez torba içine koyulur. Bir çocuktan torbadan kart çekmesi, kartı arkadaşlarına göstermemesi ve karttaki görseli adını söylemeden anlatması istenir. Diğer çocuklar da anlatılan görselin ne olduğunu bulmaya çalışır. Oyuna farklı çocukların anlatımları ile devam edilir.

8. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Koliler Oyuncak Oluyor

Araç Gereç: Farklı boyutlarda karton koliler, artık materyaller, kullanılmış kâğıtlar, boya kalemleri, yapıştırıcı ve makas

Yapım Aşamaları

- Farklı boyutlardaki karton koliler; ev, araba, zırh, ağaç, taç, kanat, gibi dekor ve aksesuar yapımı için hazırlanır.
- Yapılmak istenen dekor ya da aksesuarlar özelliğine göre artık materyaller, kullanılmış kâğıtlar ve boya kalemleri ile süslenir.

Görsel 5.20: Karton kolilerden dekor ve aksesuar örnekleri

Materyalin Kullanımı

- Çocuklar karton kolilerden hazırlanan dekor ve aksesuarları istedikleri zaman doğaçlama olarak kullanabileceği gibi drama çalışmalarında canlandırma yaparken de kullanabilir.
- Materyal kullanılmadan önce materyalin neye benzediği, üzerindeki renkler, yapımında kullanılmış malzemeler gibi konularda çocuklarla sohbet edilebilir.

9. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Kitapçık

Araç Gereç: Bir olayın oluş sırasına uygun 5 adet resim, A4 kâğıdı boyutunda 5 adet fon kâğıdı, yapıştırıcı, makas ve tel zımba

Yapım Aşamaları

- Resimler kenarlarından kesilip çıkarılır ve bir olayın oluş sırasını gerçekleştirecek şekilde (ekmeğin yapım aşamaları, bir bitkinin büyüme aşamaları vb.) beş aşama hâlinde sıralanır.
- Her aşamanın resimleri A4 kâğıdı boyutundaki fon kâğıtlarından birine yapıştırılır.
- Fon kâğıtları ilk aşama üstte olacak şekilde sırayla üst üste yerleştirilir.
- Fon kâğıtları sol kenarlarından birbirine zımbalanarak birleştirilir.

Görsel 5.21: Resimlere göre öykü tamamlama

Materyalin Kullanımı

- Çocuktan kitapçığı incelemesi ve resimlerde gördüklerini anlatması istenir.
- Aynı çalışma resimli öykü kitaplarında da uygulanabileceği gibi öykü yarıya kadar okunup sonrasını çocuğun resimlere bakarak anlatması da istenebilir.

10. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

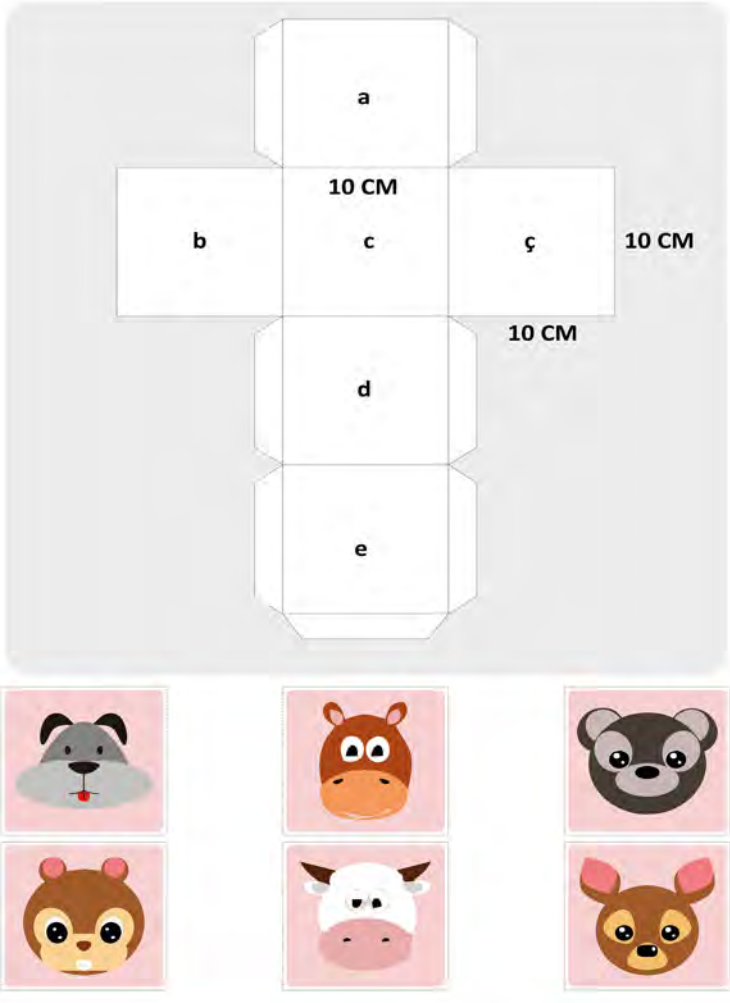
Resimli Küp

Araç Gereç: 42 x 30 cm ebatlarında fon kâğıdı, makas, yapıştırıcı, 10 x 10 cm ebatlarına sığacak büyüklükte 6 farklı hayvan resmi (Resimler resim kâğıdına çizilip boyanarak hazırlanabilir.)

Yapım Aşamaları

- 42 x 30 cm ebatlarındaki fon kâğıdı üzerine Görsel 5.22'de yer alan kalıp çizildikten sonra makasla kesilir.
- Kesilen fon kâğıdında yer alan 2 cm kalınlığındaki kenar parçalar içe katlanır.
- Fon kâğıdındaki a, b, ç, d parçaları c parçası ile birleştikleri çizgilerden içe katlanarak dik konuma getirilir. e parçası ise c parçasının tam üzerine gelecek şekilde katlanır.

- Daha önceden içe katlanan 2 cm kalınlığındaki parçaların dış yüzeyine yapıştırıcı sürülür.
- Katlanmış 10 cm'lik parçaların yan kenarları bu 2 cm'lik kenar parçaları sayesinde birbirine yapıştırılır.
- Fon kâğıdından oluşturulan küpün her yüzeyine bir hayvan resmi yapıştırılır ve resimli küp tamamlanır.

Görsel 5.22: Resimli küp

Materyalin Kullanımı

- Resimli küp çocuklara gösterilir ve kübteki resimleri kullanarak bir öykü oluşturacakları söylenir.
- Küp yere atılır ve üstte kalan hayvan resmine göre bir cümle kurularak öyküye giriş yapılır.
- Çocuklar küpü sırayla atar ve her çocuk küpün üstte kalan yüzeyindeki hayvan resmine göre ve kendinden önceki arkadaşının öykü ile ilgili cümlesini devam ettirecek şekilde bir cümle kurarak öyküyü devam ettirir.
- Resimli küp daha küçük çocuklar için kullanılırken öykü oluşturmak yerine resimdeki hayvanın özelliklerinden birini söyleme şeklinde kullanılabilir.
- Küp farklı resimler kullanılarak da hazırlanabilir.

2. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 36-48, 48-60 ya da 60-72 aylık çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik bir materyal tasarlayıp yapınız.

Materyali tasarlarken ve yaparken şunları göz önünde bulundurunuz:

- Materyali hazırlayacağınız yaş grubunu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun dil gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırınız. Araştırdığınız kaynakları not alınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun özelliklerine uygun dil gelişimini desteklemeye yönelik bir materyali tasarlayıp A4 boyutundaki kâğıda çiziniz.
- Tasarladığınız materyalin çocuğun dil gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığınız kâğıda yazınız.
- Tasarladığınız materyalin malzemelerini temin ediniz.
- Materyali tasarımınıza uygun şekilde hazırlayınız.
- Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmeninize göstererek 4 ders saatinde tamamlayınız.
- Hazırladığınız materyali amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Uygulama sırasında Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama Uygulama ve Değerlendirme Formu'nda yer alan ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK MATERYAL HAZIRLAMA UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama faaliyetini tamamlandığınızda gösterdiğiniz performansa göre 1 (çok zayıf), 2 (zayıf), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) dereceleri "X" işareti ile işaretlenecektir.

	ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
	A) Hazırlık ve Tasarım Aşaması					
1	Belirlenen yaş grubunun dil gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını araştırdığı en az dört farklı kitap ve genel ağ kaynaklarını not aldı.					
2	Belirlenen yaş grubunun özelliklerine uygun dil gelişimini desteklemeye yönelik bir materyal tasarladı.					
3	Tasarladığı materyali A4 boyutunda kâğıda özelliğine uygun şekilde çizdi.					
4	Tasarladığı materyalin çocuğun dil gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığı kâğıda yazdı.					
5	Hazırlayacağı materyalin malzemelerini eksiksiz temin etti.					
	B) Materyal Yapım Aşaması					
6	Materyalin özelliklerine uygun malzemeler kullandı.					
7	Materyali hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.					
8	Materyali aşamalara uygun şekilde hazırladı.					
9	Materyali tasarıma uygun şekilde hazırladı.					
	C) Zaman Yönetimi					
10	Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmenine göstererek verilen sürede tamamladı.					
	Ç) Uygulama Aşaması					
11	Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarına uyguladı.					
12	Uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullandı.					
	Sütun Toplamları					
	Ölçek Puanı					

Ölçek Puanı: Tabloda her ölçüt için en yüksek puan 5'tir. Tabloda toplam 12 ölçüt vardır dolayısıyla tablodan alınabilecek en yüksek puan 60'tır.

Puan: [(Ölçek PuanıX100) /60] formülü uygulanır.

Değerlendirme ile İlgili Notlar: Eğer bu formdan 100 üzerinden 70 puan aldıysanız bu öğrenme için başarı düzeyiniz yeterli demektir. 69 veya altında bir puan aldıysanız ilgili öğrenmeleri tekrar etmeniz faydalı olacaktır.

Uygulama ile İlgili Notlar: .....

.....

.....

5.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler

Dil gelişimini desteklemeye yönelik hazırlanacak etkinlikler çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun, ilgilerini çekebilecek nitelikte olmalıdır. Çocuklar kelimeleri kullanmaya başlamadan anlamaya başladıkları bir biriktirme dönemi yaşar. Çocukların mümkün olduğunca farklı ortamlarda bulunmasını sağlamak ve gördüğü yeni şeyleri anlatıp tanımlamak önemlidir. Çocukların konuşulan dili anlaması için kelimeleri tekrar tekrar duyması gerekir. İlk aylarda bebekle sık sık konuşulması yapılabilecek en etkili etkinliktir. Bebekler henüz konuşamasalar da konuşulanları duyabildikleri için onunla ilgilenen yetişkinin ona şarkı söylemesi, nesneleri tanıtan kitaplar okuması, çevresinde gördüklerini tanıtması oldukça faydalı olur. Zamanla kelimeleri kullanabilmeyi başaran çocuk konuşabilmekten büyük mutluluk duyar. Bu süreçte onu konuşturmak için cesaretlendirmek ve fırsatlar yaratmak gerekir. Çocukların ilk kelimeleri bebeksidir ve bazı harfleri tam çıkaramazlar. Bazı yetişkinler bu konuşma dilini sevimli buldukları için onlar da çocukla konuşurken bu kelimeleri onun çıkardığı gibi kullanır. Çocukla ortak bir dil oluşturulmuş gibi görünse de bu durum çocuğun dili kazanmasını geciktirebilir. Bu nedenle günlük konuşmalarda ve etkinlikler sırasında çocuklarla konuşulurken kelimeler tam ve düzgün telaffuz edilmelidir. Bunun yanı sıra ebeveynler gün içinde yapılan rutin faaliyetler (yemek yeme, kıyafet değiştirme, banyo yapma vb.) esnasında çocuklarla iletişim kurmak için fırsatlar yaratıp uygun materyallerle etkinlikler oluşturmalıdır (Görsel 5.23).

Görsel 5.23: Banyoda bebekle iletişim kurma

Çocuklar tekrarlanan kelimeleri içeren konuşmaları oldukça eğlenceli bulur. Şiirler, tekerlemeler, parmak oyunları gibi etkinlikler içerdikleri tekrarlı kelimeler sayesinde çocukların katılmaktan zevk aldıkları etkinliklerdir. Çocukların ilgilerini çekecek hikâyeler okumak (Görsel 5.24), çocuklarla oyun oynamak, müzik dinlemek, drama çalışmaları yapmak dil gelişimini desteklemek için kullanılabilecek etkinliklerdendir.

Görsel 5.24: Öykü anlatımı

Okunan hikâyeler ve izlenen filmler yarıda kesilerek çocukların bunları tamamlaması, yorumlaması, karşılaştırma yapması sağlanmalıdır. Kostüm, aksesuarlar ve kuklalar kullanılarak çocukların hikâye, olay vb. canlandırma yapmaları için fırsat tanınmalıdır. Çocuklar zevk alarak katılacakları bu tür faaliyetlerle dinleme ve dili kullanma becerileri kazanır. Dil gelişimine yönelik etkinlikler; çocukların diksiyonunun düzgün olması, kelime hazinesinin gelişmesi, kendini daha iyi ifade ederek iletişim becerileri kazanması ve tüm bunlara bağlı olarak da sosyal çevre edinmesine yardımcı olur.

Etkinlikler çocukların kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri şekilde hazırlanmalıdır. Çocuklar etkinlikler esnasında konuşmaları için teşvik edilip cesaretlendirilmelidir. Etkinlik esnasında çocuklara model olunmalıdır. Çocukların etkinliğe aktif olarak katılması için fırsat verilmeli, katılmak istemeyen çocuklar zorlanmamalıdır. Etkinlik esnasındaki açık uçlu sorularla çocukların iletişim kurması sağlanmalıdır. Yapılacak etkinlikler için çocukların da fikri alınmalıdır. Örneğin okunacak kitaplar çocuklarla birlikte seçilmelidir. Çocukların dil gelişimlerine katkıda bulunmak için zengin uyarıcılar içeren çevre oluşturulmalıdır. Çocukların eğitim ortamları diğer çocuklar ve yetişkinlerle rahat iletişim kurabilecekleri şekilde tasarlanmalıdır.

SIRA SİZDE

Çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik bir tekerleme ve bir parmak oyunu araştırıp sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. ÖRNEK ETKİNLİK

0-12 AYLIK BEBEKLERİN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Sesi Takip Et

Araç Gereç: Çıngırak

Süre: 3-5 dakika

Uygulama

- Bebek tüm ihtiyaçları karşılandıktan sonra sessiz bir ortamda yatırılır.
- Bebeğe göre hazırlanan ninni söylenerek bebeğin sesi takip edip etmediği kontrol edilir.
- Bazen jest, mimik, vurgu ve tonlamalar yoğunlaştırılarak bebeğin tepkileri kontrol edilir.
- Bebeğin farklı taraflarında durularak (sağında, solunda, arkasında) ninni söylemeye devam edilir.
- Etkinlik uygulanırken çıngırak, küçük zil vb. ses çıkaran ritim araçları kullanılabilir.
- Bebeğin sesi takip etme ve arama davranışı pekiştirilir.

Görsel 5.25: Ninniyle birlikte çıngırak sesini takip eden bebek

Not: Bu etkinlik bebeklerin sesi algılayarak takip etmesi ve sese tepki vermesini sağlayarak alıcı dil gelişimini desteklemektedir.

2. ÖRNEK ETKİNLİK

8-24 AYLIK BEBEKLERİN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Fış Fış Kayıkçı Oyunu

Araç Gereç: -

Süre: 3-5 dakika

Uygulama

- Rahat bir pozisyonda oturulur ve bebek kucağa oturtularak ellerinden tutulur.
- Yumuşak hareketlerle ileri geri itilip çekilerek bebeğin yavaşça sallanması sağlanır.
- Sallanma esnasında fış fış kayıkçı oyununun sözleri söylenir.

Görsel 5.26: Fış fış kayıkçı oyunu

FIŞ FIŞ KAYIKÇI
Fış fış kayıkçı, kayıkçının küreği.
Hop hop eder yüreği.
Akşama fincan böreği.
Sabaha bayram çöreği.
Fış fış kayıkçı, kayıkçıya gidelim.
Kayığına binelim, denizlerde gezelim.
Balık gibi yüzelim.
Fış fış kayıkçı, kürekleri çekelim.
Dalgaları aşalım, akşam eve gidelim.
Balıkları yiyelim.

Not: Bu etkinlik bebeklerin sesi algılaması ve sese tepki vermesini sağlayarak alıcı dil gelişimini desteklemektedir.

3. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Oyuncaklarla Konuşalım

Araç Gereç: Renkli tak-çıkar yapı-inşa oyuncakları

Süre: 5-10 dakika

Uygulama

- Renkli tak-çıkar yapı-inşa oyuncakları kullanılarak çocukla birlikte evler, arabalar, yollar yapılır.
- Yapılar hazırlanırken çocukla oyuncak parçalarının renkleri, şekilleri, büyüklükleri, hangi parçalarla ne yapmak istediği hakkında sohbet edilir.
- Yapılan parçalar hazırlandığında arabanın konuşturulması, evin penceresinden konuşma, jetin uçurulması gibi canlandırmalar yapılarak hikâyeler oluşturulabilir.

Görsel 5.27: Yapı inşa oyuncaklarıyla canlandırma

Not: Bu etkinlik; çocukların yönergeler, açıklamalar ve soruları algılamasını sağlayarak alıcı dil gelişimini ayrıca yaptığı materyaller hakkında konuşması, farklı kelimeler kullanarak cümle kurmasını sağlayarak da ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

4. ÖRNEK ETKİNLİK

24-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Evcilik Oyunu

Araç Gereç: Oyuncak yemek ve çay takımları, dolgu oyuncaklar, arabalar, yastıklar ve minderler

Süre: 5-10 dakika

Uygulama

- Oyuncak yemek ve çay takımları, dolgu oyuncaklar, arabalar, yastıklar ve minderler kullanılarak ev ortamı oluşturulur.
- Çocuğun anne, baba, çocuk, komşu vb. rollerden birini seçmesi sağlanır.
- Doğaçlama oynanan bu oyunda çocuklar ev ortamında ve sosyal hayatta yaşanan durum ve olayları canlandırır. Bu oyun tek çocuk tarafından oynanabileceği gibi birden fazla çocukla ya da yetişkinlerle de (anne, baba, bakıcı, öğretmen vb.) oynanabilir.

Görsel 5.28: Ebeveynle evcilik oyunu

Not: Bu etkinlik; çocukların duygu, düşünce ve hayallerini, yaşadığı olaylardan nasıl etkilendiğini ifade etme, öğrendiği kelime ve cümleleri kullanabilmesini sağlayarak ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

5. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Ben Bir Küçük Çaydanlığım Şarkısı

Araç Gereç: Ritim aletleri

Süre: 5-10 dakika

Uygulama

- Ritim aletleri çocuklara dağıtılır ve şarkının adı söylenip şarkı tanıtılır. Şarkı baştan sona kadar birkaç kez ritmi ve öykünmeleriyle çocuklara söylenir.
- Daha sonra çocuklardan şarkının sözlerine eşlik etmeleri istenir.
- Şarkı çocuklarla birlikte birkaç kez tekrar edilir.

Küçük Çaydanlık

Ben bir küçük çaydanlığım, yuvarlak karnım (Eller parmaklardan birleştirilip kollar daire yapılır ve göbek bölgesinde büyük karın hareketi yapılır.).
Burada sapım var (Sol el bele koyulur.).
Burada ağzım (Sağ el havaya kaldırılır ve parmak uçları aşağı doğru bükülür.).
Kaynayınca suyum, çağırırım seni [2 (Yukarıda tutulan el duruşu bozulmadan gel işareti yapılır.)].
Fıkır da fıkır, fıkır da fıkır (İki omuz sallanır.)...
Eğersin başımı (Vücut yukarıda tutulan ele doğru hafif eğilir.), içersin çayını [2 (Eğilen vücut tekrar dik hâle getirilir.)].
Lıkır da lıkır, lıkır da lıkır (Bir el ağıza götürülerek çay içme hareketi yapılır.).

Not: Bu etkinlik, çocukların şarkının sözlerini dinleme ve anlamlarını kavramasını sağlayarak alıcı dil gelişimini ayrıca şarkının sözlerini söylemesini sağlayarak ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

6. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Konuşturan Aksesuarlar

Araç Gereç: Önceden çocuklara yönelik hazırlanan maske, şapka, bıyık, taç, kuyruk vb. materyaller

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Çocuklara "konuşan aksesuarlar" adlı oyunun oynanacağı söylenir.
- Çocukların halka şeklinde dizilmiş sandalyelere oturması sağlanır.
- Hazırlanan aksesuarlar çocuklara tanıtılır.
- Çocuklardan birinin hazırlanan aksesuarlardan birini seçip takması istenir.
- Çocuktan taktığı materyale uygun olarak kendini arkadaşlarına tanıtması (nerede yaşar, ne yer, ne içer vb.) istenir.
- Diğer çocukların aksesuar kullanan çocuğa sorular sormalarına (Bu aksesuarla kendini nasıl hissediyorsun? Nelerden hoşlanırsın? Kimlerle yaşarsın? vb.) fırsat verilir.

Görsel 5.29: Aksesuarlarla rol oynayan çocuk

Not: Bu etkinlik çocukların arzu ettikleri aksesuarları takarak konuşması, sorulan soruları cevaplaması ve kendini ifade etmesine katkı sağlayarak ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

7. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Öykü Okuma

Araç Gereç: Resimli öykü kitabı

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Çocukların yere yarım ay şeklinde oturmaları sağlanır. Öğretmen de öykü kitabını alarak çocukların tam karşısına oturur.
- Kitabın adı söylenip öykü çocuklara tanıtılır.
- Öykü, resimleri tüm çocukların görmesi sağlanarak çocuklara okunur. Okuma esnasında karakterler ve olaylara göre (ayı karakterinin konuşması okunurken kalın ses, kelebek konuşması okunurken ince ses tonu çıkarılması gibi) ses tonlaması yapılır.
- Öykü tamamlandıktan sonra öyküde geçen olay ve karakterler hakkında çocuklarla sohbet edilir.

Görsel 5.30: Okul öncesinde öykü okuma

Not: Bu etkinlik; çocukların dinleme alışkanlığı kazanması, yeni kelimeler ve cümle yapılarını öğrenmesini ayrıca sorulan soruları algılama, yorumlama ve düşüncelerini ifade etme sini sağlayarak ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

8. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Bil Bakalım Ne Sakladım?

Araç Gereç: İki elle kavranacak büyüklükte ve farklı özelliklerde oyuncaklar

Süre: 5-10 dakika

Uygulama

- Çocuğun oyuncakları ortaya yerleştirilir ve çocuktan bu oyuncakları incelemesi, incelediği oyuncağın özelliklerini (rengi, şekli, dokusu vb.) söylemesi istenir.
- Oyuncakları inceledikten sonra çocuktan gözlerini kapatması istenir.
- Oyuncaklardan birinin saklanacağı, çocuğun da oyuncağın özellikleriyle ilgili 3 soru sorarak, saklanan oyuncağın ne olduğunu bilmesi gerektiği söylenir.
- Çocuk gözlerini kapattığında oyuncaklardan birini alan yetişkin, oyuncağı arkasına saklar ve "Bil bakalım ne sakladım?" sorusunu sorar.
- Çocuk 3 soru sorarak (Ne renk, yumuşak mı sert mi, köşeleri var mı? gibi) saklanan oyuncağın ne olduğunu bilmeye çalışır.

Görsel 5.31: Bil bakalım ne sakladım oyunu

- Aynı oyun sınıfça farklı şekilde de oynanabilir. Çocuklar yarım daire şeklinde oturtulur ve bir ebe seçilir.
- Seçilen ebe diğer çocukların karşısına oturur. Öğretmen ebenin arkasında durur ve belirlediği bir oyuncağı ebeye göstermeden diğer çocuklara gösterir.
- Oyuncağı ebenin tam arkasına yerleştirir. Ebe, seçtiği arkadaşlarından üçüne oyuncağın özellikleri ile ilgili birer soru sorarak oyuncağın ne olduğunu bilmeye çalışır.

Görsel 5.32: Oyuncağın ebenin arkasına yerleştirilmesi

Not: Bu etkinlik; çocukların söylenenleri algılama, yorumlama ve söylenenler hakkında çıkarım yapma becerilerini geliştirerek bilişsel gelişimini ayrıca söylenenleri anlama ve yaptığı çıkarımlara göre düşüncelerini ifade etmesini sağlayarak alıcı ve ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

9. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: İsmini Bul

Araç Gereç: Ev ya da sınıf ortamında çocukların tanıyabileceği materyaller

Süre: 5-10 dakika

Uygulama

Görsel 5.33: Belirlenen nesne için ipucu veren çocuklar

- Çocuklara "ismini bul" adlı oyunun oynanacağı söylenir. Çocuklardan yer minderlerine oturmaları istenir.
- Hazırlanan ev ya da sınıf ortamı çocuklara tanıtılır.
- Çocuklardan biri sınıftan dışarı çıkarılır.
- Sınıf içinde bulunan çocuklar ile sınıfta bulunan nesnelerden birine karar verilir.
- Sınıf dışında bulunan çocuk içeriye çağırılır.
- Sınıfa giren çocuk seçtiği arkadaşından ipucu ister. Arkadaşları ise karar verilen nesnenin ismini söylemeden nesnenin özellikleri hakkında bilgi verir.
- Bu şekilde çocuğun nesnenin ismini bulması sağlanır.

Not: Bu etkinlik; çocukların söylenenleri algılama, yorumlama ve söylenenler hakkında çıkarım yapma becerilerini geliştirerek bilişsel gelişimini ayrıca söylenenleri anlama ve yaptığı çıkarımlara göre düşüncelerini ifade etmesini sağlayarak alıcı ve ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

10. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Duygularım

Araç Gereç: Önceden farklı duygulara uygun hazırlanan kartlar

Süre: 8-10 dakika

Uygulama

Görsel 5.34: Duyguları ifade eden çocuk

- Çocuklara "duygularım" adlı oyunun oynanacağı söylenir.
- Çocuklara uygun hazırlanan kartlar tanıtılır.
- Çocukların halka şeklinde dizilmiş sandalyelere oturması sağlanır.
- Çocuklardan birinin kart seçmesi istenir.
- Çocuktan karta uygun olarak arkadaşlarına kendini ifade etmesi istenir (Kendini hangi durumlarda kartta belirtilen duygu durumunda bulursun vb. sorular ile çocuk yönlendirilebilir.).
- Oturan çocuklar da kendini anlatan çocuğa sorular sorar (Hangi durumlarda kartta bulunan duygu durumuna kendini yakın hissedersin? vb.).

Not: Bu etkinlik; çocukların duyguları tanıması, duygularının farkına varmasına fırsat vererek sosyal ve duygusal gelişimini ayrıca sorulan sorulara uygun yanıtlar vermesini sağlayarak ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

11. ÖRNEK ETKİNLİK

48-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Çal Kapıyı Parmak Oyunu

Araç Gereç: -

Süre: 5-10 dakika

Uygulama

- Çocuklar yarım daire şeklinde oturtulur ve "çal kapıyı" isimli parmak oyununun oynanacağı açıklanır.
- Parmak oyununun sözleri hareketleri de yapılarak baştan sona çocuklara söylenir.
- Çocuklara "Şimdi parmak oyununu birlikte söyleyeceğiz. Hareketleri beni takip ederek yapabilirsiniz. Ben oyunun sözlerini söylerken sizlerin de aklınızda kaldığı kadarıyla bana katılmanızı istiyorum." açıklaması yapılır. Çocuklarla birlikte aşağıdaki parmak oyunu oynanır.

  Çal kapıyı (Bir elin parmakları yumruk yapılarak yavaşça alına vurulur.)!
  Bak pencereden (İki elin baş ve işaret parmakları birleştirilerek gözlerin üzerine yerleştirilir.)!
  Çevir mandalı (Bir elin baş ve işaret parmağıyla burun tutularak kilit açar gibi çevirme hareketi yapılır.)!
  Gir içeriye (İşaret parmakla ağzın içi gösterilir.)!
  Al bir sandalye (Sağ elin baş ve işaret parmağıyla sağ kulak memesi tutulur.)!
  Otur buraya (Sol elin baş ve işaret parmağıyla sol kulak memesi tutulur.)!
  Bugün nasılsın……(Çocuklardan birinin adı söylenir ve soruyu cevaplaması beklenir.)?

Görsel 5.35: Baş ve işaret parmağının birleştirilerek göze yerleştirilmesi

Not: Bu etkinlik, çocukların yönergeleri algılayarak uygulamasına fırsat vererek alıcı dil gelişimini ayrıca parmak oyununun sözlerini söylemesini sağlayarak ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

12. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: İçinde Ne Var?

Araç Gereç: Farklı boyutlarda hazırlanmış ve içlerine sınıftaki oyuncaklardan yerleştirilmiş paketler

Süre: 15 dakika

Uygulama

- Çocuklara "İçinde ne var?" adlı oyunun oynanacağı söylenir.
- Çocukların halka şeklinde dizilmiş sandalyelere oturması sağlanır.
- Çocuklardan birer paket seçmeleri istenir.
- Bu büyüklükte paketin içinde ne olabilir? Bu paketin içinde ne olmasını isterdin? İçindeki nesneyi kiminle paylaşmak isterdin? gibi sorular sorularak çocukların seçtiği paketin içinde ne olduğunu tahmin etmesi istenir.

Görsel 5.36: Farklı boyutlarda paketler

Not: Bu etkinlik; çocukların sorulan soruları algılayarak yorumlaması, düşünmesi ve aldığı cevaplara göre çıkarım yapmasına fırsat vererek bilişsel gelişimini ayrıca yaptığı çıkarım larla ilgili düşüncelerini ifade etmesine fırsat vererek de ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

13. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Benim Hikâyem

Araç Gereç: Hikâye önlüğü

Süre: 15 dakika

Uygulama

- Çocuklara "benim hikayem" adlı oyunun oynanacağı söylenir.
- Çocuklara uygun hazırlanan hikâye önlüğü tanıtılır.
- Hikâye önlüğünde bulunan karakterler tanıtılır.
- Hikâyeyi anlatmak isteyen çocuğa hazırlanması için fırsat verilir.
- Çocuğun hikâye önlüğünü takarak hikâyeyi dilediği gibi anlatması istenir.

Görsel 5.37: Hikâye önlüğü

Not: Bu etkinlik çocukların önlükteki karakterleri kullanarak hikâyeyi anlatmasını sağlayarak ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

3. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırlayınız.

Etkinliğinizi hazırlarken ve uygularken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- 0-36, 36-48, 48-60 ya da 60-72 ay aralığında bir yaş grubu belirleyiniz. Belirlediğiniz yaş grubundaki çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız. Kaynaklarınızı bir kâğıda yazınız.
- Araştırma sonucunda edindiğiniz etkinliklerden belirlediğiniz yaş grubunun dil gelişimine uygun bir etkinlik seçiniz.
- Seçtiğiniz etkinliğin uygulama aşamalarını ve yönergesini bir kâğıda yazınız.
- Etkinlik için gerekli materyalleri eksiksiz temin ediniz.
- Etkinliği sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Etkinliğin çocukların dil gelişimini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıklayınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız tablodaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Dil gelişimini desteklemeye yönelik etkinlik hazırlamak için 0-72 ay aralığında bir yaş grubu belirledi.		
2	Belirlediği yaş grubunun dil gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırıp kaynaklarını yazdı.		
3	Seçtiği etkinliğin uygulama aşamalarını yazdı.		
4	Seçtiği etkinliğin yönergesini yazdı.		
5	Etkinlik için gerekli materyalleri eksiksiz temin etti.		
6	Etkinliği uygulama aşamalarına uygun şekilde sınıf arkadaşlarına uyguladı.		
7	Etkinliğin çocukların dil gelişimini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarına açıkladı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

1. (……) İnsanların kendini ifade etmek için kullandıkları dil, belirli kuralları olan semboller sistemidir.

.....

2. (……) Dilin amaçlarından biri de duygu ve düşünceleri ifade etmektir.

.....

3. (……) Bilişsel gelişimdeki gerilik dilin kazanımı ve gelişimini etkiler.

.....

4. (……) Ailede iki dilin kullanılması, çocuğun ana dilini hiçbir zaman tam anlamıyla öğrenememesine neden olur.

.....

5. (……) Ebeveynlerin çocukla geçirdiği kaliteli zaman, dil gelişimini sosyalkültürel açıdan etkileyen faktörler arasındadır.

.....

6. (……) Konuşmanın oluşmasını sağlayan sistemler; ses sistemi, heceleme ve anlam sistemidir.

.....

7. (……) Bebeklerin açlık, üşüme ya da rahatsızlık gibi ihtiyaçlarını, duygu ve isteklerini ifade etmek için ağlamaları farklılaşmış ağlamadır.

.....

8. (……) Çocuğun monoton bir sesle konuşması, sesin şiddeti ile ilgili bozukluklara örnektir.

.....

9. (……) Kurt ağzı, yarık damak gibi fiziksel problemler; konuşma ve dil bozukluğu sebeplerinden işlevsel bozukluklara örnektir.

.....

10. (……) Bebeklere kitap okumak ve bebeklerle konuşmak, bebeklerin dil gelişimini destekler.

.....

11. (……) Fen ve matematik materyalleri ile müzik aletleri de dil gelişiminin desteklenmesinde kullanılabilecek materyallerdendir.

.....

12. (……) Birkaç sayfadan oluşan, her sayfasında bir nesnenin resmi olan resimli kitaplar, bebeklik dönemi için uygun olmayan kitaplardır.

.....

B) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

13. I. Cerebral palsy
II. Down sendromu
III. Bilingualizm
IV. Otizm

Yukarıdakilerden hangileri dil gelişimini etkileyen genetik faktörlerdir?

A) I ve III B) II ve III
C) I, II ve III D) II, III ve IV
E)I, II ve IV

14. Aşağıdakilerden hangisi sözcüklerin cümle içindeki dizilişini ifade eder?

A) Sözdizimi bilgisi
B) Ses bilgisi
C) Anlam bilgisi
D) Fonoloji
E) Alıcı dil bilgisi

15. Bireyin duygu ile düşüncelerini semboller veya semboller sistemi yardımıyla söylemesi aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

A) Alıcı dil
B) İfade edici dil
C) Vokal jimnastik
D) Fonoloji
E) Morgem

16. Aşağıdakilerden hangisi konuşma öncesi dönemde <u>yer almaz?</u>

A) Yenidoğan
B) Gığıldama
C) Tek sözcük
D) Mırıldanma
E) Mırıldanmanın tekrarı

17. Bebekler; gığıldama döneminde "a, u, o" seslerini uzatır, yumuşak damak ve gırtlak sesleri çıkarır. İşitme yetersizliği olan bebeklerin bile bu sesleri çıkarması, gığıldama döneminin aşağıdaki hangi özelliğini gösterir?

A) Farklılaşmış ağlama
B) Evrensel olma
C) Jargon
D) Morge
E) Gramer kullanma

18. "Sınıf arkadaşım Hatice sanki burnu tıkalı gibi hep genizden gelen bir sesle konuşuyor."
Yukarıdaki cümle, sesin kalitesi ile ilgi hangi bozukluğa örnektir?

A) Artikülasyon
B) Eklemleme
C) Fonasyon
D) Kekemelik
E) Rezonans

19. 24 aylık bir çocuğun sadece "anne, baba, dede, mama" kelimelerini söylüyor olması, bu kelimelerin dışında başka kelime kullanmaması aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilebilir?

A) Söz yitimi
B) Kekemelik
C) Eklemleme bozukluğu
D) Gecikmiş konuşma
E) Artikülasyon bozukluğu

20. Kişinin geçirdiği kafa yaralanmasından sonra nesnelerin ne olduğunu ve ne işe yaradığını bilmesi ancak nesnelerin ismini hatırlayıp söyleyememesi, aşağıdaki hangi dil ve konuşma bozukluğu ile ifade edilir?

A) Afazi
B) Artikülasyon
C) Gecikmiş konuşma
D) Kekemelik
E) Rezonans

21. I. Bilingualizm
II. Menenjit
III. Sosyal çevre yetersizliği
IV. Merkezî sinir sistemi bozuklukları
Yukarıdakilerden hangileri konuşma ve dil bozukluklarının organik sebeplerindendir?

A) I ve III
B) II ve IV
C) I, III ve IV
D) II, III ve IV
E) I, II ve III

22. Aşağıdaki aktivitelerden hangisi çocuğun hem alıcı hem de ifade edici dil gelişimlerini destekler?

A) Çocuğa öykü anlatılması
B) Yönergelere uygun hareket çalışması
C) Çocuğa parmak oyunu öğretilmesi
D) Sözlü müzik dinletisi
E) Tiyatro oyunu izlenmesi

6. ÖĞRENME BİRİMİ

0-72 AY SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM

KONULAR

6.1. 0-72 AY SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ
6.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

TEMEL KAVRAMLAR

- Benlik
- Duygu
- Duygusal gelişim
- Elem
- Haz
- Heyecan
- Refleks
- Sosyal gelişim
- Sosyal olgunluk
- Sosyalleşme
- Sosyalleştirme

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Sosyal gelişimle ilgili temel kavramlar
- Sosyal gelişim kuramları
- 0-72 aylık çocukların sosyalleşme özellikleri
- Duygusal gelişimle ilgili temel kavramlar
- 0-72 aylık çocuklarda görülen duygusal tepkiler
- 0-72 aylık çocukların sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeye yönelik materyaller ve özellikleri
- 0-72 aylık çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemeye yönelik etkinliklerin hazırlanması ve uygulamasında dikkat edilmesi gereken noktalar

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **"Çocukla kaliteli zaman geçirmek" ne anlama gelmektedir?**
2. **Bir kişinin çok sosyal olduğunun söylenmesi sizce neyi ifade eder?**
3. **"Duygulu insan" dendiğinde zihninizde nasıl bir insan canlandırıyorsunuz? Fikirlerinizi sebepleri ile birlikte sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

6.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Sosyal bir varlık olan birey; doğduğu andan itibaren yaşadığı aile, çevre ve topluma uyum sağlama çabası içerisindedir. Birey; yaşadığı toplumun kültürü, değerleri ve kurallarını topluma uyum sağlama sürecinde edinmeye çalışır. Bu süreçte tepkilerini duyguları aracılığıyla gösterir.

6.1.1. Sosyal Gelişimin Tanımı ve Önemi

Bireyin içinde yaşadığı aile, çevre ya da toplumun kültürü, değerleri ve kurallarını öğrenip bunlara uyum sağlayabilmesi sürecine **sosyal gelişim** denir. Sosyal gelişim, yeni doğmuş bebeğin kendini fark etmesi ve bunun sonucunda diğer insanlarla iletişime geçmesiyle başlar. Temel ihtiyaçları karşılanan bebek, çevresi ile ilk sosyal bağını kurar. Bebeğin sosyal gelişimi zaman içerisinde toplumdaki kültürel yaşantı, değer ve kurallardan etkilenir.

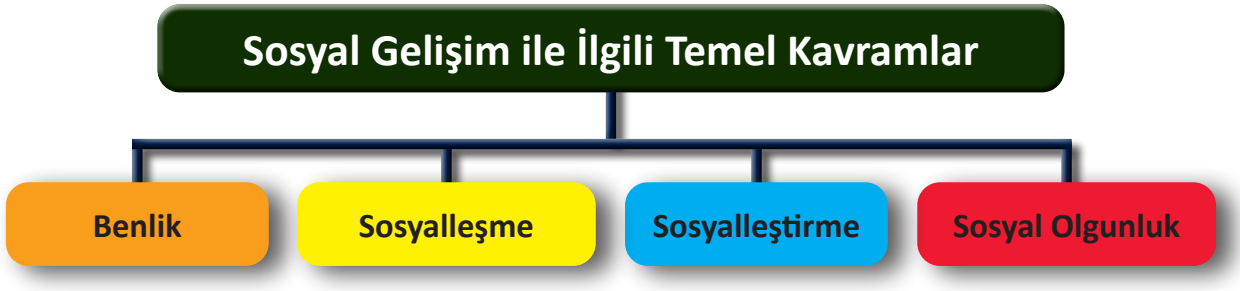
Çocuğun gelişiminde en önemli süreçlerden biri de sosyalleşmedir. Sosyalleşme, kalıtımdan çok çevreden öğrenilenlere dayanır. Çocuk; çevresinde gördüklerini öğrenir, çevresinden bilgi edinir ve çevresiyle etkileşimde bulundukça sosyalleşir. Çocuğun sosyal etkileşimi ailede başlar; akranları, okulu ve diğer yakın çevresiyle devam eder. Yardımlaşma, anlaşma, paylaşma gibi birçok beceriyi de bu etkileşim sayesinde edinir. Sosyal gelişim çocuğun kendi ve çevresiyle uyumunu sağlar. Çocuğun sosyal açıdan gelişmesi; kabul görme, öz güven, paylaşma, yardımlaşma, iş birliği becerilerini edinmesinde oldukça etkilidir. Bireyin çevresiyle uyumlu olması, sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için erken yaşlardan itibaren toplumsal kuralları öğrenmesi ve sosyal becerileri kazanması sağlanmalıdır. Çocuğun sosyal gelişiminde oyunlar önemli bir yere sahiptir. Çocuk; paylaşma, yardımlaşma, sırasını bekleme, sorumluluk alma gibi beceriler ve toplumsal yaşamdaki kuralları oyun yoluyla öğrenir.

Sosyal gelişim tüm gelişim alanları gibi gelişim sürecine bağlı olarak bütünlük ve uyum içerisinde gerçekleşir. Sosyal gelişime paralel olarak dil gelişimi, bilişsel ve fiziksel gelişim de ilerler. Çocuğun ailesi, etkileşimde bulunduğu ve ilk iletişime geçtiği yakın çevresidir. Çocuk; çevresini tanıma ve anlamaya başladıktan sonra ailesini gözlemler ve onları taklit ederek sosyalleşme becerisi kazanmaya başlar. Çocuğa zengin uyarıcılar verilmesi ve çocuğun sosyal çevresinin genişlemesi ile iletişim becerisi ve sosyal ilişkileri de gelişir. Çocuk, çevresindeki bireyleri model alarak ve taklit ederek gerçek yaşama uyum becerisi kazanmaya başlar. Çocuk büyüdükçe çocuğun sosyal çevresi de büyür, gelişir ve değişir.

Okul öncesi dönem, gelişimin oldukça hızlı olduğu bir dönemdir. Çocuğun bu yıllarda kazandığı davranışların önemli kısmı, yetişkinlikteki kişilik yapısı, tavır, alışkanlık ve değer yargılarını biçimlendirir. Bu dönemde bilişsel ve dil gelişiminin de etkisiyle çocuğun, çevresini tanıma, olumlu ve etkili iletişim kurma, bunları sürdürme, kendini ifade etmesi sayesinde sosyalleşmesi kolaylaşır. Çocuk akranlarıyla kurduğu olumlu sosyal ilişkiler sayesinde birçok beceri kazanır ve mutlu olur. Bir grup tarafından kabul gören çocuğun arkadaşlarıyla katıldığı oyunlarda sosyal becerilerinin yanı sıra dil ve motor becerileri de gelişir. Motor beceriler de çocuğun, oyunlarında başkalarıyla iletişime geçerek sosyalleşme becerisini pekiştirir.

6.1.2. Sosyal Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar

Sosyal gelişimi doğru anlamak ve açıklayabilmek için bazı temel kavramaların bilinmesi gereklidir. Bu kavramlar Şema 6.1'de gösterilmiştir.

Şema 6.1: Sosyal gelişimle ilgili temel kavramlar

» Benlik

Bireyleri birbirinden ayıran fikir, inanç, duygu, değer yargıları, tutum, davranış gibi özelliklerin bütününe **benlik** denir. Çocuk, benlik kavramına sahip olarak doğmaz. Çocuğun kendisi ile diğer insanlar arasındaki farkı algılamaya başlamasıyla benlik gelişimi başlar. Çocuğun bedeni ile ilgili ihtiyaçları ve bunların giderilmesiyle ilgili yaşantılar; kendi bedeni ve dış çevreden gelen uyarıcıların ben ve ben olmayan olarak ayrılmasına neden olur. Bu "kendini fark etme" yaklaşık 15 aylıkken görülür. Çocuğun zamanla kendini dış dünyadaki diğer kişi ve nesnelerden ayırmaya başlamasıyla 22-24 aylar arasında benlik kavramı da gelişmeye başlar. Çocuk önce çevreden aldığı bazı özellikleri kendine mal ederek benlik kavramını oluşturur. Benlik oluşumu bireyin yaşamı süresince yaşı, çevresi ve yaşadığı olaylara bağlı olarak gelişir. Bu gelişim sırasında bireyin kendini değerlendirmesi de (ben iyi bir insanım, ben yaramazım, ben çalışkanım, ben duygusalım vb.) toplumun bireyi değerlendirdiği normlardan etkilenir. Benlik algısının temelleri ilk çocukluk yıllarında aile tarafından atılmakta ve bu dönemde sosyal ortam benlik oluşumu açısından önem taşımaktadır. Çocukta olumlu benlik gelişimi için ebeveyn, arkadaş ve öğretmenlerin toplumsal yönden çocuğu desteklemeleri gerekmektedir.

1. ETKİNLİK

Ben Etkinliği

Araç Gereç: Kâğıt, kalem ve yumuşak top

Uygulama

- Duygusal ve sosyal özelliklerinizden beş tanesini alt alta yazınız. Sınıftaki arkadaşlarınızın da duygusal ve sosyal özelliklerini yazmalarını isteyiniz.
- Elinize aldığınız topu sınıf arkadaşlarınızdan birine atınız.
- Topu alan arkadaşınıza kâğıdınıza yazdığınız özelliklerinizden birini söyleyiniz ve arkadaşınızdan bu özelliğiniz hakkındaki görüşlerini söylemesini isteyiniz.
- Topu alan arkadaşınızdan kendi özelliklerinden birini söylemesini ve topu başka bir arkadaşınıza atarak etkinliği devam ettirmesini isteyiniz.
- Arkadaşlarınızın taşıdığınızı düşündüğünüz özelliklerden hangileri hakkında sizden farklı düşündüğünü etkinliğin sonunda not alınız. Arkadaşlarınızla fikirlerinizi karşılıklı olarak nedenleriyle paylaşınız.

» Sosyalleşme

Bireyin yaşadığı topluma ait kültür, inanç, tutum ve davranışları öğrenerek toplumla birlikte yaşama becerisi kazanması sürecine **sosyalleşme** denir. Bireyin doğumuyla başlayan ve hayatı boyunca devam eden sosyalleşme, öğrenme yoluyla gerçekleşen bir süreçtir. Çocukluğun ilk yıllarında edinilen tutum ve davranışlar sosyalleşme açısından çok önemlidir. Birey yaşadığı topluma ait kültür, değer yargıları, yaşam koşulları gibi deneyimleri model alma ya da taklit yoluyla öğrenir. Çocuğun içinde bulunduğu her durum ve ortamda edindiği deneyimler ile fırsatlar sosyalleşmesi için temel oluşturur. Başarılı yönde sosyalleşen çocukta iç denetim gelişir. Çocuk bu sayede ailesi ve toplumun kuralları ile yasalarına uygun davranma ve uyumlu olmayı öğrenir. Çocuğun başarılı bir şekilde sosyalleşebilmesi için ebeveynler ile öğretmenlerin çocuğa rehber ve rol model olması da önemlidir (Görsel 6.1).

Görsel 6.1: Ebeveyni model alan, çevre dostu çocuk

» Sosyalleştirme

Bireyin içinde yaşadığı topluma ait kurallar, normlar, kültürel değerler, gelenek ve göreneklerin öğretilmesi ve benimsetilmesi çalışmalarına **sosyalleştirme** denir. Sosyalleştirme sürecinde çocuğun beceri ve tecrübe kazanabilme, akran gruplarıyla oyun oynama, sorumluluk alma, bağımsız davranma ve iş birliğinde bulunması için etkileşim ortamı oluşturulmalıdır.

» Sosyal Olgunluk

Bireyin yaş ve gelişim seviyesine göre içinde bulunduğu toplumun kuralları ve normlarına uygun davranışlar göstermesine **sosyal olgunluk** denir. Bireyin, çevresindeki diğer bireylerle sağlıklı etkileşim kurması, sosyal ve kültürel deneyimler kazanmasına yardımcı olur. Bireyin, yaşına uygun sosyal olgunluk gösterebilmesi dil yönünden, duygusal, fiziksel, bilişsel yönden gelişip olgunlaşması ile yakından ilişkilidir.

6.1.3. 0-72 Aylık Çocukların Sosyalleşme Özellikleri

Çocuğun doğumundan sonra insanlarla gerçekleştirdiği ilk sosyal etkileşim annesine sarılması ve tutunmasıdır. Çocuğun ihtiyaçlarının annesi tarafından şefkatli bir yaklaşımla zamanında karşılanması, anne ile arasındaki ilişkisi ve sosyal gelişiminin temellerini oluşturur. Çocuk zamanla içinde bulunduğu sosyal çevreyi gözlemleyerek ve taklit ederek farklı sosyal beceriler kazanır.

Çocukların sosyal gelişimlerini destekleyebilmek ve rehberlik yapabilmek için çocuklara ait sosyalleşme özelliklerini bilmek gerekir. Bu sosyalleşme özellikleri; arkadaş edinme, gruba katılma, çocukların kavga ve tartışmaları, oyun, iş birliği, rekabet, kız ve erkek çocuk ilişkileridir.

a) Arkadaş Edinme

Sosyal açıdan çocuğun toplumsal yaşam becerilerini kazanabilmesi için akran grupları ile etkileşimi oldukça önemlidir. Ebeveynlerin yerini dolduramadığı arkadaşlık çocuğun en büyük ihtiyaçlarındandır. Çocuk oyun aracılığıyla akranlarıyla etkileşim kurarak grupla hareket etme becerilerini kazanmaya başlar. Grupla uyumlu olma becerisini kazanırken bir yandan da bu ka-

zanımlarını sosyal çevresine aktarmayı öğrenir. Çocukların kurduğu arkadaşlığın temeli karşılıklı sevgi ve gönüllülük esasına dayanır.

0-2 yaş aralığındaki bebeklerin önceleri aynı ortamda tek başına oynadıkları sonra aynı ortamda ancak birbirlerinden bağımsız olarak oynadıkları gözlenir. Çocukların arasındaki arkadaşlık bağı 3-4 yaşından itibaren sıkı bir şekilde oluşmaya başlar. Bu dönemde birlikte oyun oynanan akran sayısının arttığı görülür. Arkadaşlık kuramayan ya da arkadaş grubuna katılamayan çocuk içine kapanır veya dikkat çekebilmek için saldırgan davranışlar gösterebilir. Arkadaş edinmede gösterdiği çabalar çocuğa sosyal yaşamı için tecrübeler kazandırır.

Çocukların 4-6 yaşında arkadaş sayısı artar. Çocukların özellikle okul yaşantısının başlamasıyla birlikte sosyalleşmesi de hız kazanır. Bu yaş çocuğu artık grup oyunlarına yönelir ve yaşıtlarıyla daha fazla zaman geçirir. Çocukların zaman zaman yaşayabileceği çatışmalar onlara sosyal deneyim kazandıracak niteliktedir. Çocuklar bu dönemin sonunda edindikleri deneyimlerle sosyal kurallara kolayca uyum sağlayabilir.

b) Gruba Katılma

Her birey bir gruba katılma ihtiyacı duyar. Çocukların 3-4 yaşlarında grup hâlinde oyun oynadığı, ilkokul döneminde ise belli bir akran grubuyla etkinliklere katıldığı görülür. Grup içindeki etkileşim çocuğun ailesinde ya da yakın çevresinde görmediği sosyal davranışları öğrenmesini sağlar. Çocuklar grup etkinlikleriyle grup kurallarına uyma (Görsel 6.2), gruptaki rolüne uygun davranışlarda bulunma, başkalarının duygularını anlama, paylaşma, yardımlaşma ve sorumluluk almayı öğrenir. Çocukların grup etkinlikleri içinde yer alarak paylaşma, yardımlaşma, dayanışma içinde olması, aldığı sorumluluğu yerine getirmesi sosyal uyumun ve öz güven duygusunun gelişmesini destekler.

Görsel 6.2: Kurallı grup oyunu

Görsel 6.3: Elinde olmayana sahip olma isteği

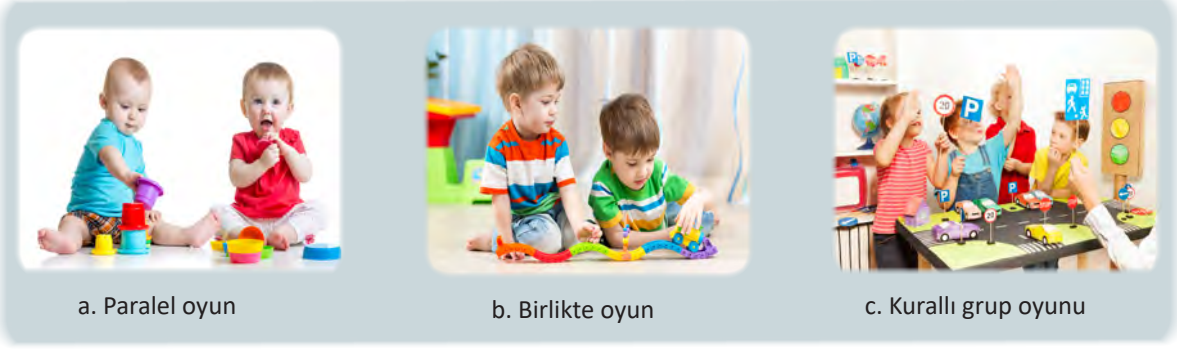
c) Çocukların Kavga ve Tartışmaları

Ebeveynlerin birbirine ve çocuğa karşı gösterdiği tutumlar, çocuğun arkadaşlarına olan tutumları üzerinde etkilidir. Çocuklar, genellikle akran grupları ile oyun oynarken kavga eder. Rekabet, kıskançlık, ilgi çekme, elinde olmayana sahip olma (Görsel 6.3), hayal kırıklığı, küsme, dışlanma gibi durumlar çocukların kavga ve tartışmalarının sebepleri arasındadır. Çocuklar oyun gruplarında sık sık kavga eder ama kavganın sonunda çocukların küskünlükleri uzun sürmez. Kız ve erkek çocuklar kavga ve tartışmalarda farklı yol izler ve farklı tepkiler gösterir.

ç) Oyun

Oyun; çocuğun vücudunu kontrol etmesi, yeteneklerini keşfetmesi, çevresini tanıması, arkadaşlarıyla iletişim kurması ve ilişkilerini geliştirmesini sağlar. Oyun, çocuğa gelecek yaşamında yükleneceği rollerle ilgili tecrübeler kazandırarak çocuğun sosyal yaşamını şekillendirir. Çocukların iş birliği yapma, paylaşma, sırasını bekleme, yardımlaşma, kurallara uyma, arkadaşlık kurma ve sürdürme, davranışlarını kontrol etme gibi sosyal becerileri kazanmalarına fırsat verir.

Çocuklar yaşlarına göre farklı oyun özellikleri gösterir (Görsel 6.4). Oyun, 0-2 yaş çocuklarında genellikle paralel oyun oynama veya yakınındakileri izleme biçiminde olduğu için sosyal bir etkileşim söz konusu değildir. Çocuklar 3 yaşından itibaren oyun arkadaşlığı yapar; 4-5 yaşlarından itibaren de grupla iş birliği yaparak oyun oynar. 5-6 yaş çocukları ise grup oyunları oynama, kurallar koyma ve kurallara uyma, paylaşma, yardımlaşma, sırasını bekleme, oyuna katılma gibi becerilerde daha başarılıdır.

a. Paralel oyun

b. Birlikte oyun

c. Kurallı grup oyunu

Görsel 6.4: Farklı yaşlarda oyun

d) İş Birliği

Bir işin birden fazla kişi tarafından beraber yapılmasına **iş birliği** denir. Çocukların iş birliğini başarabilmeleri için kendi istek ile ihtiyaçlarını anlama ve bunları zamanında ifade etme yeteneğine sahip olmaları gereklidir. Çocuklar 3 yaşından itibaren birlikte oynamaya başlasalar da oyunlarında iş birliği yapmazlar. 4 yaşında projeler oluşturarak (hep birlikte bloklarla bina inşa etme, çiftlik kurma, eşya taşıma vb.) iş birliğine dayalı oyunlar oynarlar. Problem çözmek için farklı fikirler üreterek beraberce çözüme ulaşırlar. 5-6 yaşlarında grup etkinliklerinde sosyal olarak doğru ve doğru olmayan davranışlar arasındaki farkı anlar, sorumluluk almaktan hoşlanır, grup kurallarına uyar, kendi hakkını savunur ve adil olmaya önem verirler. Bu yaşta arkadaşlığa ve arkadaş gruplarına karşı duyarlıdırlar.

e) Rekabet

Birey veya grupların aynı amaca ulaşmak için aralarındaki çekişme, yarışma ve mücadeleye **rekabet** denir. 3 yaşından önce çocuklarda rekabet görülmez. Çocuğun bir gruba katılması, akranlarıyla iletişiminin artması ve arkadaşlık kavramının önem kazanmasıyla rekabet duygusu da ortaya çıkmaya başlar.

Çocuğun rekabet duygusu, birilerini geçme anlayışına dayalıdır (Görsel 6.5). Ölçülü ve kontrollü olan rekabet duygusu, çocuğu başarı ve daha iyisini yapmaya yöneltir; çocuğun sosyalleşmesine katkı sağlar. Çocuğun grup oyunları sırasında yaşadığı rekabet duygusu, fiziksel ve bilişsel gelişimini de destekler.

Rekabet duygusunun temeli, aile ortamında atılmaktadır. Kıyaslama, ayrım yapma, şiddet uygulama çocukta kıskançlık ve olumsuz rekabet duygusunun gelişmesine neden olur. Çocuğun yaş ve gelişim seviyesinin üzerinde sorumluluk vermek, yapabileceğinin üzerinde bir beklentiye girmek, rekabet hırsını artırmak çocuğa zarar verir ve kişiliğini olumsuz etkiler.

Görsel 6.5: Çocuklarda rekabet

f) Kız ve Erkek Çocuklarının İlişkileri

Çocuklar 3 yaşından sonra cinsiyetin farkına varmaya başlar. Kendi cinsiyetini tanıma ve cinsiyetine uygun davranmaya çalışır. Kız çocuklar anneye erkek çocuklar ise babaya benzemeye çalışarak onları taklit eder. Cinsiyet; çocukların oyun alanı, oyun materyali, oyun arkadaşı, rol seçimi ve arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Erken çocukluk döneminde oyun ve oyun arkadaşı tercihinde kızların ve erkeklerin hemcinsleriyle oynamayı tercih ettikleri görülür. Kız çocuklar erkek çocuklara göre daha sakin oyunları tercih ederken erkek çocuklar daha sert ve hareketli oyunları tercih edebilmektedir (Görsel 6.6).

a b

Görsel 6.6: Cinsiyete göre oyun tercihi

6.1.4. Sosyal Gelişim Kuramları

Çocukların sosyal gelişimlerinin desteklenmesi için diğer çocuklarla oyun oynaması sağlanmalı ve kaliteli zaman geçirecekleri ortamlar hazırlanmalıdır (Görsel 6.7). Çocuklar, arkadaşları ile oyun oynarken etkileşimde bulunur. Bu sayede sosyalleşir ve süreç içinde farklı özellikler gösterir.

Görsel 6.7: Akran grubuyla eğlenceli ve kaliteli zaman geçirme

Birçok psikolog, sosyal gelişim sürecini açıklamak ve bu sürecin anlaşılmasını sağlamak için görüşlerini farklı kuramlarla açıklamıştır. Albert Bandura'nın (Albırt Bandura) Sosyal Öğrenme Kuramı, Eric Erikson'ın (Erik Eriksın) Psikososyal Gelişim Kuramı ve Abraham Harold Maslow'un (İbraham Herıld Maslov) İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı bu kuramlardan bazılarıdır.

a) Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura, kuramını çocuklar üzerinde deneysel çalışmalar yaparak geliştirmiştir. Bandura, çocukların özellikle gözlemleyerek, yaşayarak ya da rol model alarak öğrendiklerini belirtmiştir. Sosyal öğrenme kuramına göre bireyler öğrenmelerini çevresinde gözlemlediği veya model aldığı davranışları kendi yaşamına yansıtarak gerçekleştirir. Bandura'ya göre bireyler davranışı gözlemleme yoluyla öğrenir. Birey gözlemleme sırasında davranışın nasıl yapıldığını ve davranışla ilgili kuralları öğrenir. Bu öğrenmeler daha sonra davranış oluşturulurken bireye rehberlik eder.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Eric Erikson Gelişim Psikolojisi, Psikoanaliz alanlarında ve Sosyal Gelişim Teorisi üzerine çalışmalar yapmıştır. "Kimlik Bunalımı" kavramını ilk kullanan psikologtur. Neo-Freudian olarak da anılan Erikson, Ego Psikolojisi ve Psikososyal gelişim alanlarında eserler vermiştir.

Erikson, Freud'un psikoseksüel gelişim olarak tanımladığı ve cinsel gelişmeyi temel alarak hazırladığı gelişimi, 'Psikososyal Kuram' adı altında yeniden incelemiş, bu gelişimi 'İnsanın 8 evresi' adı altında ele almıştır.

https://uskudar.edu.tr/tr/bilim-insani/erik-erikson

b) Eric Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson; gelişim psikolojisi, psikoanaliz ve psikososyal gelişim teorisi alanlarında çalışmalar yapan, hayat boyu gelişim ilkesini ortaya atan ve "kimlik bunalımı" kavramını ilk olarak kullanan psikologdur. Erikson, psikososyal gelişim teorisinde insan yaşamının doğumdan ölüme kadar gelişimini sürdürdüğünü savunmuş ve insan yaşamını sekiz döneme ayırmıştır. Bu dönemlerin her birinde kişilik gelişiminin devam ettiğini savunmuştur. Her dönemde bireyin atlatması veya çözmesi gereken bir kriz ya da çatışmanın bulunduğunu ileri sürmüştür.

Erikson'un psikososyal gelişim evreleri Tablo 6.1'de gösterilmiştir.

Tablo 6.1: Eric Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri

EVRELER	YAŞ ARALIĞI
• Temel Güvene Karşı Güvensizlik	0-1 yaş
• Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku	1-3 yaş
• Girişimciliğe Karşı Suçluluk	3-6 yaş
• Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu Yapma	6-12 yaş
• Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası	12-18 yaş
• Yakınlığa Karşı Yalnızlık	18-30 yaş
• Üretkenliğe Karşı Durgunluk	30-60 yaş
• Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk	60 yaş ve üzeri

» Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-1 Yaş)

Bireyler, doğumdan itibaren çevresindeki bireyler ve dünyaya karşı güven duyup duyamayacağı konusunda ilk izlenimlerini edinmeye başlar. Güven duygusunun temeli, bebek ile anne veya bebeğe bakan kişi arasındaki ilişkiye dayanır. Bebeğin temel ihtiyaçları karşılanırken bebekle ilgilenme, konuşma, bebeği öpme, sevme, bebeğe dokunma gibi davranışlar bebekte temel güven duygusunun oluşmasında (Görsel 6.8) oldukça önemlidir. Sevildiğinden emin olan bebek, annesi ve çevresine güvenir; kendisini sevilmeye değer bulur. Anne veya bebeğin bakımını üstlenen kişi tarafından temel ihtiyaçları zamanında ve yeterince karşılanmayan, yeterli ilgi ve sevgi görmeyen ve istenmediğini hisseden bebek kendine ve çevresine kuşkuyla bakar; güven duyamaz. Güvensizlik durumu olumlu ve güvenli bir biçimde çözülünceye kadar bütün gelişim evreleri boyunca sürer.

Görsel 6.8: Bebekte temel güven duygusu

» Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku (1-3 Yaş)

Çocuk bu dönemde yürüme, konuşma ve aktif bir şekilde çevresini araştırmaya başlar. Büyüme ve olgunlaşma sonucunda artık kendi kendine yetebilme duygusu ile bağımsız olmak, çevresini kontrol etmek, gücünü ve büyüdüğünü göstermek ister. Davranışlarında bağımsız olmayı başaran bir çocuğa katı ve baskıcı tutum göstermek; çocuğun kendinden utanma, kuşkulanma, başaramadıklarından dolayı şüphe, utanç, korku ve kaygı duymasına neden olabilir. Ebeveynler, çocuğun bağımsız ve başarılı olabilmesi için ona imkân sağlamalıdır. Çocuğun özerklik girişimine karşın olumsuz tutum ve davranışlardan kaçınmalıdır.

» Girişimciliğe Karşı Suçluluk (3-6 Yaş)

Çocukta hareketliliğin arttığı bu dönemde öfke, saldırganlık, inatçılık gibi problem davranışlarında artış görülür. Hareketliliği engellenen, davranışlarda görülen problemler karşısında sık azarlanan çocukta suçluluk duygusu gelişir.

Çocuğun bu dönemde artan motor ile dil becerileri, çevresini araştırması (Görsel 6.9.) ve girişken olmasına olanak sağlar. Çocuk, girişkenliği desteklenmediğinde yaptıklarının yanlış olduğunu düşünüp suçluluk duyabilir. Yaptıkları sürekli eleştirilen ve beğenilmeyen çocuk, yaptıklarının değersiz olduğuna inanarak aşağılık duygusu geliştirebilir. Çocuğa yapması ve yapmaması gereken davranışlar; nedenleriyle doğru, açık ve uygun bir dille açıklanmalıdır. Çocuğun araştırma ve inceleme yapabileceği ortamlar oluşturularak girişimciliği desteklenmelidir.

Görsel 6.9: Çevreyi araştırma ve inceleme merakı

» Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 Yaş)

Bu dönem çocuğun ilköğretim yıllarını kapsamaktadır. Çocuğun okula başlamasıyla sosyal çevresi genişlemeye başlar. Çocuk; zaman ve enerjisinin çoğunu yeni arkadaşlıklar, bilgi ve beceriler edinerek geçirir. Çocuk üzerinde akran ve öğretmenlerin etkisi artmaya; ailenin etkisi ise yavaş yavaş azalmaya başlar. Çocuk, okul faaliyetleri sayesinde kendi ve arkadaşlarının yeteneklerini keşfeder. Grupla çalışma, iş birliği yapma (Görsel 6.10), paylaşma, yardımlaşma, sorumluluk alma ve sorumluluklarını yerine getirme becerilerinin öneminin farkına varır.

Görsel 6.10: Grupla iş birliği yapma

Çocuğun çabaları desteklenirse daha çok çalışma, başarılı olma isteği ve davranışları gelişir. Her davranışı eleştirilen, beğenilmeyen, önemsiz görülen, desteklenmeyen çocuk; bu çabalarının gereksiz, değersiz ve önemsizliğine inanarak aşağılanmışlık hissi yaşayabilir.

» Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası (12-18 Yaş)

Ergenliğin hemen öncesini ve ergenliği kapsayan bu dönemde birey zihinsel ve bedensel gelişiminin farkına varır, bedenini tanımaya başlar ve kendine uygun bir kimlik belirlemeye çalışır. Birey; bu döneme kadar edindiği alışkanlıklar, hayata bakış açısı ve düşüncelerini sorgulamaya başlar. Rol model aldığı bireylerle özdeşim kurarak onları taklit eder. Bu dönemde kararsızlıklar, bocalamalar ve karmaşaları yoğun olarak yaşar. Çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla yetişkin olarak geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar. Zaman içerisinde toplum normlarına uygun, sağlıklı ve doğru kabul edilen davranışlar geliştirir.

Öğretmen ve ebeveynler, ergene yetişkin gibi davranmalıdır. Onunla sevgi ve saygı temeline dayalı bir iletişim kurmalıdır. Ergenin çevresi tarafından önemsenmesi, kabul görmesi, ergene güven duyulması ve anlayış gösterilmesi dönemi başarıyla atlatması ve olumlu kimlik duygusunu kazanması açısından çok önemlidir. Bu dönemi başarıyla atlatamayan ergen, kimlik duygusu kazanmada rol karmaşası yaşayabilir.

» Yakınlığa Karşı Yalnızlık (18-30 Yaş)

Bu dönemin sağlıklı bir şekilde yaşanması, bireyin önceki dönemlerde ailesinin verdikleri ve çevresi ile olan etkileşimine bağlıdır. Genç yetişkin kimlik sorununu başarıyla çözmüş ise diğer bireylerle yakın ilişki kurmak ve kendi kimliğini kaybetmekten korkmaz. Bu dönemde hâlâ rol karmaşası yaşayan genç yetişkin ise diğer bireylerle dostluk kurmak ve onlara bağlılık duymaktan korkar.

» Üretkenliğe Karşı Durgunluk (30-60 Yaş)

Birey; bu dönemde geleceğe bir şeyler bırakmak, adının devam etmesini sağlamak, hayatının boşa gitmediği duygusu ve topluma bir şeyler kattığı hissini yaşamak ister. Bilimsel buluş yapmak, meslekte kariyer yapmak, sanat eseri ortaya koymak, dünyaya bir çocuk getirmek ve çocuğu yetiştirmek, kitap yazmak, okul yaptırmak gibi eylemler bu dönemde bireye üretkenlik duygusunu yaşatan eylemlerdendir. Birey; bu eylemlerden bir ya da birkaçını gerçekleştirdiğinde kendini üretken hisseder, mutlu olur ve bu dönemi sağlıklı şekilde atlatır. Üretkenliği istediği şekilde gerçekleştiremediğinde ise durgunluk ve durağanlık duygusu hisseder. Bazı bireyler durağanlık duygusunu hafif hissederken, bazı bireyler oldukça yoğun hissederek depresyona girebilir.

» Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (60 Yaş ve Üzeri)

Birey bu dönemde bütün hayatını gözden geçirme ve değerlendirmeye ihtiyaç duyar. Yaşadığı hayatın iyi ve kötü yönlerine rağmen yaşanmaya değer olduğunu düşünürse mutlu ve huzurlu bir şekilde benlik bütünlüğüne ulaşır. Birey, benlik bütünlüğü içindeyse bir hobiyle uğraşır; ailesi ve arkadaşlarıyla kaliteli zaman geçirmek için fırsatlar yaratır (Görsel 6. 11). Ancak hayatının güzel ve mutlu yönlerini göz ardı ederek sadece zorluk, pişmanlık, başarısızlık ve sorunlarla dolu olduğunu düşünürse bu dönemi mutsuz ve umutsuz bir şekilde geçirir. Umutsuzluğa düşen birey; "keşke" ile başlayan pişmanlık ifadelerini sık sık kullanılır, yalnız kalmak istemez, ölüm korkusu yaşar ve her fırsatta çevresindekilerle tartışır.

Görsel 6.11: Benlik bütünlüğüne ulaşmış bireyler

c) Abraham Harold Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Hümanist (insancıl) yaklaşımın en önemli temsilcilerinden olan Maslow "kendini gerçekleştirme" kavramını ilk kullanan kişidir. Maslow, imkân verildiğinde her bireyin gizil güçlerini keşfederek mutlaka kendini gerçekleştirebileceğine inanmıştır. Her bireyin değerli, hassas, özgün, iyiliğe meyilli (Görsel 6.12) bir öz benliğinin bulunduğunu savunmuştur.

Görsel 6.12: Çocuklarda iyilik ve yardımlaşma

Maslow bireylerin sağlıklı ve olumlu kişilik oluşturabilmesinde ihtiyaçlarının doyurulmasının etkili olduğu görüşüyle ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidini ortaya koymuştur. Maslow'a göre, insanların motivasyonu dış faktörlerden çok kişinin kendi içindeki ihtiyaçlarına dayanır. Bu ihtiyaçlar bir hiyerarşi içinde gruplandırılır.

Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidini fizyolojik (temel) ihtiyaçlar ve üst düzey ihtiyaçlar olarak iki basamakta ele almıştır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi Şema 6.2'de gösterilmiştir.

Şema 6.2: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi

» Temel İhtiyaçlar: Fizyolojik ihtiyaçlar, güvende olma, sevme, sevilme, ait olma, değer verme ve saygınlık ihtiyaçları bu kategoride yer alır.

- **Fizyolojik İhtiyaçlar**

Bireyin yaşamının sağlıklı şekilde devam etmesi için gerekli olan, ilk doyurulması gereken ve yaşamsal önem taşıyan temel ihtiyaçlardır. Nefes alıp verme, yeme, içme, uyuma, giyinme, barınma, dinlenme, boşaltım yapma gibi fizyolojik ihtiyaçlar bireyin hayatta kalabilmesi için gerekli olan en önemli ihtiyaçlardır. Birey bu temel ihtiyaçları karşılayabilmek için güdülenir. Bu ihtiyaçlar yeteri kadar karşılanmadığı takdirde birey üzerinde baskı yapar ve bireyin bir üst basamaktaki ihtiyaçlarına yönelmesine engel olur. Örneğin acıkan bir bebek oyuncaklarına yönelip oyun oynamak istemez.

- **Güvende Olma İhtiyacı**

Fizyolojik ihtiyaçları karşılanmış birey güvende olmak ister. Güvende olmayan birey dikkatini yoğunlaştıramaz, güdülenemez, korku ve kaygı yaşar. Örneğin karanlıkta tek başına kalmış bir çocuk kendini güvende hissedemez, korkar (Görsel 6.13). Çocuğa güvende olduğu hissi çevresindekiler tarafından somut şekilde hissettirilmelidir.

Görsel 6.13: Güvende olma ihtiyacı

- **Sevme, Sevilme ve Ait Olma İhtiyacı**

Fizyolojik ve güvende olma ihtiyacı karşılanan birey; sevme, sevilme ve bir gruba ait olma ihtiyacı hisseder. Çocuğun, bir topluluğun üyesi olduğu ve bu topluluk tarafından sevilip önemsendiğini anlaması ve o gruba ait olduğunu hissetmesi önemlidir (Görsel 6.14). Bu sayede çocuğun ait olma ihtiyacı da karşılanır.

Görsel 6.14: Ailede mutluluk

- **Değer Verme ve Saygınlık İhtiyacı**

Temel ihtiyaçların ilk üç basamağındaki ihtiyaçları karşılanmış birey artık kendine saygı duyma, çevresindekiler tarafından onaylanma, saygı görme, tanınma ve takdir edilmeye ihtiyaç duyar. Bağımsızlık, güç, başarı, yetenek, ustalık, ün, statü gibi istekler bireyin değer görme ve saygınlık ihtiyacı içerisinde yer alır. Bu ihtiyacın karşılanamaması bireye değersiz, zayıf, çaresiz olduğunu hissettirir. Bireyin kendini değerli hissetmesi, başarılarının farkına varabilmesi ve

motivasyonunun artması için yapamadıklarından çok yapabildiklerine odaklanılarak başarıları takdir edilmelidir.

» Üst Düzey İhtiyaçlar

Birey temel ihtiyaçları karşılandıktan sonra kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılamaya yönelir. Bilmek ve anlamak ihtiyacı, estetik ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları bu kategoride yer almaktadır.

- **Bilmek ve Anlamak İhtiyacı**

Birey kendi ve çevresi ile ilgili bilgiler öğrenme, çevresinde olan olayları daha iyi anlama ve kavrama ihtiyacı duyar. Bireyin anlama ve bilme ihtiyacının temelini araştırma ve merak güdüsü oluşturur. Bilinmeyeni bulmak, araştırmak, açıklamak ve başarmak gayretinde olan birey bu ihtiyacını karşılayamadığında rahatsız ve huzursuz olabilir.

- **Estetik İhtiyacı**

Estetik ihtiyacı; sanatı anlama, sanatsal ve estetik unsurlardan zevk alma, yaratıcılığı kullanma ihtiyacıdır. Birey kendini ve çevresini tanıdıkça estetik ve soyut alanlara yönelerek yaratıcılığını ortaya çıkarır. Estetik ihtiyaçlar; bireyin düzenli, dengeli, güzel, huzurlu ve estetik olan ortamlarda bulunmaktan hoşlanması biçiminde ortaya çıkar.

- **Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı**

İhtiyaçlar hiyerarşisindeki en üst düzey ihtiyaç olan kendini gerçekleştirme; bireyin bütün yeteneklerini en üst seviyede kullanarak amacına ulaşmadaki istek ve gayretidir. Üst düzey ihtiyaçları karşılanmış birey; kendini ve diğer insanları benimser, özgürce kararlar alabilir, sağlam, dürüst, demokratik ve dostça ilişkiler kurabilir, psikolojik bakımdan sağlıklı ve mutlu olur. Bireyler daha iyi, güzel ve mükemmele ulaşmak istediği için üst düzey ihtiyaçların gerçek anlamda karşılanması çoğu zaman mümkün olmamaktadır.

Maslow, kendini gerçekleştirmiş bireyin bazı özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Kendini, insanları, varlıkları ve doğayı olduğu şekliyle benimser.
- İnsanlara sevgi, saygı, empati ve sempati duyabilir. Samimi ve derin ilişkiler kurabilir.
- Doğru ve gerçekleri her hâliyle benimser. Her türlü durum ve ortama kolayca uyum sağlayabilir.
- Çevreden bağımsız olarak hareket edebilir.
- Hayatın tadını çıkarmaya çalışır.
- Her durum, olay ve kişiden öğrenilebilecek bir şeylerin olduğuna inanır.

6.1.5. Duygusal Gelişimin Tanımı ve Önemi

Duyguları anlama, tecrübe etme, ifade etme ve yönetme becerilerinin kazanılması sürecine **duygusal gelişim** denir. Bireyin duyguları; temel ihtiyaçlarının zamanında karşılanıp karşılanmaması, öğrenmesi ve olgunlaşmasından önemli derecede etkilenir. Her bireyin bebeklikten itibaren geliştirdiği duyguları vardır. Bebekler ve çocuklar temel ihtiyaç ve isteklerinin çoğunu duyguları aracılığıyla yansıtır. Çocuğun duygusal gelişimi ve değişiminin yönünü fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının doyurulup doyurulmaması belirler. Bireyin istek ve temel ihtiyaçları doğrultusundaki duyguları bireyi uyarır ve ihtiyaçları karşılanan birey mutlu olur.

Duygusal gelişim; fiziksel, sosyal, bilişsel ve hareket gelişimi ile paralellik gösterir. Çocuk bi-

lişsel gelişimle birlikte çevresinden gelen duygusal tepkileri anlamayı, kendi duygularını ifade etmeyi ve nasıl yansıtacağını öğrenir. Çocuğun motor becerileri ve bedensel yapısı, duygusal gelişimini etkiler. Fiziksel ve motor gelişim açısından yaşına uygun becerileri gerçekleştirebilen çocuk, duygusal açıdan rahatlar ve mutlu olur. Çocuğun yaşadığı olaylara uygun duygusal tepkiler göstererek duygularını ifade edebilme ve çevresindekilerin duygularını anlayabilmesi sosyal ilişkiler kurmasına yardımcı olur.

6.1.6. Duygusal Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar

Duygusal gelişimi daha iyi anlamak ve açıklayabilmek için bazı temel kavramların bilinmesi gerekir (Şema 6.3.).

» Duygu

Şema 6.3: Duygusal gelişim ile ilgili temel kavramlar

Belirli kişi, nesne ya da olayların insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenime **duygu** denir. Duygular ihtiyaç anında bireyi uyarır. İngiliz psikolog Robert Plutchik'e (Rabırt Plutçik) göre duygular; sevinç, güven, korku, şaşkınlık, üzüntü, tiksinme, öfke ve beklenti olmak üzere sekiz temel kategoriye ayrılmaktadır. Diğer tüm duygular bu temel sekiz duygunun uyum sağlayacak şekilde birleştirilmesinden oluşmaktadır.

Duygular bireyin beden ve zihin gücünü artırarak kapasitesini keşfetmesi ve kendini daha iyi tanımasını sağlar. Bebekler önce sevinç, öfke, üzüntü, korku gibi temel duyguları hissetmeye başlar (Görsel 6.15). Büyüdükçe düşünme sistemleri gelişen ve değişen çocuğun duyguları da farklılaşır. Çocuk; benlik hissi geliştirmeye başladığında şaşkınlık, utanç, suçluluk, gurur, empati gibi daha karmaşık duyguları da yaşar. Farklılaşan bu duyguların yoğunluk, şiddet ve yansıma şekli hayat boyu değişerek devam eder.

Görsel 6.15: Farklı duygular

» Heyecan

Bireyin olumlu veya olumsuz yaşanan durumlarda ani, yoğun, şiddetli, kısa süreli ve denetlenemeyen duygular karşısında gösterdiği tepkiye **heyecan** denir. Çevresel uyaranlar, heyecanın haz veya elem yönünde yaşanmasını belirler. Fizyolojik ve psikolojik iki durumun karışımı sonucunda yaşanan heyecan bireyin iç dünyasından kaynaklı yaşanabileceği gibi dış dünyadan kaynaklı da

yaşanabilir. Heyecan durumu; süreklilik göstermez, ani ve yoğun bir şekilde yaşanır, kısa süre sonra geçer. Her birey, heyecanı farklı şekil ve yoğunlukta yaşar; heyecanlanınca farklı tepkiler verir.

Bireyin heyecan sırasında yaşadığı bedensel değişimlerden bazıları şunlardır:

- Mide ve bağırsak hareketleri, nefes alma ve verme düzensizleşir.
- Kan şekerinde artış olur.
- Kaslarda ürperti ve titreme, tüylerde ürperme olur.
- Tükürük salgısı azalır.
- Göz bebekleri büyür.

» Refleks

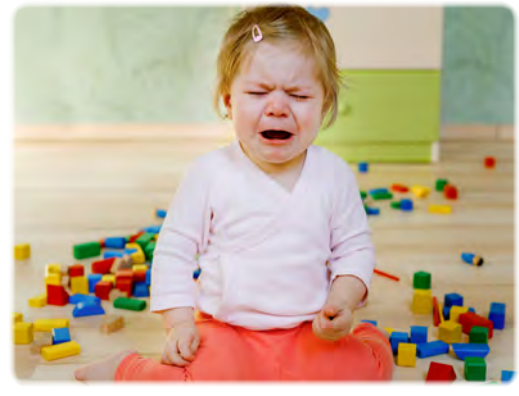
Bebekler reflekslerle donatılmış olarak doğar ve bu refleksler de bebeklerin dünyayı tanımasına yardımcı olur. Bebeğin reflekse dayalı olan ilk hareketleri, ilkel de olsa duygusal gelişiminin zeminini hazırlar. Bebeğin doğumu sırasında ve ilk haftalardaki ağlaması, ilk gülümsemesi reflekstir. Çoğu refleks, yerini zamanla bilinçli hareketlere bırakır. Örneğin bebeklerde görülen ağlama refleksi; zamanla acıkma, altını kirletme gibi nedenlere bağlı olarak bilinçli ağlama şeklinde görülür. Çocuk çevresinde yaşananları algıladıkça çocuğun duygusal tepkilerinin türü değişir, farklılaşır ve anlamlı hâle gelir.

» Haz

Herhangi bir güdünün doyumu sağlandığında hissedilen hoşlanma duygusuna **haz** denir. Güven, umut, sevgi, neşe gibi duygular bireye haz veren olumlu ve güzel duygulardır. Örneğin annenin sarıldığı çocuk veya çok istediği bir kitabı hediye olarak alan kişi mutlu olur ve bundan haz duyar.

» Elem

Bireyin temel ihtiyaçlarının yeterince giderilmemesi ve duygularının doyurulmaması sonucunda gergin, mutsuz, huzursuz olması durumuna **elem** denir. Elem; bireye zarar verdiği, bireyi üzdüğü, sinirlendirdiği, huzursuz ettiği için olumsuz ve istenmeyen bir durumdur. Utanma, korku, sıkılma, üzülme, bıkma, gerilme gibi duygular bireyin iç dünyasından kaynaklanan elem duygularıdır. Bireyin çevresindeki olay, durum ve kişilerden kaynaklı elem ise öfke, kızgınlık, kırgınlık, kin, nefret, kıskanma gibi duyguları yaşaması ve ağlama (Görsel 6.16), bağırma, saldırma, küsme gibi tepkiler göstermesine yol açar. Yoğun yaşanan elem duyguları, bireyde ruhsal ve duygusal bozukluklara sebep olabilir.

Görsel 6.16: Elem duygusunu yansıtma

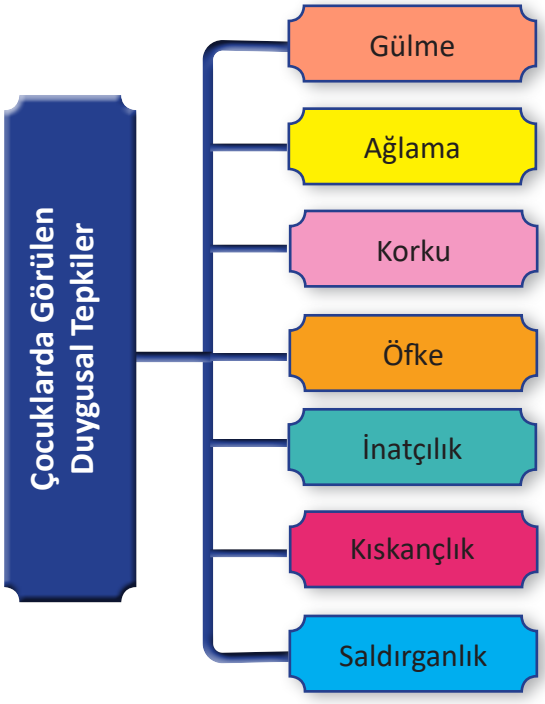
» Bağlanma

Bağlanma; bebek ile anne veya bebeğin bakımıyla ilgilenen birey arasında oluşan, yaşam boyu devam eden duygusal bağdır. Bebeğin doğumundan hemen sonraki dönem anne ile bağlanmanın oluşması için kritik dönemdir. Bebeğin temel ihtiyaçları karşılanırken kucaklanması, öpülmesi, bebeğe sevgi sözcükleri söylenmesi, jest ve mimiklerin kullanılması bebekle bakımını üstlenen kişi arasındaki bağı kuvvetlendirir. Çocuklar, kendileri için önemli olan bireylerle bağlanma ilişkisini kurarak ilk sosyal deneyimlerini edinir.

6.1.7. 0-72 Aylık Çocuklarda Görülen Duygusal Tepkiler

Bireyler; yaşadıkları olay ve durumlar karşısında çeşitli duygular hisseder, farklı tepkiler verir. Çocuğun da mizacı, beklentileri, yaşı, yaşadığı toplumun kültürel etkileri, model aldığı kişiler, çevresindeki yetişkinlere karşı duyduğu güven gibi faktörler tepkilerini etkiler.

Çocuklarda sık görülen duygusal tepkiler Şema 6.4'te gösterilmiştir.

Şema 6.4: Çocuklarda sık görülen duygusal tepkiler

» Ağlama

Bebeğin doğumundan hemen sonraki ilk duygusal tepkisi ağlamadır. Birinci ayda refleks olarak ağlayan bebek, ikinci ayda ihtiyaç veya isteğine bağlı olarak ağlar. Bebek; acıktığında, altını kirlettiğinde, bir yeri ağrıdığında ya da acıdığında, sevgi, ilgi, güven ve şefkat istediğinde ihtiyacını ağlayarak anlatmaya çalışır.

Bebeğin bir başka ağlama sebebi de annesi ile arasında kurulan özel bağla ilişkili olarak anneden ayrılması ve anneyi özlemesidir. Bebek; 10. ayından itibaren sık gördüğü, tanıdığı, sevdiği bireylerle de özel bağ kurar ve onlar yanından ayrıldığında ya da onları özlediğinde ağlar. Çocukların yaşları ilerledikçe ağlama nedenleri de farklılaşır.

» Gülme

Yenidoğanın ilk duygusal tepkilerinin başında gülme gelir. Bebekliğin ilk zamanlarında refleks olan gülme, yüz kaslarıyla ilgili bir durumdur. Bebeğin refleks olan gülmeden sonra geliştirdiği gülme, sosyal gülmedir. Bebek zamanla kendi gülüşüne karşısındakinden tepki geldiğini fark eder; heyecan ve mutluluğunu belli etmek için gülümser. Bebek, 6-8. haftalarda annesini gördüğünde ve komik sesler duyduğunda sosyal gülme davranışı gösterir. Sosyal gülme bebeğin çevresindekilerle iletişim kurmasının bir yoludur. Bebeğin gülme davranışı 6. ayından itibaren belirginleşir ve bilinçli şekilde gerçekleşir. Erken çocukluk dönemindeki çocukların en çok arkadaşlarıyla etkileşim hâlindeyken güldükleri görülür (Görsel 6.17). Çocuk; 3-5 yaşlarında nesnelerin adlarını bilerek yanlış söyler, anlamsız kelimeler üretir ve buna çok güler. Bu durum, çocukta mizah duygusunun bulunduğunun bir göstergesidir.

Görsel 6.17: Gülme tepkisi

» Korku

Korku, birey tarafından tehlike olarak algılanıp yorumlanan herhangi bir durum ya da bir tehlike olasılığı karşısında yaşanan duygusal tepkidir. Bebek; korku tepkisini genellikle çok parlak ışık, çok sıcak veya soğuk uyaranlar, şiddetli ses, yabancı birey ya da nesneyle karşılaşma gibi durumlarda gösterir.

Bebek; 2 yaşına doğru belirli olay, nesne, durum ve bireylere karşı tepki vererek korkusunu gösterir. 2-5 yaş arası çocukların ise korkuları değişir ve çoğalır. Şiddetli ve ani sesler, gök gürültüsü, karanlık, hırsız, korku filmleri, yalnızlık, alışılmamış yeni durumlar, hayalî yaratıklar çocuklarda sıkça karşılaşılan korkulardır.

Görsel 6.18: Bebeğin korku tepkisi

Çocuk tehlike karşısında kendini koruma içgüdüsüyle doğar. Korku anında kaçma, sarılma, sinme, saklanma, gözlerini kapatma, çığlık atma gibi davranışlarda bulunur (Görsel 6.18). Korkular; genellikle kendini güvende hissetmeme, hatalı yönlendirme, ebeveyn tutumları, model alma ve yaşanmışlıklar sonucunda ortaya çıkar.

Korkuyu Önleme Yolları ve Korkuları Ortadan Kaldırmada Alınabilecek Tedbirler

- Çocuğun korkularını pekiştirecek davranışlarda bulunulmamalı, korkularının üzerine gidilmemelidir.
- Yetişkinler kendi korkularını mümkün olduğunca çocuğa yansıtmamalıdır.
- Çocuğa güven duygusu kazandırılmalı ve sevildiği hissettirilmelidir.
- Korkusu olan çocukla empati kurularak çocuğa karşı sabırlı olunmalıdır.
- Çocuk hiçbir nesne, kişi ve olay ile korkutulmamalıdır.
- Çocuğa korkuları ile ilgili doğru, abartısız ve net bilgiler verilmelidir.
- Çocuk korkularını yenmesi için cesaretlendirilmeli ve cesaretli davrandığında da ödüllendirilmelidir.
- Çocuğun korkularıyla alay edilmemeli, çocuğa kızılmamalı, çocuk cezalandırılmamalıdır.
- Gerektiğinde bir uzmandan destek alınmalıdır.

» Öfke

Engellenme, incinme ya da gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisine **öfke** denir. Çocuk; öfkelendiğinde kaslarını ve dişlerini sıkma, gerilme, tepinme, ağlama, küsme, saldırma, nefesini tutma, kusma gibi davranışlarla tepkisini gösterir. İlk yıllarda öfkesini en çok ağlayarak gösterir. Çocuğun 36. aya kadar öfkelenmesinin sebeplerinden bazıları; oyununun engellenmesi, oyuncağının elinden alınması, yemek, giyinme veya uykuya zorlanması, çocuğa baskıcı tuvalet eğitimi verilmesi vb.dir.

Çocuk 36. aydan sonra ise öfke tepkisini küserek gösterir. Bu dönemde çocukların öfkelenme sebeplerinden bazıları şunlardır:

- Temel ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması
- İstek ve davranışlarının engellenmesi
- Anne ve baba tutumları
- Çevresindeki yetişkinlerin öfkeli davranması

- Sık sık uyarılma
- Oyun ve etkinliklerinin sonlandırılması
- Sürekli eleştirilmesi
- Başkalarıyla kıyaslanması vb.

Erken çocukluk dönemindeki çocuklar genellikle anne, baba, kardeşler, arkadaşlar ve konulan kurallara öfkelenir. 48. aydan sonra çocukların toplumsal kuralları öğrenmeye başlamasıyla öfke tepkilerinde azalmalar görülür. Öfke de diğer tepkiler gibi yaşamın doğal bir ürünüdür. Ebeveyn, eğitimci ve diğer yetişkinler; çocuklara öfkesini kontrol altına alabilme, doğru tarafa yöneltme ve sakinleşme yollarını öğretmelidir.

Öfkeyi Kontrol Etme ve Önleme Yolları

- Çocuğun ihtiyaçları zamanında karşılanmalıdır.
- Çocuğun istek ve davranışı karşısında tutarlı davranılmalıdır
- Çocuğa oyun ve etkinliklerinin sonlandırılma nedeni açıklanmalıdır.
- Çocuğa isteklerinin yerine getirilmeme nedeni açıklanmalıdır.
- Çocuğun öfkesi karşısında sabırlı ve sakin kalınarak dikkati başka bir yöne çekilmelidir.
- Çocuğun makul olan istekleri yerine getirilmeli, gereksiz tavizlerden kaçınılmalıdır.
- Çocuğun öfkesi karşısında öfkelenilmemelidir. Sakin, sabırlı, sevecen ve güven veren davranışlar sergilenmelidir.
- Çocuğa ceza ve baskı uygulanarak çocuğun özgürlüğü kısıtlanmamalıdır.

SIRA SİZDE

Beşer kişilik gruplara ayrılınız. Öfke nedenlerinden birini seçip, öfkeyi önleme yollarını kullanarak bir drama çalışması yapınız.

» İnatçılık

Bireyin geçerli, belirli ve mantıklı bir nedeni olmadan fikir, hareket veya tutumunda ısrarcı olması, davranışını sürdürerek değiştirmemesine **inatçılık** denir. Çocukların 36-72. ayları, inatçılığın en sık karşılaşıldığı dönemdir. Bu dönem çocuklarının inatçılığı, bağımsız olma ve benlik duygusu bilincinin gelişiminden kaynaklanmaktadır. Çocuk davranışlarının doğru olduğunu düşünerek ve kendisini haklı görerek fikirlerinin kabul edilmesi için uğraşır. İstediğini elde etmek ya da ilgi çekmek için kasılma, katılma, nefesini tutma, kendini yere atma, ağlama, bağırma gibi davranışlar sergileyerek inatçılık tepkisi gösterir. Bazen de saldırganlığını gizlemek için tepkisiz kalarak ve direnerek inatçılık gösterir.

Çocukta İnatçılık Nedenleri

- Anne ile çocuk arasında gergin ve huzursuz bir ilişki olması
- Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması
- Çocuğa sık sık ceza verilmesi
- Çocuğun isteklerinin engellenmesi
- Ebeveynlerin çocuğun istekleri karşısında çelişkili ve tutarsız davranması
- Yetişkinlerin birbirleriyle ve çocukla inatlaşması
- Çocuğa bağımsız olması için fırsat tanınmaması

İnatçılık Durumunda Yapılması Gerekenler ve İnatçılığı Önleme Yolları

- Çocuğun ihtiyaçları zamanında karşılanmalıdır.
- Çocuğun istek ve davranışları şiddet ve baskı yoluyla engellenmemelidir.
- Çocuğun istekleri hemen reddedilmemeli; mantıklı ve uygun olan istekleri yerine getirilmelidir.
- Çocuğa isteklerinin neden gerçekleştirilemediği açıklanmalıdır.
- İnatçılık yapar endişesiyle çocuğun her isteği yerine getirilmemelidir.
- Ebeveynler çocuğa karşı tutarlı davranmalıdır.
- Yetişkin problem anında sakin davranmalı, çocukla inatlaşmamalıdır.

» Kıskançlık

Bir birey bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birinin başkası ile ilgilendiği fikrine varıldığında hissedilen olumsuz duyguya **kıskançlık** denir. İlk çocukluk yıllarında ebeveynin ilgisinin başka birine yönelmesi ya da çocuk tarafından öyle sanılması kıskançlığın doğmasına sebep olabilir. Çocuğun bu dönemde yaşadığı kıskançlıklar doğal bir tepkidir. Kıskançlık duygusu bireyi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir. Arkadaşının başarısını kıskanarak güdülenen çocuğun daha iyisini yapmaya çalışması kıskançlığın olumlu etkisidir. Arkadaşının başarısını kıskanan çocuğun, arkadaşının eşyalarına zarar vermesi ise kıskançlığın olumsuz etkisine örnek verilebilir. Erken çocukluk döneminde henüz iş birliği, paylaşma, yardımlaşma duygusu tam olarak gelişmediği için doğal olarak kıskançlık görülebilir.

Çocuklar arasında görülen en yaygın kıskançlık, kardeş kıskançlığıdır. Kardeşler arasındaki yaş farkı ne kadar az ise kıskançlık o derece fazla olur. 3-4 yaş öncesi, çocuğun anneye yoğun ilgi ve ihtiyaç duyduğu dönemdir. Kardeşi olmadan önce anne ile babanın ilgi ve sevgisi tamamen çocuğun üzerindedir. Bu dönemde kardeşin dünyaya gelmesiyle annenin ilgisini paylaşmak zorunda kalan çocuk, kardeşi ve annesine karşı tepki gösterebilir (Görsel 6.19). Yeni doğmuş bebek, en azından fiziksel temel ihtiyaçları nedeniyle daha çok zaman ve enerji harcamayı gerektirdiği için büyük olan çocuğa önceden sunulan zaman, ilgi ve emek kısıtlanır. Bu durum çocuğun kendine duyulan sevginin azaldığını hissetmesine neden olabilir. Çocuğun kardeş kıskançlığı duygusunu doğal bir şekilde yaşayabilmesinde ebeveynin tutum ve davranışları çok önemlidir. Yoğun kıskançlık duygularına karşı gerekli önlemler alınmadığı takdirde altını ıslatma, çalma, saldırganlık, yalan, parmak emme, tırnak yeme gibi davranış problemleri ortaya çıkabilir.

Görsel 6.19: Kardeş kıskançlığı

Çocuğun Kıskançlık Nedenleri

- Sevdiği kişinin ilgi ve sevgisini kaybetme korkusu yaşaması
- Kendine ait olan şeyleri istemediği hâlde paylaşmak zorunda kalması
- Arkadaşının sahip olduğu imkânlara özenmesi
- Eşyalarının izin alınmadan başkasına verilmesi
- Başkalarıyla kıyaslanması
- İhtiyaçlarının zamanında karşılanmaması veya yoksun bırakılması

Kıskançlığı Önleme Yolları ve Kıskançlık Durumunda Yapılması Gerekenler

- Ebeveynler, çocuğa koşulsuz ilgi, sevgi ve şefkat göstermelidir.
- Yetişkinler, çocuğa ait eşyaları ondan izinsiz başkasına vermemelidir.
- Ebeveynler, çocuğun zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasına hassasiyet göstermelidir.
- Çocuk, yeni kardeş fikrine önceden hazırlamalı ve bebeğin bakımında çocuğa küçük sorumluluklar verilmelidir.
- Yetişkinler, çocuğu kardeşleri veya başkalarıyla kıyaslamamalı, çocuklar arasında ayrım yapmamalıdır.
- Öğretmenler sınıfındaki çocuklara eşit davranmaya dikkat etmelidir.

» Saldırganlık

Saldırganlık; bireyin olumsuz duygu ve davranışlarını bastıramaması sonucunda öfkeyle nesne ve diğer bireylere zarar vermek amacıyla sözlü ya da fiziksel olarak yaptığı eylemlerdir. Çocuğun 2-5 yaşlarında huzursuz, gergin ve agresif tutum geliştirmeye başladığı, saldırgan davranışlar sergilediği görülür. Çocuğun 2-5 yaşlarında görülen ve bir süre devam eden bu davranış değişiklikleri, gelişimsel bir özelliktir.

Saldırganlık olumsuz bir tepkidir. Ebeveyn tutumlarının etkisi bu tepkinin oluşmasında ilk sıralarda yer almaktadır. Saldırganlıkta erkek çocuklar daha çok fiziksel; kız çocuklar ise sözlü tepkilerde bulunur. Çocuk; güven duygusu geliştikçe kendini, tepkilerini denetleme ve sabırlı olmayı öğrenmeye başlar. Çocuğun güven duygusunu kazanması için rahat, huzurlu, uyumlu, sevgi dolu ve mutlu bir ortamda yaşaması çok önemlidir.

Çocuğun Saldırganlık Nedenleri

- Temel ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması
- Sık sık ve gereksiz şekilde engellenmesi veya cezalandırılması
- Sözlü veya fiziksel şiddete maruz kalması
- Çevresindeki yetişkinlerin saldırgan davranışlar göstermesi
- Kitle iletişim ve teknolojik araçlarından saldırganlık içeren yayınlara ulaşması (Görsel 6.20)
- Çocukla alay edilmesi

Görsel 6.20: Saldırganlıkta teknolojik araçların kullanımı

Saldırganlığı Önleme Yolları ve Saldırganlık Davranışı Karşısında Yapılması Gerekenler

- Çocuğun ihtiyaçları zamanında ve yeterli derecede karşılanmalıdır.
- Çocuk, enerjisini olumlu yönde kullanacağı etkinliklere yönlendirilmelidir.
- Çocuğun saldırganlığı karşısında ebeveynler tutarlı bir tutum sergilemelidir.
- Çocuğa duygusal ve fiziksel şiddet uygulanmamalıdır.
- Kitle iletişim araçları çocuğa ebeveyn gözetiminde kullandırılmalıdır.
- Gerektiğinde uzmandan destek alınmalıdır.

SIRA SİZDE

İnsan yaşamının olmazsa olmazı diye düşündüğünüz üç duyguyu nedenleriyle birlikte açıklayınız. Bu üç duygunun gerekliliğini en iyi şekilde anlatacak bir slogan hazırlayınız. Sloganları sınıf panosunda sergileyip inceleyiniz.

2. ETKİNLİK

0-72 Aylık Çocukların Sosyalleşme Özellikleri ve Duygusal Tepkilerini Konu Alan Drama Çalışması Yapma

Araç Gereç: Drama etkinliğinin içeriğine uygun aksesuarlar (çanta, oyuncak bebek, top, vb.)

Uygulama

- 2 gruba ayrılınız.
- Grup olarak 0-72 aylık çocukların sosyalleşme özellikleri ve duygusal tepkilerini konu alan bir drama etkinliği hazırlayınız.
- Etkinliğin uygulanması için grup arkadaşlarınızla rol dağılımı yapınız.
- Hazırladığınız etkinliği sınıfta uygulayınız.
- Uygulamanın ardından etkinliğin hangi sosyalleşme özellikleri ve duygusal tepkilerle ilgili olduğunu arkadaşlarınızla tartışınız.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleyen materyaller ile diğer gelişim alanlarını destekleyen materyaller arasındaki benzer ve farklı özellikler neler olabilir?**
2. **Çocukluğunuzda oynadığınız sosyal ve duygusal gelişimi desteklediğini düşündüğünüz oyunlar nelerdir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.**

6.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Sosyal becerilerin kazanılması, bir grupla birlikte çalışmayı gerektirir. Çocuklar; etkinliklere nasıl katılabileceğini, materyalleri arkadaşlarıyla nasıl paylaşabileceğini, tek başına veya birlikte çalışmayı bu kazanım sayesinde öğrenir. Okul öncesi dönem çocukları; mutluluk, üzüntü, korku, kaygı gibi duygularını oyunlarına ve resimlerine yansıtır (Görsel 6.21). Bu nedenle okul

Görsel 6.21: Duyguları resme yansıtma

öncesi eğitim kurumlarında çocuklara duygularını tanıma, ifade edebilme, grupla çalışma, yardımlaşma, paylaşma imkânı veren etkinlikler planlanmalıdır.

Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal gelişimi desteklemeye yönelik etkinlik ve materyaller hazırlanırken çocukların yaş ve gelişim düzeyleri göz önünde bulundurulmalıdır.

0-72 aylık çocukların sosyal ve duygusal gelişim özelliklerinden bazıları Tablo 6.2'de gösterilmiştir.

Tablo 6.2: 0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişim Özellikleri

AY	GELİŞİM ÖZELLİKLERİ
0-6 ay	• Dokunsal uyarana tepki verir. • 3 aydan sonra farklı jest ve mimiklere, tanıdık durumlara tepki verir. • Tanıdığı kişi kucağa aldığında ona sarılır.
6-12 ay	• Kendiyle oynayan kişiye eşlik eder. • Engellendiğinde ses çıkararak tepki verir. • Tanımadığı kişilerden utanır. • Oyuncak tercihi yapar. • 10. aydan sonra duygularını ses, jest ve mimiklerle ifade eder. • Başkalarının ilgi gösterdiği davranışları tekrar eder.
12-24 ay	• Kendi isteklerinin yapılması için ısrar eder. • Başkasının duygularını anlamak için yüzüne bakar. • Aynı mekânda diğer çocuklarla etkileşime girmeden oyun oynar. • Akranlarına ilgi gösterir.
24-36 ay	• Oyun arkadaşını seçer. • Kendine ait nesneleri paylaşır. • Basit kurallara uyar. • İsteklerinin ertelenmesini kabullenir. • Yaşıtlarıyla oyun oynar.
36-48 ay	• Grup oyunlarına katılır. • Sırasını bekler. • Basit sorumlulukları yerine getirir. • Gerekli durumlarda izin ister.
48-60 ay	• Başkalarının duygularını anlar ve uygun tepki verir. • Başkalarına yardım etmeye isteklidir. • Başladığı işi sürdürme çabası gösterir. • İş birliğine dayalı oyunlar oynar.
60-72 ay	• Ev adresini ve ebeveyninin telefon numarasını söyler. • Başkalarının duygularını açıklar. • Kurallara uyar. • Gerektiğinde liderliği üstlenir. • Kurallı oyunlar oynar.

2. ETKİNLİK

0-72 Ay Aralığından Seçilen Bir Çocuğun Sosyal ve Duygusal Gelişimini Gözlemleyip Kaydetme

Araç Gereç: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı, kâğıt ve kalem

Uygulama

- Çevrenizde bulunan 0-72 ay aralığında bir çocuk seçiniz.
- Seçtiğiniz çocuğun bulunduğu aya göre TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı ya da TC. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı'nı genel ağdan temin ediniz.
- Seçtiğiniz çocuğun bulunduğu ayda gerçekleştirmesi gereken sosyal ve duygusal gelişim özelliklerini temin ettiğiniz programdan inceleyiniz.
- Seçtiğiniz çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini gözlemleyip not alınız.
- Notlarınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

6.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimlerini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri

Oyun ve oyuncaklar, çocukların dünyaya geldiği günden itibaren tüm gelişimlerini etkileyen ve destekleyen en önemli araçlardır. Çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması kadar oyun ve oyuncak ihtiyaçlarının karşılanması da önemlidir. Çocuklar, oyun ve oyuncaklar aracılığıyla gerçek yaşamla ilgili denemeler yapıp tecrübe kazanır (Görsel 6.22).

Görsel 6.22: Evcilik oynayan çocuk

Oyuncaklar; çocukların yaratıcılığını destekler, çevresini tanıması ve beceri edinmesini sağlar ayrıca toplumsal ilişkilerinin gelişimini destekler. Çocukların, oyuncak bebeği ile oynarken ailesinin koyduğu kuralları taklit etmesi ve toplumsal kurallarla ilgili (trafik kuralları, kütüphane kuralları vb.) etkinliklere katılması, toplumsal yaşam kurallarını öğrenmesini kolaylaştırır. Çocuklar başkalarıyla ilgili mutluluk, sevinç, kızgınlık ve üzüntülerini oyuncaklarına yansıtarak duygularını anlatmaya çalışır.

0-72 aylık çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek için kullanılacak materyaller; çocukların bedenini ve çevreyi tanıması, duygularını ifade etmesi ve toplumdaki farklı rolleri kavramasına yönelik özellikte olmalıdır. Materyaller; çocukların yaş, gelişim, ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmalı ayrıca birden fazla çocuğun birlikte kullanımına uygun olmalıdır. Çocukların birbirleriyle etkileşime girmelerini sağlamalı; yardımlaşma, paylaşma, iş birliği yapma becerilerini desteklemelidir.

0-72 aylık çocukların sosyal duygusal gelişimini destekleyen bazı materyaller şunlardır (Görsel 6.23):

- Çıngıraklar ve dişlikler
- Kırılmaz aynalar
- Sesli, ışıklı ve dönen mobiller
- Banyo oyuncakları
- İtmeli ve çekmeli oyuncaklar
- Üç tekerlekli bisiklet
- Resimli kitaplar
- Evcilik ve meslek oyuncak setleri
- Kum ve su oyuncakları
- Oyuncak bebek ve bebek aksesuarları
- Alışveriş ve el arabaları
- Kukla, maske, kostüm ve aksesuar çeşitleri
- Ritim aletleri
- Oyuncak taşıtlar, akülü ve kumandalı arabalar
- Trafik setleri
- Eğitici oyuncaklar ve manipülatif oyuncaklar (domino, yapboz, hafıza kartları vb.)
- Bloklar
- İpler
- Toplar
- Park ve bahçe oyuncakları

a

b

c

ç

d

e

f

g

ğ

h

Görsel 6.23: Sosyal ve duygusal gelişimi desteklemeye yönelik materyal örnekleri

1. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

18-24 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Çadır Yapımı

Araç Gereç: Çarşaf, mandal, çamaşır ipi, 4 adet sandalye ve minderler

Yapım Aşamaları

- İki sandalye aralıklı olacak şekilde yan yana yerleştirilir. Diğer iki sandalye de bu sandalyelerin tam karşılarına yerleştirilir.
- Bir çarşaf, sandalyeleri kapatacak şekilde örtülür. Oturmak için minderler yerleştirilerek çadır tamamlanır.

Görsel 6.24: Çarşaflardan hazırlanmış çadır

Materyalin Kullanımı

- Hazırlanan çadırda evcilik, kamp canlandırması gibi dramatik oyunlar oynanabilir; kitap okuma, müzik dinleme gibi bazı etkinlikler gerçekleştirilebilir.
- Çadır çocuklarla hazırlanarak çocukların sorumluluk alması ve iş birliği yapmasına fırsat verilebilir.

2. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Koliden Araba

Araç Gereç: Yaklaşık 100 x 50 cm ebadında ve 50 cm derinliğinde 2 adet karton koli, yaklaşık 200 x 75 cm ebadında ve 100 cm derinliğinde 2 adet karton koli, yapıştırıcı, makas, sarı ve siyah gazlı kalem

Yapım Aşamaları

- Arabanın pencere ve kapısı olacak kısımlar, 200 x 75 cm ebadında ve 100 cm derinliğindeki karton kolinin yan yüzeylerinde belirlenir.
- Kapı ve pencereler belirlenen yerlerden kesilerek çıkarılır. Kesim esnasında iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uyulur. Kesilerek çıkarılan parçalara araba lastikleri, far ve direksiyon şekli çizilir ve kesilir.

Görsel 6.25: Koliden yapılmış araba

- 100 x 50 cm ebadında ve 50 cm derinliğindeki karton koliler, araba kabin kısmının ön ve arkasına yatay olacak şekilde yapıştırılır.

- Hazırlanan araba lastikleri ve direksiyon siyah gazlı kalemle far ise sarı gazlı kalemle boyanır ve yerlerine yapıştırılır.

Materyalin Kullanımı

- Bu materyal; çocuklar tarafından dramatik oyunlarda doğaçlama olarak kullanılabileceği gibi çocukların sosyal hayattaki kuralları, bireylerin farklı rollerini öğrenmelerini sağlamak amacıyla öğretmen tarafından planlanmış oyun ve canlandırmalarda da kullanılabilir.

3. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Mesleklerin Araç Gereci

Araç Gereç: 5 x 10 cm boyutlarında 8 adet resim kâğıdı, makas, boya kalemleri ve şeffaf bant

Yapım Aşamaları

- 5 x 10 cm boyutlarındaki resim kâğıtlarından 4 tanesi ayrılır ve her kâğıda bir meslek grubuna ait birey resmi çizilir.
- Kalan 4 resim kâğıdının her birine ise diğer kâğıtlara çizilmiş meslekle ilgili araç gereç resmi çizilir.
- Çizilen resimler boya kalemleri kullanılarak renklendirilir.
- Hazırlanan kartların kenarları şeffaf bant yapıştırılarak sağlamlaştırılır.

Görsel 6.26: Eşleştirme kartları

Materyalin Kullanımı

- Üzerinde farklı mesleklerden bireylerin resimleri çizilmiş kartlar çocuğa verilir.
- Çocuğa her bir meslek grubu ve mesleklerin yaptıkları çalışmalar hakkında bildiklerini ifade etmesi için fırsat verilir. Çocuk, resimlerdeki tanımadığı meslekler hakkında bilgilendirilir.
- Daha sonra meslek gruplarının kullandıkları araç gerecin resimleri çocuğa verilir. Çocuğun resimlere bakarak hangi araç gereci hangi meslek grubunun kullandığını bulup resimleri eşleştirmesi istenir.
- Çocuğun toplumsal yaşamda bireylerin farklı rol ve görevlerini tanımasına yardımcı olan bu materyale daha farklı mesleklere ait resimler eklenerek kartların sayısı artırılabilir.
- Kartlarda yer alan mesleklerle ilgili doğaçlama yapılabilir.

4. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Trafik Levhaları

Araç Gereç: 5x5 cm boyutlarında 10 adet ahşap plaka, 10 cm uzunluğunda 20 adet ahşap çubuk, beyaz tutkal, akrilik boya, sulu boya fırçası ve su kabı

Yapım Aşamaları

- 5 x 5 cm boyutlarındaki 10 adet ahşap plakanın her birine farklı trafik işareti çizilir (dur, sola tehlikeli viraj, yaya geçidi, bisiklet geçebilir, dikkat, girişi olmayan yol vb.).
- Çizilen trafik işaretleri akrilik boya ile aslına uygun renklerde boyanır.
- 10 cm uzunluğunda ahşap çubuklardan biri, hazırlanan ahşap trafik işaretinin alt kenarına dik şekilde yapıştırılır. Ahşap çubuğun diğer ucu ise 5 x 5 cm ebadındaki boyanmamış ahşap plakanın yüzeyine ortaya gelecek şekilde yapıştırılır. Bu sayede trafik işaretleri dik durabilecek duruma getirilir.

Görsel 6.27: Ahşap trafik levhaları

Materyalin Kullanımı

- Farklı yönlere giden yollar, açık hava ya da oyun salonunda zemine tebeşirle çizilir.
- Boyanarak hazırlanan trafik levhaları, çizilen yollar üzerinde uygun yerlere yerleştirilir.
- Çocukların her birine oyuncak araba verilir. Çocuklara trafik levhaları tanıtılır. Çocukların trafik işaretlerine dikkat ederek arabalarını kullanmaları istenir.

Görsel 6.28: Trafik levhalarının oyunda kullanımı

- Oyun sonrasında çocuklarla "trafik levhalarına uymanın, trafikte başkalarının haklarına saygı göstermenin önemi, trafik kurallarına uyulmadığında neler olabileceği" konularında sohbet edilebilir. Hazırlanan bu materyal, çocukların toplumdaki kuralların gerekliliğini kavraması ve kurallara uyulmadığında ortaya çıkabilecek sorunların farkına varmasına yardımcı olur.

5. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-60 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Karton Koliden Ev

Araç Gereç: 1 adet büyük, 1 adet küçük boy karton koli, yapıştırıcı, makas ve artık materyaller (kumaş parçaları, kozalaklar, ipler vb.)

Yapım Aşamaları

- Küçük koli kat yerlerinden ve yapıştırılma bölümünden dikkatlice açılarak düz hâle getirilir.
- Yapılacak evin kapı ve pencere yerleri, büyük boy karton kolinin üzerine çizilir. Çizilen kapı ve pencereler kesilerek çıkarılır. Kolinin üst kısmı çatı yapımı için kat yerinden açılır.
- Çatı yapımı için gerekli parçalar, açılan küçük koli üzerine çizilir ve makasla kesilerek çıkarılır. Bu parçalar büyük kolinin çatı kısmına yapıştırılır.

Görsel 6.29: Karton koliden ev yapımı

- Hazırlanan ev artık materyallerle (kumaş parçalarından perde, kozalaklardan çatı kiremidi vb.) süslenerek oyuna hazır hâle getirilir.

Materyalin Kullanımı

- Çocukların sosyal hayattaki rolleri tanıması için ortam hazırlayan bu materyal, evcilik oyunu gibi dramatik oyunlarda çocuklar tarafından doğaçlama olarak kullanılır. Bu materyal drama çalışmalarında da kullanılabilir.

6. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-60 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Duygu Kartları

Araç Gereç: 10 x 10 cm boyutlarında 6 adet beyaz karton, farklı duygu ifadelerini yansıtan 6 adet çocuk fotoğrafı, makas ve yapıştırıcı

Yapım Aşamaları

- Farklı duygu ifadeleri yansıtan çocuk resimleri 10 x 10 cm boyutlarında kesilir.
- Kesilerek hazırlanan görsellerin her biri 10 x 10 cm boyutundaki beyaz kartona yapıştırılır.

a. Mutluluk ve gülümseme

b. Üzüntü ve ağlama

c. Korku ve endişe

ç. Heyecan ve şaşkınlık

Görsel 6.30: Duygu kartları için fotoğraf örnekleri

Materyalin Kullanımı

- Üzerlerinde gülümseyen çocuk resmi olan kart, çocuklara gösterilir.
- "Resimde gördüğünüz çocuk ne yapıyor?" sorusu sorulur. "Gülüyor." cevabı alındığında "Güldüğüme göre ne hissediyor olabilir?" sorusu sorulur ve çocuklardan cevapları alınır. "Sizce onu ne mutlu etmiştir, onun böyle hissetmesine ne sebep olmuştur?" sorusu sorulur ve çocukların hepsinin cevap vermesine fırsat verilir.
- Aynı uygulama diğer duygu kartlarına da uygulanır. Gerekirse çocuklara küçük ipuçları verilebilir. Bu materyal, çocukların bir olay veya durumla ilgili olarak başkalarının duygularının farkına varma ve nedenlerini açıklama becerisi kazanmasına yardımcı olur.

6. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

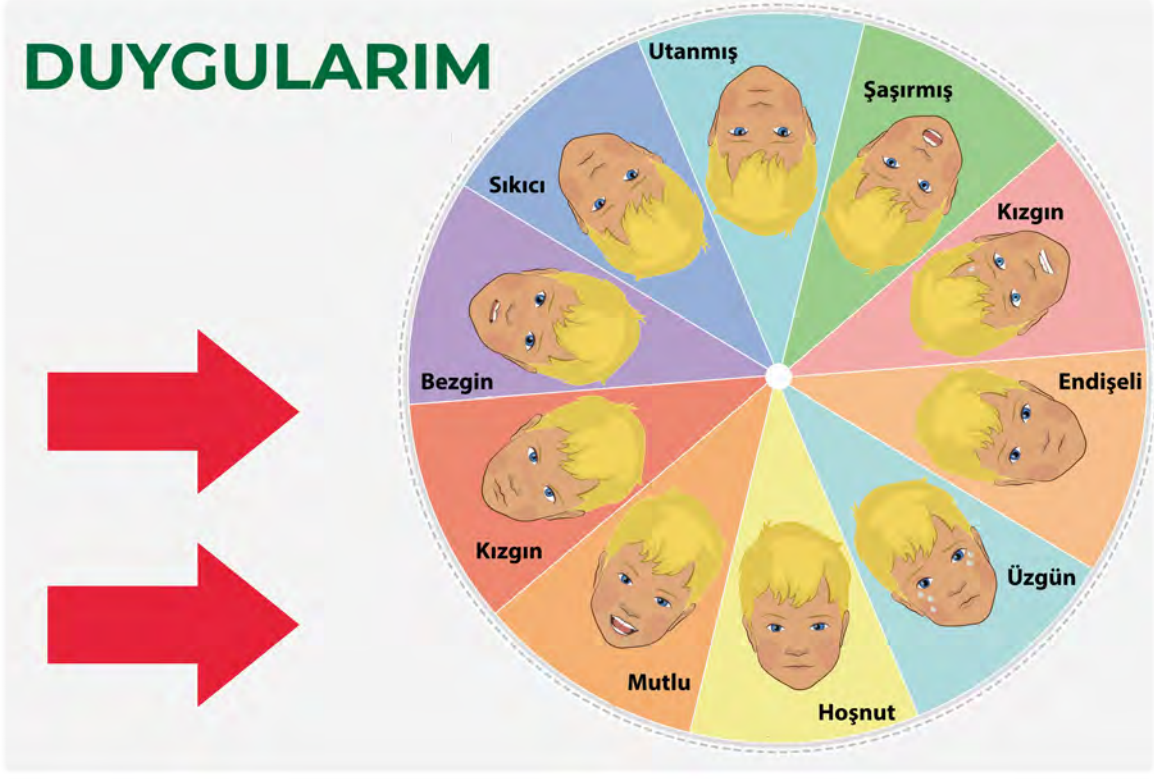
Duygu Çarkı

Araç Gereç: 12 adet mukavva, renkli fon kâğıtları, makas, maket bıçağı, yapıştırıcı, çift uçlu raptiye ve gazlı kalem

Yapım Aşamaları

- Mukavvalardan birine 40 cm; diğerine ise 30 cm çapında birer daire şekli çizilir ve maket bıçağı yardımıyla kesilir. Kesim işlemi yapılırken iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uyulur.
- 30 cm çapında daire şeklinde kesilen mukavva, kalemle çizilip 8 parçaya bölünür. Parçalardan her birinin üzerine faklı renklerde fon kâğıdı yapıştırılır.
- Fon kâğıtlarının üzerine sırayla mutlu, üzgün, kızgın, şaşkın, öfkeli, korkmuş, heyecanlı ve meraklı yüz ifadeleri çizilir.

- Renkli ve renksiz hazırlanan iki mukavva parçanın ortasından birer delik açılır.
- Renkli çarkın ortasındaki delik, renksiz mukavvanın üzerine açılan deliğe denk gelecek şekilde yerleştirilir.
- İki uçlu raptiye, renkli çarkın üstündeki delikten geçirilir ve diğer mukavvanın altından çıkarılır. Raptiyenin uçları iki yana açılır.
- Alttaki mukavvanın bir kenarına ok şekli çizilir ve materyal tamamlanır.

Görsel 6.31: Duygu çarkı

Materyalin Kullanımı

- Çocuklara "duygu çarkı" adlı oyunun oynanacağı söylenir ve hazırlanan duygu çarkı tanıtılır.
- Duygu çarkı ortaya koyulur. Çocuklardan birinin hazırlanan duygu çarkını çevirmesi istenir.
- Çarkı çeviren çocuktan önüne gelen duygu durumu ile ilgili kendini ifade etmesi istenir (Ne olduğunda sen kendini bu durumda hissedersin? Bu durumla başa çıkmak için ne yaparsın vb. sorularla çocuk yönlendirilebilir.). Bu materyal; çocukların olumlu ya da olumsuz duygularının farkına varması ve duygularını nedenleriyle açıklamasına fırsat verir.

1. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeye yönelik materyal tasarlayıp hazırlayınız.

Materyalinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Materyali hazırlayacağınız yaş grubunu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun sosyal ve duygusal gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırınız. Araştırdığınız kaynakları not alınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun özelliklerine uygun sosyal ve duygusal gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarlayıp bu materyali A4 boyutundaki kâğıda çiziniz.
- Tasarladığınız materyalin çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığınız kâğıda yazınız.
- Tasarladığınız materyalin malzemelerini temin ediniz.
- Materyali tasarımınıza uygun şekilde hazırlayınız.
- Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmeninize göstererek dört ders saatinde tamamlayınız.
- Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta uygulayınız.
- Materyalin uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama Uygulama ve Değerlendirme Formu'nda yer alan ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK MATERYAL HAZIRLAMA UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama faaliyetini tamamlandığınızda gösterdiğiniz performansa göre 1 (çok zayıf), 2 (zayıf), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) dereceleri "X" işareti ile işaretlenecektir.

	ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
	A) Hazırlık ve Tasarım Aşaması					
1	Belirlenen yaş grubunun sosyal ve duygusal gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını araştırdığı en az dört farklı kitap ve genel ağ kaynaklarını not aldı.					
2	Belirlenen yaş grubunun özelliklerine uygun sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeye yönelik bir materyal tasarladı.					
3	Tasarladığı materyali A4 boyutunda kâğıda özelliğine uygun şekilde çizdi.					
4	Tasarladığı materyalin çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığı kâğıda yazdı.					
5	Hazırlayacağı materyalin malzemelerini eksiksiz temin etti.					
	B) Materyal Yapım Aşaması					
6	Materyalin özelliklerine uygun malzemeler kullandı.					
7	Materyali hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.					
8	Materyali aşamalara uygun şekilde hazırladı.					
9	Materyali tasarıma uygun şekilde hazırladı.					
	C) Zaman Yönetimi					
10	Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmenine göstererek verilen sürede tamamladı.					
	Ç) Uygulama Aşaması					
11	Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarına uyguladı.					
12	Uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullandı.					
	Sütün Toplamları					
	Ölçek Puanı					

Ölçek Puanı: Tabloda her ölçüt için en yüksek puan 5'tir. Tabloda toplam 12 ölçüt vardır dolayısıyla tablodan alınabilecek en yüksek puan 60'tır.
Puan: [(Ölçek PuanıX100) /60] formülü uygulanır.
Değerlendirme ile İlgili Notlar: Eğer bu formdan 100 üzerinden 70 puan aldıysanız bu öğrenme için başarı düzeyiniz yeterli demektir. 69 veya altında bir puan aldıysanız ilgili öğrenmeleri tekrar etmeniz faydalı olacaktır.
Uygulama ile İlgili Notlar: .....
.....
.....

6.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler

Çocukların, yaşadığı toplumun bir üyesi olduğunu anlayarak etkin, katılımcı, yaratıcı kişilik yapısına sahip olabilme ve olumlu ilişkiler kurabilmesi için sosyal gelişim açısından özenle planlanmış etkinlikler gereklidir. Etkinlikler çocukların yaş, gelişim, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun şekilde hazırlanmalıdır. Etkinlik ortamları çocukların kendilerini rahat ve güvende hissedecekleri şekilde düzenlenmelidir.

Çocuklarla iletişim kurmak, çocukların sosyal ve duygusal gelişiminin desteklenmesinde önemlidir. Çocuklar kaç yaşında olursa olsun onlarla yapılacak en önemli etkinlik konuşmaktır. Çocuklarla etkileşim hâlindeyken mutlaka göz teması kurulmalı, göz hizasında konuşulmalıdır. Çocukların çevreyi ve insanları tanıması için mümkün olduğunca dışarı çıkması sağlanmalıdır. Çocukların etrafta gördüğü kişi ve nesneler çocuklara tanıtılmalı, diğer çocukların nasıl oynadığını görmesine fırsat verilmelidir. Uyulan kurallar ve yapılan hareketler çocuğa açıklanarak anlatılmalıdır.

Oyun; çocukların birbirleriyle iletişime geçmesi, duygularını anlatması, düşüncelerini yansıtması ve rahatlamasına olanak tanır. Bu nedenle sosyal ve duygusal gelişime yönelik etkinliklerin oyun yoluyla verilmesi oldukça faydalıdır. 2 yaşından önce oyunlarda bebekler arasında bir iletişim gözlenemez. Bu dönem sosyal ve duygusal gelişim açısından bebeklerin çevresindekileri gözlemlediği ve taklit ettiği dönemdir. Bu gözlem ve taklitler bebeklerin, duygu ifadeleri, insanlar ve insanlar arasındaki etkileşimi anlamasına yardımcı olur. Bebekler 3. ayından sonra çevresel uyaranlara bilinçli tepki vermeye başlar. Bakımını yapan kişilerin sunduğu durum veya nesneye ses ve hareketlerle tepki verir. Bu dönemde bebeklerin yetişkinin yüz ifadelerine uygun tepki vermesi beklendiği için farklı yüz ifadelerini kullanarak bebeklerle konuşulması, sevdiği oyuncağın bebeklere uzatılması (Görsel 6.32), kucağa alınıp şarkı söylenmesi gibi oyunlar oynanmalıdır.

Görsel 6.32: Oyuncağın bebeğe uzatılması

Çocuklar; 2-3 yaşlarında akranlarıyla aynı oyun içerisinde oynar, oyuncak alışverişi yapar ancak iş birliği yapmaz. Paylaşma, sırasını bekleme, duygularını dile getirme gibi birçok sosyal ve duygusal davranışın başlangıcı bu aylarda gerçekleşir. Bu nedenle çocukların başka çocuklarla bir arada olmasını sağlayacak etkinlik ve ortamlar planlanmalıdır. Çocuklar 36. aydan sonra materyalleri paylaşarak oynamaları ve iş birliği yapmaları için teşvik edilmelidir. Çatışma durumlarında konuşularak çocukların sorunu çözmeleri için fırsat sunulmalıdır. Etkinlikler sırasında çocukların fikirleri ve duygularını serbestçe ifade edebileceği sorular sorulmalı (Bu konuda sen ne düşünüyorsun? Sen olsaydın nasıl hissederdin vb.), cevapları dikkatle dinlenmelidir. Birkaç grup hâlinde yapılan etkinliklerde çocukların farklı gruplara dâhil olması sağlanmalı, her çocuğun arkadaşları tarafından seçilmesi ve farklı arkadaşlarını seçmesi için fırsat yaratılmalıdır. Çocukların kendisi ve ailesi hakkındaki genel bilgileri öğrenmesi, kendisi ve başkalarının duygularının farkına varması, insanların haklarına saygı duyması ve sorumluluk almasını sağlayacak etkinlikler hazırlanmalıdır.

1. ÖRNEK ETKİNLİK

18-24 AYLIK BEBEKLERİN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Duygularla Tanışıyoruz

Araç Gereç: Resimli çocuk kitabı

Süre: 5-10 dakika

Uygulama

Görsel 6.33: Öykudeki duygusal ifadelerin taklit edilmesi

- Okunacak kitap çocuğa gösterilir ve kitabın adı söylenir.
- Kitap, karakterlere uygun ses tonuyla çocuğa okunur. Öyküde geçen duygusal ifadeler yetişkin tarafından taklit edilir. Daha sonra çocuğun da bu ifadeleri taklit etmesine fırsat verilir.
- Kitabın okunduktan sonra "Arkadaşı hediye verdiğinde Ayşe çok mutlu olmuştu değil mi? Ali neden üzülmüştü?" gibi sorularla öykudeki karakterlerin yaşadığı duyguları çocuğun tanımasına yardımcı olunur.

Not: Bu etkinlik; bebeklerin duyguları tanıması, farklı durumlarda hangi duyguların yaşandığı ve bu duyguların nasıl ifade edildiğinin farkına varmasını sağlayarak sosyal ve duygusal gelişimini desteklemektedir.

2. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Balık Besleme

Araç Gereç: Fanusta balık ve balık yemi

Süre: 5-8 dakika

Uygulama

Görsel 6.34: Balığa yem veren çocuklar

- Öğretmen tarafından sınıfa getirilen balığı incelemeleri için çocuklara fırsat verilir.
- Çocuklarla birlikte balığa bir isim seçilir. Balıkların suda nasıl hareket ettikleri, solungaçlarıyla nasıl hava aldıkları hakkında sohbet edilir.
- Evde beslenen balıklar için özel yemler kullanıldığı, balıklara az ya da fazla yem verilmemesi gerektiği çocuklara açıklanır.
- Sınıftaki herkesin balığın beslenmesi görevini sırayla yapacağı söylenir. Az miktarda yem alınıp balığa tüm çocukların göreceği şekilde atılır.
- Her gün sırayla çocuklardan birinin balığa yem vermesi sağlanır. Gönüllü çocukların hafta sonları balığı eve götürüp balığın bakımını sağlamasına imkân verilir.

Not: Bu etkinlik; çocukların hayvan sevgisi kazanmaları, hayvan besleme konusunda duyarlı olmaları ve bir hayvanın bakımını üstlenerek sorumluluk duygusu kazanmalarını sağlayarak sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemektedir.

3. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Meslekler Draması

Araç Gereç: Farklı meslek gruplarına ait araç gerecin oyuncakları (stetoskop, matkap, itfaiye hortumu, yemek seti, tarak vb.) ve bu mesleklerin kostümleri

Süre: 15 dakika

Uygulama

- Çocuklarla farklı meslek grupları, bunların yaptıkları işler, kullandıkları araçlar hakkında sohbet edilir.
- Rol dağılımı yapılır ve çocuklara rollerine büründükleri mesleklerin kostüm ve araç gereci verilir.
- İstenirse sınıftaki diğer oyuncaklarla dekor hazırlanarak (bloklardan yollar, yastıklardan evler vb.) meslekler doğaçlama olarak canlandırılır.

a b

Görsel 6.35: Farklı meslek gruplarının canlandırılması

Not: Bu etkinlik çocukların toplumda bireylerin farklı rol ve görevleri olduğunu kavramalarını sağlayarak sosyal ve duygusal gelişimini desteklemektedir.

4. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Geri Dönüştürelim Doğayı Koruyalım

Araç Gereç: 1 adet mavi ve 1 adet sarı renk geri dönüşüm çöp kovası, çocuk sayısı kadar plastik eldiven, atık toplamak için sepet ya da kutular

Süre: 15 dakika

Uygulama

- Çocuklarla geri dönüşüm ve dönüştürülerek tekrar kullanılabilecek materyaller hakkında sohbet edilir. Geri dönüştürülecek kâğıtlar için mavi, cam atıklar için yeşil, plastik atıklar için sarı renk dönüşüm çöp kovası kullanıldığı bilgisi verilir. Okul bahçesinde bulunan kâğıt ve plastik atıkları geri dönüşüm kutularına toplayacakları çocuklara açıklanır (Bahçede yeterli kâğıt ve plastik materyal bulunmaması durumunda etkin-

liğin amacına ulaşabilmesi için bahçeye önceden kullanılmış kâğıtlar ve pet şişeler yerleştirilebilir.). Çocukların zarar görmemesi için etkinliğe başlamadan önce bahçede cam atık bulunmadığından emin olunmalıdır.

- Çocuklara eldivenler ve atık toplamak için sepet ya da kutular dağıtıldıktan sonra bahçeye çıkılır. Geri dönüşüm çöp kovaları bahçenin ortasına yerleştirilir. Hangi geri dönüşüm kovasının hangi tür atıklara ait olduğu hatırlatıldıktan sonra bahçedeki plastik ve cam atıklar çocuklarla toplanır.

Görsel 6.36: Plastik ve kâğıt atık toplama

Not: Bu etkinlik; çocukların bir işi veya görevi başarmak için kendini güdülemesi, üstlendiği sorumluluğu yerine getirmesi, toplumsal kuralları yaşayarak öğrenmesi ve kendine güvenmesini sağlamaya yardımcı olarak sosyal ve duygusal gelişimini desteklemektedir.

5. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Kütüphaneyi Ziyaret Ediyoruz

Araç Gereç: Kitaplar, dergiler, kâğıtlar, kalemler, raf ya da sehpalar, masa ve sandalyeler

Süre: 15 dakika

Uygulama

- Kütüphane ve kütüphanede uyulması gereken kurallar hakkında çocuklarla sohbet edilir.
- Çocuklarla bir kütüphane ortamı hazırlanacağı söylenir.
- Çocuklardan birkaç tanesine kütüphane görevlisi, diğerlerine ise kütüphaneye gelen birey rolleri verilir.
- Kitap merkezi, kütüphane ortamı şeklinde düzenlenir.

Görsel 6.37: Kütüphane canlandırması

- Çocuklara model olunur. Aranan kitap girişte kütüphane görevlisine söylenir. Kitap alınarak masalardan birine geçilir. Çocuklar da canlandırmaya katılır. Çocukların kütüphane kurallarına uygun davranması sağlanır. Kurallar, gerektiğinde çocuklara hatırlatılır.

Not: Bu etkinlik, çocukların kütüphane kurallarını öğrenmesi ve kurallara uygun davranmasını sağlayarak sosyal ve duygusal gelişimini desteklemektedir.

2. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırlayınız.

Etkinliğinizi hazırlarken ve uygularken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- 0-36, 36-48, 48-60 ya da 60-72 ay aralığında bir yaş grubu belirleyiniz. Belirlediğiniz yaş grubundaki çocukların sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız. Kaynaklarınızı bir kâğıda yazınız.
- Araştırma sonucunda edindiğiniz etkinliklerden belirlediğiniz yaş grubunun sosyal ve duygusal gelişimine uygun bir etkinlik seçiniz.
- Seçtiğiniz etkinliğin uygulama aşamaları ve yönergesini bir kâğıda yazınız.
- Etkinlik için gereken materyalleri eksiksiz temin ediniz.
- Etkinliği sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Etkinliğin çocukların sosyal ve duygusal gelişimini nasıl desteklediğini uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıklayınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız tablodaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Sosyal ve duygusal gelişimi desteklemeye yönelik etkinlik hazırlamak için 0-72 ay aralığında bir yaş grubu belirledi.		
2	Belirlediği yaş grubunun sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırıp kaynaklarını yazdı.		
3	Sosyal ve duygusal gelişimi desteklemeye yönelik etkinliği belirlediği yaş grubuna uygun seçti.		
4	Seçtiği etkinliğin uygulama aşamalarını yazdı.		
5	Seçtiği etkinliğin yönergesini yazdı.		
6	Etkinlik için gereken materyalleri eksiksiz temin etti.		
7	Etkinliği uygulama aşamalarına uygun şekilde sınıf arkadaşlarına uyguladı.		
8	Etkinliğin çocukların sosyal ve duygusal gelişimini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarına açıkladı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

1. (……) Sosyalleşme, kalıtımdan çok çevresel etmenlerden etkilenir.

.....

2. (……) Çocuğun ilk sosyal çevresi bebeklik dönemindeki arkadaşlarıdır.

.....

3. (……) Bireyin benlik kavramı 9-12. aylarında gelişmeye başlar.

.....

4. (……) Algılamada bireyin duyu organlarının sağlıklı gelişimi ve deneyimleri en önemli iki unsurdur.

.....

5. (……) Çocukların gözlem yaparak, yaşayarak ya da rol model alarak öğrendiklerinin savunulduğu sosyal gelişim kuramı, Albert Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'dır.

.....

6. (……) Güvende olma ihtiyacı, temel ihtiyaçlardandır.

.....

7. (……) Yeni doğmuş bir bebeğin ilk duygusal tepkisi gülmedir.

.....

8. (……) Duygular; sevinç, güven, korku, şaşkınlık, üzüntü, tiksinme, öfke ve beklenti olmak üzere sekiz temel duygudan oluşur.

.....

9. (……) Çocukta 2-5 yaşlarında görülen saldırganlık davranışları gelişimsel bir özelliktir.

.....

10. (……) Rekabet duygusunu desteklemeye yönelik grup oyunları, çocukların sosyalleşmesine yardımcı olur.

.....

B) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

11. Bireyi diğer bireylerden farklı kılan fikir, inanç, duygu, değer yargıları, tutum, davranış gibi özelliklerin tamamı aşağıdaki hangi kavramla ifade edilebilir?

A) Benlik
B) Sosyalleşme
C) Sosyalleştirme
D) Sosyal Gelişim
E) Sosyal Olgunluk

12. Çocuğun aile, toplum kuralları ve yasalara uygun davranmayı öğrenmesi aşağıdaki hangi özelliği kazandığını göstermektedir?

A) Benliğinin farkına vardığını
B) Bencilleştiğini
C) Becerilerini fark ettiğini
D) Sosyalleştiğini
E) Sosyal olgunluğa ulaştığını

13. I. Toplum kuralları
II. Kültürel değerler
III. Toplumun hukuk kuralları
IV. Gelenek ve görenekler

Yukarıdakilerden hangileri çocuğun sosyalleştirilmesi için çocuğa öğretilmesi ve benimsetilmesi gerekenlerdir?

A) Yalnız I
B) II ve III
C) I, III ve IV
D) II, III ve IV
E) I, II ve IV

14. Ebeveynlerin çocukların yaşadığı topluma ait kural, norm, kültürel değer, gelenek ve görenekleri öğrenip benimsemesi için yaptığı çalışmalar aşağıdaki hangi kavramla açıklanır?

A) Sosyalleşme
B) Sosyalleştirme
C) Sosyal gelişim
D) Sosyal olgunluk
E) Sosyal beceri

15. Aşağıdakilerden hangisi 0-72 aylık çocukların sosyalleşme özelliklerinden <u>değildir?</u>

A) Arkadaş edinme
B) Rekabet
C) Duygusallık
D) Oyun
E) İş birliği

16. "0-1 yaşlarında bebeğin ihtiyaçlarının zamanında, yeterince karşılanmaması, yeterli ilgi, sevgi görmemesi kendine ile çevresine kuşkuyla bakması ve güven duyamamasına neden olur."
Yukarıda verilen ifade Ericson'un psikososyal gelişim kuramının hangi evresini içermektedir?

A) Temel güvene karşı güvensizlik
B) Özerkliğe karşı utanç ve kuşku
C) Girişimciliğe karşı suçluluk
D) Başarıya karşı aşağılık duygusu
E) Yakınlığa karşı yalnızlık

17. Aşağıdakilerden hangisi Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre üst düzey ihtiyaçlardan biridir?

A) Fizyolojik ihtiyaçlar
B) Güvende olma
C) Sevmek ve sevilmek
D) Bilmek ve anlamak
E) Değer verme ve saygınlık

18. Aşağıdakilerden hangisi bireyin yaşadığı olumlu veya olumsuz durumlarda yoğun, kısa süreli ve denetleyemediği duygular karşısında aniden gösterdiği tepkidir?

A) Ağlama
B) Gülme
C) Haz
D) Heyecan
E) Öfke

19. I. Evcilik setleri
II. Mesleklerle ilgili oyuncaklar
III. Kostüm ve aksesuarlar
IV. Arabalar
Yukarıdaki materyallerden hangileri çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek için kullanılır?

A) Yalnız I
B) II ve III
C) I, III ve IV
D) II, III ve IV
E) I, II, III ve IV

20. Aşağıdakilerden hangisi çocuğun sosyal gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik <u>değildir?</u>

A) Saklambaç oynaması
B) Arkadaşıyla deney yapması
C) Tek başına top sektirmesi
D) Çuval yarışı oynaması
E) Drama çalışmasına katılması

7. ÖĞRENME BİRİMİ

0-72 AY CİNSEL GELİŞİM VE AHLAK GELİŞİMİ

KONULAR

7.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL VE AHLAK GELİŞİM ÖZELLİKLERİ
7.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL VE AHLAK GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

TEMEL KAVRAMLAR

- Ahlak
- Ahlaki kişilik
- Ahlaki olgunluk
- Cinsel eğitim
- Cinsel gelişim
- Cinsel kimlik
- Cinsel olgunlaşma
- Cinsiyet
- Cinsiyet rolü
- Özgecilik
- Vicdan

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Cinsel gelişimin tanımı ve cinsel eğitimin önemi
- Cinsel gelişimle ile ilgili temel kavramlar
- 0-72 aylık çocukların cinsel gelişim dönemleri
- Ahlak gelişiminin tanımı ve önemi
- Ahlak gelişimiyle ilgili temel kavramlar
- 0-72 aylık çocukların ahlak gelişim dönemleri
- 0-72 aylık çocukların cinsel gelişimini desteklemeye yönelik materyaller ve özellikleri
- 0-72 aylık çocukların cinsel gelişimini desteklemeye yönelik etkinliklerin hazırlanması ve uygulamasında dikkat edilmesi gereken noktalar

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Bireyin cinsel eğitimle beraber kendi bedenini tanıması ve cinsel farkındalığının olması, toplumdaki duruşu ve davranışlarını nasıl etkiler?**
2. **Tüm bireyler aynı cinsel gelişim dönemlerinden geçse de bireylerin ulaştıkları cinsel gelişim düzeyleri farklılık gösterir. Bu durumun nedeni ne olabilir?**
3. **Bireyin ahlaki açıdan sahip olması gerektiğini düşündüğünüz değerler nelerdir? Fikirlerinizi arkadaşlarınız ile paylaşınız.**

7.1. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL VE AHLAK GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Çocuğun kendi bedenini tanıması, cinsel kimliğini benimsemesi, toplumdaki rolleri ayırt etmesi ve toplumun değerlerine uygun davranabilmesi sağlıklı gelişimi açısından çok önemlidir. Ebeveyn ve eğitimciler, çocukların cinsel ve ahlak gelişimi konusunda yanlış bilgilere ulaşmasını engellemede önemli role sahiptir. Bebekle olumlu ilişkiler kurmak, ilerleyen yıllarda sağlıklı nesillerin oluşması için zemin hazırlamaktadır (Görsel 7.1).

Görsel 7.1: Bebekle iletişim

7.1.1. Cinsel Gelişimin Tanımı ve Cinsel Eğitimin Önemi

Cinsel gelişim; bireyin üreme organlarının gelişimi, hormonlarındaki değişim ve bu değişime yönelik davranış değişikliğini kapsayan süreçtir. Bu süreç, bireydeki fiziksel değişimlerin yanı sıra cinsel kimliğin oluşmasını ve bireyin cinsel kimliğe uygun davranışları kazanmasını içerir.

Gelişimin hızlı olduğu okul öncesi dönemde verilen cinsel eğitim, çocuğun gelişimine önemli katkı sağlar. 0-6 yaş dönemi, cinsel gelişim için kritik evredir. Çocuğa zamanında ve doğru verilen cinsel eğitim, cinsel gelişimin sağlıklı ilerlemesi için önemlidir. Ebeveynler, çocuğun diğer gelişim alanlarının yanında cinsel gelişimini de desteklemelidir. Birey; cinsel eğitim sayesinde fiziksel, duygusal ve cinsel gelişiminin farkına varır. Öz güven ve sağlıklı bir cinsel kimlik kazanır. Karşı cinsin hakları ve davranışsal özelliklerine saygı gösterir. Kendi ve başkalarının bedenine

saygı duymayı öğrenir. Cinsel eğitim, çocuklara çok erken ya da geç yaşta verilmemelidir. Çocuğun kolay kavrayabileceği ve gelişim düzeyine uygun şekilde verilmelidir. Cinsel eğitimin içeriği kadar kimler tarafından verildiği de önemlidir. Aile ve okulda verilen eğitim bağlantılı olmalı, gerektiğinde uzman desteği alınmalıdır.

Cinsel gelişim, Şema 7.1'de gösterilen faktörlerden etkilenmektedir.

Şema 7.1 : Cinsel gelişimi etkileyen faktörler

» Biyolojik Faktörler

Döllenme ile anne ve babadan gelen cinsiyet kromozomları bebeğin cinsiyetini belirler. Cinsiyete özgü hormonların salgılanması ise bireyin cinsiyetine uygun davranışlar göstermesi ve cinsel eğilimlerinin belirginleşmesinde önemli rol oynar. Östrojen, progesteron ve testosteron cinsiyet hormonlarıdır. Bu hormonlar kadın ve erkeklerde farklı oranlarda salgılanır. Kadınlarda baskın cinsiyet hormonu östrojen; erkeklerde ise testosterondur. Kadın ve erkeklerde cinsiyet hormonlarının olması gerekenden az ya da fazla salgılanması fiziksel, ruhsal sorunlar ve cinsel kimlik karmaşalarına neden olur.

» Aile

Çocuk yaşamla ilgili becerileri ilk olarak aile ortamında kazanır. Yetişkinlerin tutum ve davranışları çocuğun cinsel kimlik kazanımı ve sağlıklı cinsel gelişiminde etkilidir. Aileler; bebeğin cinsiyetine göre isim seçme, kız çocukların saçını uzatma, onları süslü giydirme, erkek çocukların saçını kısa kesme, oyuncakları cinsiyete göre seçme (Görsel 7.2) vb. eğilimler gösterir. Kız çocukların erkek çocuk gibi erkek çocukların da kız çocuk gibi yetiştirilmesi, çocuğun cinsel kimlik karmaşası ve sosyal ilişkilerde problem yaşamasına neden olur.

Görsel 7.2: Mutfak eşyaları ile oynayan kız çocuk

Aileler çocuklarına cinsel eğitim verirken baskıcı, zorlayıcı ya da ilgisiz olmamalıdır. Ailenin çocuğa katı tutumlar sergilemesi ve ilgisiz davranması; çocuğun cinsellikle ilgili konularda çekinmesine, arkadaşları, genel ağ ya da başkalarından bilgi edinme arayışına girmesi ve yanlış bilgiler edinmesine neden olabilir. Demokratik ailelerde çocuğun cinsellikle ilgili soruları

ebeveynine rahatlıkla sorabildiği, olumsuz eleştirilmeden doğru bilgiler aldığı görülmektedir. Soruların aile tarafından olumsuz eleştirilmeden doğru şekilde cevaplanması, çocuğun ailesine rahatlıkla açılması ve olumlu bir cinsel gelişim göstermesini sağlar.

» Öğretmen

Öğretmen, bireye rehberlik etmektedir ve bireyin eğitim yaşantısının temelini oluşturmada önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğun kendi cinsiyetini algılaması ve cinsiyetine uygun davranışlar oluşturmasında öğretmenin önemli bir rolü vardır. Öğretmenin çocuğa rol ve model olması, cinsel gelişime yönelik eğitim vermesi, çocuğu gözlemlemesi, gereken durumlarda aileyle ya da uzmanlarla iletişim kurması çocuğun sağlıklı cinsel gelişimi açısından önemlidir.

» Özdeşim

Sağlıklı bir cinsel kimliğin oluşmasında önemli etkenlerden biri de çocuğun özdeşim kurduğu kişidir. Erkek çocuklar genellikle ilk olarak babayla; kız çocuklar ise anneyle özdeşim kurar. Bu durum çocuğun, hemcinsi olan ebeveynini benimsemesi, özdeşim yaptığı bireylerin özelliklerini içselleştirmesi ve sağlıklı cinsel kimlik oluşturmasına yardımcı olur (Görsel 7.3).

Görsel 7.3: Babası ile özdeşim kuran çocuk

» Medya

Günümüzde genel ağ, televizyon, gazete, radyo gibi medya araçları bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Medyada yer alan olumsuz cinsel içerikli program ve haberler, çocuğun cinsel konuda yanlış eğitim alması ve cinsel kimlik karmaşası yaşamasına neden olabilir. Medya araçları çocuğun davranış ile tutumlarının şekillenmesi ve kültürel normların çocuğa aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu araçlar mutlaka ebeveyn kontrolünde kullanılmalıdır. Aksi hâlde çocuğun izlediği içerik veya bilgisayarda oynadığı oyunlar cinsel gelişimini olumsuz yönde şekillendirebilmektedir.

SIRA SİZDE

Çocukların cinsel gelişimlerini olumlu yönde desteklemek için ne tür radyo ve televizyon programları hazırlanabilir? Fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

» Kültür

Kültür bireyin cinsellik ile ilgili fikirlerini şekillendirir ve davranışlarını belirler. Toplumların kültürel normlarındaki farklılıklar; kadın ve erkeğin nasıl olması gerektiği, davranış şekillerini belirleyen cinsiyet rolü ve cinselliğe bakış açısını etkiler. Cinselliğin konuşulmadığı ve tabu olarak görüldüğü toplumlarda çocukların cinselliğe karşı merak duygusunun daha çok arttığı görülmektedir. Çocuklar; bu durumda suçluluk duygusu yaşayabilir, yanlış yerlerden bilgi edinmeye çalışabilir veya cinsel kimlik kazanmada zorlanabilir. Cinselliğin gereğinden fazla normalleştirildiği toplumlarda ise yaşına uygun olmayan cinsel bilgilere ulaşabilir, erken yaşlarda cinsel deneyim yaşayabilir, bunun etkisiyle de fiziksel ve psikolojik olarak olumsuz durumlarla karşılaşabilir.

SIRA SİZDE

Cinsel gelişimi etkileyen faktörleri size göre en önemli olandan başlayarak sıralayınız. Sıralamanızın nedenlerini arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. UYGULAMA FAALİYETİ

Cinsel Gelişimine Etki Eden Faktörler ile İlgili Afiş Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda, cinsel gelişime etki eden faktörlerle ilgili afiş hazırlayınız.

Afiş hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Cinsel gelişime etki eden faktörlerle ilgili kaynakları (kitaplar, genel ağ) tarayınız. Taradığınız kaynakları not alınız.
- Kaynaklardan edindiğiniz bilgiler doğrultusunda cinsel gelişime etki eden faktörleri açıklayan bir yazı yazınız.
- Yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat ediniz.
- Özgün ve yaratıcı bir afiş hazırlayınız.
- Afiş için bir slogan hazırlayınız.
- Afişi resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştiriniz.
- Afişi hazırlarken temiz ve düzenli çalışınız.
- Araştırma ve afişinizi bir sonraki ders saatine kadar tamamlayınız.
- Hazırladığınız afişi sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.
- Afişi hazırlarken ve sunarken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, Cinsel Gelişime Etki Eden Faktörlerle İlgili Afiş Hazırlama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

CİNSEL GELİŞİME ETKİ EDEN FAKTÖRLERLE İLGİLİ AFİŞ HAZIRLAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Cinsel gelişime etki eden faktörleri incelediği kaynakları not aldı.		
2	Cinsel gelişimi etkileyen faktörle ilgili açıklayıcı bir yazı hazırladı.		
3	Afiş için bir slogan hazırladı.		
4	Afişte yer alan yazı boyutunun uzaktan okunabilecek büyüklükte olmasına dikkat etti.		
5	Afişi resim, fotoğraf, şekil ve çizimlerle zenginleştirdi.		
6	Özgün ve yaratıcı bir afiş hazırladı.		
7	Afişi hazırlarken Türkçeyi doğru kullandı.		
8	Afişi hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.		
9	Araştırma ve afiş hazırlamayı verilen sürede tamamladı.		
10	Hazırladığı afişi sınıfta arkadaşlarına sundu.		
11	Sunum sırasında ses tonunu ve Türkçeyi doğru kullandı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Dünya Cinsel Sağlık Birliğinin Cinsel Haklar Bildirgesi (1999) 11 maddeden oluşmaktadır. Bildirgenin 9. ve 11. maddeleri cinsel eğitim ve bilgi edinme haklarını kapsamaktadır.

7.1.2. Cinsel Gelişimle İlgili Temel Kavramlar

Cinsel gelişimle ilgili temel kavramlar Şema 7.2'de gösterilmiştir.

Şema 7.2: Cinsel gelişimle ile ilgili temel kavramlar

» Cinsiyet

Bireyin dişi veya erkek olmasına neden olan cinsiyet kromozomları tarafından üreme esnasında belirlenen ve doğuştan getirilen bir özelliktir. Bireylerin hücre seviyeleri ve hormonları cinsiyetine göre farklıdır. Toplumsal rollerin belirlenmesini etkileyen temel sosyal kategorilerden biri de cinsiyettir. Cinsiyet, toplumda kadın ve erkeğin davranışları için farklı standart ve beklentilerin oluşmasına neden olur.

» Cinsel Kimlik

Kişinin bedeni ve benliğini belirli bir cinsiyet içinde algılayarak kabul etmesi, duygu, düşünce ve davranışlarını cinsiyetine uygun bir şekilde düzenlemesidir. Kız ya da erkek olarak doğmak, cinsel kimliğin kazanılması için ilk koşuldur ama yeterli ve tek koşul değildir. Cinsel kimlik; başta ebeveynler olmak üzere diğer aile bireyleri, öğretmenler ve yakın arkadaşlarla yaşanan deneyimlerden etkilenir. Cinsel kimlik gelişimi hayatın ilk yıllarında oluşmaya başlar. Bebeğin kendi özelliklerine ilişkin farkındalık oluşturması 18. ayda başlar.

Çocuk; kız ve erkek ifadelerini 2-3 yaşında kullanır fakat farklılığı anlamlandıramaz. 3-5 yaşlarında kadın ve erkek ayrımını rahatlıkla yapabilir. Çocuğun toplumda farkına vardığı ilk sosyal kategori kadın ve erkek ayrımıdır. Kimliği şekillenmeye başlayan çocuğun aktivite, kıyafet, ilgi ve seçimleri de farklılaşır. Örneğin kız çocuklar pembe; erkek çocuklar ise mavi renk kıyafetlere yönelebilir (Görsel 7.4). Bu durum, toplumun oluşturduğu cinsiyet kalıp yargısının sonucudur.

Görsel 7.4: Cinsiyete göre renk seçimi

» Cinsiyet Rolü (Toplumsal Cinsiyet Rolü)

Toplumun kadın ve erkekten beklediği davranış biçimleridir. Bu roller; toplumsal, kültürel, teknolojik, bilimsel koşullara göre değişiklik göstererek toplumda zamanla kabul edilir. Değişim bazı toplumlarda çok hızlıyken bazı toplumlarda çok yavaştır. Toplumsal cinsiyet rolünü başta

aile daha sonra çevrede bulunan kişiler, çocuk kitapları, ders kitapları, kitle iletişim araçları ve sosyal medya etkilemektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerini toplumlar oluşturur. Çocuğun hangi oyuncakla oynayıp oynamayacağı, kadın ve erkeklerin hangi mesleği seçip seçmeyeceği vb. kuralları sunar. Kadın ve erkeklerin yapıp yapamayacakları işlerin sadece fiziksel uygunluklarından değil toplumun bireylere yüklediği rollerden dolayı belirlendiği görülmektedir. Toplum tarafından genellikle kadınların sağduyulu, fedakâr, sevecen rolleri üstlenmesi ve öğretmen, hemşire gibi meslekleri seçmesi beklenir. Erkeklerin ise kadınlara göre daha soğukkanlı, dayanıklı, hırslı olması ve asker, mühendis, doktor gibi meslekleri seçmesi beklenir.

» Cinsel Olgunlaşma

Cinsel olgunluk kız çocukların yumurta; erkek çocukların ise sperm üretmeye başlamasıdır. Birey cinsel olgunluğa ergenlik döneminde ulaşılır. Cinsiyet, fiziksel yapı ve çevresel koşullar bireyin cinsel olgunlaşma sürecini etkiler.

» Libido

Libido terimi psikanaliz kuramının öncüsü Sigmund Freud tarafından bulunmuştur. İçgüdü ve hormonlara bağlı olarak ortaya çıkan cinsel istek anlamına gelir. Erkeklerde testosteron, kadınlarda ise östrojen hormonu bireyde libidonun düşük ya da yüksek olmasına neden olur.

» Cinsel Eğitim

Bireyin cinselliğine ilişkin konuların yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak öğretilmesidir. Cinsel eğitim ailede başlar ve okulda devam eder. Öğretmenler, gerektiği durumlarda ailelere bu konuda eğitim vermeli ve rehberlik etmelidir. Okul öncesi dönemde cinsel eğitim verilirken farklı etkinliklerden yararlanılmalıdır. Örneğin çocuğun bedenini tanıması, kendini istismardan koruması gibi konularda kuklalar ve resimli kitaplardan yararlanılabilir. Cinsel eğitim; okul öncesi dönemde çocukların cinsel içerikli sorularının cevaplanması, bedenini tanıması ve istismara karşı korunması başlıkları altında ele alınabilir.

Cinsel eğitimde ebeveyn ya da eğitmenler tarafından bireyin şu özelliklere sahip olmasına yardımcı olacak farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları yapılır:

- Cinsiyetlerin rol ve özelliklerini bilmesi
- Öz farkındalık kazanması
- Bedeni ve kişisel sınırlarını koruması, hayır diyebilmeyi öğrenmesi
- Duygusal, fiziksel ve cinsel gelişimini kavrayarak olumlu kişilik geliştirmesi
- Bireylerin cinsellikle ilgili görüş ve haklarına saygı duyması
- Toplumun değer yargılarını benimseyerek cinsiyet rollerine uygun yaşaması

Çocuklara verilmesi gereken cinsel eğitim sadece cinsel konularla ilgili bilgi verilen ve tek seferde yapılacak bir eğitim olarak düşünülmemelidir. Bu eğitimle çocuğun cinsiyetine özgü bedensel, sosyal, duygusal özellikler ve değişimleriyle ilgili farkındalık oluşturmak gerekir. Çocuğa cinsel eğitim verilirken çocuğun yaş ve gelişim seviyesi, toplumun kültürel yapısı ve değerleri dikkate alınmalıdır.

Çocuğun ilk soruları cinsel içerikli değil cinsiyete bağlı idrar yapma şekliyle ilgilidir. Çocuk daha sonra "Ben nasıl doğdum?", "Bebek karından nasıl çıkar?" gibi sorular sormaya başlar (Tablo 7.1). Çocuğun sorduğu sorular endişe duyulmadan, kısa, doğru ve yaşına uygun ifadelerle cevaplanmalıdır. Doğal bir ses tonu kullanılmalıdır. "Böyle sorular sorulmaz, ayıp, günah vb." diyerek çocuğa kızılmamalı ve çocuğun yaşına uygun olmayan açıklamalar yapılmamalıdır.

Tablo 7.1: Çocukların Cinsel Gelişimle İlgili Sıkça Sordukları Sorular ve Bu Sorulara Verilebilecek Cevaplara Örnekler

Soru: Kızların neden penisi yoktur?
Cevap: Kızlarla erkekleri birbirinden ayırabilmemizi sağlayabilmek için vücutları farklı özelliktedir. Sen erkek olduğun için penisin var (Çocuk kız ise "Sen kız olduğun için penisin yok." denebilir.).

Soru: Kızlar neden ayakta çiş yapmaz?
Cevap: Kızların penisi yoktur. Çişlerini ayakta yaparlarsa kızların kıyafetleri kirlenebilir.

Soru: Ben nasıl doğdum?
Cevap: Annenin karnında bebeği koruyan, bebeğin büyümesini sağlayan özel bir yer var. Sen büyüyüp geliştiğinde doktorlar seni oradan çıkardı.

Soru: Neden erkeklerin karnında bebek olmaz?
Cevap: Erkek ve kadınların vücutları birbirlerinden farklıdır. Kadınların vücudunda bulunan, bebeğin büyüyebileceği özel alan erkeklerde yoktur. Bu nedenle erkeklerin karnında bebek olmaz.

Soru: Bebek annenin karnına nasıl girer?
Cevap: İnsanlar büyüyüp anne ve baba olmak istediklerinde birbirlerini çok severek sıkıca sarılırlar. Babanın vücudunda çok sayıda sperm bulunur. Annenin vücudunda da bir tane yumurta bulunur. Spermler babanın vücudunda çıktıktan sonra annenin karnında bulunan yumurtaya ulaşmak için çok hızlı koşarlar. Spermlerden en sağlıklı olanı ve en hızlı koşanı yumurtaya ilk ulaşan olur. Spermle buluşan yumurta hemen büyümeye başlar ve bebeğin ilk hâli oluşur.

Çocuğun okul öncesi dönemden itibaren mahremiyet duygusunu öğrenmesi gerekmektedir. Çocuğun mahremiyeti öğrenmesi için öncelikle vücudunda hangi alanların özel olduğu ona anlatılmalıdır. "Vücudumuz bize aittir, özel bölgelerimiz ağzımız, göğüslerimiz, ön ve arka tuvalet bölgelerimizdir. Başkalarının senin özel bölgelerine dokunmasına izin vermemelisin. Sen de kimsenin özel bölgelerine dokunmamalısın.'' şeklinde bir açıklama yapılabilir. Çocuğun vücudunun kendisine ait olduğu ve özel bölgesine kendisi dışında hiç kimsenin dokunamayacağı, biri özel bölgesine dokunmak istediğinde hayır demesi gerektiği çocuğa öğretilmelidir. Çocuğa ebeveyni yanındayken özel bölgesine doktorların muayene amaçlı dokunabileceği söylenmelidir.

Özel bölge sınırını çocuğa açık, anlaşılır ve hatırlanması kolay bir şekilde öğretmek için iç çamaşırı kuralı anlatılmalıdır. Özel bölgeleri korumak ve hasta olmamak için iç çamaşırı giyilmesi gerektiği açıklanmalıdır. Özel bölgeler anatomik isimleriyle çocuğa öğretilmeli, iyi ve kötü dokunuş arasındaki fark açıklanmalıdır. Örneğin "Özel bölgelere dokunulması kötü, arkadaşlar ve ebeveynin yanağından öpmesi iyi dokunuştur." denmelidir. Kim olursa olsun birinin özel bölgesine dokunmak istemesi ya da dokunması durumunda bağırması, çığlık atması, oradan uzaklaşarak güvenli bir yere gitmesi ve güvendiği yetişkinlere olayı anlatması gerektiği çocuğa

öğretilmelidir. Cinsel istismar durumlarında istismarı yapan kişi çoğunlukla çocuğa bunun bir sır olduğunu söylemektedir. Çocuğa hayatta iyi ve kötü sırlar olabileceği açıklanmalıdır. Örneğin "Babanın anne için sürpriz doğum günü partisi hazırlaması iyi, birinin özel bölgelere dokunması ve bunun anne ve babadan saklanması kötü sırdır." denebilir. Çocuğa iyi ve kötü sırların neler olabileceğini açıklanırken etkinlik, oyun ve drama çalışmalarından da faydalanılmalıdır.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Cinsel eğitim, gelişmiş ülkelerin çoğunda okullarda verilmektedir. Örneğin Danimarka, 1971 yılında okullarda cinsel eğitimi zorunlu hâle getiren yasayı kabul etmiştir. Okullarda cinsel eğitim üç bölüme ayrılarak uygulanmaktadır. Birinci aşamada (1-4. sınıf) kadın ve erkek arasındaki farklar, üreme, gebelik, doğum, aile planlaması, ailenin büyüklüğü ve buluğ çağı konularında bilgi verilmektedir. İkinci aşamada (5-7. sınıf) cinsel organlar, genetik, döllenme, hormonlar, doğum kontrolü ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü aşamada ise (8-10. sınıf) bütün konularda tartışılarak ahlak, etik, sosyal ve aile ile ilgili problemler ele alınmaktadır.

7.1.3. 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişim Dönemleri

Psikanaliz kuramının kurucusu Sigmund Freud insanın kişilik gelişimini çocuklukla ilişkilendirmiştir. Freud kişiliğin gelişimini psikoseksüel gelişim kuramı ile oral, anal, fallik, latent (gizil) ve genital dönemler olmak üzere beş aşamada inceler. Libido adı verilen cinsel enerji bu dönemlerin her birinde farklı şekillerde yansıtılır.

a) Oral Dönem (0-1 Yaş)

Freud'un oral dönem olarak adlandırdığı dönem bebeklik dönemini kapsamaktadır. Bebek bu evrede dil, ağız ve dudaklarını haz bölgesi olarak kullandığı için Freud bu dönemi oral dönem olarak adlandırmıştır. Bebeğin birinci yaşının bitimine kadar çevresi ile bağlantısı beden teması ve ağız yoluyla olur. Daha sonra bebeğin çene ve dişleri de haz bölgesi özelliği kazanır. Bebeğin libidosunun haz kaynağı ağız ve beslenme eylemidir. Ağız yoluyla objeleri tanıma, ısırma çabaları kişilik özelliklerine temel oluşturacak oral etkinliklerdir (Görsel 7.5).

Görsel 7.5: Oral dönemdeki bebek

Oral dönemde bebeğin en çok ihtiyaç duyduğu ve bağımlı olduğu kişi annesidir. Bebeğin ihtiyaçlarının yeterince ve zamanında giderilmesi temel güven duygusunun olumlu gelişmesini sağlar. Bu dönemde annenin bebeğe sevecen ve olumlu duygular yaşatması, bireyin ömür boyunca çevresindeki bireylerle benzer özellikte ilişkiler kurmasına yardım eder. Temel ihtiyaçları yerinde ve zamanında karşılanmamış, ağız yoluyla doyuma ulaşmamış bebekler, yetişkinliğinde zararlı maddelere bağımlı olabilir. Tırnak yeme, yeme bozuklukları (anoreksia ve blumia) gibi davranış örüntüleri sergileyebilir.

b) Anal Dönem (1-3 Yaş)

Bu dönemde haz kaynağı anal ve üretral bölgedir. Çocuk anal evrede dışkısını tutma yeteneği kazanır ve dışkıyı tutmak veya bırakmaktan haz duyar. Çocuğun ıkınma, altını kirletme ve temizlenmesi temel ihtiyacı olduğu kadar mutluluk ve kızgınlığını belirtmek için de kullandığı yöntemlerdir. Bu dönem içinde verilmesi gereken tuvalet eğitiminde katı ve baskıcı olunmamalıdır (Görsel 7.6). Cezalandırıcı, baskıcı tutumla verilen tuvalet eğitimi çocuğun bu döneme bağımlı kalmasına sebep olabilir. Freud'a göre anal dönemde aşırı sıkı bir tuvalet eğitimi gören çocuk; ileride kendini sürekli denetim altında tutan, cimri ve inatçı bir birey olabilir. Tuvalet eğitimi fazlasıyla gevşek olan bir çocuk ise ileride vurdumduymaz, dağınık ve düzensiz bir birey olabilir.

Görsel. 7.6: Tuvalet eğitimi alan çocuk

c) Fallik Dönem (3-6 Yaş)

Bu dönem kız çocukların annesi; erkek çocukların ise babası ile özdeşim kurdukları dönemdir. Çocukların bu dönemdeki giyim, davranış ve konuşması anne ve babasının benzeridir. Çocuk özdeşim sürecinde çevresinde bulunan bireyler ve oyun esnasında diğer çocukların tavrından etkilenir. Çocuğun bu evrede oynadığı evcilik, doktorculuk gibi oyunlar bedenini tanımasına fırsat verir (Görsel 7.7).

Görsel 7.7: Doktorculuk oynayan çocuklar

Çocuklar fallik dönemde karşı cinsten ebeveynine bilinçsiz bir arzu; aynı cinsten ebeveynine ise kıskançlık ve imrenme duygusu yaşar. Sigmund Freud bu karmaşayı **Oedipus (Oidipus) kompleksi** olarak adlandırmıştır. Bu terimi, erkek çocukların babasına yönelik kıskançlığı ve annesine yönelik sevgisini tanımlamak için kullanmıştır. Freud'un arkadaşı Carl Gustav Jung (Karl Gustav Yang) ise bu kompleksin erkek çocuklarda görülmesini **oedipus**; kız çocuklarda görülmesini ise **elektra kompleksi** olarak adlandırmıştır.

Cinsel kimliğin kazanılmaya başlandığı bu dönemde çocuk cinsiyet farklılıklarını ve cinsiyetine uygun rolleri fark etmeye başlar, bunlarla ilgili sorular sorar. Bu sorular samimiyetle, basit ve onun anlayabileceği kadarıyla cevaplanmalıdır. Penis fallik dönemde erkek çocuk için çok önemlidir. Toplumsal tutumların da etkisiyle erkeği kızdan ayıran bu organla ilgili olarak erkek çocuğun zihninde iğdiş edilme korkusu gelişir. Kız çocukta penis olmadığını fark eden erkek çocuk, bunun kendisinde de yok edileceği kaygısı yaşar. Bu nedenle fallik dönemde sünnet önerilmemektedir. Bu evreyi sağlıklı bir şekilde geçirmeyen bireylerde ilerleyen yaşlarda cinsel kimlik ve cinsel yönelim problemleri görülebilir.

ç) Latent (Gizil) Dönem (6-12 Yaş)

Oedipus kompleksinin bitiminden başlayarak buluğ dönemin ilk belirtilerine kadar geçen dönemi ifade eder. Geçiş ve bekleyiş dönemidir. Freud'a göre bu dönemde cinsel işlev azalır, odipus kompleksi bastırılır ve "ben"in ahlaksal ve estetik sınırları belirlenmeye başlar. Çocuk bu dönemde cinsel konulardan hoşlanmaz ve kendini daha çok oyuna verir. Bu dönemde kız ve erkek çocukların oynadığı oyunların niteliği farklılaşır. Çocuk karşı cinsi "düşman" olarak görmeye, kendi cinsiyetinde olanlarla gruplar kurmaya başlar. İlkokul döneminde kız çocukların kızlarla erkek çocukların erkeklerle oynamaktan hoşlanması ve gruplaşması buna örnek verilebilir. Çocuğun bu yaşlarda arkadaşlık, oyun, farklı uğraşlar edinme, çevreyi araştırma gibi ilgileri vardır. Çocuk fallik dönemin sonunda kendi cinsinden olan ebeveyniyle yaptığı özdeşimi sayesinde kendi cinsiyetine ilişkin toplumsal rolünü benimsemeye başlar. Anne ve baba dışındaki yetişkinlerle de (öğretmen, dayı, amca, teyze, komşu vb.) özdeşim kurar.

Gizil dönemi sağlıklı bir şekilde yaşayamayan çocuklarda tembellik, enerjiyi kullanmayı öğrenememe ya da beceri geliştirmeye yöneltememe gibi davranışlar görülebilir. Bazen de bu çocuklarda aşırı bir denetim ve obsesif karakter yapısının yerleşmesi gözlenebilir. Bu dönemi sağlıklı bir biçimde yaşayan çocuklarda ise yenilgiye uğradığında aşağılık duygusuna kapılmama, özerk bir varlık olarak girişimlerde bulunmayı öğrenme, çalışkan olma gibi özellikler gözlenebilir.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Yapılan araştırmalarda 6-7 yaşlarındaki erkek çocukların %83'nün; kız çocukların ise %76'sının hemcinsleriyle oynadığı görülmüştür (Rice, 1997).

d) Genital Dönem (12-18 Yaş)

Bu dönemde bireyin, anne ve babasına bağımlılığı giderek azalır, birey toplumsal yetişkine dönüşmeye başlar ve fizyolojik olgunluğa ulaşır. Bu dönem; bireyin duygusal dalgalanmalar yaşadığı, bağımsızlık, sosyal üretkenlik ve zihinsel gelişimin son basamağı olan soyut kavramları düşünebilme yetisini kazandığı dönemdir. Bu dönemi sağlıklı bir şekilde tamamlayan bireyler kendini tanıyarak ve anlamlı sevgi ilişkileri kurarak doyum sağlayıcı amaçlara ulaşır, yaratıcı ve üretken bir kişi olur (Görsel 7.8).

Görsel 7.8: Ergenlik dönemindeki birey

7.1.4. Ahlak Gelişiminin Tanımı ve Önemi

Ahlak; bireyin doğru ve yanlışı ayırt etmesini sağlayan değerler bütünüdür. Ahlak toplumun değer yargıları ile doğrudan bağlantılıdır. Tüm toplumlarda ahlaki değerler farklılık gösterse de bazı davranışların yapılıp yapılmaması gerektiği konusunda evrensel kurallar mevcuttur. Sevgi, yardımlaşma, doğruluk, dürüstlük, insanseverlik, acıma gibi duygular bütün toplumlarda geçerlidir.

Ahlak gelişimi; bireyin toplumun değer yargılarını benimseyerek içinde bulunduğu çevreye uyum sağlaması, bunun yanı sıra kendi ilke ve değer yargılarını oluşturması sürecidir. Ahlak gelişiminin temeli ailede atılır, okul ve sosyal çevre ile yaşam boyu devam eder. Bireylerin ahlaki değerlere sahip olması; toplumda barış, huzur, adalet ve birlikte yaşama kültürünün kazanılmasında önemli rol oynar.

Bireylere birlikte yaşadığı insanlara karşı hak ve görevlerinin olduğu, topluma karşı sorumluluk taşıdıkları bilinci yerleştirilmelidir. Çocuğun kendi ilke ve doğrularını geliştirebilmesi için hak, adalet, doğru, yanlış gibi kavramlar öğretilmelidir. İyi davranışın neden iyi, kötü davranışın da neden kötü olduğu açıklanmalıdır. Çocuğun model alacağı ilk kişiler ebeveynidir. Ebeveynin söylediklerinden çok davranışlarıyla model olması çocuk üzerinde daha etkilidir. Kurallar, doğru ve yanlış davranışlar çocuğun gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak çocuğa anlatılmalıdır. Ebeveynin anlattıkları ve davranışları birbiriyle örtüşmelidir. Örneğin yalan söylemenin doğru olmadığını söyleyen ebeveyn kendisi de yalan söylemeyerek çocuğa model olmalıdır.

7.1.5. Ahlak Gelişimiyle İlgili Temel Kavramlar

Ahlak gelişimini daha iyi anlaşılabilmesi için ahlak gelişim ile ilgili kavramların bilinmesi gerekmektedir. Bu kavramlar Şema 7.3'te gösterilmiştir.

Şema7.3: Ahlak gelişimi ile ilgili temel kavramlar

» Ahlaki Olgunluk

Bir birey ya da topluluğun ahlak ilkelerine göre doğru ve yanlış davranışlar konusunda akla uygun kararlar verebilmesi için ulaşması gereken gelişme düzeyidir. Ahlaki olgunluğa ulaşmış bireyler, doğru davranma konusunda herhangi bir yaptırım olsun veya olmasın insan olmanın gereğine göre ahlaka uygun hareket eder. Örneğin otobüste yaşlılara yer vermek ahlaki bir davranıştır ve yer vermemenin bir yaptırımı yoktur. Kişi; yer verme davranışını kimse uyarmadan, içinden gelerek, doğru bir davranış olduğunu bilerek yapıyor; başkalarının takdirini almak ve gösteriş yapmak için gerçekleştirmiyorsa ahlaki olgunluğa ulaşmıştır.

» Törel Davranış

Töre; toplumun sahip olduğu gelenek, görenek, ahlak ve inançların tümünü kapsamaktadır. T**örel davranış** ise bireyin toplumun kuralları ve töreye uygun davranmasıdır.

Her toplumun kendine özgü ahlaki değerleri, gelenek ve görenekleri vardır. Çocuk yetiştirirken de toplumsal ilke, kural, ahlak, gelenek ve göreneklere uyulması beklenir. Çocuk, doğduğunda törel davranışlara sahip olmaz. Çocuğun olumlu ya da olumsuz yaşantılarının etkileri, törel davranışlarının gelişmesine yol açabilir.

1. ETKİNLİK

Ahlaki Değerlerim

Araç Gereç: Not kâğıdı ve kalem

Örnek Olay

Bir mimarlık şirketi, çalışanlarından deniz kıyısında bir otelin inşaatı ile ilgili birer proje geliştirmelerini ister. Projeler değerlendirilecek ve başarılı bulunan projeyi hazırlayan mimar terfi ettirilecektir. Terfi eden kişinin kariyeri yükselecek ve maaşı artacaktır. Mimarların projelerini sunmaları için bir tarih verilir. Şirket mimarlarından Meltem ve Zeynep çok samimi arkadaştır. Meltem hazırladığı projeyi şirket yetkililerine sunmadan birkaç gün önce Zeynep ile paylaşır. Zeynep arkadaşının projesinin kendi projesinden daha iyi olduğunu görür ve bu proje ile Meltem'in terfi edeceğinden emin olur.

Uygulama

- Yukarıda bulunan örnek olayı okuyunuz. Zeynep'in durumunda olsaydınız ne yapacağınızı belirtiniz.
- Olay hakkındaki düşüncelerinizi, aktif öğrenme tekniklerinden konuşma halkası tekniğini kullanarak arkadaşlarınız ile paylaşınız.
- Ortaya çıkan fikirleri ahlaki değerlere uygunluk açısından tartışınız.

» Bencillik

Başkalarını önemsemeden, sadece kendi istek ve ihtiyaçlarını dikkate alarak hareket etmeye **bencillik** denir. Çocuk 3-6 yaş arasında benmerkezci düşünce yapısına sahip olduğu için kendini dünyanın merkezi gibi görür. Bu dönemde çocuğun düşünce yapısında maddi gerçekler önemlidir. Örneğin çocuk kendisine oyuncak, çikolata, dondurma gibi sevdiği şeyleri veren ya da onun istediği oyunları oynatan, isteklerini gerçekleştiren kişileri diğer kişilerden daha çok sever. Bencillik, vicdan ve törel duyguların oluşmasını zorlaştırır. Çocuk bu duyguları bilişsel gelişim sayesinde çevresindeki bireylerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenir.

» Vicdan

Bireyin davranışlarını doğru-yanlış, iyi-kötü, haklı-haksız şeklinde içsel olarak yargılama eylemine **vicdan** denir. Birey, bu yargılama eylemi ile davranışları hakkında sonuca varır, verdiği karara göre kendini ödüllendirir veya cezalandırır.

Vicdan duygusu, çocuğa okul öncesi dönemde yetişkinler tarafından kazandırılmaya çalışılmalıdır. Çocukta vicdan duygusunu geliştirmek için ihtiyacı olanlara yardım etme, paylaşımcı olma (Görsel 7.9), doğayı koruma, merhametli olma gibi değerleri çocuğa öğretmek ve model olmak oldukça etkilidir.

Vicdan eğitimi aynı zamanda ahlak eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Birey, vicdan sahibi olarak doğmakla birlikte vicdan bakımından tamamen gelişmiş bir yapıya sahip değildir. Doğuştan getirilen bu potansiyelin geliştirilebilmesi için çocukların vicdani gelişimlerinin başta anne, baba, okul ve toplum tarafından desteklenerek ahlaki normları öğrenmesi ve içselleştirmesi gerekmektedir. Vicdan gelişimi sosyal yaşantılar, ahlaki ve dini değer yargılarından etkilenir.

Görsel 7.9: Paylaşımcı olmak

» Özgecilik

Bireyin başkalarının iyiliğini, yararını düşünmesi ve yardımına koşmasına **özgecilik** denir. Karşılıksız olarak başka bireylere iyilik yapmaktır. Herhangi bir davranışı yaparken bunun başkalarına zarar verip vermeyeceğini ve onları üzüp üzmeyeceğini düşünmektir. Özgeci bireylerin empati yeteneği gelişmiştir. Çocuk, bencillikten uzaklaştığı zaman özgeci olmaya başlar.

» Öykünme

Bireyin başkasının davranışlarını örnek alıp, benimseyerek tekrar etmesine **öykünme** denir. Toplumsal bir öğrenme sürecidir. Birey, topluma uygun olan ya da olmayan birçok davranışı öykünmeyle öğrenir. Birey, ne yapması gerektiğini kendi içinde ölçüp tartmadan kendine kolay geldiği ya da kınanmaktan korktuğu için başkalarını taklit eder. Örneğin çevresinde yardımlaşma ve paylaşmayı gören çocuk, bu davranışları öykünmeyle tekrarlayarak olumlu davranışlar öğrenir. Hırsızlık, madde bağımlılığı, zorbalık gibi davranışların olduğu bir çevrede yaşayan çocuk ise öykünmeyle olumsuz davranışlar öğrenir. Öykünme davranışını sürekli hâle getiren bireyler kendine özgü davranma bağımsızlığını kaybedebilirler.

2. ETKİNLİK

Ahlaki Gelişimle İlgili Kavramları Açıklıyorum

Araç Gereç: Kâğıt, kalem ve bez torba

Uygulama

- Ahlaki gelişimle ilgili kavramlardan birinin en belirgin özelliğini bir kâğıda yazınız.
- Tüm kavramlar için aynı işlemi uygulayınız.
- Yazdığınız kâğıtları bez torbanın içine atınız.
- Bez torbada bulunan kâğıtlardan birini sıra ile çekip okuyunuz.
- Okuduğunuz cümlenin hangi kavramla ilgili olduğunu söyleyiniz.
- Bulduğunuz kavrama uygun bir örnek veriniz.
- Torbadaki bütün kâğıtlar çekilene kadar etkinliğe devam ediniz.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

16 Mart 2003 tarihinde Uluslararası Dayanışma Örgütünün bir üyesi olan ABD vatandaşı Rachel Coorie (Reçıl Kori), Filistin halkına destek olmak için bulunduğu Gazze' de Filistinli bir doktorun evinin yıkılmasına engel olmaya çalışırken, İsrail'in askeri buldozeri tarafından ezilerek yaşamını yitirmiştir. Tüm dünyada büyük tepkiye neden olan bu olaydan sonra 2006 yılından itibaren "16 Mart" Dünya Vicdan Günü ilan edilmiştir.

SIRA SİZDE

"Bunu Biliyor muydunuz?"da verilen olay ahlaki gelişimle ilgili kavramlardan hangilerini kapsamaktadır. Fikirlerinizi arkadaşlarınız ile paylaşınız.

7.1.6. 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişim Dönemleri

Bireyler ahlak kavramını kazanmak için belli dönemlerden geçer. Ahlaki beceriler kolay kazanılabilen beceriler değildir. Toplumsal ahlak anlayışı dönemlere göre değişiklikler gösterir. İnsanlarda var olan ahlak, tutum ya da değerler değişmeye dirençlidir. Fakat yaşantıların farklılaşmasıyla ve toplumda yaşanılan değişikliklerle ahlak, değer veya tutumlarda farklılıklar görülebilir.

Ahlaki gelişim ve davranışların kazanımına ait süreci açıklayan farklı kuramlar bulunmaktadır. Bu kuramlardan öne çıkan Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramıdır.

7.1.6.1. Kohlberg'in Ahlak Gelişim Dönemleri

Kohlberg, ahlak gelişiminin üç düzeyden, her düzeyin de iki alt basamaktan oluştuğunu ve toplam 6 basamak hâlinde geliştiğini ileri sürmüştür.

I. Gelenek Öncesi Düzey (Egosantrik Düzey)

Birey; bu düzeyde iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değerler, kültürel kurallar ve etiketlere göre davranır. Bu etiketleri genellikle fiziksel sonuçlarıyla değerlendirir. Kuralları elinde tutan otorite tarafından verilecek olan ödül ya da ceza, bireyi etkiler.

Gelenek öncesi düzey iki alt basamağa ayrılır.

1. **Basamak [İtaat ve Ceza Uyumu (6-9 Yaş)]:** Bu basamakta çocuk, kurallara aykırı davrandığında ceza uygulanacağını, bunun için aykırı davranmaması gerektiğini düşünür. Davranışın sonucunda sadece doğru ve yanlışa bakılacağını düşünür. Çocuğa göre onu cezadan uzak tutan tüm davranışlar doğrudur. Otorite varsa kural vardır ve kurala uyulmalıdır. Uyku saati geldiği hâlde tabletten oyun oynayan bir çocuğun annesinin geldiğini fark etmesiyle tableti saklayıp uyuma numarası yapması bu basamaktaki davranışa örnek verilebilir (Görsel 7.10).

Görsel 7.10: Uyku saatinde tabletle oynayan çocuk

2. **Basamak [Saf Çıkarcı Dönem (Araçsal İlişkiler Eğilimi) (9-12 Yaş)]:** Bu basamakta çocuk, diğer bireylerle olan ilişkilerinde onların ihtiyaçlarının da farkında olur fakat yine de kendi çıkarlarını ön planda tutar. Somut değişime dayanan adil alışverişler yapar. Çocuğun düşüncesine göre bu dönemde adalet anlayışının en belirgin göstergesi maddi eşitliktir ve çocuk "Her şey karşılıklıdır." inancını taşır (Görsel 7.11).

Görsel 7.11: Eşit boylardaki nesneyi değiştirme

II. Geleneksel Düzey (Toplumsal Bakış Açısı)

Birey, bu donemde başta özdeşim kurduğu kişiler olmak üzere diğer insanlar ve toplumsal düzenin beklentilerine uymak ister. Çoğu zaman içinde bulunduğu grubun ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından üstün tutar. Grubun isteklerine uygun davranmaya özen gösterir.

Geleneksel düzey iki alt basamağa ayrılır.

3. **Basamak [Kişilerarası Uyum Dönemi (12-15 Yaş)]:** Bireye göre iyi davranış, başkalarını memnun eden ya da onlar tarafından takdir edilen davranıştır. Fakat bu, içselleştirilmiş bir adalet ve dürüstlük duygularından ziyade daha çok başkalarını memnun etmeye yöneliktir.
4. **Basamak [Yasa ve Düzen Uyumu (Sosyal Sistem Ahlakı) Dönemi (15-18 Yaş)]:** Birey, önceki basamakta başkalarını memnun etmek için davranışlarda bulunurken bu basamakta toplumun huzur ve güvenini sürdürmeye yönelik davranışlarda bulunur. Sorgulamadan kanunlara uyar. Örneğin trafik polisinin olmadığı yerlerde bile trafik kurallarına uyar.

III. Gelenek Sonrası Düzey (Özerk ya da İlkeli Düzey)

Birey, önceki düzeylerde kurulu düzeni sorgulamadan kabul ederken bu düzeyde ise ahlaki değerler ve prensipleri, bunları ortaya koyan otoritelerden bağımsız olarak belirlemeye çalışır. Kohlberg, alternatif sosyal düzen arayışını ifade eden bu ahlaki sorgulama düzeyine insanların 20'li yaşların sonuna kadar ulaşmalarının beklenmeyeceğini ileri sürer.

5. **Basamak [Sosyal Sözleşme ve Yasal Uyum (İnsan Hakları ve Sosyal Refah Ahlakı) Dönemi (18-20 Yaş)]:** Birey burada 4. basamakta olduğu gibi yasa ve düzene kayıtsız şartsız uymayabilir. Yasaları, mantıklı sosyal yararlar için kullanmak ister. Temel hak ve özgürlükler göz önüne alınarak hazırlanmış olan yasa ve kanunlara uymak birey için çok önemlidir. Kanunların demokratik olarak değiştirilebileceği düşüncesine sahiptir. Bu dönemde bireyler için insan hakları ve özgürlük gibi kavramlar çok önemlidir.
6. **Basamak [Evrensel Ahlak Dönemi (20 Yaş ve Üzeri)]:** Birey, bu dönemde toplumun genel ahlak ilkelerinden seçerek kendi ahlak ilkelerini oluşturur ve bunlara uygun davranır. İnsan hakları, eşitliği, adalet gibi soyut ve evrensel düzeyde ahlak ilkelerini benimser. Bu ilkeler, genellikle demokratik toplumlarda uygulanan kanun ve yasalarla uyumludur.

SIRA SİZDE

Bir köyde kardeşlerine bakmak zorunda olan fakir bir adam yaşıyormuş. Bu adam iş bulamadığı için ihtiyacı olan yiyecek, ilaç vb. temel yaşam malzemelerini çalarak yaşamını sürdürüyormuş. Hırsızlık yaparken yakalanan adam 6 yıl hüküm giydikten sonra hapishaneden kaçmış. Farklı bir isim altında başka bir ülkede çok çalışarak bir fabrika kurmuş. Çalışanlarına çok yüksek ücretler vermiş. Kazancının büyük kısmı ile tıbbi yardıma muhtaç kişilere yardım edip hastaneler açmış. Fabrikatörün yıllar önce hırsızlık suçundan hüküm giyen ve cezasını tamamlamadan hapishaneden firar eden kişi olduğunu terzisi fark etmiş. Terzi, fabrikatörü polise bildirmeli midir? Neden? Kohlberg'in ahlaki gelişim aşamalarına göre olayın analizini arkadaşlarınızla birlikte yapınız.

3. ETKİNLİK

Ahlak Gelişimine Yönelik Drama Çalışması

Araç Gereç: Sınıfta drama çalışmalarında kullanılabilecek kostüm ve aksesuarlar

Uygulama

- Farklı iki mahallede yaşayan insanların yaşantısını canlandırmak üzere iki gruba ayrılınız. Farklı ahlaki ve toplumsal değerlere sahip bireyleri canlandırmak üzere her grupta rol dağılımı yapınız.
- Gruplar hâlinde drama çalışmanızı sırayla yapınız.
- Drama çalışmasından sonra iki mahallede yaşayan bireylerin ahlaki değerleri ve toplumsal özelliklerini karşılaştırınız.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Çocuğun cinsel ve ahlak gelişiminin desteklenmesinde aile mi okul mu daha etkilidir?**
2. **Çocuğun diğer gelişim alanlarını destekleyen materyal ve etkinlikler cinsel gelişim ve ahlak gelişimini desteklemek için nasıl kullanılabilir? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

7.2. 0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL VE AHLAK GELİŞİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Bireyin kendi cinsel kimliğini kazanabilme, toplumsal rolleri kavrayabilme ve toplumla uyumlu olabilmesi için cinsel ve ahlak gelişiminin doğru şekilde desteklenmesi gerekmektedir. Bu konuda eğitimcilerin yanı sıra aileler de çocuğu doğru yönlendirebilmek için çocuğun yaş ve gelişimine uygun materyal, oyun ve etkinliklerden yararlanabilir.

7.2.1. 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri

0-72 aylık dönemdeki çocuklara içinde bulunduğu cinsel gelişim dönemi ve bu dönemin özellikleri doğrultusunda materyaller sunmak önemlidir. Oral dönemde çocuklar için emzik, diş kaşıyıcı ve çeşitli özelliklerde çıngıraklar; anal dönemde ise tuvalet eğitimi oyuncakları (lazımlık, tuvalet eğitimi kitapları vb.) oldukça önemlidir.

Çocuklar oyunlarında genellikle çocuk rolü yerine cinsiyetlerine uygun yetişkin rolünü üstlenir. Çocuklar cinsel gelişimlerini desteklemeye yönelik oyunlar oynarken çocukların oyunu çeşitlendirebileceği ve role girmesini kolaylaştıracak materyaller sunmak önemlidir. Anne rolü için çeşitli ayakkabı, çanta, şal, kolye vb. aksesuarlar; baba rolü için kravat, papyon, oyuncak tıraş takımı gibi materyaller çocuklar için oldukça ilgi çekicidir.

Okul öncesi dönemde çocukların sıklıkla doktorculuk oyunu oynadığı gözlenir. Bu yaşlarda çocuk; doktorun bir hastayı nasıl muayene ettiğini bilir ve kendi bedeni ya da arkadaşlarının bedenine yönelik merakını gidermek için bu oyundan yararlanabilir. Muayene sırasında arkadaşına dokunma, onu kontrol etme, onun vücudunu gözlemleme davranışları çocuklarda görülür. Çocukların bu oyunlarını desteklemek için oyuncak doktor setlerinden faydalanılabilir.

0-72 aylık çocukların cinsel gelişimlerini desteklemeye yönelik bazı materyaller şunlardır (Görsel 7.12):

- Diş kaşıyıcılar
- Çıngırak ve ziller
- Kırılmaz bebek aynası
- Boy aynası
- Oyuncak bebekler
- Oyuncak arabalar
- Tuvalet eğitimi oyuncakları
- Evcilik oyuncakları
- Kostüm ve aksesuarlar
- Çeşitli mesleklere ait oyuncaklar (doktor seti, kuaför seti, tamir seti vb.)
- Oyuncak tıraş takımı
- Giysi giydirme oyuncakları
- Kitap ve dergiler
- Boya ve kâğıtlar
- Oyuncak telefon
- Eğitici oyuncaklar (yapbozlar, eşleştirme kartları vb.)

a. Tuvalet eğitimi oyuncakları

b. Kuaför seti

c. Kırılmaz bebek aynası

ç. Evcilik oyuncakları

d. Kostüm ve aksesuarlar

e. Doktor seti

f. Oyuncak tıraş takımı

g. Tamir seti

ğ. Bebek

Görsel 7.12: Cinsel gelişimi desteklemeye yönelik materyal örnekleri

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Avrupa Konseyi, Çocukların Cinsel İstismar ve Sömürüye Karşı Korunmasına İlişkin Sözleşme (Lanzarote Sözleşmesi) ile bağlantılı olarak çocuklara karşı cinsel şiddeti sonlandırmak amacıyla 2010 yılında "BEŞTE BİR" kampanyasını başlatmıştır. Avrupa'da yapılan araştırmalarla, Avrupa'da her BEŞ çocuktan BİRİNİN cinsel şiddetin herhangi bir biçiminin mağduru olduğu ortaya konmuştur. Bu yüzden bu kampanya "BEŞTE BİR" olarak isimlendirilmiştir. Fail, vakaların %70 ila %85'inde çocuğun tanıdığı ve güvendiği bir kişidir.

Çocuklara karşı cinsel şiddetin sonlandırılması amacıyla kampanya kapsamında kullanılmak üzere birçok yayın hazırlanmıştır. Bunlardan biri de çocuklara özel bölgeleri öğretmek için Avrupa Birliği Konseyi tarafından hazırlanmış "Kiko ve El" Kitabıdır.

1. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

6-18 Aylık Bebeklerin Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Bebek Aynası

Araç Gereç: İstenen büyüklükte kırılmaz bebek aynası, makas, yapıştırıcı, dikiş iğnesi ve ipliği, kumaş, keçe, polar, şönil, kurdele, ponpon gibi süsleme malzemeleri

Görsel 7.13: Bebek aynası örnekleri

Yapım Aşamaları

- Bebek aynasının taslağı çizilir.
- Bebek aynası istenen boyut ve şekilde kesilir.
- Aynanın etrafını süslemek için gerekli araç gereç hazırlanır.
- Ayna, taslağa uygun şekilde süslenir.
- Tamamlanan ayna bebeğin eline verilerek ya da görebileceği bir yere asılarak kullanılır.

Materyalin Kullanımı

- Ayna bebeğin eline verilir. Aynayı incelemesi için bebeğe süre tanınır. Bebeğin, aynadaki görüntüsüne verdiği tepkiler gözlenir. Bebek aynaya bakarken bebeğin burnu ve yanaklarına dokunulur. Dokunulan yerin adı bebeğe söylenir. Birden fazla ayna hazırlanır. Bebeğin emeklediği ya da yürüdüğü yerlere asılıp bebeğin hareketi sırasında kendisini gözlemlemesine fırsat verilir.

2. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

18-36 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Oyuncak Bebekler

Araç Gereç: Bebek kalıbı, parşömen kâğıdı, çeşitli renk ve dokularda kumaş, keçe, eva, çeşitli renklerde yün iplik, kurdele, düğme, boncuk, elyaf, dikiş iğnesi ve ipliği, makas ve yapıştırıcı

Yapım Aşamaları

- Bebek kalıbı parşömen kâğıdı üzerine çıkarılır.
- Bebeğin vücudu olarak kullanılacak kumaş, masanın üzerine ters şekilde serilir.
- Kalıp, kumaşa yerleştirilir ve çizilir.
- Kumaş, dikiş payı bırakılarak kalıba uygun şekilde kesilir.
- Kumaş, doldurma boşluğu bırakılarak tersinden dikilir.
- Bırakılan boşluktan kumaş ön yüzüne çevrilir ve elyafla doldurulur.
- Bırakılan boşluk dikilerek kapatılır.

- Bebeğin saçları yün iplikler kullanılarak cinsiyetine göre hazırlanır.
- Bebeğin cinsiyetine göre giysi ve aksesuarları hazırlanır.
- Düğme, boncuk gibi malzemeler yardımıyla bebeğin göz, burun ve ağzı hazırlanıp bebek tamamlanır.

Materyalin Kullanımı

- Bebek çocuğa gösterilir. Oyuncak bebek, cinsiyetine göre ses tonu değiştirilerek konuşturulur ve çocuğun dikkati bebeğe çekilir. Çocuğa bebekle oynaması için fırsat verilir. Çocuk bebekle oynarken "O bir erkek bebek ve pantolon giymiş." veya "O bir kız bebek ve etek giymiş." gibi kısa cümlelerle çocuğun oyuncak bebeğin özelliklerini fark etmesi sağlanır.

Görsel 7.14: Bebek örnekleri

3. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Giysi Giydirme Kitabı

Araç Gereç: Çeşitli renk ve dokularda kumaş, keçe, eva, çeşitli renklerde yün iplik, kurdele, düğme, boncuk, dikiş iğnesi ve ipliği, ince sünger ya da elyaf, makas, yapıştırıcı ve cırtcırt bant

Görsel 7.15: Giysi giydirme kitabı

Yapım Aşamaları

- Kumaş 18 x 18 cm boyutunda dört kitap sayfası oluşacak şekilde kesilir.
- Kitabın kapak sayfası içeriğe uygun şekilde hazırlanır.
- Keçe kullanılarak bir kız ve bir erkek bebek hazırlanır.
- Bebeklerin cinsiyetlerine uygun giysi, aksesuarlar ve saç modelleri hazırlanır.
- Bebeklerin üzerine ve giysilerin arka yüzüne cırt cırt bant dikilir veya yapıştırılır.
- İki bebek için de kumaş veya keçeden bir giysi dolabı hazırlanır.
- Bebek, giysi ve dolaplar kitabın sayfalarına uygun şekilde yerleştirilir.
- Kitap sayfalarının araları ince sünger veya elyafla çok ince şekilde doldurularak dikilir.
- Sayfa kenarları kurdele dikilip sağlamlaştırılır.
- Hazırlanan sayfalar sol kenarından birleştirilerek kitap tamamlanır.

Materyalin Kullanımı

- Çocuğun kitabı incelemesine fırsat verilir. Çocukla dolaplardaki giysiler hakkında sohbet edilir. Çocuk bebekleri giydirmesi için yönlendirilir. Çocuğun bebeklere neler giydirdiği, niçin bu giysi ve aksesuarları seçtiği hakkında sohbet edilir.

4. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Kız ve Erkek Kuklası

Araç Gereç: Kukla kalıbı, parşömen kâğıdı, kumaş, keçe, yün iplik, dikiş ipliği ve iğnesi

Yapım Aşamaları

- İki adet kukla kalıbı parşömen kâğıdına çıkarılır ve kalıp kesilir.
- Kalıp, kumaş veya keçenin arka yüzüne yerleştirilir ve çizilir.
- Kumaş veya keçe dikiş payı bırakılarak kalıba uygun şekilde kesilir ve arka yüzünden dikilir.
- Kukla açık kalan bölümünden ön yüzüne çevrilir.
- Kuklalar cinsiyetlere uygun şekilde süslenir.

Görsel 7.16: Kız ve erkek kuklası

Materyalin Kullanımı

- Kuklalar yetişkin tarafından ele takılır ve çocuğun dikkati kuklalara çekilir. Kuklalar cinsiyetleri ve özellikleri hakkında konuşturulur. Ardından kuklalar çocuğa verilir. Kuklalarla oynayan çocuğa kuklaların hangisinin kız, hangisinin erkek olduğu, aralarındaki farkların neler olduğu sorulur. Çocuğa kuklalarla oynaması için fırsat verilir.

2. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların cinsel gelişimini desteklemeye yönelik materyal tasarlayıp hazırlayınız.

Materyalinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Materyali hazırlayacağınız yaş grubunu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun cinsel gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırınız. Araştırdığınız kaynakları not alınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun özelliklerine uygun, cinsel gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarlayınız. Bu materyali A4 boyutundaki kâğıda çiziniz.
- Tasarladığınız materyalin çocuğun cinsel gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığınız kâğıda yazınız.
- Tasarladığınız materyalin malzemelerini temin ediniz.
- Materyali tasarımınıza uygun şekilde hazırlayınız.
- Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmeninize göstererek dört ders saatinde tamamlayınız.
- Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta uygulayarak arkadaşlarınıza sununuz.
- Materyalin uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama Uygulama ve Değerlendirme Formu'nda yer alan ölçütlere göre yapılacaktır..

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK MATERYAL HAZIRLAMA UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama faaliyetini tamamlandığınızda gösterdiğiniz performansa göre 1 (çok zayıf), 2 (zayıf), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) dereceleri "X" işareti ile işaretlenecektir.

	ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
	A) Hazırlık ve Tasarım Aşaması					
1	Belirlenen yaş grubunun cinsel gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırdı.					
2	Belirlenen yaş grubunun özelliklerine uygun cinsel gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarladı.					
3	Tasarladığı materyali A4 boyutundaki kâğıda çizdi.					
4	Tasarladığı materyalin çocuğun cinsel gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığı kâğıda yazdı.					
5	Hazırlanacak materyalin malzemelerini eksiksiz temin etti.					
	B) Materyal Yapım Aşaması					
6	Materyalin özelliklerine uygun malzemeler kullandı.					
7	Materyali hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.					
8	Materyali aşamalara uygun şekilde hazırladı.					
9	Materyali tasarıma uygun şekilde hazırladı.					
	C) Zaman Yönetimi					
10	Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmenine göstererek verilen sürede tamamladı.					
	Ç) Uygulama Aşaması					
11	Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarına uyguladı.					
12	Uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullandı.					
	Sütün Toplamları					
	Ölçek Puanı					

Ölçek Puanı: Tabloda her ölçüt için en yüksek puan 5'tir. Tabloda toplam 12 ölçüt vardır dolayısıyla tablodan alınabilecek en yüksek puan 60'tır.

Puan: [(Ölçek PuanıX100) /60] formülü uygulanır.

Değerlendirme ile İlgili Notlar: Eğer bu formdan 100 üzerinden 70 puan aldıysanız bu öğrenme için başarı düzeyiniz yeterli demektir. 69 veya altında bir puan aldıysanız ilgili öğrenmeleri tekrar etmeniz faydalı olacaktır.

Uygulama ile İlgili Notlar: .....

.....

.....

7.2.2. 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler

Cinsel eğitim doğumdan başlayıp ergenlik dönemine kadar olan önemli bir zaman dilimini kapsar. Özellikle çocuğun cinsiyet ve vücudunu keşfettiği dönemde vücuduna dair merakı ve soruları artar. Cinsel eğitim ailede başlar, okulda pekiştirilir ve kalıcı hâle getirilir. Ailenin cinsel eğitim konusunda duyarlı olması çocuğun cinsel gelişiminde olumlu etkiler yaratır.

Çocukların, cinsel gelişimlerine yönelik sorularında öncelikle tam olarak neyi merak ettiklerine odaklanılmalıdır. Çocukların sorusu yanlış anlaşılıp merak ettiği konu dışında yanıtlar vermek aklının karışmasına neden olabilir. Çocukların soruları yanıtlanırken meraklarını gidermeye yetecek yanıtlar tercih edilmelidir.

Çocukların cinsel gelişimlerini desteklemeye yönelik etkinlikler hazırlanırken ve uygulanırken bilimsel kaynaklardan faydalanılmalı ve sade bir dil kullanılmalıdır. Etkinliklerin çocukların yaşı ve içinde bulunduğu cinsel gelişim dönemine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Etkinliklerde uygun yöntem ve materyal tercih edilmelidir.

Cinsel gelişimi desteklemeye yönelik etkinlikler hazırlanırken cinsiyet özelikleri, biyolojik açıdan üreme, cinsel kimlik, cinsel kimliğin davranış ve yaşantı üzerindeki etkisi de ele alınmalıdır. Cinsel kimliğin aile yaşamı ve toplumdaki yerine değinilmelidir. Çocukların cinsel gelişiminin aile, okul ile çocuk arasında kurulacak iyi iletişim ve etkileşime bağlı olduğu unutulmamalıdır.

1. ÖRNEK ETKİNLİK

12-24 AYLIK BEBEKLERİN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: İşte Ben, İşte Biz

Araç Gereç: Boy aynası

Süre: 3-5 dakika

Uygulama

- Anne, baba ve çocuk boy aynasının önünde oturur.
- Çocuğun kendini incelemesine fırsat verilir.
- Çocuğa ağzın nerede, saçların nerede, kulakların nerede gibi sorular sorulur.
- Ardından annenin burnu nerede, babanın kulakları nerede gibi sorular sorulur.
- Annenin ve babanın farklı özelliklerine dikkat çekilir (Babanın bıyıkları, sakalları, tıraş olması, annenin saçları, makyajı, eteği, elbisesi vb.).
- Çocuğun babanın sakalları, bıyıkları, annenin saçlarına dokunması ve bunları incelemesine fırsat verilir.

Görsel 7.17: Aynaya bakan anne, baba ve çocuk

Not: Bu etkinlik, bebeklerin kendi ile ebeveyinin bedenini keşfetmesi ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları görmesini desteklemektedir.

2. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Bebeğim Ne Giyse?

Araç Gereç: Bebek giysi giydirme oyuncağı

Süre: 5-7 dakika

Uygulama

- Bebek ayakta durması için ahşap ayaklık üzerine yerleştirilir.
- Bebeğin giysileri kutu içerisinde ilgili bölümlere dizilir.
- Çocuğa "Sence bu bebek kız mı, erkek mi?" sorusu sorulur.
- Çocuk cevap verdikten sonra "Kızlar neler giyer? Kızların giydiği her giysiyi erkekler de giyebilir mi? Erkeklere özgü giysiler neler?" gibi sorular sorulur.
- Çocuk cevap verdikten sonra çocuğun bebeği giydirmesine fırsat verilir.
- Çocuk bebeğin giysilerini her değiştirdiğinde bebeğin nereye gittiği, niçin bu giysileri giydiği vb. sorular sorulur.

Görsel 7.18: Özel bölgeleri göstermek için hazırlanan çizim

Not: Bu etkinlik çocukların cinsiyeti ayırt etme ve cinsiyete göre giysi seçme becerilerini destek-lemektedir.

3. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

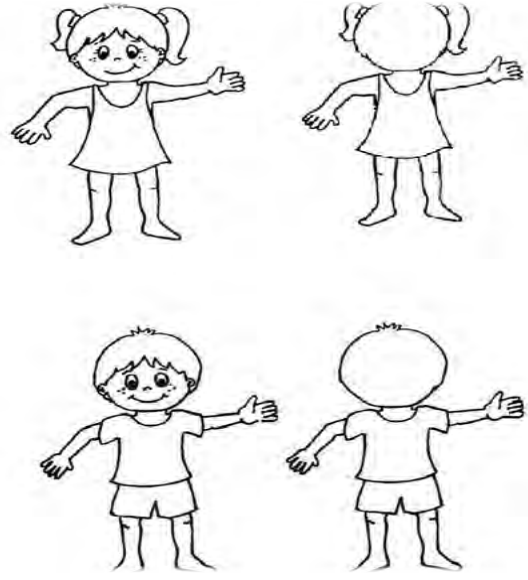
Etkinliğin Adı: Benim Bedenim

Araç Gereç: Vücudun önden ve arkadan görüntüsünün olduğu çocuk çizimi, kuru boya

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Çocukla birlikte masaya geçilir ve çocuk çizimi masaya yerleştirilir.
- Masadaki çizim üzerinden vücudumuzun parçaları hakkında konuşulur.
- Vücudumuzun bazı bölümlerinin özel olduğu, bu özel bölgelere başkalarının bakama-yacağı ve dokunamayacağı açıklanır.
- Bu özel bölgelere çocuğun bakım ve temizliğini yapmak için anne, baba ya da bakımını yapan kişinin bakabileceği veya dokunabileceği ayrıca anne ile baba yanında olmak şartıyla muayene sırasında doktorun bakıp dokunabileceği söylenir.
- Özel bölgeler hakkında çocuk bilgilendirildikten sonra çocuktan bu bölgeleri çizim üzerinde x ile işaretlemesi ve çizimi boyaması istenir.

Görsel 7.19: Çizim üzerinde özel bölgelerin gösterilmesi

Not: Bu etkinlik; çocuğun özel bölgeleri hakkında bilgi sahibi olmasını, bedenini ve özel bölgelerini tanımasını ve korumasını desteklemektedir.

4. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Haydi Bulalım!

Araç Gereç: Kadın ve erkek resimlerinin olduğu kartlar, kalem

Süre: 5-8 dakika

Uygulama

- Çocukla birlikte masaya geçilir ve farklı cinsiyette bireylerin olduğu resimli kartlar dağıtılır.
- Resimde bulunan kadınları çocuğun daire içine alması istenir.
- Çalışma tamamladıktan sonra kartta resimleri bulunan bireyler ve bunların özellikleri hakkında sohbet edilir.

Görsel 7.20: Farklı cinsiyette bireylerin olduğu resimli kart

Not: Bu etkinlik, çocukların kendi ile ebeveyinin bedenini keşfetmesi ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları görmesini desteklemektedir.

5. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: İyi Sır, Kötü Sır, İyi Dokunuş, Kötü Dokunuş

Araç Gereç: Bebek maketi

Süre: 8-10 dakika

Uygulama

- Çocukların yarım daire şeklinde oturması istenir.
- Kollar, bacaklar, baş, gövde gibi vücut bölümlerinin adları söylenir ve adı söylenen vücut bölümünü çocukların göstermesi istenir.
- Çocuklara vücudumuzda bulunan bazı bölgelerin özel olduğu, bu bölgelere kimsenin dokunmasına ya da görmesine izin verilmemesi gerektiği söylenir. Bebek maketindeki özel bölgeler gösterilir. İsteyen çocukların da bebek maketi üzerinde özel bölgeleri göstermesine fırsat verilir. Anne, baba ve bakımına yardım eden kişinin yardımcı olmak için, doktorun da anne veya babanın yanında muayene ederken özel bölgelere dokunabileceği açıklanır.
- "İnsanların birbirine dokunması çok güzeldir ancak her dokunuş iyi dokunuş değildir. Bazı dokunuşlar kötüdür. Annenizin banyo yaptırması, babanızın sarılması ve öğretmeninizin başınızı okşaması iyi dokunuştur. İyi dokunuş insanı mutlu hissettirir. Özel bölgelerine anne, baba, bakımını üstlenen kişi dışında birinin dokunmak istemesi ya da dokunması kötü dokunuştur. Kötü dokunuş bize üzgün ve kızgın hissettirir." deyerek iyi dokunuş ve kötü dokunuş çocuklara açıklanır.
- "Biri sizin özel bölgelerinize dokunduğunda ve bunun bir sır olduğunu söylediğinde çığlık atın ve kaçmaya çalışın. Bu kötü bir sırdır ve bu durumu annenize, babanıza, öğretmeninize ya da en güvendiğiniz kişiye söylemelisiniz. Böyle bir durumda nasıl çığlık atacağımızı birlikte deneyelim." dendikten sonra çocuklardan kuvvetli şekilde çığlık atmaları istenir.
- "Bazı sırlar da iyi sırlardır. Örneğin babanızın anneniz için sürpriz doğum günü partisi hazırlaması iyi sırdır. Sizce başka neler iyi sır olabilir?" denir ve çocukların örnek vermesine fırsat verilir.
- Çocuklarla bahçeye çıkılır ve "Benim özel bölgelerinize dokunmak isteyen biri olduğumu düşünün. Siz oyun oynarken ben kimin yanına gelip ona dokunmak üzere elimi uzatırsam onun çığlık atarak uzaklaşmasını istiyorum." denir. Çocuklarla birlikte birkaç kez çığlık çalışması yapıldıktan sonra etkinliğe son verilir.

Görsel 7.21: Çığlık atma

Not: Bu etkinlik çocuklarda mahremiyet duygusunun oluşmasını destekleyerek çocukların cinsel istismardan kendisini nasıl koruması gerektiğini öğrenmesine yardımcı olmaya yöneliktir.

6. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Muayene Zamanı

Araç Gereç: Doktor seti

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Oyun araç gereci hazırlanır.
- Kimin doktor kimin hasta olacağı belirlenir.
- Hasta olan kişi şikâyetlerini dile getirir.
- Doktor rolünü üstlenen kişi hastayı muayene eder.
- Hasta ve doktor şikâyetler, nedenleri ve tedavi yöntemi hakkında sohbet eder.
- Hasta ve doktor rol değişimi yaparak oyunu sürdürebilir.

Görsel 7.22: Doktorculuk oyunu

Not: Bu etkinlik çocuğun cinsiyetler arasındaki farklılıkları görmesine yöneliktir. Ebeveyn ile çocuk arasında veya çocuklar arasında yapılabilir.

7. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Evcilik

Araç Gereç: Evcilik oyuncakları, çeşitli kostüm ve aksesuarlar

Süre: 10-15 dakika

Uygulama

- Araç gereç oyun alanına yerleştirilir.
- Çocuklar arasında rol dağılımı yapılır.
- Çocukların üstlendikleri roller doğrultusunda doğaçlama yaparak oyunlarını oynamalarına fırsat verilir.
- Oyunun sonunda çocuklarla hangi rolleri üstlendikleri, oyunda neler yaptıkları, büründükleri rollerde kendilerini nasıl hissettikleri vb. hakkında konuşulur.

Görsel 7.23: Evcilik oynayan çocuklar

Not: Bu etkinlik çocuğun farklı rolleri deneyimlemesi, cinsiyetine ve karşı cinsiyete uygun rolleri üstlenmesi ve bu rolleri yakından tanımasını sağlamaktadır.

7. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Bunu Kim Yapar?

Araç Gereç: Çeşitli eylemlere ait görseller (bulaşık yıkama, araba sürme, bebek uyutma, tamir yapma vb.)

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Çocuklarla yarım daire şeklinde oturulur.
- Bulaşık yıkama, araba sürme, bebek uyutma, tamir yapma, çamaşır asma, tıraş olma, ütü yapma gibi görseller çocuklara gösterir. Bu eylemleri kimin yaptığı sorulur.
- Çocuklar cevap verdikten sonra birçok eylemin hem kadınlar hem erkekler tarafından yapılabildiği, çok az eylemin cinsiyete göre fgösterdiği söylenir. Örneğin bebek emzirmenin kadınlara, tıraş olmanın erkeklere özgü olduğu açıklanır.

Görsel 7.24: Bebek bakan çocuk

Görsel 7.25: Araba süren çocuk

Not: Bu etkinlik, toplumda kalıplaşmış cinsiyet rollerinin çoğunun yalnızca atfedilen cinsiyete ait olmadığı, her iki cinsiyetin de üstlendiği birçok ortak rol olduğu farkındalığını yaratmaktadır.

3. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Cinsel Kimliğinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Hazırlama ve Uygulama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların cinsel kimliğinin geliştirilmesine yönelik bir etkinlik hazırlayınız ve etkinliği atölyede uygulayınız.

Etkinliğinizi hazırlarken ve uygularken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- 0-72 aylık çocukların cinsel kimliğinin geliştirilmesine yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız. Ulaştığınız kaynakları bir kâğıda not ediniz.
- 0-72 ay aralığından bir yaş grubu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun cinsel kimliğinin gelişimini nasıl destekleyeceğinizi belirleyiniz.
- İncelediğiniz etkinlik örneklerinin içinden çocukların ahlak gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik belirleyiniz.
- Etkinliğin adını, süresini, uygulama basamaklarını ve etkinlikte kullanacağınız araç gereci ayrıntılı şekilde yazınız.
- Etkinliği uygulamak için gerekli araç gereci eksiksiz temin ediniz.
- Etkinliği sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Etkinliğin çocuğun cinsel kimliğini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıklayınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Cinsel Kimliğinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Hazırlama ve Uygulama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN CİNSEL KİMLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ETKİNLİK HAZIRLAMA VE UYGULAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız tablodaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	0-72 aylık çocukların cinsel kimliğinin geliştirilmesine yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırıp kaynaklarını yazdı.		
2	0-72 ay aralığından bir yaş grubu belirledi.		
3	Belirlediği yaş grubunun cinsel kimliğinin gelişimini nasıl destekleyeceğini belirledi.		
4	Belirlediği yaş grubunun cinsel kimliğinin geliştirilmesine yönelik bir etkinlik seçti.		
5	Etkinliğin uygulama aşamalarını yazdı.		
6	Etkinliğin yönergesini yazdı.		
7	Etkinlik için gerekli araç gereci eksiksiz temin etti.		
8	Etkinliği uygulama aşamalarına uygun şekilde sınıf arkadaşlarına uyguladı.		
9	Etkinliğin çocuğun cinsel kimliğini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarına açıkladı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

7.2.3. 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyaller ve Özellikleri

Ahlaki değerler yaşamın ve eğitim sisteminin içerisinde sürekli yer alır. Çocukların davranışları ve çevresiyle uyumu ahlaki gelişimini yansıtır. Çocukların günlük hayatta kullandığı birçok materyal ve oyuncak ahlaki gelişimi destekleyici özelliktedir. Örneğin evcilik oyuncakları ya da bloklarla oynayan çocuk; iş birliği, paylaşım ve etkileşim içindedir. Bu etkileşim sırasında ahlaki değerlerini yansıtabilir ve yeni ahlaki değerler kazanabilir.

Ahlaki değer ve kurallar çocuklar için soyut kavramlardır. Bu kavramların kazanılmasını kolaylaştırmak amacıyla resim, fotoğraf, broşür, afiş gibi görseller, resimli çocuk kitapları, dergi ve videolardan yararlanmak önemlidir. Çocuklara sunulacak görseller çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun ayrıca ilgisini çekecek özellikte olmalıdır.

Okul öncesi dönemde bakımı kolay bitki ve hayvanların sorumluluğu çocuklara verilebilir. Bu sırada kullanılacak saksı, su kabı, kürek, tırmık, kafes vb. materyaller çocukların kullanabileceği boyutlarda olmalıdır.

0-72 aylık dönemde çocuklara sunulan yapılandırılmamış ve çok boyutlu materyaller ahlak gelişiminin desteklenmesinde önemli rol oynar. Çocuklar bu materyalleri kullanarak arkadaşlarıyla gerçek bir etkileşim içinde bulunur. Bu etkileşim sürecinde hem materyali hem de oyununu yapılandırır. Yardımlaşma, sabırlı olma, kurallara uyma, iş birliği yapma, sırasını bekleme, paylaşma, hak ve adaleti gözetme gibi ahlaki değerleri kazanır.

0-72 aylık çocukların ahlak gelişimlerini desteklemeye yönelik bazı materyaller şunlardır (Görsel 7.26):

- Evcilik oyuncakları
- Kostüm ve aksesuarlar
- Kitap, dergi ve eğitici kartlar
- Fotoğraflar
- Alışveriş oyuncakları
- Eğitici filmler
- Bloklar
- Boya ve kâğıt çeşitleri
- Oyuncak telefon
- Çeşitli mesleklere ait oyuncaklar
- Boş kutu ve sepetler
- Ritim araçları
- Afiş ve broşürler
- Bitki yetiştirme gereçleri
- Hayvan kafes ve evleri

a. Fotoğraf makinesi

b. Ritim araçları

c. Boya çeşitleri

ç. Bloklar

d. Meyve ve sebzeler

e. Mutfak gereçleri

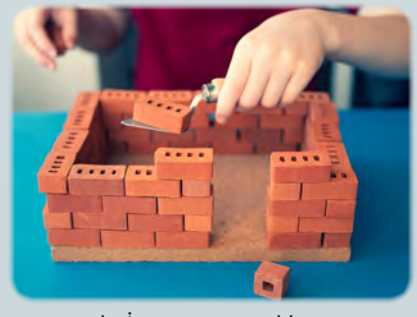
f. Telefon

g. Tamir seti

ğ. Bahçe ve bitki bakım araçları

h. İnşaat oyuncakları

ı. Tamir oyuncakları

i. Alışveriş oyuncakları

Görsel 7.26: Ahlak gelişimini desteklemeye yönelik materyal örnekleri

5. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

24-36 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Fotoğraf Albümü

Araç Gereç: Aile bireylerinin fotoğrafları ve hazır fotoğraf albümü

Görsel 7.27: Fotoğraf albümü hazırlama

Yapım Aşamaları

- Albüme yerleştirilecek fotoğraflar belirlenir. Albümde çocuğun bebekliğinden itibaren çekilen fotoğrafları, annenin, babanın, aile büyüklerinin ve diğer tanıdıkların fotoğraflarına yer verilebilir.
- Fotoğraflar kişiler ya da çekildiği zamana göre sıralanır.
- Fotoğraflar, fotoğraf bölümlerine tek tek yerleştirilip albüm tamamlanır.

Materyalin Kullanımı

- Çocukla yan yana oturulur ve albüm açılır. Albümdeki fotoğrafların ne zaman çekildiği, fotoğraftakilerin kimler olduğu hakkında konuşulur. Fotoğraftaki kişiler çocuğa gösterilerek "Annenle veya babanla ne yapmaktan hoşlanıyorsun? Deden veya dayın vb. ile ne yapmak seni mutlu ediyor? Büyükanneni görünce ne hissediyorsun?" gibi sorular sorulur. Fotoğraflar incelenirken çocuğa sevmek, saygı duymak, mutlu olmak gibi değerler hakkında kısa örnek ve bilgiler verilir.

6. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Artık Materyallerden Saksı

Araç Gereç: Boş teneke ve şişeler, eski ayakkabı ve çantalar, kullanılmayan çaydanlık, tencere, fincan gibi mutfak gereçleri, toprak, bitki, sulama kabı ve su

Yapım Aşamaları

- Kullanılacak artık materyal belirlenir.
- Hazırlanacak saksının tasarımı yapılır.
- Tasarıma uygun şekilde kullanılacak artık materyal hazırlanır.
- Toprak saksı olarak kullanılacak materyalin içine uygun şekilde yerleştirilir.
- Bitki toprağın üzerine dikilir ve bir miktar daha toprak eklenir.
- Bir miktar can suyu verilir ve saksı uygun bir yere yerleştirilir.

Görsel 7.28: Saksı örnekleri

Materyalin Kullanımı

- Artık materyal temiz ve güvenli hâle getirildikten sonra toprağın yerleştirilmesi, bitkinin dikilmesi ve toprağa can suyu verilmesi işlemleri çocukla birlikte yapılır. Hazırlanan saksı uygun yere çocukla yerleştirilir. Dikilen bitkinin özellikleri, nasıl sulanması gerektiği gibi konularda çocukla sohbet edilir. Dikilen bitkinin bakım görevi çocuğa verilir.

7. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

36-48 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Artık Materyallerden Kafes ve Kulübe

Araç Gereç: Artık ahşap parçaları, karton kutular, eski araba lastikleri, çivi, çekiç, tutkal ve çeşitli renklerde sprey boya

Yapım Aşamaları

- Kullanılacak artık materyal belirlenir.
- Hazırlanacak kafes veya kulübenin tasarımı yapılır.
- Tasarıma uygun şekilde kullanılacak artık materyal hazırlanır.
- Materyalin türüne göre çakma ya da yapıştırma işlemleri yapılır.
- Kafes veya kulübe tasarıma uygun şekilde hazırlandıktan sonra sprey boya yardımıyla boyanır.
- Boyası kuruyan kafes veya kulübe, hayvanların kullanması için uygun bir yere yerleştirilir.

Görsel 7.29: Kafes ve kulübe örnekleri

Materyalin Kullanımı

- Artık materyal temiz ve güvenli hâle getirildikten sonra kafes veya kulübenin yapımı için çocuktan yardım istenir. Parçaların bir araya getirilmesi ve hazırlanan materyalin boyanması aşamalarında çocukla iş birliği yapılır. Kafes veya kulübe tamamlandıktan sonra çocukla fikir alışverişi yapılarak uygun bir yere yerleştirilir. Kulübede barınacak hayvan türüne göre yiyecek ve su bırakılır. Çocuğa burada yaşayan hayvana yiyecek ve su bırakması sorumluluğu verilir.

8. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

48-60 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Değerler Kavanozu

Araç Gereç: Cam kavanoz, renkli kâğıt ve kartonlar, keçeli kalem, kurdele, eva, pul, boncuk gibi süsleme materyalleri, makas ve yapıştırıcı

Yapım Aşamaları

- Kavanoz yıkanır ve kurulanır.
- Tasarlanan değerler kavanozu hazırlanır.
- Kavanozun üzeri süslenir.
- Kavanoz uygun bir yere yerleştirilir.
- Renkli kâğıt ya da kartonlar küçük not kâğıtları şeklinde veya kalp, papatya gibi biçimlerde kesilir.
- Çocuğun değerler eğitimine uygun her davranışı bu kâğıtlara yazılıp kavanozun içinde biriktirilir.

Görsel 7.30: Değerler kavanozu örnekleri

Materyalin Kullanımı

- Kavanoz çocukla birlikte hazırlanabilir. Hazırlanan kavanozla ilgili bilgilendirici bir açıklama yapılır. Çocuğa gün içerisinde arkadaşıyla paylaşma, yardımlaşma, iş birliği davranışları sergilediği, sabırlı davrandığı sırasını beklediği vb. durumlarda bu davranışlarının kâğıtlara yazılıp kavanoza konacağı söylenir. Kavanoz çocukla ara ara açılıp içindeki kâğıtlar okunur. Kavanoz tamamen dolduğunda çocuğun ne kadar çok güzel davranış sergilediği ve kavanozunun güzel davranışlarla dolduğu konusunda konuşma yapılır.

9. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Değerler Afişi

Araç Gereç: 50 x 70 cm boyutunda karton, değerler eğitimiyle ilgili görseller, makas, yapıştırıcı ve renkli kalemler

Yapım Aşamaları

- Afişin hangi değerlerle ilgili hazırlanacağı belirlenir.
- Seçilen değerlerle ilgili görseller temin edilir.
- Afişin taslağı hazırlanır.
- Görseller kartona taslağa uygun şekilde yapıştırılır.
- Seçilen değerlerle ilgili yazılar yazılarak afiş tamamlanır.

Görsel 7.31: Değerlerle ilgili afiş örnekleri

Materyalin Kullanımı

- Çocukla karşılıklı oturulur. Afiş çocuğa gösterilir ve çocuğun afişte neler gördüğü sorulur. Çocuk cevap verdikten sonra ilgili değerler konusunda çocukla sohbet edilir.

10. ÖRNEK MATERYAL YAPIMI

60-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Örneği

Çocuk Hakları Kartları

Araç Gereç: Aile bireylerinin fotoğrafları ve hazır fotoğraf albümü

Yapım Aşamaları

- Çocuk haklarıyla ilgili görseller 15 x 15 cm ölçülerinde kesilir.
- Karton 15 x 15 cm ölçülerinde kesilir ve görseller kartonlara yapıştırılır.
- Kartların dayanıklılığını arttırmak için her kart önden arkaya doğru şeffaf yapışkanlı folyo ile kaplanır.
- Kartlar bir kutunun içine yerleştirilerek saklanır.

Materyalin Kullanımı

- Çocuk hakları kartlarının içinde olduğu kutu masaya yerleştirilir. Çocuk, kutunun içindeki görselleri incelemeye yönlendirilir. Resimler hakkında konuşulur. Her çocuğun yaşama, korunma, barınma, sağlık, eğitim, oyun gibi haklarının olduğu açıklanır.

4. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların ahlak gelişimini desteklemeye yönelik materyal tasarlayıp hazırlayınız.

Materyalinizi hazırlarken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- Materyali hazırlayacağınız yaş grubunu belirleyiniz.
- Belirlediğiniz yaş grubunun ahlak gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını en az dört farklı kaynak ve genel ağdan araştırınız. Araştırdığınız kaynakları not alınız.
- Belirlediğiniz yaş grubunun özelliklerine uygun ahlak gelişimi desteklemeye yönelik bir materyal tasarlayınız. Bu materyali A4 boyutundaki kâğıda çiziniz.
- Tasarladığınız materyalin çocuğun ahlak gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığınız kâğıda yazınız.
- Tasarladığınız materyalin malzemelerini temin ediniz.
- Materyali tasarımınıza uygun şekilde hazırlayınız.
- Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmeninize göstererek dört ders saatinde tamamlayınız.
- Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta uygulayarak arkadaşlarınıza sununuz.
- Materyalin uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullanmaya özen gösteriniz.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Materyal Hazırlama Uygulama ve Değerlendirme Formu'nda yer alan ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK MATERYAL HAZIRLAMA UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama faaliyetini tamamlandığınızda gösterdiğiniz performansa göre 1 (çok zayıf), 2 (zayıf), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) dereceleri "X" işareti ile işaretlenecektir.

	ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
	A) Hazırlık ve Tasarım Aşaması					
1	Belirlenen yaş grubunun ahlak gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını araştırdığı en az dört farklı kaynağı ve genel ağı not aldı.					
2	Belirlenen yaş grubunun özelliklerine uygun ahlak gelişimini desteklemeye yönelik bir materyal tasarladı.					
3	Tasarladığı materyali A4 boyutundaki kâğıda özelliğine uygun şekilde çizdi.					
4	Tasarladığı materyalin çocuğun ahlak gelişimini nasıl desteklediğini tasarım yaptığı kâğıda yazdı.					
5	Hazırlanacak materyalin malzemelerini eksiksiz temin etti.					
	B) Materyal Yapım Aşaması					
6	Materyalin özelliklerine uygun malzemeler kullandı.					
7	Materyali hazırlarken temiz ve özenli çalıştı.					
8	Materyali aşamalara uygun şekilde hazırladı.					
9	Materyali tasarıma uygun şekilde hazırladı.					
	C) Zaman Yönetimi					
10	Materyali hazırlık, tasarım ve yapım aşamalarında öğretmenine göstererek verilen sürede tamamladı.					
	Ç) Uygulama Aşaması					
11	Materyali kullanım amacına uygun olarak sınıfta arkadaşlarına uyguladı.					
12	Uygulama yönergelerini anlatırken Türkçeyi doğru kullandı.					
	Sütün Toplamları					
	Ölçek Puanı					

Ölçek Puanı: Tabloda her ölçüt için en yüksek puan 5'tir. Tabloda toplam 12 ölçüt vardır dolayısıyla tablodan alınabilecek en yüksek puan 60'tır.
Puan: [(Ölçek PuanıX100) /60] formülü uygulanır.
Değerlendirme ile İlgili Notlar: Eğer bu formdan 100 üzerinden 70 puan aldıysanız bu öğrenme için başarı düzeyiniz yeterli demektir. 69 veya altında bir puan aldıysanız ilgili öğrenmeleri tekrar etmeniz faydalı olacaktır.
Uygulama ile İlgili Notlar: .....
.....
.....

7.2.4. 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlikler

Değerler toplumsal yaşamın ayrılmaz parçasıdır ve değerlere ilişkin ilk bilgiler okul öncesi dönemde kazanılır. Bu nedenle okul öncesi eğitim programında toplumsal değerlere yer vermek, değerlerle ilgili etkinlik planlamak ve uygulamak oldukça önemlidir. Çocuğun içinde bulunduğu yaş ve gelişim düzeyine göre sevgi, saygı, iş birliği, yardımlaşma, sorumluluk, sabır, dürüstlük gibi değerlerle ilgili etkinlikler planlanmalıdır.

Ahlak gelişimini desteklemek amacıyla çocukların bir arada bulundukları, belirli kuralların yer aldığı etkinlikler planlanmalı ve uygulanmalıdır. Etkinlikler çocuklar arasındaki iletişim ve etkileşimi artıracak düzeyde olmalıdır. Rekabet içeren grup oyunları ve sportif faaliyetler planlanmalı, kaybeden grubun kazanan grubu tebrik etmesinin önemi etkinliklerde vurgulanmalıdır.

Etkinlikler aracılığıyla çocuklara kazandırılması planlanan değerler, uygun kazanım ve göstergeler seçilmelidir. Bunların yanı sıra çocukların yaş, gelişim düzeyi, ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak etkinlikler hazırlanmalıdır. Etkinliklerde soyut kavramların somutlaştırılarak çocuğa sunulmasına özen gösterilmelidir.

7. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Fotoğrafta Kimler Var?

Araç Gereç: Aile bireylerine ait fotoğraf albümü

Süre: 5-7 dakika

Uygulama

- Çocukla yan yana rahat bir yere oturulur.
- Çocukla sevgi ve saygı değerleriyle ilgili sohbet edilir.
- Daha sonra fotoğraf albümü açılır ve fotoğraflar incelenir.
- Fotoğraflarda kimler olduğu ve fotoğrafın ne zaman çekildiği konuşulur.
- Çocuğun fotoğraftaki kişilerden en çok kimi ve o kişinin hangi özelliğini sevdiği sorulur.
- Çocuğa farklı fotoğraflar gösterilerek aynı sorular sorulur.
- Farklı fotoğraflarda bulunan bazı kişiler gösterilerek "..... saygı duyarız çünkü..." , ".....özleriz çünkü...." , "....severiz çünkü.....", "... sarılmak isteriz çünkü....", ".....kızmayız çünkü....." gibi cümleler başlatılır ve çocuğun tamamlaması istenir.

Görsel 7.32: Fotoğraf inceleme

Not: Bu etkinlik; çocuklara sevgi ve saygı değerlerini kazandırmaya yardımcı olmakta ayrıca çocukların ebeveyn ile iletişim kurmasını sağlayarak alıcı ve ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

8. ÖRNEK ETKİNLİK

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Alışveriş Zamanı

Araç Gereç: Oyuncak yazar kasa, terazi, alışveriş sepeti, oyuncak meyve, sebze, yiyecek, paralar ve alışveriş poşeti

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Çocuğa bir alışveriş oyunu oynanacağı söylenir.
- Çocuğun görüşü alınarak bir pazar veya market ortamı oyuncaklarla oluşturulur.
- Oyun ortamı hazırlandıktan sonra çocuğa satıcı ve alışveriş yapan kişi rolleri verilir.
- Meyve ve sebzelerin tartılması, yiyeceklerin kasadan geçirilmesi, para alınması, fiş verilmesi, ürünlerin poşetlenmesi, "iyi günler" gibi iyi dileklerin sunularak alışverişin sonlandırılması gibi tüm aşamalar canlandırılır.
- Çocuğun isteklerine göre rol değişimi yapılıp oyun tekrarlanır.
- Oyunun sonunda doğru tartım yapılması, tüm ürünlerin kasadan geçirilmesi, sıra beklenmesi, eksiksiz para ödenmesi ve fiş alınmasının önemi hakkında sohbet edilir.

Görsel 7.33: Alışveriş oyunu

Not: Bu etkinlik; çocuklara iş birliği ve dürüstlük değerleri kazandırmaya yardımcı olmakta ayrıca çocukların iletişim kurmasını sağlayarak dil ve sosyal becerilerini desteklemektedir.

9. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Mis Kokulu Kurabiyeler

Araç Gereç: Kurabiye malzemeleri, yoğurma kabı, mutfak önlüğü, fırın tepsisi, fırın

Süre: 15-20 dakika

Uygulama

- Kurabiye yapımında kullanılacak malzemeler tezgâha yerleştirilir.
- Eller yıkanır ve mutfak önlükleri takılır.
- Malzemeler tarife uygun şekilde bir araya getirir ve kurabiye hamuru yoğrulur.
- Kurabiyelere el veya kalıpla şekil verilir.
- Kurabiyeler fırına sürülür.
- Kurabiyelerin kabarma ve şekil değiştirme süreci çocukla gözlenir.
- Pişen kurabiyeler fırından çıkarılır ve soğumaya bırakılır.
- Kurabiyeler soğuduktan sonra çocuğun kurabiyeleri tabaklara servis yapması istenir.

Görsel 7.34: Kurabiye yapan çocuklar

Not: Bu etkinlik; çocuğa iş birliği, sabır ve sorumluluk değerlerini kazandırır ayrıca çocuğun hamuru yoğurup şekillendirmesini sağlayarak ince motor becerilerinin gelişimini desteklemektedir.

10. ÖRNEK ETKİNLİK

36-48 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Niçin Yardım Etmeliyiz?

Araç Gereç: Yardımlaşmayla ilgili görseller

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Çocukla masada karşılıklı oturulur.
- Yardımlaşmayla ilgili görseller masaya yerleştirilir. Çocuğun görselleri incelemesi için çocuğa fırsat verilir.
- Yaşlı ve engelli birine yardım eden çocuk, elindeki poşetler ağır olan birine yardım eden bir yetişkin, karşıya geçmekte zorlanan birine yardım eden bir kadın, yere düşmüş birini kaldıran bir erkek vb. görseller çocuğa tek tek gösterilir.
- Çocuğun görsellerde neler gördüğü, böyle durumlarla karşılaşıp karşılaşmadığı veya kendisinin bu şekilde yardıma ihtiyaç duyup duymadığı sorulur.
- Çocuk cevap verdikten sonra yardımlaşmanın önemiyle ilgili sohbet edilir.

Not: Bu etkinlik çocuklara yardımlaşma değerlerini kazandırmaya yardımcı olmakta ayrıca çocukların görselleri incelemesi ve yorumlamasını sağlayarak bilişsel gelişimini desteklemektedir.

11. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Topraktan Tabağa

Araç Gereç: Birkaç çilek, saksı, toprak, sulama kabı ve su

Süre: 10 dakika

Uygulama

- Gerekli araç gereç masaya yerleştirilir.
- Çilekler tohumları alınarak yetişkin tarafından kesilir.
- Çocuktan saksıya toprak doldurması istenir.
- Kesilen çilekler çocuğa verilir. Çocuktan çilekleri toprağa yerleştirmesi istenir.
- Çocuğa çileklerin üstünü bir miktar toprakla kapatması söylenir.

- Toprağa sulama kabıyla can suyu verilir.
- Çocuğa her gün çileklerini kontrol edip toprak kurudukça toprağa su vermesi söylenir.
- Çileklerin yeşermesi, meyve vermesi ve kızarması süreci çocukla gözlenir ve her aşama fotoğraflanır.
- Sürecin sonunda çekilen fotoğraflar çocukla incelenir ve süreç hakkında sohbet edilir.

Görsel 7.35: Çilek yetiştiren çocuk

Not: Bu etkinlik; çocuklara sabır ve sorumluluk değerlerini kazandırmaya yardımcı olmakta ayrıca çocukların toprakla uğraşmasını sağlayarak ince motor becerileri, süreç içerisinde fotoğraf çekmesi ve bu fotoğrafları yorumlamasını sağlayarak da bilişsel gelişimini desteklemektedir.

12. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Hangisi Doğru, Hangisi Yanlış?

Araç Gereç: Doğru ve yanlış davranışlarla ilgili resimli kartlar

Uygulama

- Ahlaki değerlere uygun olan doğru ve yanlış davranışları içeren resimli kartlar sırayla çocuğa verilir. Çocuğun kartları incelemesi sağlanır.
- Çocuktan kartta gördüklerini anlatması ve karttaki davranışın doğru olup olmadığını söylemesi istenir. Daha sonra karttaki davranışın neden doğru ya da yanlış olduğu hakkında çocukla sohbet edilir.
- Aynı işlem tüm kartlar için uygulanır.

Görsel 7.36: Doğru ve yanlış kartlarında kullanılabilecek resim örnekleri

Not: Bu etkinlik; çocukların yardımlaşma, yaşlılara saygılı olma, paylaşma, hırsızlık, kavga etme, insanlara kötü davranma gibi doğru ve yanlış davranışları ayırt etmesini sağlayarak ahlaki değerleri kazanmasını desteklemektedir.

13. ÖRNEK ETKİNLİK

48-60 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Komşum Kedicik

Araç Gereç: Büyük karton kutu, makas, yapıştırıcı, pastel boya, yemek ve su kabı

Süre: 20 dakika

Uygulama

Görsel 7. 37: Kedi besleme

- Karton kutu çocuğa gösterilir ve bu kutuyla nasıl bir kedi evi yapılabileceği sorulur.
- Çocuğun fikirleri alındıktan sonra iş birliği yapılarak karton kutu kedi evi hâline getirilir.
- Çocuktan pastel boyaları kullanarak kedi evini süslemesi istenir.
- Hazırlanan kedi evi bahçe ya da sokakta uygun bir yere yerleştirilir.
- Yemek kabına yemek, su kabına su koyulur ve kaplar kedi evinin önüne bırakılır.
- Çocuktan ara ara kedi evini ziyaret etmesi, kedileri sevmesi, yemek ve su kaplarını doldurması istenir.

Not: Bu etkinlik; çocuklara sevgi ve saygı değerlerini kazandırmaya yardımcı olmakta ayrıca çocukların ebeveyn ile iletişim kurmasını sağlayarak alıcı ve ifade edici dil gelişimini desteklemektedir.

14. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Duygularımı Söylerken de Dürüstüm

Araç Gereç: Sandalye

Süre: 10-15 dakika

Uygulama

Görsel 7.38: Duygularını ifade eden çocuklar

- Çocuklarla yarım daire şeklinde oturulur.
- Çocuklara "Dürüstlük nedir?" sorusu sorulur.
- Çocuklar cevap verdikten sonra kendilerinin nerelerde ve ne zaman dürüst davrandığı sorulur.
- Duygular ifade edilirken dürüst davranmanın öneminden bahsedilir. Duyguların dürüstçe ifade edilmesinin hem kişiyi rahatlattığı hem de karşı tarafın bizi anlamasını kolaylaştırdığı söylenir.
- Sonra çocuklara "Şimdi sizlere bazı sorular soracağım. Sorularıma dürüst olarak cevap vermenizi istiyorum." denir.
- Daha sonra "Arkadaşların oynarken seni oyuna almazlarsa ne hissedersin? Sevmediğin bir arkadaşının yere düştüğünü gördüğünde ne yaparsın? Birinin başka bir insana ait eşyayı izinsiz aldığını görsen nasıl davranırsın?" gibi sorular sorulur. Çocuklar cevap verdikten sonra dürüstlük konusunda sohbet edilir.

Not: Bu etkinlik; çocukların dürüstlük değerini kazanması ayrıca duygu ile düşüncelerini açıklaması ve arkadaşlarını dinlemesini sağlayarak sosyal, duygusal ve dil gelişimini desteklemektedir.

15. ÖRNEK ETKİNLİK

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Etkinliğin Adı: Kurallar Bizim İçin

Araç Gereç: Dört sepet ve çok sayıda küçük top

Süre: 15 dakika

Uygulama

- Çocuklarla yarım daire şeklinde oturulur.
- Çocuklara "Dürüstlük nedir?" sorusu sorulur.
- Çocuklar cevap verdikten sonra kendilerinin nerelerde ve ne zaman dürüst davrandığı sorulur.
- Duygular ifade edilirken dürüst davranmanın öneminden bahsedilir. Duyguların dürüstçe ifade edilmesinin hem kişiyi rahatlattığı hem de karşı tarafın bizi anlamasını kolaylaştırdığı söylenir.
- Sonra çocuklara "Şimdi sizlere bazı sorular soracağım. Sorularıma dürüst olarak cevap vermenizi istiyorum." denir.
- Daha sonra "Arkadaşların oynarken seni oyuna almazlarsa ne hissedersin? Sevmediğin bir arkadaşının yere düştüğünü gördüğünde ne yaparsın? Birinin başka bir insana ait eşyayı izinsiz aldığını görsen nasıl davranırsın?" gibi sorular sorulur. Çocuklar cevap verdikten sonra dürüstlük konusunda sohbet edilir.

Görsel 7.39: Yarışma yapan çocuklar

Not: Bu etkinlik; çocuğun kuralların farkına varması, rekabet etmesi, kazanma ve kaybetme duygularını yönetmesi, kazananı tebrik etmesini sağlamaya yöneliktir. Etkinlik sırasındaki koşma ve koordinasyon davranışları kaba motor becerilerin gelişimini desteklemektedir.

5. UYGULAMA FAALİYETİ

0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama ve Uygulama

Derste edindiğiniz bilgiler doğrultusunda 0-72 aylık çocukların ahlak gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırlayınız ve etkinliği atölyede uygulayınız.

Etkinliğinizi hazırlarken ve uygularken şu noktaları göz önünde bulundurunuz:

- 0-72 aylık çocukların ahlak gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırınız. Ulaştığınız kaynakları bir kâğıda not ediniz.
- 0-72 ay aralığından bir yaş grubu belirleyiniz.
- İncelediğiniz etkinlik örneklerinin içinden çocukların ahlak gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik belirleyiniz.
- Etkinliğin adı, süresi, uygulama basamakları ve etkinlikte kullanacağınız araç gereci ayrıntılı şekilde yazınız.
- Etkinliği uygulamak için gerekli araç gereci eksiksiz temin ediniz.
- Etkinliği sınıfta arkadaşlarınıza uygulayınız.
- Etkinliğin çocuğun ahlak gelişimini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıklayınız.

Hazırladığınız bu uygulama faaliyetinin değerlendirilmesi, 0-72 Aylık Çocukların Ahlak Gelişimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Hazırlama ve Uygulama Kontrol Listesi'ndeki ölçütlere göre yapılacaktır.

0-72 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ETKİNLİK HAZIRLAMA VE UYGULAMA KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Öğretmenin Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve No.:	Genel Değerlendirme Puanı:
Tarih:	İmza:

Yönerge: Uygulama çalışmasındaki performansınız tablodaki ölçütlere göre değerlendirilecektir. Kazandığınız beceri ve davranışlar için "EVET", kazanamadığınız beceri ve davranışlar için "HAYIR" kutucuğuna "X" işareti koyulacaktır.

	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	0-72 aylık çocukların ahlak gelişimini desteklemeye yönelik etkinlikleri kaynak kitaplar ve genel ağdan araştırıp kaynaklarını yazdı.		
2	0-72 ay aralığından bir yaş grubu seçti.		
3	Seçtiği yaş grubunun ahlak gelişimini desteklemeye yönelik bir etkinlik hazırladı.		
4	Etkinliğin uygulama aşamalarını yazdı.		
5	Etkinliğin yönergesini yazdı.		
6	Etkinlik için gerekli araç gereci eksiksiz temin etti.		
7	Etkinliği uygulama aşamalarına uygun şekilde sınıf arkadaşlarına uyguladı.		
8	Etkinliğin çocuğun ahlak gelişimini nasıl desteklediğini, uygulama sonrasında arkadaşlarınıza açıkladı.		
TOPLAM			

Değerlendirme: Değerlendirme sonunda 3 ve 3'ten fazla ölçüt "HAYIR" ise öğrenmeler öğrenci tarafından bir kez daha gözden geçirilmeli ve uygulama tekrar edilmelidir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

1. (……) Cinsel gelişim; bireyin üreme organlarında gelişim, hormonlarında değişimin gerçekleştiği ve bu değişime yönelik davranış değişikliği gösterdiği süreçtir.

.....

2. (……) Toplumun kadın ve erkekten beklediği davranış biçimlerine cinsel olgunlaşma denir.

.....

3. (……) Cinsel kimlik içgüdü ve hormonlara bağlı olarak ortaya çıkan cinsel istektir.

.....

4. (……) Çocuklara okul öncesi dönemden itibaren mahremiyet duygusu verilmelidir.

.....

5. (……) Ahlak, bireyin toplumun değer yargılarına uygun yaşamasıdır.

.....

6. (……) Bütün toplumlarda ahlaki değerler, gelenek ve görenekler aynıdır.

.....

7. (……) Kohlberg'e göre bireyin toplumun genel ahlak ilkelerinden seçtiklerinden kendi ahlak ilkelerini oluşturduğu ve bunlara uygun davrandığı dönem evrensel ahlak dönemidir.

.....

8. (……) Cinsel gelişimi desteklemeye yönelik etkinlikler uygulanırken çocukların cinsellikle ilgili toplumca ayıp sayılan soruları cevaplanmalıdır.

.....

9. (……) Çocuklar için soyut kavram olan ahlaki değer ve kurallar çocuklara öğretilirken somut materyallerden yararlanılmalıdır.

.....

10. (……) Çocuğa yapılandırılmamış ve çok boyutlu materyaller sunmak ahlak gelişiminin desteklenmesinde önemli rol oynar.

.....

11. (……) Rekabet içeren grup oyunları ve sportif faaliyetlerle çocukların ahlaki gelişimleri desteklenir.

.....

B) Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

12. Aşağıdakilerden hangisi bireyin cinsel gelişimini etkileyen biyolojik etkenlerdendir?

A) Aile B)Hormonlar
C) Kültür D) Medya
E) Özdeşim

13. Toplumların kültürel normlarındaki farklılıklar, cinsiyet rollerine bakış açıları, cinsiyete göre bireyden beklentileri cinsel gelişimi etkileyen faktörlerden hangisiyle ilgilidir?

A) Aile B) Hormonlar
C) Kültür D) Medya
E) Özdeşim

14. I. Anal
II. Fallik
III. Genital
IV. Gizil (latent)
V. Oral

Yukarıda karışık olarak verilen Freud'un cinsel gelişim dönemleri aşağıdakilerin hangisinde doğru sıralanmıştır?

A) V, I, II, IV ve III
B) I, II, IV, V ve III
C) I, III, V, II ve V
D) IV, II, I, V ve II
E) V, II, I, III ve IV

15. Çocuğun karşı cinsten ebeveynine bilinçsiz olarak bir arzu, aynı cinsten ebeveyne ise kıskançlık ve imrenme duygusu hissetmesi aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilmektedir?

A) Anal
B) Fallik
C) Genital
D) Gizil (latent)
E) Oedipus

16. Freud'a göre çocuğun 6-12 yaşlarını kapsayan, odipus kompleksinin bastırıldığı, ahlaksal ve estetik sınırlarının belirlenmeye başladığı ve cinsel konulardan hoşlanmadığı cinsel gelişim dönemi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Anal
B) Fallik
C) Genital
D) Gizil (latent)
E) Oral

17. Davranışların ahlak ilkelerine göre doğru ve yanlış olarak ayırt edilmesi ve akla uygun kararlar verilebilmesi için ulaşılması gereken gelişme düzeyi aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?

A) Ahlaki olgunluk
B) Bencillik
C) Öykünme
D) Özgecilik
E) Törel davranış

18. 0-72 aylık çocukların cinsel gelişimini desteklemeye yönelik materyaller ve bunların özellikleri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır</u>?

A) Oral dönemde olan bebekler için emzikler ve diş kaşıyıcıları önemli materyallerdir.
B) Çocuklara cinsiyetleri keşfedecekleri çeşitli kostüm ve aksesuarlar sunmak önemlidir.
C) Oyuncak doktor setleri çocuğun cinsel gelişimini desteklemeye yönelik materyallerdendir.
D) Çocuğa sadece kendi cinsiyetini keşfedeceği materyaller verilmelidir.
E) Anal dönemde olan çocuklar için tuvalet eğitimi oyuncakları dikkat çekicidir.

19. "Bireyin, özdeşim kurduğu kişiler, diğer insanlar ve toplumsal düzenin beklentilerine uymak istemesi ve içinde bulunduğu grubun ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından üstün tutması."
Yukarıda verilen özellik Kohlberg'in ahlak gelişimi dönemlerinin hangi düzeyinde görülür?

A) Gelenek öncesi
B) Geleneksel
C) Gelenek sonrası
D) Evrensel ahlak
E) Saf çıkarcı

20. "Hasan tüm arkadaşlarına yardım eder, çevresindeki insanların iyiliği ve yararı için elinden geleni yapar."
Hasan'ın yukarıda belirtilen özellikler hangi kavramla ifade edilir?

A) Ahlaki olgunluk
B) Bencillik
C) Öykünme
D) Özgecilik
E) Törel davranış

21. I. Sevgi ve saygı
II. İş birliği ve yardımlaşma
III. Paylaşma ve sorumluluk
IV. Sabır ve dürüstlük
Okul öncesi dönem çocuğunun yaş ve gelişim düzeyi göz önünde bulundurularak yukarıdaki değerlerden hangileriyle ilgili etkinlik planlanıp uygulanabilir?

A) Yalnız I
B) I ve III
C) II ve IV
D) I, II ve IV
E) I, II, III ve IV

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K. (2011). *Aktif öğrenme.* İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Akay, H. G. (2000). *Çocuk gelişimi.* İstanbul: Esin Yayınevi.

Aral, N. (2001). *Çocuk gelişimi.* İstanbul: Ya-Pa yayıncılık.

Aral, N. ve Baran, G. (2011). *Çocuk gelişimi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Aral, N., Baran, G., Pedük, Ş. ve Erdoğan, S. (Ekim 2003). *Eğitimde drama.* İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Aral vd. (2017). *Erken çocukluk döneminde gelişim-1*. A. K. Akyol (Ed.). Ankara: Anı yayıncılık.

Aral vd. (2020). *Erken çocukluk döneminde gelişim-2*. A. K. Akyol (Ed.). Ankara: Anı yayıncılık.

Arıcı, A. F. (2016). Erken çocukluk dil gelişiminde ailenin rolü. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1(1), 66-78. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Arpacı, M. (2016). Kişilik gelişimi bağlamında ahlâk eğitiminde vicdan. Uluslararası kişilik ve karakter eğitimi. *İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu*. 271-291. Odu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Atay, M. (2011). *Erken çocukluk döneminde gelişim-2*. Ankara: Kök yayıncılık.

Avcı, N. (2007). *Gelişimde 0-3 yaş yaşama merhaba*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Aydın, M. Z. (2003). Ailede ahlak eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 125-158.

Aydın. B. 2019. *Çocuk ve ergen psikolojisi*. Ankara: Nobel yayıncılık.

Aydoğan, D. ve Kandemir, M. (2015). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Aydoğan, Y., Özyürek, A. ve Akduman, G. G. (Ekim 2018). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Aydoğdu, F. (2017). Toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi ve cinsel eğitim. Ş. Öztürk Aynal (Ed.). *Çocuk Gelişimi 1-2*. Ankara: Eğiten Kitap.

Ayrancı, B. (2018). 0-12 Yaş dil eğitimi uygulamaları ve yapılması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 13-34.

Bayhan, P. ve Artan, İ. (2011). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Baysal Metin, N. (Ed.). (2021). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Berk, E. L. ve Onur B. (Ed.). (2013). *Çocuk gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Berk, L. (2013). *Bebekler ve çocuklar doğum öncesinden orta çocukluğa*. Ankara: Nobel yayınevi.

Çakır, T. (2013). Çocukta dil gelişimi ve kuramsal yaklaşımlar. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (7), 110-134.

Çalışandemir, F., Bencik, S. ve Artan, İ. (2010). Çocukların cinsel eğitimi: geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150).

Çetin, H. (2019). Lawrence kohlberg'in bilişsel ahlak gelişim kuramı ve dinlerin hedeflediği ideal insan. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri*, 5 (9), 129-162.

Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.

Çinemre, A. G. S. (2013). Bir ahlak eğitimcisi olarak lawrence Kohlberg. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 143-164.

Dağabakan, F. Ö. ve Dağabakan, D. (2007). Dil ve çocukta dil gelişim kuramları

Deniz, E. M. (2021). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Pegem Akademi.

Deniz, E. M. (Ed.). (2010). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Maya Akademi.

Deniz, Ü. ve Yıldız, R. (2018). Millî eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim programında cinsel gelişim ve cinsel eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 431-447.

Dikmen, F. (2015). *Ahlak, değerler ve eğitimi*. İstanbul: Dem Yayıncılık.

Doğru, Y. S. S. ve Saltalı, D. N. (2009). *Erken çocukluk döneminde özel eğitim*. Ankara: Maya Akademi.

Eliküçük, A. ve Sönmez, S. (2016). 6 yaş çocuklarının cinsel gelişim ve eğitimiyle ilgili ebeveyn görüşlerinin incelenmesi.

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 25(25), 45-62.

Esen, E. ve Engin, H. (2017). *Bir çocuk- iki dil- çift diploma*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Fazlıoğlu, Y. (2009). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Kriter Yayıncılık.

G, Celal. (2015). Çoklu zekâ alanları değerlendirme ölçeği geliştirilmesi çalışması / multiple ıntelligences areas evaluation scale developing study. *International Journal of Human Sciences*, 12 (2), 1918-1930.

G, Celal. (2017). *Kuram ve uygulamada sınıf yönetimi*. (5. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Hesapçıoğlu T. S., Polat, M., İnci, A.M., Demir, E., Uluğ, E., Ercan, F. ve Seven S. (Ed.). (2019). *Çocuk Gelişimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Işıkoğlu Erdoğan, N. (1914). Erken çocukluk döneminde kütüphane ve dil gelişimi. *IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 1922.

İlhan, N. (2005). Çocukların dil edinimi, gelişimi ve dile katkıları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 155-160g

İnanç, Y. B., Atıcı, K. M. ve Bilgin, M. (2020). *Gelişim Psikolojisi I, Bebeklik, Çocukluk ve Ergenlik*. Ankara: Pegem Akademi.

Kandır, A. (2007). *Gelişimde 3-6 yaş "çocuğum büyüyor"*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri*, 3(4), 263-268.

Karacan, E. (2000). Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 9(7), 1-8.

Kartal, H. (2001). *Yatılı-gündüzlü işitme engelli ilköğretim öğrencelerinin benlik kavramları ve akademik balarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü ilköğretim anabilim dalı sınıf öğretmenliği bilim dalı, Bursa.

Mehmedoğlu, Y.(2005). *Ahlaki ve dini gelişim "çocuğum değerlerimizi öğreniyor"*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

Metin, Baysal. N. E. (Ekim 2017). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Miller P.H., Onur B. (Yay. haz.). (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. (Z. Gültekin. Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Özgün, S. Y. *60-72 aylık çocuklara yönelik hazırlanan cinsellik eğitimi programının çocukların cinsel gelişimine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk, A. (2001). *Okul öncesi eğitimde oyun*. İstanbul: Esin Yayınları.

Pervan Karadağ, A. ve Patır Erkek, N. (2016). B*ebiş.kom 0-3 yaş ebeveyn-çocuk iletişimi gelişimi destekleyen oyun ve etkinlikler*. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (1989). Okulöncesi eğitimde dilin önemi. *Milli Eğitim Vakfı Dergisi*, 4(14), 21-22.

Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.

Temel, F. ve Belgin Aksoy, A. (2010). *Ergen ve gelişimi yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tuzcuoğlu, N. ve Tuzcuoğlu, S. (2007). *Çocuğun cinsel eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Uyanık Balat, G. ve Balaban Dağal, A. (2006). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Ün Açıkgöz, K. (2011). *Aktif öğrenme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Yalçınkaya, T. (1996). *Eğitici oyun ve oyuncak yapımı*. İstanbul: Esin Yayıncılık.

Yamaner, F. (2021). *Çocuklarda motor gelişim ve oyun*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazgan İnanç B., Bilgin M. ve Kılıç Atıcı. M. (2010). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

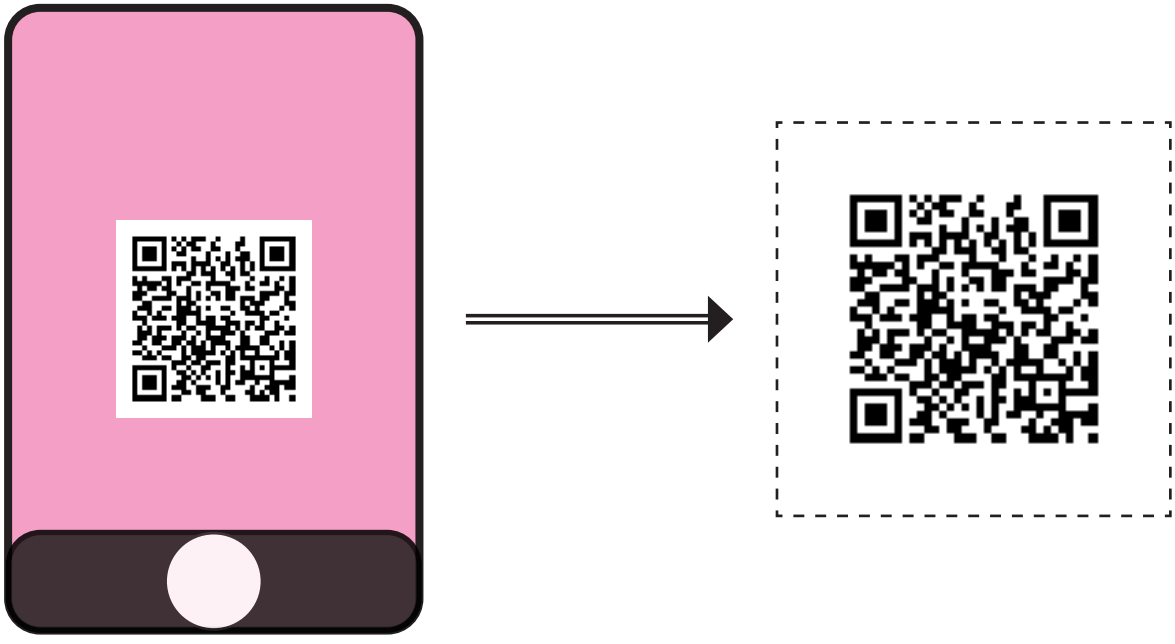
Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2007). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Kaynakça, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre yazılmıştır.

https://sozluk.gov.tr.
https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/
http://formasyon.akdeniz.edu.tr/wp-content/uploads/2020/04/9.pdf (Erişim tarihi ve saati: 20.08.2022, 14.57)
http://www.icc.org.tr/icerik.php?id=25&kid=114 (Erişim tarihi ve saati: 11.08.2022, 16.20)
https://evrimagaci.org/oedipus-kompleksi-nedir-erkek-cocuklari-gercekten-de-babalarina-karsi-annelerini-kayirir-mi-11846 (Erişim tarihi ve saati: 02.07.2022, 23.49)
https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/CAN-Niyazi-MEDYA-VE-GEN%C3%87L%C4%B0K-SORUNLARI-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0S%C4%B0.pdf (Erişim tarihi ve saati: 10.08.2022, 12.30)
https://www.sagligim.gov.tr/ergen-sagligi/ergenlik-donemi.html (Erişim tarihi ve saati: 04.07.2022, 09.35)
https:..tegm.meb.gov.tr.dosya.okuloncesi.ebaderaile.pdf (Erişim tarihi ve saati: 02.04.2022, 23.15)
http:..tegm.meb.gov.tr.dosya.okuloncesi.0-36program.pdf (Erişim tarihi ve saati: 11.04.20202-19.34)
:http:..tegm.meb.gov.tr.dosya.okuloncesi.0-36etkinlikkitabi.pdf (Erişim tarihi ve saati: 11.04.2022, 19.45)
https:..www.onceokuloncesi.com.secoload.uploads.956.2013, 12, 23.14, 52.ebaderaile.pdf (Erişim tarihi ve saati: 22.04.2022, 13.19)
https:..dspace.ankara.edu.tr.xmlui.bitstream.handle.20.500.12575.72590.%C3%87OCUK%20GEL4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0%20K%C4%B0TAP%20Yenilenmi%C5%9F.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim tarihi ve saati: 17.04.2022, 12.05)
http:..acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080.xmlui.bitstream.handle.123456789.1094.325902.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim tarihi ve saati: 02.05.2022, 22.20)
acikerisim.pau.edu.tr.xmlui.bitstream.handle.11499.2871.Hatice%20Erten%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim tarihi ve saati: 13.04.2022, 00.57)
http:..bizdosyalar.nevsehir.edu.tr.b226277cbe72e53ca7a1a041baffcc21.gelisim, modelleri.pdf (Erişim tarihi ve saati: 07.04.2022, 16:31)
http:..tegm.meb.gov.tr.dosya.okuloncesi.ooproram.pdf ((Erişim tarihi ve saati: 17.04.2022, 15:12)
oöncesi eğitim proğramı 36, 72 ay.pdf (Erişim tarihi ve saati: 11.04.2022, 21.21)
http:..tegm.meb.gov.tr.dosya.okuloncesi.OyunveOyuncaklar03, 36.pdf (Erişim tarihi ve saati: 04.05.2022, 17.20)
http:..acikerisim.karabuk.edu.tr:8080.xmlui.bitstream.handle.123456789.765.10220716.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim tarihi ve saati: 10.04.2022, 23:00)
http:..acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080.xmlui.bitstream.handle.123456789.14600.422511.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim tarihi ve saati: 03.05.2022, 01.42)
https:..dspace.ankara.edu.tr.xmlui.bitstream.handle.20.500.12575.33381.179705.pdf?sequence=1(Erişim tarihi ve saati: 11.04.2022, 10:17)

GÖRSELLERİN KAYNAKÇASI

Görsellerin Kaynakçasına ulaşmak için karekodu okutunuz.

http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=3155

CEVAP ANAHTARI

1.ÖĞRENME BİRİMİ

A

1. D 2. D
3. Y "Çocuğun gösterdiği her uyumsuz davranış, davranış problemi olarak değerlendirilmemelidir."
4. D 5. D
6. Y "Babanın sperm hücresindeki cinsiyet kromozomu X ya da Y olabilir."
7. Y "Resesif özellikler hem annede hem babada olduğu takdirde çocukta görülür."
8. D 9. D 10. D

B

11. (Eşleştirme Sorusu)
1-C 2- 3-D 4-A
5-E 6-F 7-B 8-Ç

12. (Eşleştirme Sorusu)
1-C 2-Ç 3-A 4- 5-B

C

13. E 14. A 15. D 16. C 17. E
18. A 19. B 20. D 21.D 22.A
23. A 24. A 25. E 26. B

2.ÖĞRENME BİRİMİ

A

1. D
2. Y "Gelişim ilk çocukluk döneminde bebeklik dönemine göre daha yavaştır."
3. D
4. Y "Mide, bağırsak gibi iç organlar düz kaslardan oluşur."
5. D
6. Y "Nöron sinir hücresidir."
7. Y "Bebekte solunum yolu yetişkinin solunum yoluna göre daha dar ve kısadır."
8. D
9. D
10. Y "Fiziksel gelişime yönelik etkinlikler açık alanda ya da salon, sınıf gibi kapalı alanlarda uygulanabilir."

B

11. D 12. C 13. C 14. A
15. E 16. B 17. A 18. E

3.ÖĞRENME BİRİMİ

A

1. D
2. D
3. Y "Vücudun gerektiğinde öne, yana ve geriye zorlanmadan eğilmesine esneklik denir."
4. Y "İnce motor beceriler vücudun küçük kaslarıyla gerçekleşen hareketlerdir."
5. D
6. Y "Gallahue'nun kum saati modeline göre kalıtımsal etmenler sonradan desteklenmez."
7. Y "Vücudun çeşitli dış uyaranlara gösterdiği istem dışı tepkilere refleks denir."
8. D
9. Y "Kavrama (yakalama) refleksidir."
10. D
11. D
12. Y "Çocukların el ve el parmaklarını kullanarak oynayacağı oyuncak ve materyaller ince motor gelişimini desteklemeye yöneliktir."
13. D
14. D

B

15. B 16. C 17. C 18. B 19. A
20. B 21.E 22.E 23. C 24. D

4.ÖĞRENME BİRİMİ

A

1. D
2. Y "Bebeğin dünyaya gelirken getirdiği zekâ kapasitesi onun bilişsel gelişimi üzerinde oldukça etkilidir ancak tek başına yeterli değildir. Bilişsel gelişimde kalıtımın etkisiyle birlikte doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çevresel faktörler de etkilidir."
3. Y "Bireyin ilgi, istek ve ihtiyaçları dikkati uyaran iç etmenlerdir."
4. D
5. Y "Çocuklar kişi devamlılığını kazandıktan sonra nesne devamlılığını kazanır."
6. D
7. D
8. D
9. Y "Şemalar yaşantı ve olgunlaşma sonucu sürekli değişir ve düzenlenir."
10. D
11. D
12. D

B

13. E 14. C 15. D 16. B 17. A
18. C 19. C 20. D 21.B 22.A
23. B 24. D

CEVAP ANAHTARI

5.ÖĞRENME BİRİMİ

A

1. D
2. D
3. Y "Bilişsel gelişimin yaşıtlara göre geri olması, dilin kazanılması ve gelişimini olumsuz etkiler."
4. Y "İki farklı dilin konuşulduğu ailede çocuğun dil gelişimi yavaş olsa da ilerleyen yaşta bu durum ortadan kalkar."
5. D
6. Y "Konuşmanın oluşmasını sağlayan sistemler; ses sistemi (fonoloji), söz dizimi (sentaks) ve anlam (semantik) sistemidir."
7. D
8. D
9. Y "Kurt ağzı, yarık damak gibi fiziksel problemler; konuşma ve dil bozukluğu sebeplerinden organik bozukluklara örnektir."
10. D
11. D
12. Y "Birkaç sayfadan oluşan, her sayfasında bir nesnenin resmi olan resimli kitaplar, bebeklik dönemi için uygundur."

B

13. E
14. A
15. A
16. C
17. B
18. E
19. D
20. A
21. B
22. C

6.ÖĞRENME BİRİMİ

A

1. D
2. Y "Çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir."
3. Y "Bireyin benlik kavramı 22-24. aylarında gelişmeye başlar."
4. D
5. D
6. D
7. Y "Yeni doğmuş bir bebeğin ilk duygusal tepkisi ağlamadır."
8. D
9. D
10. D

B

11. A
12. D
13. E
14. B
15. C
16. A
17. D
18. D
19. E
20. C
23. B
24. D

7.ÖĞRENME BİRİMİ

A

1. D
2. Y "Cinsiyet Rolü (toplumsal cinsiyet rolü) denir."
3. Y "İçgüdü ve hormonlara bağlı olarak ortaya çıkan cinsel istek libidodur."
4. D
5. Y "Bireyin doğru ve yanlışı ayırt etmesini sağlayan değerler bütünüdür."
6. Y "Her toplumun kendine özgü ahlaki değerleri, gelenek ve görenekleri vardır."
7. D
8. Y "Çocukların cinsellikle ilgili sordukları tüm sorular yaş ve gelişim düzeyine uygun şekilde cevaplanmalıdır."
9. D
10. D
11. D

B

12. B
13. C
14. A
15. E
16. D
17. A
18. D
19. B
20. D
21. E

ETKİNLİKLER

146. Sayfa 3. Etkinlik

1-H 2-E 3-A 4-F
5-C 6-G 7-D 8-Ğ
9-Ç 10- 11-B

155. Sayfa 8. Etkinlik

1-Ç 2-E 3-B 4-F
5-H 6-I 7-İ 8-
9-A 10-G 11-D 12-C

162. Sayfa 9. Etkinlik

1-C 2-D 3-F 4-B
5- 6-G 7-E 8-Ç
9-A

176. Sayfa 14. Etkinlik

1-C 2- 3-Ç 4-B 5-A

